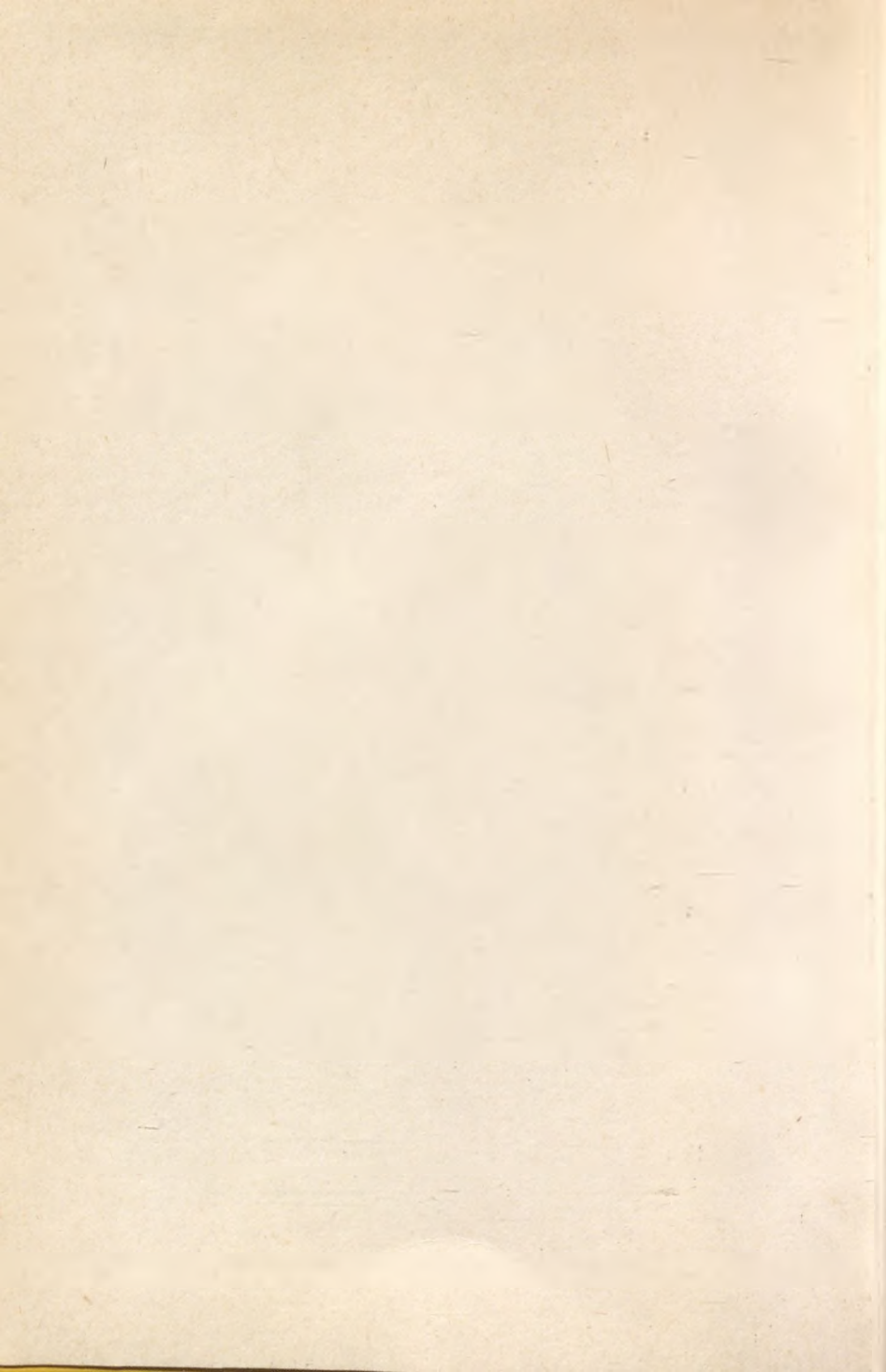

FEHÉR ISTVÁN

**A magyarországi
németek
kitelepítése
1945–1950**

Akadémiai Kiadó, Budapest

**A magyarországi németek
kitelepítése
1945–1950**

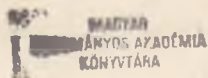
Fehér István

**A magyarországi németek
kitelepítése
1945–1950**

Akadémiai Kiadó, Budapest 1988

508266

ISBN 963 05 4725 2

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1988 • Fehér István

Printed in Hungary

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
Könyvtelár 1212 / 89

Tartalomjegyzék

Előszó	9
A magyarországi németek a felszabadulástól a potsdami értekezletig	11
A kitelepítések előkészítése és megindítása	58
A kitelepítések ideiglenes megrekedése	115
A koalíciós küzdelmek kiéleződése a kitelepítések folytatása idején	132
A kitelepítések befejezése	153
Rövidítések jegyzéke	173
Irodalom	175
Személynévmutató	181
Helységnévmutató	185
Függelék	189
Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 600/1945. M. E. számú rendelete a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról (Részlet)	191
Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1.710/1945. M. E. számú rendelete a Népgondozó Hivatal felállításáról	191
A belügyminiszter 1945. évi 20.100/1945. B. M. számú rendelete a német nemzetiségű személyekkel kapcsolatos intézkedésekről	194
3.820/1945. M. E. számú rendelet az 1.710/1945. M. E. számú rendelet 2. §-ának 5. pontja alá eső személyekre vonatkozó intézkedésekről és a Népgondozó Hivatal hatáskörének kiterjesztéséről	195

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 5.450/1945. M. E. számú rendelete a hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) személyekre vonatkozó intézkedésekről szóló 3.820/1945. M. E. számú rendelet kiegészítése tárgyában	200
A potsdami értekezlet. Berlin, 1945. július 17.—augusztus 2. XIII. A német lakosság rendezett áttelepítése	201
12.330/1945. M. E. számú rendelet a magyarországi német lakosságnak Németországba való áttelepítéséről	202
12.340/1945. M. E. számú rendelet a magyarországi német lakosságnak Németországba áttelepítésével kapcsolatos bünvádi eljárási rendelkezések tárgyában	204
A nemzeti kormány 330/1946. M. E. számú rendelete a nemzetiséghez tartozó tanulók nemzetiségi oktatása tárgyában	206
7.970/1946. M. E. számú rendelet a Németországba áttelepítettek magyar állampolgárságának elvesztése tárgyában	207
A magyar köztársaság kormányának 4.300/1947. M. E. számú rendelete a csehszlovák—magyar lakosságcsere-egyezmény alapján Magyarországra áttelepített szlovákiai magyarok elhelyezése érdekében a 12.330/1945. M. E. számú rendelet alapján Németországba való áttelepítésre kötelezett magyarországi német lakosság összeköltöztetése tárgyában	207
Az 1947. XXXIV. tc. A Németországba áttelepülésre kötelezett személyekre vonatkozó rendelkezések (Részlet)	209
A belügyminiszter 84.239/1947. B. M. számú rendelete a 12.330/1945. M. E. számú rendelet értelmében Németországba áttelepülésre kötelezett személyek készpénzéről és értéktárgyairól	209
A magyar köztársaság kormányának 10.515/1947. Korm. számú rendelete a magyarországi német lakosság Németországba való áttelepítését akadályozó egyes cselekmények meggátlása és egyes ilyen rendelkezések megváltoztatása tárgyában	210
A belügyminiszter 84.253/1947. B. M. számú rendelete a 12.330/1945. M. E. számú rendelet értelmében Németországba áttelepülésre kötelezett személyek készpénzéről és értéktárgyairól	212

- 12.200/1947. Korm. számú rendelet a magyarországi német lakosság Németországba áttelepítéséről szóló 12.330/1945. M. E. számú rendelet, valamint az ezzel kapcsolatos egyéb rendeletek módosítása, kiegészítése és összefoglalása 212
- A belügyminiszter 84.350/1947. B. M. számú rendelete a magyarországi német lakosság Németországba áttelepítéséről szóló 12.330/1945. M. E. számú rendelet, valamint az ezzel kapcsolatos egyéb rendeletek módosítása, kiegészítése és összefoglalása tárgyában kibocsátott 12.200/1947. Korm. számú rendelet egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról 217
- A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 4.274/1949. (213) M. T. számú rendelete a német lakosságra vonatkozó rendelkezések módosítása tárgyában 228
- A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 4.364/1949. (271) M. T. számú rendelete a földreform és a telepítés befejezéséhez szükséges egyes rendelkezésekről 229
- A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 84/1950. (III. 25.) M. T. számú rendelete a magyarországi német lakosság áttelepítésével kapcsolatban kibocsátott korlátozó rendelkezések alkalmazásának megszüntetése tárgyában 231

Előszó

A közel 100 milliós német nemzetnek alig 0,5%-a, az 1941-es népszámlálás idején mintegy 470 000 fő élt 300 év óta a trianoni Magyarországi területén. A közös haza, a közös sors összekapcsolt, összekovácsolt bennünket jóban és rosszban. A magyarországi német nemzetiségek a német nemzet részét alkotják, akik Magyarország állampolgárai, mint ahogyan a szomszédos államokban élő magyarok is a magyar nemzet részei, s az illető országok állampolgárai. Német nemzetiségünk történetében a legellentmondásosabb, legdrámaibb időszak az 1938—1950 közötti tizenkét esztendő, s ezen belül a letragikusabb a kitelepítések néhány esztendeje, amely utóbbit e kis munka megkísérel bemutatni.

Ma már nem nehéz választ adni arra, hogy a második világháború utáni általános politikában nem a kitelepítések kegyetlen végrehajtása volt a nemzetiségi kérdés egyedüli megoldási módja. Ma már világos, hogy Hitler és Horthy büneiért antidemokratikus eljárás volt nemzeteket, nemzetiségeket büntetni. Pedig az történt a kollektív felelősségre vonás gyakorlati megvalósításában. A második világháború után történelmi szükségszerűség volt a háborús és népellenes bűnösök felelősségre vonása. Vitathatatlan a bűnösök felelősségének megállapítása és méltó elmarasztalása. De antihumánus, antidemokratikus nemzeteket kollektíven felelősségre vonni, mert az igazi bűnösök mellett a büntetlenek százezerszámra bűnhődnek. S az új demokratikus Magyarország ideiglenes nemzeti kormánya — részben a nagyhatalmak határidőt szabó 1945. november 20-i határozata alapján — kénytelen volt a kitelepítési rendelet meghozatalánál az ún. fordított eljárást alkalmazni: elvben minden németet kitelepítettek, s a mentesít-

hetőknek kellett bizonyítaniok büntelenségüket. A kitelepítés első okaiként a német anyanyelv és a német nemzetiség bevallása szerepelt. Ebbe a kategóriába minden német belefért, tehát egyértelmű volt a kollektív felelősségre vonás.

Mindebből következik, hogy a kitelepítések folyamatában nemcsak részmeáltánytalanságok történtek, hanem a kitelepítések egész rendszere és folyamata is megkérdőjelezhető. Nemzeti történelmünk elválaszthatatlan része nemzetiségeink, ezen belül a német nemzetiség története. Népi demokratikus forradalmunk történetéből szinte teljesen hiányzik a németek kitelepítésének hiteles feltárása. A Magyar Népköztársaság alapvetően eredményes nemzetiségi politikájának továbbfolytatásához szükséges a fehér foltok, a volt kényes kérdések bemutatása, s belőlük a szükséges tapasztalatok levonása. Ahhoz, hogy e téren is jobban előrelássunk, szükséges visszatekintenünk.

A magyarországi németek kitelepítésének feltárásával nem a már behegedt sebek feltépése volt a cél, hanem az e téren tapasztalt tévhitek, torzítások eloszlatása, az igazság feltárása, s részben a tudományos igazságszolgáltatás. A szocialista világrendszer országaiban mindinkább tért hódít az a felfogás, amely szerint a szocializmus építése még hosszú ideig nemzeti keretek között megy végbe. Tehát a politikai életben a nemzeti és a nemzetiségi tényezőkkel sokáig számolni kell.

Pécs, 1988. április

A szerző

A magyarországi németek a felszabadulástól a potsdami értekezletig

A fasiszta Németország és szövetségesei elvesztették a második világháborút. Európa országútjain hatalmas tömegek indultak meg részben az önkéntes, részben a kényszerű áttelepitések sodrában. A második világháború után 20 millió ember került a kitelepítettek sorsára, s e 20 millióból 13 millió német volt.¹ Ennél azonban jóval nagyobb azoknak a száma, akik a második világháború folyamán valamilyen ok miatt hosszabb ideig kényszerültek elhagyni otthonukat. A Harmadik Birodalomhoz kényszerrel vagy önkéntesen csatlakozó államokban 30 millió ember vesztette el ideiglenesen otthonát, ebből csak Lengyelországban 1939—1950 között több mint 20 millió, beleszámítva a deportáltakat, koncentrációs lágerrek lakóit és a kitelepítetteket.² A Német Szövetségi Köztársaság 1958-ban megjelent hivatalos statisztikája szerint Közép- és Délkelet-Európa területéről a második világháború utolsó évében és a világháború után kitelepítettek száma (fő):³

Kelet-Poroszországból	1 959 000
Kelet-Pomerániából	1 430 000
Kelet-Brandenburgból	395 000
Sziléziából	909 000

¹ Schechtman, Joseph B. 1962. 263.

² Lásd: *Räumliche Bevölkerungsbewegung*.

³ *Die Deutschen Vertreibungsverluste* alapján végzett számítások. Ezek az adatok hozzávetőlegesen megfelelnek a valóságnak. A potsdami értekezlet jegyzőkönyvei Lengyelország, Csehszlovákia esetében hasonló számokat tartalmaznak. Magyarország esetében a háború alatt elmenekültek és a háborúban elesettek is szerepelnek a számokban. A kitelepítettek számáról Paikert, G. C. 1967. alig eltérő adatokat említ.

a balti államokból	
és a Memel vidékéről	164 484
Danzigból	230 061
Lengyelországból	492 237
Magyarországról	213 000
Csehszlovákiából	3 000 400
Jugoszláviából	297 545
Romániából	153 000
Bulgáriából	500
Összesen	9 250 227

A világháború után került sor a lengyel—szovjet, a csehszlovák—szovjet, valamint a magyar—csehszlovák lakosságcsere-egyezmény alapján lezajlott telepítési akciókra. Dániából, Görögországból, Olaszországból volt még számottevő kitelepítés.

A lakosságcsere, illetve az áttelepítések gondolata a nagyhatalmak teheráni konferenciáján felmerült már.⁴ Természetesen Teheránban elsősorban a Németország feletti győzelem volt a központi cél. Churchill az 1943. december 1-i ülésen a következőket mondta: „A határok végleges megvonása még beható tanulmányozást igényel, és egyes helyeken esetleg áttelepítéseket tesz szükségessé.”⁵ A jaltai értekezleten már Németország jövője is szóba került. „Mégmásíthatatlan célunk a német militarizmus és nácizmus szétzúzása, és olyan biztosítékok megteremtése, hogy Németország soha többé ne zavarhassa a világ békéjét.”⁶ De Jaltában ismételten utaltak az egyéb intézkedésekre, amelyek szükségesek a jövő békéjének és a világ biztonságának érdekében. Majd a potsdami értekezlet végleg lezárta a második világháborút Európában.

A szövetséges hatalmak — a Szovjetunió, az Amerikai Egyesült Államok, Anglia — nem akarták megsemmisíteni vagy rabságba vetni a német népet. A szövetségeseket nemes szándék vezette: „Alkalmat nyújtani a német népnek, hogy felkészülhessen életének demokratikus

⁴ Lásd bővebben: *Wagner, Wolfgang 1953.* és *Günter, Heinz 1954.*

⁵ *Teherán, Jalta, Potsdam 79.*

⁶ *Halmossy Dénes 1966. 588.*

és békés alapon történő újjászervezésére. Ha a német nép erőfeszítései áthatatosan erre a célra fognak irányulni, akkor idővel lehetségessé válik, hogy elfoglalhassa helyét a világ szabad és békés népei között.”⁷

A potsdami egyezmény rávilágított arra is, hogy a német nép nem kerülheti el a felelősséget a saját magának okozott szerencsétlenségért. A német nép tragédiája és szerencsétlensége elsősorban abban rejlett, „hogy nem tudott, nem volt képes idejében megszabadulni Hitlerék csoportjától, nem tudta megakadályozni a hitlerizmus létrejöttét és fennmaradását.”⁸ A német nép felelős volt azért, mert engedte, hogy téves útra vezessék — hangoztatta még a Német Kommunista Párt is, amely 1945. június 11-i kiáltványában rámutatott arra, hogy a náciizmus gonosztetteiért nemcsak a Hitler-banda felelős, hanem az egész németiség, amely többségében támogatta Hitler kormányát, és ezzel lehetővé tette számára a bűnös háború kirobbanását. A kiáltvány önbírálatként leszögezte, hogy felelősnek érzik magukat a német kommunisták is, mert sorozatosan elkövetett hibáik megakadályozták, hogy mindennel dacolva összekovácsolják a munkások, a parasztok és az értelmiségiek antifasiszta egységfrontját, hogy a dolgozó nép erőit Hitler megdöntésére összefogják és győzelmes harcra vezessék, elkerüljék azt a helyzetet, amelybe jelenleg került a német nép.⁹ A német kispolgárok és parasztok, de más elnyomottak nagy tömegei is a náciizmus demagógiájának hatására összekeverték a germán nagytöke érdekeit, a német nemzet és saját életérdekeiket.

De a német nép kollektív felelősségét hangsúlyozták a világháború után egyes német történészek is. „Nem könnyű feladat leleplezni azoknak az antifasiszta elemeknek gyáva próbálkozásait, akik elsiklanak a felelősség kérdése felett, amely munkásosztályunkat és népünket terheli a Szovjetunió elleni háborúért. Ezek az emberek azt mondják: csak a náci felelősek a szovjetellenes háborúért. Ahhoz semmi kétség nem férhet, hogy a náci gazemberek felelősek. De szerintünk azok is részesek a felelősségben, akiknek passzivitása és hallgatása valójában bűnpártolás volt. Aki még most is hallgat, az leplezi magát a náci

⁷ Nemzetközi szerződések 47.

⁸ Lásd bővebben: *Badia, Gielbert 1965. 403.*

⁹ *Pieck, Wilhelm 1950. 48, valamint Abusch, Alexander 1963. 298, Eisler, Gerhardt—Norden, Albert—Schreiner, Albert 1950. 198. Idézi: Balogh Sándor 1982a 304.*

bűnök részeseként. A négy fal között megbúvó antifasizmus, amely nem jut cselekvésben kifejezésre, kapituláció és egyáltalán nem nevezhető antifasizmusnak. Nem ilyen siralmas, platonikus antifasizmusra, hanem harcos, hatékony antifasizmusra van szükségünk.”¹⁰

Nem lehet azt állítani, hogy a szövetséges nagyhatalmak Potsdamban a német kérdés megoldását illetően egyértelműen magukévá tették volna a kollektív felelősség elvét, de ennek az ellenkezőjét sem szabad fenntartás nélkül állítani.

A potsdami értekezlet rendelkezett a külföldön élő német lakosság egy részének rendezett áttelepítéséről is. Az 1945. július 25-én tartott kilencedik ülésen a szövetséges nagyhatalmak képviselői megtárgyalták a Csehszlovákiában és Lengyelországban élő németek kitelepítésének helyzetét.

„Churchill: ... Csehszlovákiából sok németet kell áttelepíteni Németországba.

Sztálin: A csehszlovák hatóságok már kiutasították ezeket a németeket, akik most Lipszében, Drezdában, Chemnitzben vannak.

Churchill: Nézetünk szerint 2,5 millió lehet azoknak a németeknek a száma, akiket át kell telepíteni. Emellett a csehszlovákok szeretnének minél előbb megszabadulni 150 000 némettől, olyan német állampolgártól, akiket annak idején a Reichből telepítettek át Csehszlovákiába. Információink szerint ebből a 150 000 németből egyelőre 2000 hagyta el Csehszlovákiát. Nem kis dolog 2,5 millió embert áttelepíteni! S hova telepítsék át őket? Az orosz övezetbe?

Sztálin: Nagy részüket az orosz övezetbe.

Churchill: Nem óhajtjuk, hogy a mi övezetünkbe költözzenek.

Sztálin: Nem is javasoljuk. (Derültség.)

Churchill: Csak növelnék az éhező emberek számát. Véleményem szerint az áttelepítés még nem indult meg igazán.

¹⁰ *Eisler 1950.* 198. — Németországban a legalitásba kilépett Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt és a június 26-án megalakult Kereszténydemokrata Szövetség (Christlich-Demokratische Union CDU), valamint a július 5-én létrejött Liberális Demokrata Párt (Liberal-Demokratische Partei LDP) antifasiszta egységbizottságot hozott létre, amely augusztus 12-én nyilatkozatban foglalt állást a potsdami értekezleten hozott határozattal kapcsolatban. Ezeket úgy üdvözölte, mint a Németországgal való béke megkötésének alapját.

Sztálin: Értesüléseim szerint a csehek felszólítják a németeket, hogy költözzenek el, majd kitelepítik őket. Ami a lengyeleket illeti, ők visszatartanak másfél millió németet, hogy felhasználják őket a betakarításban. Mihelyt a betakarítás Lengyelországban befejeződik, a németeket kitelepítik Lengyelországból.

Churchill: Nézetem szerint ezt nem kellene megtenni, tekintettel az élelmezési, jóvátételi és egyéb megoldatlan problémára. Most az a helyzet, hogy a lengyeleknek van élelmiszerük és tüzelőanyaguk, nekünk pedig csak népességünk van, s ennek a népességnek az ellátása súlyos terheket ró ránk.

Sztálin: Képzeljük csak bele magunkat a lengyelek helyzetébe. Öt és fél éven át rengeteg csapás és sérelem érte őket a németek részéről.”¹¹

A történelmi hangulat kedvéért időztünk el kissé hosszabban a potsdami értekezleten. Másrészt a fenti jegyzőkönyv azt is bizonyítja, hogy Lengyelországból, Csehszlovákiából a német nemzetiségű lakosság kitelepítése már a potsdami értekezlet előtt megkezdődött. Magyarországról, Romániából, Jugoszláviából és Bulgáriából a felszabadító harcok előtti időszakban sok ezer német menekült Németországba, érthető, hogy 1945 nyarán Németország angol, amerikai és szovjet megszállási zónáiban lényegesen felduzzadt a lakosság száma. Ezért a nagyhatalmak képviselői a potsdami értekezleten döntést hoztak a Csehszlovákiából, Lengyelországból és Magyarországról kitelepítendő németek ügyében. Mindenfajta áttelepítést először a Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanácsnak (SZET) kellett tanulmányoznia, különös tekintettel arra, hogy az áttelepített németeket arányosan kell elosztani valamennyi megszállási övezetben. Ennélfogva a nagyhatalmak utasításokat adtak a SZET-ben részt vevő képviselőiknek, hogy amilyen gyorsan csak lehet, tájékoztassák kormányaikat afelől, milyen számban érkeztek már Németországba Lengyelországból, Csehszlovákiából és Magyarországról ilyen személyek, és közöljék, mennyi idő múlva és milyen számarányban történhet további áttelepítés, figyelembe véve Németország akkori helyzetét.¹² Erről a csehszlovák kormányt, a lengyel ideiglenes kormányt és a

¹¹ *Teherán, Jalta, Potsdam* 324–325.

¹² Lásd bővebben: Uo. 362–363.

magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottságot (SZEB) egyidejűleg értesítették és felszólították őket, hogy a német lakosság további kiutasításait függesszék fel mindaddig, amíg a nagyhatalmak kormányai megvizsgálják a SZET-ben részt vevő képviselőik jelentéseit.¹³

A potsdami értekezlet nem rendelkezett a Jugoszláviában és Romániában élő németekről. Jugoszláviából a német nemzetiség faszálódott csoportjainak jelentős része elmenekült a felszabadító harcok előtt, más részük a Szovjetunióba került, ahol az újjáépítésben vettek részt. A jugoszláviai Antifasiszta Népfelszabadító Front 1944. november 21-i belgrádi ülésén kimondta, hogy „az ellenség vagyona az állam tulajdonába megy át”.¹⁴ A vagyonekobbzási rendelet végrehajtási utasítása 1945. július 15-én jelent meg.¹⁵ Augusztus 23-án közzétették a jugoszláv állampolgárságról szóló rendeletet is, amelynek alapján mindazok elvesztik jugoszláv állampolgárságukat, akik részt vettek a jugoszláv nép elleni háborúban.¹⁶ Kivételt képeznek azok a német nemzetiségűek, akik a Népfelszabadító Front katonái voltak, akik aktívan vettek részt a felszabadító mozgalomban. De nem vesztette el állampolgárságát az sem, aki a világháború előtt asszimilálódott és nem lett tagja a Kulturbundnak és a Volksgruppenak, valamint az sem, aki a német megszállás alatt nem teljesítette a megszálló hatóságok kívánságait. Végül megtarthatta jugoszláv állampolgárságát az a német nemzetiségű, aki zsidóval, szlovákkal, oroszokkal, magyarokkal, románokkal és egyéb ismert nemzetiségűvel kötött házasságot.¹⁷

¹³ *Nemzetközi szerződések* 58—59. és *Teherán, Jalta, Potsdam* 418. A szervezett áttelepítés Sztálin javaslata volt.

¹⁴ Borba, 1944. november 22. Lásd még: *Schechtman, Joseph B. 1962.*, a Jugoszláviával foglalkozó fejezetet.

¹⁵ *Politika*, 1945. július 19.

¹⁶ *Sluzbeni list*, Belgrád, 5. júli 1946.

¹⁷ *Ausgewählte Dokumenten* 11. Kevésbé ismert, hogy a Slavonski Brod-i levéltárban lévő iratok alapján — amelyeket a titkosrendőrség segítségével az usztasa hatóságok németül írtak — Jugoszláviában harcolt egy német nemzetiségű lakosokból álló antifasiszta, partizán zászlóalj, amely Thälmann nevét viselte. Parancsnoka Rudolph Wampotich, politikai biztosa Johann Mücher volt. A zászlóalj szolgálati nyelve német volt. Lásd bővebben: *Baki Ferenc—Vebel Lajos 1968.* 32—33.

Romániában a felszabadító harcokra veszélyes német nemzetiségű lakosság egy részét szintén messze a hátszágba szállították, közülük többen a Szovjetunió újjáépítésében vettek részt. A felszabadító harcokra veszélyesnek minősített német lakosságot különös gonddal figyeltette és figyelte a Vörös Hadsereg, s a fasizmus felett aratott végső győzelem érdekében bizonyos rendszabályokat foganatosított velük szemben. Sztálin a potsdami értekezlet 1945. július 25-i ötödik ülésén az alábbiakat fejtette ki ezzel kapcsolatban: „A mi koncepciónk a háború idején, ellenséges területek elfoglalása során a következő volt. A hadsereg harcol, előrenyomul, és egyetlen gondja az ütközet megnyerése. De az előnyomuláshoz a hadseregnek nyugodt hátszág-ra van szüksége. Nem harcolhat az ellenséggel a harctéren és egyúttal a hátszágban is. A hadsereg akkor küzd eredményesen, ha a hátszág nyugodt, ha az rokonszenvez vele és támogatja. Képzeljék csak el azt a helyzetet, amikor a német lakosság vagy elmenekül, követve visszavonuló csapatait, vagy pedig hátbatámadja csapatainkat.”¹⁸ Márpedig a Volksbund, a Kulturbund, a Volksgruppe stb. tagjai nem rokonszenveztek a felszabadító szovjet csapatokkal.

Romániában az agrárreformról szóló, 1945. április elején kiadott törvény kimondotta, hogy elveszik a javait azoknak, akik *a)* az SS-ben és a Wehrmachtban szolgáltak, *b)* a német és a magyar hadsereggel együttműködtek, *c)* a Volksgruppe tagjai voltak és gazdasági, politikai, kulturális, sport vagy egyéb más területen a hitlerizmus szolgálatában álltak.¹⁹ Ugyancsak április elején hoztak rendeletet a román állampolgárságról is. E szerint román állampolgár az marad, aki Észak-Erdélyben 1940. augusztus 30-án román nemzetiségűnek vallotta magát.²⁰ A világháború befejezése idején a Romániában élő német nemzetiségű lakosok száma lényegesen csökkent.

¹⁸ *Teherán, Jalta, Potsdam* 268.

¹⁹ Monitor Oficial, Teil I. Nr 85. Vom 12 April, 1945.

²⁰ Dekret-Gesetz. Nr 261. Über die Regelung der Staatsbürgerschaft der Bewohner von Nord-Siebenbürgen vom 4 April, 1945. Monitor Oficial. Teil I. Nr 78. vom 4 April. Lásd bővebben: *Ausgewählte Dokumenten* 31—32. A romániai németek történetéről lásd még: *Schechtman, Joseph B.* 1962. Romániával foglalkozó fejezetét és *Dej, Georgiu* 1951., valamint *Kenessey Zoltán* 1956.

A fentiek alapján a potsdami egyezmény tehát a lengyelországi, a csehszlovákiai és a magyarországi németekről rendelkezett. Csehszlovákiából 1945—1946 folyamán jelentős számú németet telepítettek ki, de sor került a magyar nemzetiség egy részének kitelepítésére is. A kitelepítéseket az illetékes hatóságok azzal indokolták, hogy meg kell szüntetni Európában a tartós nyugtalanság egyik tüzfészkrét, a nemzeti góccokat, s ezért a kitelepítéseket a biztonság és a béke megőrzésének érdekében tett lépésekként tekintették. Ez elejét veszi annak, hogy a német kisebbség a jövőben a csehszlovák állam szétzúzásának eszközévé váljék — értékelte a kitelepítéseket a Csehszlovák Kommunista Párt. Csehszlovákiából még a német antifasisztákat is kitelepítették. „Meghagyták állampolgárságukat, szabadon dönthettek arról, tovább akarnak-e dolgozni a Csehszlovák Köztársaságban vagy inkább kivándorolnak Németországba. A német kommunisták, akiket a CSKP a proletárnemzetköziség szellemében nevelt, megértették a kitelepítés politikai szükségességét. Többségük önként ment a szovjet megszállási övezetbe, hogy megerősítse a német munkásosztály egészséges magvát. Hatékony segítséget nyújtottak a német nemzet átnevelésében, a demokratikus és békeszerető Németországért vívott harcban.”²¹

Lengyelországban is jóval a potsdami értekezlet előtt indult meg a német nemzetiségű lakosok kitelepítése.²² Lengyelországban a világháború befejezése után azonnal hozzákezdtek a belső telepítések lebonyolításához. „A népi Lengyelország előtt az a feladat állott, hogy a visszakapott területeket a leggyorsabban hozzákapcsolja az országhoz, és hogy az országból és külföldről áttelepítse a lengyel milliókat.”²³ Ehhez viszont meg kellett oldani a németek kitelepítését.

²¹ Csehszlovákia Kommunista Pártjának története 608.

²² A lengyelországi németekről lásd bővebben: Droga rozwoju rochu niemieckiej mniejszisci narodowej przed II. wojna swiatowa. Pracha zbiorowa pod redakcja Batowskiego 1971. 164—190.; *Räumliche Bevölkerungsbewegung és Sobczak, J. 1966.* A fentiekén kívül kitünő helytörténeti tanulmányok jelentek meg egyes vajdaságok telepítési, népmozgalmi részkérdéseiről. Pl. *Zdrojewski, Eugeniusz Zdzislaw 1972.* A lengyelországi telepítéseket érinti *Seraphin, P. H. 1952.* is.

²³ *Bierut, Boleslaw 1952.* 44. A Lengyel Egyesült Munkáspárt I. Kongresszusán, 1948. december 5-én tartott beszámolóból.

A szövetséges hatalmak a magyarországi német nemzetiségű lakosság egy részének kitelepítését nem az Ideiglenes Nemzeti Kormányra, hanem a SZEB-re bízták, amely a békekötésig, 1947 februárjáig meghatározta és ellenőrizte a feladatot.²⁴ A SZEB tagjai a Szovjetunió, Anglia, az Amerikai Egyesült Államok kormányainak képviselői voltak.

A szövetséges hatalmakat az aktív német fasiszták szükséges és jogos felelősségrevonásának a szándéka vezérelte a potsdami értekezleten. Döntésük meghozatalánál azonban nem tudták magukat kivonni a háborút követő — túlzásokra is hajlamos — tömeghangulat alól. Körültekintőbben kellett volna mérlegelniük, hogy a tömeges kitelepítés-e a bűnössé vált német lakosság politikai felelősségrevonásának a legszerencsésebb, legcélravezetőbb módja. S ha már ezt a legfájdalmasabb módszert fogadták el, differenciált útmutatást kellett volna adniuk arra vonatkozóan, hogy kiket érint a kitelepítés és kikre nem vonatkoztathatók az egyezmény előírásai. Ez Magyarország esetében adott volna igen hasznos útmutatást, hiszen a kitelepítés a potsdami értekezlet idején Magyarországról még nem indult meg.²⁵

A magyarországi németek ügye hivatalos formában 1945. január 20-án, az aláírt fegyverszüneti egyezményben merült fel először, amelyben a magyar kormány kötelezettséget vállal, hogy internálja a német állampolgárokat, közre fog működni a háborús bűncselekményekkel vádolt személyek letartóztatásában és haladéktalanul feloszlat minden Hitler-barát vagy más fasiszta szervezetet.²⁶ Még február hónapban a Szatmár megyei németek egy részét eltávolították az országból. A kitelepítés keleti irányba történt.²⁷

Hazai németiségünk kitelepítésének gondolata az ellenforradalmi korszakban többször, több módon merült fel. Először az 1920-as évek elején, amikor a magyar fajvédő körök inkább csak fenyegették „a pángermán tanokat befogadni óhajtó” magyarországi németeket. Majd az 1929—33-as gazdasági világválság után a népi írók egy része

²⁴ Balogh Sándor 1975. 152. Az Ideiglenes Nemzeti Kormányt az angol és az amerikai kormány nem tartotta felelősnek és demokratikusnak. *Teherán, Jalta, Potsdam* 14.

²⁵ Komanovics József 1979. 559—560. és Komanovics József 1969. 77—78.

²⁶ *Két év hatályos jogszabályai* 3—7.

²⁷ Balogh Sándor 1975. 150.

— a fajvédő csoportok hatására — vetette fel ismét a kitelepítés gondolatát. A második világháború előestéjén és a világháború alatt Horthyék elevenítették fel a kitelepítést, mégpedig úgy, hogy a hitleri kitelepítési tervhez csatlakozva akartak megszabadulni a volksbundistáktól és családtagjaiktól. Az ellenforradalmi korszakban Bajcsy-Zsilinszky Endre elsősorban nem a németek kitelepítését sürgette, hanem a pángermán, náci németek megfékezését, a hazához hű németek védelmét, s a nemzetiségi jogok biztosítását. A nyilasok soknemzetiségű hungarista birodalmat akartak.

Az Ideiglenes Nemzetgyűlésben 1944. december 22-én — ha röviden is — foglalkoztak a hazai németek kérdésével. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány felosztatja az összes nyilas és egyéb népellenes szervezetet. Kiküszöböli a közeletből, a kultúrából, a sajtóból, az iskolából a náci mételyt, a faji és nemzeti gyűlöletet. Egy hang: a svábokat ki kell telepíteni!

Köztudott, hogy Hitler is ki akarta telepíteni az egész magyarországi németiséget a remélt háborús győzelem után. E hitleri koncepció a totális német vereséget követően alkalmat adhatott a magyarországi németek kitelepítésére irányuló politika olyasféle beállítására, hogy a németek csak azt kapják, amit ők maguk akartak. Valójában a hitleri áttelepítési politika iránt a magyarországi németek egyáltalán nem lelkesedtek. A Volksbund vezetősége sem kitelepítést akart Magyarországról, hanem fokozott regermanizációval megvalósítandó népi-német hegemoniát.

A fent említett kitelepítési tervek azonban csak globális koncepciók formájában éltek egy ideig, csak elgondolások, óhajok voltak, megvalósításukra semmiféle konkrét programok nem készültek, nem is készülhettek.

A német fasizmus veresége után a magyarországi németek kitelepítését nem is annyira a magyar, hanem sokkal inkább a csehszlovák kormányzervek szorgalmazták, azzal az egyáltalán nem is titkolt célzattal, hogy az innen távozó németek helyére telepítsék át a szlovákiai magyar nemzetiségű lakosságot.²⁸

²⁸ Balogh Sándor 1982a 78. A szerző művének A magyar—csehszlovák lakosságcsere című fejezetében az alábbiakat fejti ki: A Londonba emigrált Beneš és csoportja azon az

A földreformrendelet megjelenésével és gyakorlati végrehajtásával új módon vetődött fel a hazai németiség egy részének politikai megítélése. A rendelet helyes álláspontot tükrözve differenciálta a magyarországi németeket. „Teljes egészében és nagyságra való tekintet nélkül el kell kobozni a hazaáruló, a nyilas, a nemzetiszocialista és egyéb fasiszta vezetők, a Volksbund-tagok, továbbá a háborús és népellenes bűnösök földbirtokait.”²⁹ Tehát mind a fegyverszüneti egyezmény, mind a földbirtokrendelet a hazaáruló, a fasiszta németeket ítélte el, s nem a németeket általában. A földreformrendelet nem a magyarországi németek ellen irányult, s nem az volt a célja, hogy ezzel végleg megoldódjék Magyarországon a német nemzetiségi kérdés, mint azt egyes nacionalista körök a Nemzeti Parasztpártban hangoztatták, majd az emigráció irodalmában elsősorban Weidlein János munkáiban olvasni lehet. A földreform során igénybe vett terület 5 599 645 katasztrális hold volt, s ebből a volksbundisták elkobzott földterülete 204 116 katasztrális hold, azaz az összterület alig 4%-a.³⁰ Másrészt a kezdeti időszakban a Volksbundon kívül álló német szegényparasztok is földhöz jutottak.

állásponton volt, hogy cseh és szlovák nemzeti államot hoznak létre, s megszabadulnak a német és a magyar nemzetiségtől. Éppen ezért a magyar nemzetiségnek Csehszlovákia 1938—1939. évi tragédiájában játszott szerepéről már eddig is hirdetett alapvetően hamis elméletüket kibővítették „a magyarok kivétel nélkül sovíniszták, irredenták” tézisével, s hozzálátták a magyarok kitelepítéséhez való nemzetközi hozzájárulás megszerzéséhez. Beneš elnök és a londoni kormány 1942 végén, 1943 elején már konkrét követelésé fejlesztette a magyar nemzetiségű lakosság kitelepítését. Ez azonban 1943-ban még nem sikerült. De 1944. május 11-én Klement Gottwald a moszkvai rádióban elhangzott beszédében már kilátásba helyezte a csehszlovákiai magyarok kitelepítését. A Szlovák Kommunista Párt és a Szlovák Nemzeti Tanács „népcserével” óhajtotta összekötni a magyarok kitelepítését, majd 1945. április 5-én nyilvánosságra hozták a kassai programot.

Korom Mihály azt állítja, hogy a magyar népi demokratikus hatalom nehéz helyzetbe került akkor, amikor a beneši vezetés 600 000 főnyi magyarságot tervezett kollektív felelősség alapján kitelepíteni, mert egészében háborús bűnösnek állította be a szlovákiai magyarságot. Lásd: *Korom Mihály 1984.* 70.

²⁹ Az ideiglenes nemzetgyűlés 2. ülése. 1944. december 22. Magyar Közlöny, 1945. március 18.

³⁰ *Orbán Sándor 1972.* 39—40. oldalon lévő statisztikák alapján végzett számítások.

A földreform végrehajtásának időszakában megkezdődött már a német állampolgárok rendőrhatósági őrizetbe vétele. Dálnoki Miklós Béla 1945. február 20-án a 302/1945. M. E. számú rendeletben a következőket fogalmazta meg: „A Moszkvában 1945. január 20-án aláírt fegyverszüneti egyezmény 1/B pontjának 2. bekezdése teljesítésként a német állampolgároknak rendőrhatósági őrizet alá helyezése (internálása) tárgyában intézkedik: az ország területén tartózkodó minden német állampolgárt internálni kell, kivéve Németország zsidó nemzetiségű állampolgárait.”³¹ Jogilag és politikailag azok voltak német állampolgárok, akik birodalmi lakosként Magyarországon tartózkodtak, valamint a német hadseregben szolgáló hazai németek, akik az önkéntes jelentkezés idején köztudottan elvesztették magyar állampolgárságukat. A birodalmi németek a felszabadító harcok elől elmenekültek, majd elhagyták Magyarország területét. Az internálás lényegében tehát a magyarországi németek SS- és Wehrmacht-tagjaira vonatkozott, noha 1945 elején közülük sem sokan tartózkodtak Magyarországon.

Az internálásról szóló rendelet előtt, január 25-én jelent meg az Ideiglenes Nemzeti Kormány 81/1945. M. E. számú rendelete a népbíráskodásról, amely elvileg tisztázta a háborús bűnös fogalmát. A rendelet 13. §-ának 4. pontja kimondotta, hogy háborús bűnös az, „aki magyar állampolgár létére a német hadsereg vagy biztonsági szolgálat (SS, Gestapo stb.) kötelékébe lépett”.³²

Az internálótáborokat felállították s a felszabadító harcokra és a földreform végrehajtására veszélyesnek ítélt német nemzetiségű egyéneket korlátozták szabad mozgásukban. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány úgy érvelt, hogy mindezt megkívánja a fasiszmus ellen vívott fegyveres küzdelem és az ország demokratikus kibontakozásának az ügye. A német hadsereg 1945. március elején megindított balatoni ellentámadásának idején a szabadlábbon levő volksbundista vezetők és

³¹ *Magyarországi Rendeletek Tára* 37. E rendelet alapján indultak meg németlakta megyéinkben az internálási eljárások. Lásd: Zm. L. Főispáni iratok, 184/1945; Gy. Sm. L. I. Főispáni iratok, 101/1945; Gy. Sm. L. II. Alispáni iratok, 325/1945; Vm. L. Főispáni iratok, 219/1945. stb.

³² *Magyarországi Rendeletek Tára* 9.

a civilbe öltözött SS-katonák közül többen gyorsan aktivizálódtak és a szovjet alakulatok mozgásáról, erejéről információkat juttattak el a német hadvezetéshez. A Tolna megyei Nagyszékelyen 1945 februárjában a volksbundisták néhány kémeket rejtegettek, akik a már felszabadított területeken fényképezőgéppel, rádió adó-vevő készülékkel, különleges katonai felszerelésekkel, fegyverrel rendelkeztek. Az elfogott kémeket azonnal kivégezték.³³ A Volksbund vezetői rémhírekkel, álhírekkel táplálták a lakosságot, a csodafegyverek bevetéséről beszéltek, az új állapotok ideiglenes jellegét hangoztatták. Csoda-e, hogy a Tiszántúlon, a már jóval korábban felszabadult Eleken a szegényparasztok el sem merték foglalni a volksbundisták földjeit, mert félték a későbbi retorziótól. Egyelőre haszonbérbe vették a földeket.³⁴

A Volksbund volt vezetői és agresszív tagjai elsősorban a Dunántúlon akadályozták a földosztást. Nem akarták átadni az elkobzott földeket. Több esetben a karhatalmat kellett igénybe venni. Baltával, karókkal, botokkal támadtak a földosztó bizottságok tagjaira, durván szidalmazták, fenyegették őket. Még a rendőröket is megtámadták. Sok helyen csak a volksbundisták internálása után indulhatott meg a földosztás.³⁵

Az internáló táborok mellett helyi munkatáborok is alakultak. Mezőberényben a községi nemzeti bizottság 1945. március 19-én elrendelte a munkatábor létrehozását, néhány nap múlva ide gyűjtötték a vezető volksbundistákat. Elrendelték, hogy a tábor tagjai és a táboron kívül élő volksbundisták zöld karszalagot kötelesek viselni. A nemzeti bizottság tagjai rendszeresen ellenőrizték a tábor egészségügyi rendjét, s a tábor felügyelőinek munkáját.³⁶ De még Zalában is komoly gondot okozott a földosztás megindítása a nagyon elszigetelt német településeken. „Ásóval, kapával fogadták a magyar honfoglalókat, de a tűzharc sem volt ritkaság. Gyors intézkedésre van

³³ Bm. B. I. Szekszárdi népbírósi iratok, 1945. 551—564/1945.

³⁴ Zielbauer György 70., MSZMP Bé. m. B. A. Visszaemlékezés.

³⁵ Fehér István 1972. 206.

³⁶ Bé. m. L. Mezőberényi nemzeti bizottsági iratok. A nemzeti bizottság 1945. március 19-i jegyzőkönyve.

szükség” — olvasható egy korabeli jelentésben.³⁷ Fejér megye főispánja 1945. április 5-én felhívást intézett a megye népéhez, amelyben hírül adta, hogy visszatértek az elmenekült volksbundisták, akik veszélyeztetik az ország demokratikus kibontakozását.³⁸ Nyilvánvaló, hogy kissé túlzott a főispán.

Szükség volt tehát arra, hogy Magyarországon az illetékes szervek, elsősorban a pártok állást foglaljanak hazai németiségünk politikai megítélésében, a németek további sorsának ügyében. Annál is inkább, mert 1945 tavaszán javában folyt már a koalíciós pártok szervezeteinek kiépülése, megalakultak a különböző népi szervezetek, s a volksbundisták egy része elég rugalmas volt ahhoz, hogy kihasználja a politikai konjunktúrát, menedéket keressen az egyes pártokban, népi szervezetekben.

A koalíciós pártok különböző álláspontokat képviseltek hazai németiségünk megítélésében. A pártok álláspontja 1945 áprilisában került nyilvánosságra. Igaz, már februárban és márciusban is voltak olyan pártközi értekezletek, ahol hazai németiségünk politikai megítélése is szóba került, határozott álláspontok azonban ekkor még nem alakultak ki.

Először a Nemzeti Parasztpárt nyilatkozott, Kovács Imre 1945. április 7-én az Andrássy út 25. szám alatti központban fogalmazta meg pártja véleményét. „Magyarország végre elérkezett oda, hogy tisztázhatja viszonyát Németországgal és a svábsággal. A svábság egy batyúval jött ide, egy batyúval is menjen. A svábok önmagukat szakították ki az ország testéből, minden tettükkel azt bizonyították, hogy együtt éreznek a hitleri Németországgal. Most hát osztozzanak Németország sorsában. A svábokat ki fogjuk telepíteni. Távozzanak! Az nem lehet, hogy a legjobb földeket Volksbund-tagok foglalják el.” Ez a hang, ez a politikai koncepció nyitány volt a nacionalizmus felébresztésére, bizonyos nemzeti, faji eszmék megerősítésére. Ez a gyűlölet politikája volt, amelyben a bosszú játszotta a főszerepet. Ez a felfogás a német fasizmus gáztetteiért az egész hazai németiséget tette felelőssé, s a kollektív büntetés legsúlyosabb fokát, az egész németiség

³⁷ MSZMP Zm. B. A. Jelentéstörödékek. 38. f. 5. öe. 1945. év.

³⁸ *Fejér megyei történeti évkönyv* 214.

kitelepítését helyezte kilátásba. Igaz, hogy a Nemzeti Parasztpártban sem nyert teljes támogatást ez a durva nemzetiségi politika, mégis hivatalos pártálláspontnak számított, hiszen a főtitkár fogalmazta meg. Kovács Imre a kollektív felelősségrevonás antihumánus, antidemokratikus gondolatát demagóg módon kötötte össze a magyar parasztság évszázados földéhségének kielégítésére adódó lehetőséggel. Mintha a földosztás eddigi elmaradásának egyedüli oka a német nemzetiség lett volna. Nemzeteket állított nemzetekkel szembe.

Kovács Imre beszéde után, 1945. április 11-én összeült a Budapesti Nemzeti Bizottság, ahol a koalíciós pártok képviselői nem döntöttek hazai németiségünk ügyében, álláspontjuk eltérő volt. Az ülésen Supka Géza a Polgári Demokrata Párt nevében helytelenítette a „sváb község” vagy az ahhoz hasonló megjelölést, és olyan elvi döntést javasolt, amely élesen elválasztja egymástól a politikai felelősséget és a nemzetiségi hovatartozást. Gerő Ernő a Magyar Kommunista Párt nevében elutasította Supka javaslatát, „mert nem egyedül Hitler bűnös a most történektekben, hanem a németiségnek is osztozni kell sorsában” — mondotta. Kovács Imre a Nemzeti Parasztpárt nevében kijelentette, hogy minden sváb volksbundista volt. Szakasits Árpád a Szociáldemokrata Párt álláspontját tolmácsolta, óva intett az általánosításoktól s elvetette a kollektív felelősség elvének alkalmazását.³⁹

A Magyar Kommunista Párt többször azt hangoztatta, hogy nem általában a németek, hanem a fasisztává vált németek ellen harcol, bár Gerő Ernő fenti véleménye a kollektív felelősség irányába mutatott. Az MKP úgy vélte, hogy a volksbundisták földjeinek elkobzásával jelentősen javíthatja a földreform végrehajtása után is föld nélkül maradt parasztok igényeinek kielégítését.⁴⁰ Az MKP a németlakta vidékeken differenciáltan vélekedett hazai németiségünkről. „Politikai hiba lett volna a svábokat egy kalap alá venni — jelentette az MKP Pécsi Területi Bizottságának titkára a pártközpontnak. Sokan vannak közöttük, akik aktívan küzdöttek a Volksbund ellen.”⁴¹ De hasonló

³⁹ Balogh Sándor 1982a 80.; Szabad Szó, 1945. április 10. — Tóth István 1972. a németek kitelepítésével nem foglalkozik.

⁴⁰ Balogh Sándor 1975. 151.

⁴¹ PIA 2/5—15. Pécsi Területi Bizottság iratai, 1945.

állásponton volt az MKP bonyhádi járási titkára is.⁴² Igaz, az MKP-ban sem volt egységes álláspont ebben az időben, hiszen a Szabad Nép 1945. április 18-án csatlakozott a Nemzeti Parasztpárt nacionalista állásfoglalásához. Ma már egyértelműen megállapítható, hogy a szociáldemokraták álláspontja helyesebb volt az ún. német kérdésben, mint a kommunistáké.⁴³

A Független Kisgazdapárt is megfogalmazta véleményét: „Ki kell telepíteni a hazai svábságot.”⁴⁴

A Szociáldemokrata Párt más állásponton volt. Egyértelműen elvetette a kollektív felelősségrevonás elvét és gyakorlatát. Több pártközi értekezleten fejtegette hazai németiségünk differenciált megítélését. Az egyik értekezleten, 1945. július 4-én az alábbi véleményét fogalmazta meg a németek politikai jogainak átmeneti korlátozására tett NPP javaslatra: „Minthogy a magyar népszámlálási rendszerben már hosszú évtizedek óta az anyanyelvi statisztikánk hűségesebb tükörképe érdekében az anyanyelv iránti érdeklődés kardinális kérdőpontja volt a népszámlálási íveknek, nem büntethető valaki politikai jogainak elvesztésével csak azért, mert a törvényes következményekre való felhívásnak hűen bevallotta, hogy német anyanyelvű. De mivel már a sváb kérdésben több pártközi értekezlet egyhangúan megállapította, hogy kollektív felelősség nincs ezen a téren, a magunk részéről a svábok politikai jogainak átmeneti korlátozását anyanyelvi alapon nem fogadjuk el.”⁴⁵

Az SZDP álláspontját lényegesen motiválta az a körülmény, hogy tagjainak sorában több német nemzetiségű kisiparos, munkás, alkalmazott volt már a két világháború között, másrészt viszonylag gyengébb falusi befolyása miatt kevésbé érzekelte a földet igénylő paraszti tömegek nyomását,⁴⁶ de az is lényeges tényező volt, hogy az

⁴² PIA 2/5—15. Tolna megye. A járási titkár jelentése a pártközpontnak 1945. május 24-én.

⁴³ Molnár János 1984. 21.

⁴⁴ Kis Újság, 1945. április 18. — Vida István 1976. nem említi a német nemzetiség politikai értékelését, nem foglal állást e kérdésben.

⁴⁵ Vm. L. Főispáni iratok, 908/1945. Jelentés a bukovinai magyarok Bonyhád vidéki telepítéséről. Jegyzőkönyv a budapesti pártközi értekezletről, 1945. július 4. Aláírók: Tildy Zoltán, Révai József, Kovács Imre, Szakasits Árpád.

⁴⁶ Balogh Sándor 1975. 151.

SZDP-ben a nemzetiségi kérdés marxista megoldására irányuló törekvéseknek komoly történelmi hagyományai vannak. Vitathatatlan, hogy az SZDP álláspontja állt most is közelebb a marxista megoldáshoz.

Április hó folyamán a NPP tovább feszítette a húrokat, s a magyar közvéleményt, elsősorban a föld nélküli parasztságot a németek ellen hangolta. „Budaörsről 3877 sváb menekült el, üres a házuk, műveletlen a kertjük. Boldogasszony anyánk ... Magyarországról, édes hazánkról zeng az ének a templomban. Most megint édesnek érzik a megrugdosott és elárult hazát. De néhány hónappal ezelőtt még nem buzgott itt annyira a hazafiság. Ez a falu is a német csizma támaszpontjaként lapult Budapest előtt, s ez is egy-egy szálát fonta annak a sváb huroknak, amely a főváros torkát fojtogatta.”⁴⁷ A Szabad Szó sajtóosan differenciált. „Voltak óvatos emberek is, akik sohasem mertek nyíltan beiratkozni [a Volksbundba], mégis szívvel-lélekkel a fasizmussal éreztek.”⁴⁸ Tehát mindegy, hogy tagja volt-e a Volksbundnak vagy sem, valamennyien a fasizmust támogatták. Ez nagy történelmi tévedés. A NPP központi lapja néhány nappal később ismét differenciált. Mi lesz azokkal, akik nem voltak volksbundisták? — tette fel a kérdést. Aki nem volt Volksbund-tag, nem vallotta magát németnek, dolgozó polgára marad az újjáépülő hazának.⁴⁹ Vagyis az, aki nem vallotta magát német nemzetiségűnek és német anyanyelvűnek, más szóval, aki már régen asszimilálódott.

Sorra alakulnak a sváb földosztó bizottságok, új neoaquistica commisió van! — kiáltott fel Darvas József. Németek kapják a felosztott földeket a német községekben.⁵⁰ Ott, ahol a lakosság 90-95%-a német volt, természetes, hogy a felosztott földek egy része a német szegényparasztok kezébe is került.

A földreform végrehajtásánál a volksbundisták vagyonának elkobzásánál nagyon összekuszálódtak az események. A felszabadulást közvetlenül megelőző időszakban a Volksbund helyi és országos

⁴⁷ Szabad Szó, 1945. április 17.

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ Uo. 1945. április 19.

⁵⁰ Uo. 1945. április 20.

vezetői részben megsemmisítették a Volksbund-listákat. A világháború folyamán már 1942 második felétől megindult a Volksbundból a tömeges kilépések sorozata. A helyi vezetők, az országos központ azonban nem törölte a kilépőket, mert a létszámcsökkenés miatt elmarasztalták volna a birodalomban a Volksbund vezetőit. Tehát, aki egyszer belépett a szervezetbe vagy erőszakkal, csellel aláírták vele a belépési nyilatkozatot, az 1945-ben eleve hazaárulónak minősült, s a földreformrendelet rá is vonatkozott. Az új Magyarország forradalmi átalakulásának ezekben a gyorsan pergő eseményeiben nemigen volt lehetőség arra, hogy felkutassák ezeket a kilépési nyilatkozatokat. Igaz, hogy a megalakult nemzeti bizottságok figyelme sok helyütt ezekre is kiterjedt. A Tolna megyei Szálkán a nemzeti bizottság tüzetesen megvizsgálta a Volksbund névjegyzékét. Külön vette azokat, akik tudtuk és akaratok ellenére kerültek a listára. Külön csoportba sorolták azokat, akik félrevezetve beléptek ugyan a Volksbundba, de amikor látták, hogy a mozgalom a magyar állam ellen irányul, kiléptek onnan, a rendezvényeken nem jelentek meg, tagsági díjat nem fizettek. A vezetőség azonban nem törölte őket. A szálkai Volksbund-szervezetnek 317 tagja közül 237 végig aktívan tevékenykedett, 80 azonban régen kilépett.⁵¹ A Sopron megyei nemzeti bizottság 1945. április 21-én elhatározta, hogy „a volksbundistákat azonnali hatállyal kizárja a közéletből, és közmunkába állítja őket”,⁵² de a Volksbundon kívül állókat nem sújtotta semmivel sem.

Hazai németiségünk további sorsát erősen motiválta a belső telepítések megindulása is. Ezek közül nagyságrendben a legjelentősebb volt a bukovinai, moldvai székelyek Bonyhád környéki letelepítése. A második világháború folyamán több ezer bukovinai családot telepítettek a Bácskába, ahonnan 1944 szeptemberében kellett tovább menekülniük a trianoni Magyarország területére. E 13 000 bukovinai családot 47 500 fővel ideiglenesen Baranyába, Tolnába és Fejér megyébe irányították. Az Országos Földbirtokrendező Tanács (OFT)

⁵¹ Tm. L. Nemzeti bizottsági iratok. Szálka község nemzeti bizottságának iratai. Jelentés a Tolna megyei nemzeti bizottsághoz. Szálka, 1945. április 18.

⁵² Gy. Sm. L. II. Sopron megyei nemzeti bizottság iratai. 1945. április 21-i jegyzőkönyv.

megbízólevelével Bodor György, az NPP központi kiküldötte irányította a sajátos letelepítést.⁵³ Bodor kinevezte magát kormánybiztosnak, s az akkori közállapotok rendezetlenségét kihasználva, forradalmi küldetésére hivatkozva radikális módon oldotta meg a telepítést. Bodor és társai április második felétől június elejéig 25 Bonyhád vidéki községben 4400 német nemzetiségű család gazdaságát kobozták el mintegy 30 000 katasztrális hold földdel. A telepítések idejére az OFT minden német községben feloszlatta a földigénylő bizottságokat. Tekintettel arra, hogy megbízható Volksbund-listák nem álltak rendelkezésre, az elkobzandó gazdaságok kijelölése nem történhetett pontosan. A politikai rendőrség állította össze a névsort a Volksbund pécsi irodájában talált nagyon hiányos adatok, s az e listákon szereplő Volksbund-tagok kihallgatása alapján. „A politikai rendőrség a névsor alapján közölte velem — írta Bodor 1945. július 14-én kelt összefoglaló jelentésében —, hogy egy községben hozzávetőlegesen mekkora terület és hány ház áll rendelkezésre. Ehhez mért számban telepítettem be az elhelyezésre váró magyarságot. A magyarság megalakította azután a földigénylő bizottságot, s a rendőrség által készített lista szerint benyújtotta kobzási javaslatát. Kétségtelen, hogy a szabály szerint először ki kellett volna mondani a kobzást, s csak azután lehetett volna a telepítést tényleg végrehajtani. Itt a kobzások kimondása, azaz a betelepítés törvényesítése utólag történt meg, tehát volt egy kétségtelen időbeli eltérés.”⁵⁴ Bodorék tehát rátelepítettek a volksbundista és a vélt volksbundista családokra, s csak ezután mondták ki a kobzást. E telepítés folyamán mind Bodor előtt, mind a politikai rendőrség előtt az a cél lebegett, hogy minél több volksbundistát mutassanak ki, hiszen annál több lesz az igénybe vehető,

⁵³ Bodor György a Forrás című szépirodalmi, művészeti folyóirat 1975. márciusi és áprilisi számában Székely honfoglalás 1945-ben címmel számolt be a telepítésről. Visszaemlékezése nacionalista maradványokkal terhes. Lényegében a Nemzeti Pártot 1945-ös álláspontját képviseli. Nem osztályalapról, hanem a németek és a székely telepesek szembeállításával, nacionalista bázisról vizsgálja az egész telepítést, megmagyarázva elkövetett törvénysértéseit. A hűségmozgalomról lásd: *Fehér István 1983*, a székelyek vándorlásáról: *Sajti Enikő 1984*.

⁵⁴ Vm. L. Főispáni iratok, 908/1945. Bodor György jelentése az OFT-nek. Budapest, 1945. július 4. A jelentést a pártközi értekezlet vitatta meg.

telepítésre alkalmas német gazdaság. A kollektív büntetés sajátos formájának, a tömegméretű igazságtalanságnak cáfolhatatlan tényei ezek már 1945 tavaszán.

A telepítési kormánybiztos találkozott a hűségmozgalom ügyével is. „Nem kívánom vizsgálni, hogy e tagok miért léptek be a mozgalomba. . . . Tény az, hogy volt néhány tagjuk. A nehézséget az okozza, hogy a tagok névsorát csak az eljárás végén kaptuk meg. Sajnos, ez a névsor is problematikus volt. A vezetők ugyanis 1944. március után óvatosságból megsemmisítették tagnévsorukat. A névsor rekonstruálását most a nemzeti bizottságra bízta. A nemzeti bizottság pedig megbízhatatlan, ők ezt az alkalmat is mentesítésre használják fel.”⁵⁵ Igaz, Bodor megígérte, hogy a fellebbezéseknél figyelembe veszik a hűségmozgalmisták kérvényét. Ebből azonban nem lett semmi, hiszen a hűségmozgalmisták a vagyonosabb németekhez tartoztak, akiknek telepítésre nagyon alkalmas vagyonuk volt. Április közepétől június végéig a német gazdaságok 35%-át kobozták el, s a német lakosság 42%-át mozdították el otthonából. A telepítések idejére a németek jelentős részét internálták a Tolna megyei Lengyel községben levő internáló táborba. A telepítések befejezése után hazaengedték őket. „Bekérezkedtek elkobzott házaikba. A telepések emberségből befogadták őket. Ez az állapot tarthatatlan”⁵⁶ vélekedett Bodor. A megoldást végül abban látta, hogy a mintegy 10 000 Bonyhád környéki németet távoli vidékre, az Alföldre kell telepíteni, ahol barakktáborokban kellene őket elhelyezni, s utak, vasutak, hidak rendbehozására, mezőgazdasági munkára kellene felhasználni a munkaképes lakosságot.⁵⁷

Míndez a „forradalmi törvényesség” jegyében zajlott le. A székely telepések ügyét meg kellett oldani, hiszen nyolc hónapon át kóboroltak a Dunántúlon. De ennek nagyobb törvényességet kellett volna adni, a bosszúnak még a látszatát is el kellett volna kerülni. Bodor az NPP jobboldalának álláspontját ültette át a gyakorlatba, egyelőre háttérbe szorítva az országból való kitelepítés gondolatát. A Nemzeti Pa-

⁵⁵ Uo.

⁵⁶ Uo.

⁵⁷ Uo.

rasztpártban a hazai német kérdés hasonló megoldását hirdette Illyés Gyula is — kissé visszafogva a telepítések radikalizmusát —, amikor a Szabad Szóban cikksorozatot írt a telepítésekről. „Zombáról megfontolt erőszak űzte el egy csapásra, egy tömegben a magyarságot annak idején le, egészen az orosházi pusztaságba. Nézem a zombai néptelen, végtelen főutcát, gazdag házait, teli udvarait. Zomba virágozott, Orosháza a rengeteg népével nyomorba fulladt. Azokat se telepítsük vissza?”⁵⁸

Fejér megyében szintén sürgették a kitelepítést. „Végrehajtjuk a Parasztpárt kitelepítési tervzetét. Annál is inkább szükség van erre, mert a megyében 240 csángó család tartózkodik, akiknek a föld kell, ház kell, tető a fejük fölé.”⁵⁹

A második világháború alatt és utána kialakult általános németellenes hangulatban több helyen nyíltan megfogalmazták a bosszú politikáját is. Az újsütetű nemzetiségi szakértők különböző elgondolásaikkal, javaslataikkal elárasztották a miniszterelnökséget, a külügyminisztériumot. Idézzünk csak néhány sort a sok levél egyikéből: „A németeket munkásszázadokba kell szervezni, a nőket 14-től 50-ig, a férfiakat 18-tól 60-ig. A századok vezetését önként jelentkezőkre kellene bízni, akiket korábban nyomorgattak a németek. A századokat építésvezetők mellé kell adni és Budapestet felépíttetni velük. Csak az élelmezésükről kellene gondoskodni. Minden egyes svábot éppúgy meg kellene jelölni, mint fajtársaik tették. A legradikálisabb rendszabállyal megakadályozni szökésüket. Félre a magyar humánnummal, erős kézzel a cél érdekében helyreállítani százezer sebből vérző fővárosunkat.”⁶⁰ Mindebben megfogalmazódott a hitleri Németország és a fasiszta háborús bűnösök, a Volksbund vezetői ellen érzett érthető gyűlölet, de a kollektív felelősségrevonás gondolata is, valamint az újraéledő magyar nacionalizmus.

De nemcsak egyének, hanem hivatalos fórumok is hasonlóan tervezettek. A Külügyminisztérium Békeelőkészítő Osztályán 1945 tavaszán a tanulmányok és elgondolások egész sora született meg a

⁵⁸ Szabad Szó, 1945. április 22.

⁵⁹ Fehérvári Hírek, 1945. április 22.

⁶⁰ UMKL M/76. Levél a miniszterelnökhöz. Budapest, 1945. május 5.

hazai német kérdés megoldásában. „A sváb kérdés magyar kérdés. Súlyos katasztrófánkért főként őket terheli a felelősség. Végleg meg kell szabadulnunk tőlük,” — elemezte a helyzetét az egyik, 1945 áprilisában készült feljegyzés. „A sváboknak megértéssel kell fogadniok kitelepítésüket, hiszen tisztában vannak bűnükkel. A német nemzetiség nem volt más, mint a nácizmus iránti törhetetlen hűség. A magyarországi németiség nem magyar hazaáruló. Ők lelkiismeretlen idegen betolakodók. Lehetetlen a velük való további együttélés. Magyarország gyógyulását akadályozzák, demokráciánk fejlődését megnehezítik, a sötét jövő képét vetítik előre. A kitelepítés további indoka, hogy a svábok kulcspozícióban vannak.”⁶¹ Természetes, hogy ez nem hivatalos álláspont volt, hanem egy előzetes elgondolás.

Lényegében hasonló véleménye volt Agárdi Ferencnek is, aki ekkor már írta „A svábok bejövetele. A németek szerepe Magyarországon Szent Istvántól napjainkig” című, 1946-ban megjelent munkáját. „A súlyos felelősség elsősorban a sváb intelligenciáé, mint népének vezetőjéé és a megmaszlagolt sváb falusi tömegek bűnössége mellett sokkal nagyobb azoké a városi polgároké és kispolgároké, akik elsősorban ütötték a náci hírverés dobját. . . . Semmilyen számottevő ellenmozgalom nem szállt szembe körükből a birodalmi ügynökök irányítása szerinti szervezkedéssel” — írta.⁶² Pedig csak részben volt igaza, mert még Basch Ferenc, a Volksbund országos vezére is elismerte, hogy a német vérből származó hazai intelligencia egyik legnagyobb akadályozója volt a Volksbund-mozgalomnak.⁶³ Másrészt a hűségmozgalom határozottan szembeszállt a birodalmi ügynökök által irányított szervezkedéssel.

A Nemzeti Parasztpárt kitelepítési tervezete egyre inkább ismertté vált az országban részben a sajtó, részben a pártrendezvények útján. E kitelepítési tervezet lényegében nyolc pontból áll: 1. Azok a magyarországi németek, akik az 1941-es népszámlálás idején német nemzetiségűnek vallották magukat, elvesztik magyar állampolgárságukat, 2. a nemzetgyűlés politikai bizottsága a magukat magyarnak valló, s a

⁶¹ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28.

⁶² Agárdi Ferenc 1946. 286.

⁶³ Föv. B. I. Népbíróági perek, 4.806/1945. Basch Ferenc népbíróági pere.

németség elleni harcban a magyarság mellé állt személyeket mentesíti, 3. mindazok a németek, akik elvesztették magyar állampolgárságukat, az ország területéről kiutasítatnak, 4. a kiutasított németek magukkal vihetik ruházatukat, használati tárgyaikat, bútoraikat a szállítási lehetőségeken belül, 5. a kitelepítettek minden ingó és ingatlan vagyona zár alá kerül, 6. a német jogi személyeket fel kell oszlatni, vagyonukat zár alá kell venni, 7. ha Magyarország Németországgal szembeni kereskedelmi kártérítési követelése meghaladják a zárolt német vagyon értékét, ez utóbbi a magyar állam tulajdonába megy át, 8. a magyar állam az ingó és ingatlan vagyonért kártérítéssel tartozik.⁶⁴

Ebben a tervezetben fogalmazták meg először nyilvánosan, hogy hazai németiségünket mint nemzetiséget kollektíven büntetik meg, s a kitelepítés alapvető indoka a német nemzetiség bevallása, amely a tervezetben az első helyen szerepel. Az 1941-es népszámlálási magyar ellenpropaganda hazaárulásnak, a magyarsággal való szembefordulásnak minősítette a német nemzetiséget bevallók állásfoglalását. Lényegében ugyanez a nacionalista álláspont fejeződik ki 1945-ben a Nemzeti Parasztpárt tervezetében is. Ez a tervezet ellenkezik az eddig kiadott rendeletekkel, azok szellemével, ahol a Volksbund-, az SS-tagság, valamint egyéb háborús és népellenes cselekmény volt az alapja a felelősségrevonásnak.

Lényegében a fenti tervezet szelleme tükröződik Kovács Imre hírhedtté vált cikkében is. „Ha eddig nem tudtuk rendezni közös

⁶⁴ Szabad Szó, 1945. április 15. Kovács Imre az 1980-as évek elején már más állásponton volt nyugati emigrációjában. Juhász Gyula történész írja: „... néhány évvel ezelőtt egyik előadója voltam egy emigráns egyesület konferenciájának, amelyen a téma a felszabadulás utáni évek történelme volt. Mivel előadásom a felszabadulás utáni társadalmi változásokról és társadalmi közérzetről szólt, foglalkoztam röviden a svábok kitelepítésével is. Elmondtam, hogyan került arra sor, milyen volt politikai, társadalmi, szellemi és erkölcsi hatása. Velem szemben ott ült a konferencián ugyancsak előadóként Kovács Imre, aki bizonyára nem érezte magát valami jól egy olyan közönség körében, amelynek nagy része nem élte át felnőtt fejjel ezt a korszakot, vagy nem magyarországi magyar volt, és ezért clutasító volt mindenféle nemzeti megkülönböztetéssel szemben. Kovács Imre nem vonakodott azonban elismerni felszólalásában, hogy tévedett, hogy nem volt igaza, s hogy ő maga is nagy mértékben felelős volt a történetekért. Nem keresett mentséget, és nem igyekezett igazolni akkori álláspontját. Őszinte szembenézését saját múltjának ezzel a részével a hallgatóság elismeréssel fogadta.” (Kézirat, TMB Irattár.)

dolgainkat, akkor erről most már szó sem lehet, és nincs is remény arra, hogy a két nép békésen megférjen egymással. . . Jöttek egy batyúval a hátukon, szemükben az új föld ígéretének varázsával, lelkükben a hűség örök fogadalmával, hogy mindig, minden körülmények között az anyanépet, Germániát szolgálják. . . Jöttek azzal a nem titkolt szándékkal, hogy germanizálják, németté tegyék Magyarországot. . . Nem érdemli meg a svábság a kegyelmet. Ha végigtekintünk az elpusztított országon, a felrobbantott hidakon, a kiégett városokon, ne feledjük el, hogy ez majdnem teljesen az ő bűnük. . . Az egész magyarság kollektíve felelős a svábok tetteiért. Nincs irgalom, nincs kegyelem. A legradikálisabb megoldást követeljük: a svábokat egytől-egyig ki kell telepíteni az országból. Le merjük írni, ki merjük mondani: harminckilós csomaggal és ötven pengővel menjenek.”⁶⁵ Ez nagyon világos és nyílt állásfoglalás volt. Ismételten hangsúlyozni kell, hogy a parasztpárton belül is voltak ellentétek a német kérdésben, de a fenti koncepció ellen határozottan, nyíltan nem lépett fel senki. A népi írók jelentős részét tömörítő parasztpárt harmadikutas, nacionalista tendenciáktól nem mentes álláspontja bőséges alkalmat adott szélsőséges megnyilvánulásokra. A Nemzeti Parasztpárt álláspontját a munkáspártok sem bírálták komolyan. Még a Szociáldemokrata Párt is elfogadta azt a nézetet, hogy a németeket nemzetiségük bevallása alapján lehet korlátozni politikai jogaik gyakorlásában, csak az anyanyelvi bevallás alapján álló korlátozás ellen lépett fel.⁶⁶

Kovács Imre az egész magyarországi németiséget azonosítja a hitlerizmus teljes kiszolgálóival, mintha a magyarországi németek lettek volna az okai az ország pusztulásának, a felrobbantott hidaknak, a kiégett városoknak. Mi van e mögött az álláspont mögött? Az, hogy a háborús felelősség nyomasztó terhének jelentős részét a várható következmények miatt izgatott és elkeseredett magyar közvélemény — pontosabban magyar nacionalizmus — megpróbálta áthárítani kollektív felelősség formájában a német nemzetiségre,

⁶⁵ Szabad Szó, 1945. április 22. Hasonlóan nyilatkozott az Új Sopron (1945. május 1.) is: „Elég legyen a birkatürclemből! Ne legyen a sok magyar bűnünk mellett a legnagyobb: az örökös megbocsátás.”

⁶⁶ Vm. L. Főispáni iratok, 908/1945.

jóllehet, az nem volt a maga egészében a náci Németország „ötödik hadoszlopa”.

Úgy tűnhet, hogy hazai németiségünk ügye 1945 áprilisáig a földreform végrehajtásának egyik epizódjaként merült fel. Pedig ekkor már régen túlnőtte a földreform kereteit. Gyöngyösi János külügyminiszter 1945. április 22-én tartott sajtóértekezletén többek között kijelentette: „A sváb kérdésben feltétlenül történik kormányintézkedés. Ez a kérdés tulajdonképpen az elkeseredett magyar közönség részéről került felszínre annak a rengeteg pusztításnak a nyomán, amit itt láttunk, és amelynek tudatára most ébredt a magyar nép. A kormányzat már megalakulása óta foglalkozott az üggyel, mondván, hogy a svábságnak, amely oly csúnyán hátbadöfte az országot, megtorlásban kell részesülnie.”⁶⁷ Tehát még Gyöngyösi is általában a svábok megtorlásáról vélekedik.

A belügyi hatóságok február és március hó folyamán létrehozták az internáló táborokat, de néhány megyében nem, vagy csak részben hajtották végre az internálásokat. Veszprém, Vas, Sopron megyében még április második felében is sok vezető volksbundista volt szabadon, akik a megyék irányító fórumainak vezetői szerint hátráltatták a demokratikus kibontakozást. „A város és a vármegye területén még mindig nagy számban található volksbundisták és egyéb fasiszták — írta 1945. április 26-án a Sopron megyei főispán —. Elvárom, hogy az Alispán úr és a Rendőrkapitány úr a legerélyesebb eszközökkel gondoskodjanak ezek összegyűjtéséről és internálásáról. Szóbelileg ezen rendelkezésemet már több ízben kiadtam, azonban nem látom, hogy kellő eréllyel lennének a szükséges intézkedések.”⁶⁸ Sok megyében nem értelmezték egységesen az internálási rendeletet, ezért a belügyminiszter 1945. május 4-én körlevélben hívta fel az érdekelt megyék főispánjait a rendelet egységes értelmezésére és végrehajtására.⁶⁹ Másutt viszont olyan németek is elvesztették ideiglenesen

⁶⁷ Zala, 1945. április 24. A hazai német kérdés és a földreform kapcsolatáról lásd: *Földreform, 1945; Orbán Sándor 1972; Donáth Ferenc 1969.*

⁶⁸ Gy. Sm. L. II. Főispáni iratok, 91/1945. A Sopron megyei főispán levele az alispánhoz és a megyei rendőrkapitányhoz. Sopron, 1945. április 26.

⁶⁹ Bács m. L. Főispáni iratok, 479/1945. A belügyminiszter körlevele. Budapest, 1945. május 4.

függetlenségüket, akik a Volksbund ellen harcoltak, s a felszabadulást követő napokban elsőként léptek be a Magyar Kommunista Pártba. A bonyhádi járás MKP titkára 1945. május 24-én a következő levelet küldte a pártközpontba: „Kérjük azon egyének szabadon bocsátását és hazajövetelét, akik mindig mellettünk állottak és akkor kérték felvételüket a Kommunista Pártba, amikor még nem is sejtették, hogy elviszik őket. Segítsünk olyan embereken, akik mindig velünk voltak, és biztosan most — ebben a rájuk nézve nem éppen kellemes helyzetben is — a volksbundosok gúnyolódásaival és lelki, testi fájdalommal küszködve mégis mellettünk állnak. Kérjük mindazok szabadon bocsátását, akik magyarságukkal hűek voltak a hazához és a munkáseszméhez.”⁷⁰ A Tolna megyei alispán május 25-én intézkedett, hogy a Lengyel községben levő internáló tábort sürgősen felül kell vizsgálni, és a hűségmozgalom tagjait haza kell engedni. A lengyeli internáló táborban a korábban említett Bodor György sok ártatlan németet tartott fogva. Az alispán intézkedésére néhányat szabadon is bocsátottak.⁷¹ De hasonló módon foglalt állást Baranya megyében a pártközi értekezlet és a nemzeti bizottság is.⁷²

Az SZDP április végén megjelentette külpolitikai és nemzetiségi irányelveit. Még ezek az irányelvek is azt szögezték le, hogy a magyarországi németek jelentős része árulóvá vált, de helyesen hívták fel a figyelmet arra, hogy egyénileg kell elbírálni őket. „A magyar hazához hű magyarországi németység a magyar nemzetnek minden időben értékes és megbecsült része volt és az is marad.”⁷³

Április folyamán a katolikus egyház is véleményt mondott hazai németiségünk ügyében. A kalocsai érseket német küldöttségek keresték fel, s ennek alapján az érsek levelet küldött a belügyminiszterhez. „Felhívom Belügyminiszter Úr figyelmét és kérem, hogy tegye szavá a

⁷⁰ PIA 2/5—15. Pécsi Területi Bizottság iratai. Tolna megye.

⁷¹ Tm. L. Alispáni iratok, 2.638/1945.

⁷² Bm. L. Főispáni általános, 313/1945. Hasonlóan nyilatkozott Vas megyében az alsószőlőki körjegyző is, aki kimutatta, hogy a községben 21 család jó hazafi volt, földjeik nem kobozhatók el. Vas m. L. Vas megyei földhivatali iratok. Telepítési iratok. Alsószőlők, 2.701.

⁷³ PIA 183/f. 12.2.

külügyminiszternél, ne alkalmazzák a szövetségesek az embertelen német kitelepítési és áttelepítési gondolatot.”⁷⁴

Tekintettel arra, hogy hazai németiségünk jövőjének, sorsának alakításában a különböző hatóságok és hivatalok nem egységesen jártak el, több esetben fejetlenség, sőt anarchia volt egyes területeken. Ezért az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. május 10-én rendeletet hozott a Népgondozó Hivatal (NH) felállításáról, amelynek általános feladataként a telepítéseket jelölték meg, s külön pontként szerepelt a „fasiszta németek kitelepítése”.⁷⁵ Ez a rendelet azonban a németek kitelepítésének konkrét kérdéseivel még nem foglalkozott. Később, július elején jelent meg a 3.820/1945. M. E. számú rendelet, amely a németiség elbírálásának szempontjait is megfogalmazta.

A koalíciós pártok 1945. május 14-én pártközi értekezleten ismét megvitták a német kérdést. A pártok egyöntetűen — tehát a NPP is — elfogadták azt az alapelvet, hogy: „Magyarországon nincs sváb kérdés, csak német fasiszták kérdése van.”⁷⁶ E pártközi értekezlet tehát egyelőre háttérbe szorította a kollektív felelősségrevonás koncepcióját, s hazai németiségünk ügyét az általános nemzetközi helyzet részének, nem sajátos magyar ügynek tekintette. Ez az álláspont hadat üzent a kalandorpolitikának, egy kissé visszaszorította a nacionalizmust, s igyekezett helyes mederbe terelni a magyarországi németek politikai megítélését. Az értekezlet után még az NPP-ben is más hangok jelentek meg. Borsody István a Szabad Szó 1945. május 17-i számában fejtette ki pártja új álláspontját, illetve pártja egy csoportjának álláspontját: „Saját intézkedéseinket összhangba kell hozni a német kérdés megoldását célzó általános európai rendszabályokkal. Egyoldalú magyar akcióval nem lehet a kérdéshez hozzáülni . . . A magyarsághoz hű, demokratikus gondolkású német származású honfitársainkat szigorú rostálás után meg kell tartani.”⁷⁷ Tehát még a Nemzeti Parasztpárt is hajlandó volt bizonyos differenciálásra.

⁷⁴ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28.

⁷⁵ Magyar Közlöny, 1945. május 10.

⁷⁶ Szabad Szó, 1945. május 17. E differenciált megítélés volt az alapja annak a körlevélnek, amelyet a belügyminiszter 1945. május 14-én juttatott el valamennyi megye főispánjához és rendőrkapitányához: csak a bűnös, fasisztává vált németeket kell internálni. Zm. L. Főispáni iratok, 184/1945. A körlevél teljes szövege.

⁷⁷ Szabad Szó, 1945. május 17.

A szóban forgó pártközi értekezlet időszakában a külügyminisztériumban még annak a gondolata is felmerült, hogy meg kell jelentetni egy antifasiszta szellemű német nyelvű újságot, mivel a hazai haladó német közvélemény az 1940 augusztusában megkötött bécsi egyezmény óta sajtó nélkül maradt. A sajtó a belső tájékoztatás mellett Ausztria, Svájc irányába jó külpolitikai informátor lehetett volna.⁷⁸ A gondolat felvetésén kívül azonban semmi sem történt, az új német nyelvű újság nem jelent meg.

A belső telepítések eredményes lebonyolítása érdekében a belügyminiszter 110.136/1945. B. M. számú rendelete a vagyonuktól megfosztott német lakosság összeköltöztetéséről intézkedett a falvakban, s ilyen módon kellett biztosítani a székely telepések és egyéb újonnan földhöz juttatott családok elhelyezését. Lényegében ilyen telepítések zajlottak le Baja környékén és Baranyában. Vaskúton 109 székely család telepedett le, valamennyit német családoknál helyezték el. A székelyek a földreform alapján és szellemében 8-15 hold földet kaptak. Vaskúton még nem is költöztették össze a németeket. A régi gazda mindenütt ott maradt a jószággal, a gazdasági felszereléssel együtt. „A svábok körében természetesen állandó az aggály az irányban, hogy kitelepítik őket, így a mezőgazdasági termelés stagnál — írta egyik jelentésében Bóné Gyula, az OFT telepítési megbízottja —. A székelyek viszont semmiféle felszereléssel nem rendelkeznek, így a svábok eszközeit használják földművelésre. Ami a svábok összeköltöztetését illeti, az alispánnal folytatott megbeszélés alapján arra a meggondolásra jutottam, hogy egyelőre nem célirányos az amúgy is megrémült svábok teljes passzívvá tétele. Ezek egyelőre megmaradnak házaikban a székelyekkel együtt. . . . A község sváb vezetőit megnyugtattam, hogy általános kitelepítésről nincs szó, csupán a magyarsághoz hűtlenné váltak eltávolításáról.”⁷⁹ Hasonló módon történt a székelyek letelepítése Fejér megyében is.⁸⁰

Bóné Gyula Baja környékéről Baranyába utazott, s ott irányította a belső telepítést. Útközben Bátaszéken találkozott Bodor Györggyel,

⁷⁸ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28.

⁷⁹ UMKL Bm. A Népgondozó Hivatal iratai, 8/1945. Bóné Gyula jelentése a belügyminiszterhez. Baja, 1945. május 13.

⁸⁰ Fm. L. A Népgondozó Hivatal iratai, 1945.

aki a Bonyhád környéki székelyek letelepítését irányította. Bátaszéken éppen szedték össze a németeket és vitték őket internáló táborba. Boné tájékozódott, hogy milyen utasítás alapján internálják a németeket, amikor csak az összeköltötötést kell végrehajtani. „Bodorék azt mondták, hogy a Te álláspontod szerint a legalitás látszatának megőrzésével kell a telepítést végrehajtaniok — írta Boné a belügyminiszternek —. Tolnában a svábok pángermán része internálás alatt van különböző gyűjtőtáborokban. Bátaszékről Szekszárdra vitték be az ott összeszedetteket. A bátaszéki nemzeti bizottság, s az új főjegyző sérelmezték, hogy a magyarhű elemeket is elvitték, talán még magyarokat is. Az összeszedést végző közegek viszont azzal érveltek, hogy mindenki csak menteni akar, de egyetlen svábot sem jelentettek, aki véletlenül kimaradt volna, jóllehet, pángermán volt.”⁸¹

A belső telepítések lebonyolításában nagyon hiányzott a Népgondozó Hivatal tevékenységét részletesen szabályzó végrehajtási utasítás, s ennek hiányában különböző módon hajtották végre a telepítéseket, több helyen durva önkényeskedésekkel tarkítva. Bonyolította a helyzetet az a tény is, hogy egyes megyékben nemcsak a németek, hanem a volt volksbundisták is 1945 áprilisában és májusában mind nagyobb számban kérték felvételüket a koalíciós pártokba, s felvételük esetén egymás segítségére siettek. A Tolna megyei völgyégi járásban 1945. januártól márciusig valamennyi községben megalakult a Független Kisgazdapárt helyi szervezete.⁸² A zömében német községekben elsősorban a Volksbundon kívül állók lettek a kisgazdapárt tagjai, közöttük a hűségmozgalmisták is, akik már a felszabadulás előtt is a párt tagjai voltak. De több esetben előfordult az is, hogy a volt volksbundisták alakították meg a kisgazdapártot. Sőt, nemcsak a kisgazdapártot, hanem a Magyar Kommunista Pártot is. Dr. Boros István Baranya megye kommunista főispánja visszaemlékezett arra, hogy 1945 májusában több ezer kérvény volt a megyei pártbizottságon — közöttük sok volksbundistáé, akik azonnal be akartak lépni a pártba. Természetesen nem vettek fel mindenkit, de néhány volksbun-

⁸¹ UMKL Bm. A Népgondozó Hivatal iratai, 9/1945. Boné Gyula jelentése a belügyminiszterhez. Pécs, 1945. május 20.

⁸² Tm. L. Völgyégi járási főszolgabírói iratok, 250—252/1945.

dista mégis tagja lett a pártnak.⁸³ Voltak olyan községek, ahol a volksbundisták hozták létre az MKP helyi szervezetét.⁸⁴ A veszprémi járás német községeiben a kigazdapárt és az MKP alakult meg elsőként. Mindkét pártban zömmel németek voltak, de a volksbundisták beáramlása itt nem volt kimutatható.⁸⁵ Veszprém megyében a kigazdapárt megyei vezetősége azt kérte, hogy az internált németeket kigazdapárti tagsági könyv bemutatása mellett engedjék szabadon.⁸⁶ Soroksáron a nemzeti bizottság volksbundistákból alakult meg, mellette a magyarok külön nemzeti bizottságot hoztak létre.⁸⁷ Kétyen a rendőrség volksbundistákból állt, sőt a koalíció pártjait is ők alakították meg — a Magyar Kommunista Pártot, a Független Kigazdapártot, a Nemzeti Parasztpártot —, majd a pártok vezetőségét is kisajátították és mentették egymást.⁸⁸ Nadap, Gánt, Szár, Vértesboglár, Vértesacska községek földigénylő bizottságába egyetlen magyar szegényparasztot sem delegáltak, valamennyien németek, közöttük volksbundisták voltak.⁸⁹ Fejér megyében a volksbundisták földigénylőként léptek fel, több földigénylő bizottság támogatta is őket, sőt a felszabadulás előtt elmenekült németek vagyonába telepesként volksbundistákat ültettek.⁹⁰ A bicskei járás néhány községében a nemzeti bizottságok elnökei igazolták a volksbundistákat.⁹¹ Hasonló akciók folytak Esztergom megyében is.⁹² Zalában a szepetneki nemzeti bizottság 1945. június 3-i ülésén szavára tette, hogy saját soraiban volksbundisták és nyilas párti tagok vannak.⁹³ Ugyan-

⁸³ Dr. Boros István szóbeli visszaemlékezése.

⁸⁴ Tm. L. Főispáni iratok, 188/1945.

⁸⁵ Vm. L. A veszprémi járási főjegyző jelentése a főispánhoz. Veszprém, 1945. május 17.

⁸⁶ Uo.

⁸⁷ Fehérvári Hírek, 1945. április 25.

⁸⁸ Szabad Szó, 1945. április 26.

⁸⁹ MSZMP Fm. B. A. 1945. 1. fond 274. A Fejér megyei Földbirtokrendező Tanács elnökének jelentése az MKP megyei szervezetéhez. Székesfehérvár, 1945. június 13.

⁹⁰ *Farkas Gábor 1970.* 319.

⁹¹ Fm. L. A bicskei járási rendőrkapitányság iratai, 410/1945. A járási rendőrkapitány levele a megyei rendőrkapitányhoz. Bicske, 1945. június 12.

⁹² E. L. Főispáni iratok, 89/1945. Melléklet.

⁹³ Zm. L. A szepetneki nemzeti bizottság jegyzőkönyvei, 1945. június 3.

erről számolt be a csávolyi földigénylő bizottság elnöke is.⁹⁴ Moson megyében még a járási földhivatal alkalmazottai között is voltak volksbundisták és akadályozták a földosztást.⁹⁵ Fel kellett függeszteni a budaörsi földigénylő bizottságot, mert sorra igazolta a Volksbund tagjait,⁹⁶ noha ez nem is tartozott feladatkörébe. Másutt fondorlatos cselhez folyamodtak. Horváth Istvánt, az alsószölnöki földigénylő bizottság elnökét 1945. június 31-én elhurcolták Muraszombatra. „Az elhurcolás oka az volt — írta a Vas megyei földhivatal vezetője —, hogy nevezett elnök elkobzásra javaslatba hozta a községbeli vend származású Volksbund-tagok ingatlanait és azokat a 600/1945. M. E. számú, valamint a 33.000/1945. F. M. számú rendeletek alapján a községi földigénylő bizottság útján az arra érdemeseknek juttatta. Időközben többen visszajöttek a Volksbund tagjai közül, és hogy politikai bűnösségük következményeitől megszabaduljanak, partizánként jelentkeztek Muraszombat községben, és említett elnököt bosszúból magukkal vitték.”⁹⁷ Mosonmagyaróvárott a Volksbund-vagyon összeírásánál történtek súlyos visszaélések, a volksbundisták megvesztegették az összeírókat, a leltározókat.⁹⁸

Nyilvánvalóan túloz a Sopron megyei főispán 1945. május 3-án kelt jelentésében, amelyben arról számol be az Országos Földbirtokrendező Tanácsnak, hogy „Sopron város területén a földigénylők 99%-a, mintegy 6000 fő a Volksbund tagja volt, s a földosztás csak áttelepítéssel oldható meg”.⁹⁹ Gyomán a vezető jegyző, a rendőrség vezetője, az igazoló bizottság elnöke volksbundista volt.¹⁰⁰ A zirci nemzeti bizottság elnöke, az SZDP járási titkára Lócut községben visszatért volksbundistákból és SS-katonákból akarta megalakítani az

⁹⁴ Bács m. L. A csávolyi nemzeti bizottság jegyzőkönyvei, 1945. június 3.

⁹⁵ Gy. Sm. L. I. Földhivatali iratok. Volksbund jegyzőkönyvek. A mosonszentjánosi nemzeti bizottság iratai. 1945. június 16.

⁹⁶ Szabad Szó, 1945. június 6.

⁹⁷ Vas m. L. A Vas megyei Földhivatal iratai. Alsószölnök, 2.701/1945. A Földhivatal vezetőjének jelentése. Szombathely, 1945. július 9.

⁹⁸ Gy. Sm. L. I. Győr-Moson megye Földhivatalának iratai, 179/1945.

⁹⁹ Gy. Sm. L. II. Főispáni iratok, 178/1945.

¹⁰⁰ Szabad Szó, 1945. május 26.

SZDP-szervezetet.¹⁰¹ A tatai járásban a volksbundisták éppen nagykorúvá vált gyermekeiket juttatták földhöz, Baj községben a földigénylő bizottság háborús bűnösnek nyilvánított mindenkit, aki a felszabadulás idején nem tartozkodott a községben, s ennek alapján több magyar állampolgár tulajdonát kobozták el, amely vagyonból volksbundisták is részesültek.¹⁰²

Budafokon, Nagytétényben, Törökbálinton, Budaörsön 1945. június közepén még a Volksbund vezetői is szabadon voltak és gátolták a földosztást.¹⁰³ Somogy megye néhány községében a volksbundisták földjeit csak bérbe merték adni.¹⁰⁴ A földreformtörvény értelmében vagyonek Kobozásra ítélt németek csoportokba szerveződve gátolták a földosztást, olyan esetek is előfordultak, hogy a szovjet csapatok segítségét kellett kérni a földosztás biztosítására.¹⁰⁵

Mindezek az akciók nagyon sokat ártottak hazai németiségünk haladási, a magyarsághoz hű csoportjainak, a Volksbundon kívül álló németeknek is. A már korábban említett németellenes hangulat hazánkban nem csökkent, sőt fokozódott. A németek pártokba, társadalmi és egyéb szervezetekbe való tömörülése természetes folyamat volt. Azt is meg lehet érteni, hogy a volt nyilasok, a Magyar Élet Pártjának volt tagjai, a volksbundisták is igyekeztek keresni és felhasználni azokat a pártokat és szervezeteket, amelyekben érdekeiknek védelmezőit vélték felfedezni. S amikor leleplezték a politikai manővereket, legtöbb esetben az általános németellenesség erősödött, mert sok helyen parttalanul használták a német, a fasiszta, a volksbundista jelzőket. Ha egy volt nyilas vagy egy volt MÉP-tag lépett be valamelyik koalíciós pártba, s ott lelepleződött, a korabeli közvéleményben közelről sem jelentett akkora politikai vétséget, mint a volksbundisták manőverei.

¹⁰¹ MSZMP Vm. B. A. A magyar államrendőrség zirci járási kapitányának jelentése. Idézi: *Beszteri Béla* 1965. 208.

¹⁰² Tatai Újság, 1945. június 18.

¹⁰³ UMKL A Népgondozó Hivatal iratai, 344/1945. Körzetvezetői jelentések. Budaörs, 1945. június 18.

¹⁰⁴ *Kanyar József* 1970. 187.

¹⁰⁵ *Fehér István* 1972. 205—209.

Miután a koalíciós pártok 1945. május 14-i pártközi értekezletén egyértelműen állást foglaltak hazai németiségünk differenciált megítélésében, a magyar kormány látva a csehszlovákiai és a lengyelországi tapasztalatokat — valószínű, előzetes konzultáció után — május 26-án szóbeli jegyzéket juttatott el a Szovjetunió kormányához. A jegyzéket a magyar külügyminiszter előzetesen megbeszélte Puskin követtel is. „A magyar kormány tisztelettel közli a Szovjetunió kormányával, hogy a fasiszta szellemtől áthatott és a magyar érdekekkel szembehelyezkedett magyarországi németek felelősségre vonása folyamatban van. Ennek kapcsán a magyar kormány arra az elhatározásra jutott, hogy azokat a németeket, akik Magyarország ügyét elárulták és a hitlerizmus szolgálatába állottak, szükséges volna az ország területéről eltávolítani, mert csak ilyen módon lenne biztosítható, hogy többé a német szellem és német elnyomás ne legyen úrrá az országon. Ezért tisztelettel kéri a magyar kormány a Szovjetunió kormányát, szíveskedjék közölni, hozzájárul-e ahhoz, hogy a fenti okokból a Magyarországról eltávolítandó németek Németország olyan területére telepíttessenek át, amely a Szovjetunió erőinek a megszállása alatt áll. Mintegy 200 000-250 000 németről lenne szó. A telepítés ne a határ mentén történjék. Tekintettel arra, hogy a magyarságra és a magyar államra veszélyes német elemek kitelepítése haladéktalanul szükséges, kérjük a Szovjetunió kormányát, hogy válaszát minél előbb megadni szíveskedjék.”¹⁰⁶

Mivel ebben az időben folytak már a potsdami értekezlet összehívásának előkészületei, ahol a csehszlovákiai, lengyelországi kitelepítéseket is össze kellett hangolni, a Szovjetunió kormánya előzetesen nem foglalt állást a magyarországi németek egy részének kitelepítése ügyében, véleményét a potsdami értekezleten, az amerikai és az angol kormánnyal összhangban fogalmazta meg.

¹⁰⁶ UMKL Küm. B. O. II/1-28. 305—306. oldal, lásd még *Balogh Sándor 1982a* 84. A Gyöngyösi János és Puskin követ közötti előzetes konzultációról egyelőre nincs elérhető dokumentum. Az 1945. május 14-i pártközi értekezlet után Gyöngyösi külügyminiszter levélben tájékoztatta a SZEK elnökét arról, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormány a Volksbund-tagság alapján mintegy 300 000 németet tervez kitelepíteni. A levélből kitűnik, hogy a németek kitelepítéséről már előzőleg is volt megbeszélés a SZEK és az ideiglenes kormány képviselői között.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány tehát itt sem általában a németek ellen lépett fel, hanem a németek egy részének az eltávolítását kérte. De még a 200-250 ezres létszám megjelölése is túlzás. Tilkovszky Loránt kutatásai alapján a trianoni Magyarország területén mintegy 150 ezerre tehető a Volksbund tagjainak száma.¹⁰⁷ Az 1941-es népszámlálási adatok alapján a német nemzetiségűket bevallók száma 303 000 volt, s ez utóbbiakat semmiképpen sem lehet globálisan fasiszta, hazaáruló németnek minősíteni, még akkor sem, ha — mint utaltunk már rá — a korabeli népszámlálási ellenpropaganda ezt a magyarsággal való szembefordulásnak, hazaárulásnak tekintette. De még a Volksbund vezetőit és tagjait sem lehetett egységes elvek alapján elbírálni, hiszen sok német megtevesztésből, félrevezetve lépett be a szervezetekbe. A magyar kormány a fenti esetben a kitelepítésre ítélték előzetes megállapításánál jóval túlhaladta a volksbundisták körét, s a német fasizmus maradványainak felszámolása ürügyén eleve olyan tömegek kitelepítését is tervbe vette, akik még egyszerű, passzív tagjai sem voltak a hazai német fasiszta szervezeteknek. A magyar kormány német kisebbségi kérdésben kialakított álláspontját nagyban motiválta az ebben az időben már zajló csehszlovákiai magyarok áttelepítése is.

Az Egyesült Államok politikai missziójának vezetője 1945. június 12-én emlékiratot nyújtott át a Csehszlovák Köztársaságból kitelepítendő németek ügyében elfoglalt előzetes álláspontjáról. Az emlékirat kifejezésre juttatta, hogy egy etnikai csoport kollektív büntetését nem tartja igazságosnak. Az Egyesült Államok kormánya előzetes állásfoglalását már 1945 januárjában eljuttatta Csehszlovákiának. Az állásfoglalás a kitelepítéssel kapcsolatban a következőket szögezte le: 1. Ennek a problémának a megoldásánál nem csupán Csehszlovákia szükségleteit kell figyelembe venni, hanem általános természetű megfontolásokat is, amelyek érintik Európa jövő békéjét és biztonságát, különösen pedig azokat a problémákat, amelyek előtt a szövetséges megszálló hatóságok állnak Németországban, 2. kisebbségeket csak a nemzetközi egyezmény végrehajtásaként szabad áttelepíteni, 3. az áttelepített személyek letelepítésének megfelelő módon való megkönnyítése végett az áttelepítésnek csak fokozatosan szabad meg-

¹⁰⁷ Lásd bővebben: *Tilkovszky Loránt 1978. 297. és Balogh Sándor 1982a 85.*

történnie, 4. amíg az előbb említett nemzetközi egyezmények megkötése függőben van, egyetlen nemzetnek sem szabad a nagyobb számú embercsoportok áttelepítését fogantatosítania.

Az Egyesült Államok kormányának jegyzéke a németek ügye mellett állást foglalt a magyar kisebbség ügyében is. A Csehszlovák Köztársaság kormányához intézett fent említett jegyzékben foglalt elveket az Egyesült Államok kormánya minden további nélkül alkalmazhatónak tartja a magyarul beszélő kisebbségnek Romániából, Jugoszláviából, valamint Csehszlovákiából történő kiutasítására. Ezeknek az államoknak kormányai elsősorban azokat a magyarokat vonják felelősségre, akik az illető állam ellen bűncselekményt követtek el — olvasható a jegyzékben. Az Egyesült Államok kormánya azonban nem tartaná igazságosnak megkockáztatni, hogy egy kisebbséget alkotó etnikai csoport minden tagját mint államellenes cselekményben bűnöst kezeljék és lakóhelyéről pusztán népi származásánál fogva kiűzzék.¹⁰⁸

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány június 19-én válaszjegyzékben foglalt állást a szlovákiai magyarok kollektív felelősségre vonása és üldözése ellen.¹⁰⁹ A csehszlovák kormány az ország megszállása és a háború idején szerzett tapasztalatok alapján 1945 tavaszán, nyarán a magyar kisebbséggel szemben is ugyanolyan intézkedéseket fogantatosított, mint a németekkel szemben.¹¹⁰ Igaz, hogy az intézkedések

¹⁰⁸ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28.

¹⁰⁹ Uo.

¹¹⁰ *Csehszlovákia Kommunista Pártjának története* 609. A Londonba emigrált csehszlovák kormány képviselői Beneš elnök részvételével 1945. március 22—29. között Moszkvában együttesen dolgozták ki a Nemzeti Tanács programját, amelyet 1945. április 5-én Kassán nyilvánosságra hoztak. A kassai program nyolcadik fejezete szerint 1. a csehszlovák állampolgárságot csak azoknak a magyar nemzetiségű lakosoknak hagyják meg, akik antifasiszták voltak, részt vettek a Csehszlovákia felszabadításáért folytatott ellenállási mozgalomban, vagy pedig üldözték őket a köztársasághoz való hűségükért, 2. a többi magyar nemzetiségű lakos csehszlovák állampolgársága megszűnik, de lehetővé teszik nekik az optálást, minden ilyen irányú kérelmet külön vizsgálják meg, 3. azok a magyar nemzetiségű személyek, akik büntényt követtek el a köztársasággal vagy más nemzetekkel szemben, főképp a Szovjetunió ellen, bíróság elé kerülnek, megfosztják őket csehszlovák állampolgárságuktól, és örökre kitiltják őket a köztársaság területéről. Lásd: *Balogh Sándor 1982a* 107.

megvalósítása során a későbbiek folyamán változás következett be, de 1945 nyarán ez még nem volt látható. „A cseh és a szlovák burzsoáziát a bosszú és az osztályérdekek vezették, de Csehszlovákia és Szlovákia Kommunista Pártjának akkori vezetősége is az egész magyar lakosságot kollektívan tette felelőssé a Horthy-rendszer Csehszlovákia elleni fellépéséért.”¹¹¹

A felszabadulás utáni hetekben a Szlovák Nemzeti Tanács úgy intézkedett, hogy a magyar községekben nem szabad nemzeti bizottságokat létrehozni. Sőt, a magyar nemzetiségű lakosok csak abban az esetben lehettek politikai pártnak tagjai, ha ahhoz a szervezetek központi titkárságai hozzájárultak. Ez a kommunista pártra is vonatkozott. A Szlovák Nemzeti Tanács 1945 februárjában vagyonelektobzási rendeletet hozott, amely kiterjedt a magyar nemzetiségű lakosság minden ingó és ingatlan vagyonára. Igaz, ezt a rendeletet nem tudták következetesen végrehajtani a magyar lakosság nagy részénél, de Damoklesz kardjaként a magyarok feje felett lebegett. A meghozott lakástörvény lehetővé tette a nem megbízható személyek lakásainak haladéktalan elkobzását. A kilakoltatott magyarokat internáló táborokban helyezték el, később más megyében jelöltek ki számukra lakást. Gyakran az új lakást is kiigényelték, mire a magyarok ismét internáló táborba kerültek. Ez a folyamat gyakran négyszer-ötször is megisméltődött. A kilakoltatott 50 kg-os csomagot vihetett magával, minden egyéb ingóságot köteles volt otthagyni.¹¹²

A magyar—csehszlovák határ menti megyékben 1945 júniusában—júliusában tömegesen kerestek menedéket az elüldözött magyarok. A Komárom városi nemzeti bizottság 1945. július 6-án arra kérte a megye

¹¹¹ *Zvara, Juraj 1965. Ismerteti Arató Endre: Kortárs, 1970. 11. sz. 1799. A nép háborús felelősségéről vallott vélemény éppen Magyarországgal kapcsolatban sajátos módon jutott kifejezésre V. M. Molotovnak A. J. C. Kerr moszkvai brit nagykövethoz intézett 1943. június 7-i levelében is. „A szovjet kormány úgy véli — írja Molotov külügyi népbiztos —, hogy azért a fegyveres segítségért, amelyet Magyarország Németországnak nyújtott, valamint azokért a gyilkosságokért és erőszakos cselekményekért, fosztogatásokért és gyalázatosságokért, amelyeket a megszállt területeken követtek el, a felelősséget nemcsak a magyar kormánynak kell viselnie, hanem nagyobb vagy kisebb mértékben a magyar népnak is.” Magyar—brit titkos tárgyalások 1943-ban. Idézi: Balogh Sándor 1982a 303—304.*

¹¹² *Arató Endre Kortárs, 1970. 11. sz. 1800.*

főispánját, hogy „Komárom teljesen meg van telve, több menekült már elhelyezni nem képes, ezért a Csehszlovákiából kiutasított magyarokat a vármegyében lévő sváb községekben helyezze el”.¹¹³ Az észak-komáromi erdőben 1500-2000, a dunaszerdahelyi sárga kastélyban 70, Párkányban 50 magyar nemzetiségű csehszlovákiai lakos tartózkodik.¹¹⁴ A Csehszlovák Köztársaság elnökének 1945. augusztus 2-án kiadott 33. számú dekrétuma a kollektív felelősség elve alapján a németekkel együtt a szlovákiai magyarok elsöprő többségét is megfosztotta a csehszlovák állampolgárságtól. E rendelet alapján tett későbbi intézkedések társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális téren a teljes jogfosztottság állapotába süllyesztették a szlovákiai magyarságot.¹¹⁵

Ha tehát a magyar kormány jogosan foglalt állást a csehszlovákiai magyarok kollektív felelősségre vonása ellen, akkor el kellett vetnie ezt az elvet a magyarországi németek megítélése ügyében is. Ennek alapján a magyar minisztertanács 1945. június 20-án rendelkezést bocsátott ki olyan járási bizottságok felállításáról, amelyeknek célja a hitlerista magatartást tanúsított német lakosság felülvizsgálása volt. A rendelet alapján a bizottság köteles volt a hatáskörébe tartozó községeket végigjárni, s a községeknek minden 16. évét betöltött lakosát — férjükkal élő és önálló keresettel nem rendelkező asszonyok és kiskorú gyermekek kivételével, bejelentés esetén ezeket is — nemzethűség szempontjából megvizsgálni. A járási bizottság állapította meg, vajon a vizsgálat alá vont személy a hitlerista szervezetben vezető szerepet vitt-e, ilyen szervezetnek tagja volt-e, esetleg a hitlerista terror ellenére is nemzethűségének és demokratikus érzelmének bizonyosságát adta-e.

A fenti rendelet alapján a magyarországi németeket öt csoportba kellett sorolni: 1. vezető szerepet játszottak, önkéntes SS-katonák voltak vagy különböző kényszer nélkül teljesítettek német katonai

¹¹³ K. L. Főispáni iratok, 220/1945. A Komáromi Városi Nemzeti Bizottság levele Komárom megye főispánjához. Komárom, 1945. július 6.

¹¹⁴ Uo. 300/1945. A Komárom megyei főispán jelentése a belügyminiszterhez. Komárom, 1945. augusztus 6.

¹¹⁵ Lásd: *Balogh Sándor* 1975. 65. (Juraj Zvara idézett műve alapján.) A Magyar Kommunista Párt elítélte a Szlovákiában élő ősi magyar lakosság kitelepítését célzó csehszlovák politikát.

szolgálatot, 2. a Volksbund tagjai voltak, nevüket németre változtatták, 3. nem voltak ugyan a Volksbund tagjai, de céljaival azonosították magukat, közeli kapcsolatban álltak a szervezetekkel, 4. német nemzetiségűek voltak, de magyar nemzethűségről és demokratikus szellemükről bizonyosságot adtak a fasiszta terror idején, 5. közömbösek, akik sem megbízhatatlanok, sem nemzethűek nem voltak.¹¹⁶ A megalakítandó bizottságoknak kellett javaslatot tenniük a további intézkedésekre. A bizottságok elnökből és két tagból álltak. Az elnököt, a helyi viszonyokat ismerő, jogi képesítésű személyt a belügyminiszter nevezte ki, egy tagot és egy póttagot a helybeli demokratikus érzelmű magyar lakosság közül a járási nemzeti bizottság delegált, egy tagot és egy póttagot pedig a helyi viszonyokat jól ismerő személyek közül a belügyminisztérium által kijelölt olyan országos vagy helyi mozgalom küldött ki, amely a hitlerizmus térhódítása ellen eredményesen harcolt. A bizottságok felállításával megbízott Népgondozó Hivatal vezetője körlevélben kért jelentést a telepfelügyelőktől, hogy jelentsék, működik-e a járásban olyan mozgalom vagy szervezet, amely eredményesen harcolt a hitlerizmus ellen. „Gondolok itt a Hűség a Hazához elnevezésű demokratikus sváb mozgalomra — írta Szepessy Géza —, a jelenlegi koalícióba tömörült pártok, elsősorban a Kisgazdapárt, a Szociáldemokrata Párt, esetleg a Kommunista Párt sváb tagjaira, akik már a felszabadulás előtt is az említett pártok valamelyikében aktív tagok voltak, a régebben működött, a Volksbundba be nem olvadt Német Népművelési Egyletre vagy gazdakörre, amelyek a hitlerizmus ellen küzdöttek.”¹¹⁷

A Magyarországon eddig kiadott rendeletek és országos szintű intézkedések közül ez a rendelet ment el legtovább hazai németiségünk politikai szerepének differenciált vizsgálata terén. Ebben már kissé háttérbe szorulnak a kollektív felelősségre vonás gondolatai, sőt hazai németiségünk antifasiszta csoportjait azokba a járási bizottságokba jelölték, amelyeknek feladata a fasiszta, fasisztabarát németek kiszűrése volt. De még ez a rendelet sem mentes súlyos torzulásoktól. Az 5.

¹¹⁶ UMKL M. 176; Magyar Közlöny, 1945. december 29.

¹¹⁷ Sm. L. Telepfelügyelői iratok. Szepessy Géza kormánybiztos körlevele valamennyi telepfelügyelőhöz. Budapest, 1945. június 26.

csoportba tartozó németeket, akik közömbösek voltak, nem támogatták a Volksbundot, de nem is harcoltak ellene, önkéntes áttelepítésre ítélte csereingatlan biztosítása mellett.¹¹⁸ Tehát mások bűneiért ártatlanokat sújtott.

A rendelet megjelenése idején megindultak már a népbíróságokon az ún. Volksbund-perek. Ezeken egyéni elbírálás alapján döntöttek. Az önkéntes SS-katonáskodásért, az aktív volksbundista tevékenységért és egyéb hitlerista cselekedetekért általában öt hónap és két év közötti büntetéseket róttak ki a népbíróságok.¹¹⁹ A budapesti népbíróság csupán Basch Ferenc esetében mondott ki halálos ítéletet, amelyet végre is hajtottak. E perek folyamán felszínre kerültek a fasisztává vált németek bűnei, a Volksbund kegyetlenségei, a magyar nemzet elleni vétségei. A meghozott ítéletek reálisak, megalapozottak voltak. Jogosságukhoz, törvényességükhöz 43 év távlatából sem férhet kétség. A kollektív felelősségre vonás helyett ez volt a háborús és népellenes bűnösök felelősségre vonásának az egyedüli helyes útja.

Az említett járási bizottságok, a rendőrhatóságok, valamint a Népgondozó Hivatal megbízottai tehettek javaslatot a népbíróság elé állításra, esetleges előzetes internálásra. Az internáltak és családtagjaik fejenként 200 kg ingóságot vihettek magukkal.¹²⁰ A földreformrendelet értelmében vagyonuktól megfosztott volksbundistákat ideiglenesen azok a németek voltak kötelesek befogadni, akik a második világháború alatt közömbösen viselkedtek, akiknek csupán az volt a bűnük, hogy németek voltak.

Még jóval a potsdami értekezlet összehívása előtt készült el Magyarországon az a törvénytervezet, amely a magyarországi németek állampolgárságát volt hivatva rendezni. E tervezet szerint megszűnik a magyar állampolgársága annak, aki 1. 1941-ben német nemzetiségűnek vallotta magát, 2. német fegyveres alakulatba lépett, 3. a Volksbund tagja volt, 4. magyar hangzású nevét németre változtatta

¹¹⁸ UMKL M. 176.

¹¹⁹ Bm. B. I. Népbírósági iratok; Föv. B. I. Népbírósági iratok. A Volksbund-perekkel foglalkozó népbírósági iratok több folyóméter levéltári anyagot tesznek ki.

¹²⁰ Sm. L. Telepfelügyelői iratok, 3/1945. Iványi Jenő NH főosztályvezető körlevelével valamennyi kerületi és körletvezetőhöz: Budapest, 1945. június 27.

vagy magyarosított nevét ismét németre változtatta. Továbbá elveszti magyar állampolgárságát az, akivel szemben a bíróság jogerős ítélettel megállapította, hogy *a)* a magyar nemzet megbecsülése ellen vétett, *b)* Magyarország megszállásában a német hadseregnek bármiképpen segédkezet nyújtott, *c)* 1935-től kezdve elősegítette Magyarországon a németek tervszerű gazdasági térhódítását vagy a háború végső szakaszában segédkezet nyújtott a németeknek az ország gazdasági leszerelésében és kifosztásában, *d)* magyar állampolgárt német hatóságok kezére juttatott, azt elsősegítette vagy a már elfogott személyek szabadulását akadályozta, *e)* a magyar állam területi egységének megcsonkítására irányuló törekvésben, szövetkezésben vagy cselekmény elkövetésében bárhogyan részt vett, szóval, írással segítette azt. Akit megfosztanak állampolgárságától, annak a megfosztó határozat keltének napjától, illetve a bírói ítéletben megszabott elzárás letöltésének napjától számított egy hónapon belül el kell hagynia Magyarország területét.¹²¹ A tervezet tehát első helyre tette, fő bűnnek minősítette a német nemzetiség bevallását. Néhány hónappal később, a kitelepítések megindulásával az ország elhagyásának időpontjától szűnt meg a németek magyar állampolgársága.

A magyar kormány 1945. június és július hónapokban széles alapokra kívánta helyezni a be- és kitelepítési akciókat. Ennek érdekében sajátos feladatokkal bízta meg az Államtudományi Intézetet és a Történettudományi Intézetet.¹²² A megbízás kiemelte, hogy az intézeteknek adatgyűjtő és informatív munkát kell végezniük a telepítések érdekében, s erről a közvéleményt is tájékoztatni kell.¹²³ Tehát a tudományt is fel kívánták használni az eredményes telepítéspolitikára érdekében. Úgy tűnt, hogy a magyar kormányzat 1945 nyarán hosszabb idő igénybevételére számítottak a telepítések lebonyolításában. Ezért szükségessé vált a Népgondozó Hivatal apparátusának további kiépítése, szervezeti tökéletesítése. A Népgondozó Hivatal 1945 nyarán három osztállyal működött. A nyilvántartási

¹²¹ UMKL M. 176. Törvénytervezet az állampolgárság megszűnéséről. 1945. június—július.

¹²² UMKL Küm. B. O. II/1. II-28. Budapest, 1945. június 5.

¹²³ Uo.

osztály az áttelepülésre jelentkezőket vette számba, a megtörtént telepítéseket rögzítette, a községpolitikai osztály a német ingatlanokon kívüli ügyekkel foglalkozott; a német ügyek osztálya pedig a németek elkobzott ingatlanával kapcsolatos ügyeket intézte.¹²⁴ Tekintettel arra, hogy e bonyolult és szerteágazó munkát jó szervezeti kiépülés hiányában nem lehetett elvégezni, 1945. júliusig létrehozták a Népgondozó Hivatal kerületi, megyei, járási szervezeteit a német nemzetiségű területek szerint. De a telepítések ügyével foglalkoztak a megyei földhivatalok is, a községi földigénylő bizottságok, sőt a telepések kiépülő szervezetei, valamint a karhatalom. Mivel a helyi hatóságok részéről esetenként durva túlkapások is előfordultak, a Népgondozó Hivatal tevékenységét néha keresztezték a helyi közigazgatási és rendőri intézkedések, Erdei Ferenc belügyminiszter 1945. július 1-jén körlevélben utasította a főispánokat és a rendőrkapitányokat, hogy a Népgondozó Hivatal felállítása óta semmilyen vonatkozásban nem tartozik hatáskörükbe, hogy német nemzetiségű személyekkel pusztán német nemzetiségük alapján bármilyen intézkedést tegyenek, eltekintve azoktól az intézkedésektől, amelyekre a hatóságoknak az általános jogszabályok alapján nemzetiségre való tekintet nélkül meghatározott személyekkel szemben joguk van. A német nemzetiségű személyek vonatkozásában e hatóságoknak a Népgondozó Hivatal intézkedéseinek végrehajtására és szükséges segítség megadására kell szorítkozniuk.¹²⁵ Másrészt a németek internálása, a telepítések végrehajtása egybeesett az aratási munkákkal, s e téren is össze kellett hangolni a teendőket. A földművelésügyi miniszter július elején utasította a főispánokat a telepítésekkel kapcsolatos gondok fokozottabb figyelemmel kísérésére. „Tudomásomra jutott — írja a miniszter —, hogy az ország különböző részeiben lévő sváb községekben a volksbundisták internálása és letartóztatása következtében az ilyenek tulajdonában lévő mezőgazdasági ingatlanokon a termelési munkálatok elvégzése nincs biztosítva. Voltak esetek, amikor emiatt a megkezdett aratási munka is abbamaradt. . . . Haladéktalanul utasítsa a megye területén

¹²⁴ Uo.

¹²⁵ Vm. L. Főispáni iratok, 587/1945; Zm. L. Főispáni iratok, 551/1945. stb. A belügyminiszter körlevele: 20.000/1945. Budapest, 1945. július 1. Lásd még: *Magyarországi Rendeletek Tára* 234.

működő termelési bizottságokat, hogy ezeken a sváb földeken biztosítsák az aratást, a cséplésről saját hatáskörükben haladéktalanul intézkedjenek.”¹²⁶

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány a fegyverszüneti egyezményben vállalt kötelezettsége és antifasiszta jellege alapján határozottan hozzálátott a fasiszmus maradványainak felszámolásához. Elrendelte a fasiszta, népellenes szervezetek, intézmények feloszlatását, a fasiszta sajtótermékek összegyűjtését és megsemmisítését, megindította a háborús és népellenes elemek bünvádi eljárását, felállította a népbíróóságokat. A bűnösöket nemzetiségre való tekintet nélkül meg kellett büntetni, hiszen az új Magyarország gyökeresen elhatárolta magát Hitlerék és Horthyék politikájától. A földreformtörvény a nyilasoktól, a volksbundistáktól és egyéb elemektől kobozta el a földet, s a szegényparasztságnak, gazdasági cselédeknek juttatta, közöttük nem magyar nemzetiségű családoknak is. A népbíróósági eljárások, s az azokat megelőző rendőri intézkedések a háborús és népellenes elemek ellen irányultak, akik között magyarok, németek és más nemzetiségűek is voltak. Az új magyar állam intézkedései nem a nemzetiségiellen indultak és irányultak. De a koalíciós hatalom gyakorlásában fellelhetők voltak nacionalista maradványok, nacionalista ítéletek, gondolatok, sőt ilyen politikai gyakorlat is volt a kormánytól egészen a községi nemzeti bizottságokig, földosztó bizottságokig. Az új magyar állam koalíciós hatalom volt, amelyben a burzsoázia osztályérdekei is képviselőkhöz jutottak. A burzsoázia osztályérdekei pedig nem teszik lehetővé a nemzeti kérdés elégséges megoldását sem. Amíg népi demokratikus fejlődésünkben a burzsoázia osztályérdekei megmaradtak, a nacionalizmus is jelen volt, s ez utóbbinak egyes jegyeit valamennyi koalíciós párt politikájában meg lehetett találni. A Magyar Kommunista Párt 1944. november 30-án nyilvánosságra hozott programja tartalmazta a demokratikus szabadságjogok biztosítását, a faji és nemzeti gyűlölet megszüntetését, a vallásszabadság mellett foglalt állást és a nemzetiségi jogok széles kibontakozásának le-

¹²⁶ E. L. Főispáni iratok, 231/1945; Zm. L. Főispáni iratok, 602/1945. stb. A földművelésügyi miniszter 20.807/1945. számú körlevele a főispánokhoz. Budapest, 1945. július 7.

hetőségét vázolta fel, ez a feladat azonban a hatalomért vívott harc folyamán csak fokozatosan valósult meg, s egyelőre nem vonatkozott a német nemzetiségekre. A németek kitelepítésében, felelősségre vonásában legtöbb esetben nem volt egységes álláspont. A háború és a náci népirtás sokkja után felülkerekedő demokratikus és szocialista erők és törekvések természetes nemzetközisége és toleranciája az „új, tiszta lapot” nyitó elszántság összefogó erőit már kezdettől fogva megosztották az újabb retorziók, a népvándorlás méretű kitelepítések.¹²⁷

Magyarországról a potsdami értekezletig nem volt kitelepítés. A felszabadulás előtti napokban a fasiszta propaganda hatására mintegy 60-70 000 magyarországi német hagyta el az országot, elsősorban a Volksbund országos és helyi vezetői, de megtévedt tagjai is. Az elmenekült németek 1945 júniusában—júliusában tömegesen vándoroltak vissza. Az utóbbi időben népvándorlás indult meg a határon túlról az ország belseje felé — jelentette be 1945 májusában a Sopron megyei főispán. Emberek ezrei lépik át a határt vonaton, más közlekedési eszközön vagy gyalog. Katonák és polgári lakosok, férfiak, asszonyok, gyermekek vegyesen. Nemzetiségi szempontból vannak közöttük románok, bolgárok, jugoszlávok, svábok, osztrákok, németek, de elsősorban természetesen magyarok. Volksbundisták, SS-katonák tömegével jönnek, most visszatelepülnek. Komoly bonyodalmak várhatók, mert helyükön már új telepés van.¹²⁸ Harkáról, ahol az összlakosság létszáma 1030 volt, 600 német menekült el, akik júliusra visszajöttek. A Sopron környéki volksbundisták a Fertő nádasai között bujdosnak, várták a visszatelepülési lehetőséget. Fedett kocsi-kon, álcázva közelítették meg a határt és léptek hazai földre — túlozta el a helyzetet az Új Sopron.¹²⁹

A visszatért volksbundisták és SS-katonák itt-ott valóban akciókra készültek, hiszen vagyonukban már telepések voltak. Az egyik nádudvari volksbundista kijelentette, hogy „meg vannak már jelölve a fák azoknak a nemzetöröknek, akik összeszedik a Volksbund

¹²⁷ Berend T. *Iván* 1985. 12.

¹²⁸ Gy. Sm. L. II. Főispáni iratok, 900/1945. Sopron, 1945. július 20.

¹²⁹ Új Sopron, 1945. július 28., augusztus 3. és július 8.

tagjait”.¹³⁰ A frissen hazatért volksbundisták Oroszvár és Hegyeshalom között a cigányokkal és az üzérkedőkkel léptek kapcsolatba, s áruba bocsátották a már leltározott német vagyont.¹³¹ Budaörsön pokolgépes merénylet készült a földigénylő bizottság elnöke ellen. Az elnök német gyártmányú, nagy erejű robbanó töltetet talált az udvarán, amelyhez időzített villamos gyújtószerkezetet kapcsoltak.¹³² Pilisborosjenőn a Volksbund volt tagjai felvonulást hirdettek és rendeztek, amikor a belügyi szervek a község nyilas jegyzőjét letartóztatták. Budaörsön ütlegelték a telepeseket. A belügyi szervek július végén nagyszabású razzitát tartottak a Budapest környéki német falvakban, s összeszedték a megtalált fegyvereket, löszereket; 1200 német ellen indult eljárás, akik közül többen néhány napja tértek vissza Magyarországra. A rendőrség 35 községbe szállt ki, hogy megelőzzön egy nagyobb szabású, tömeges megmozdulást. Solymár, Pilisszentiván, Pilisvörösvár, Visegrád, Dunabogdány, Békásmegyer, Csillaghegy, Pilisborosjenő, Csobánka, Üröm, Budakalász, Pomáz, Piliscsaba, Törökbálint, Budaörs, Budatétény, Nagytétény, Budajenő, Telki, Nagykovácsi, Pesthidegkút, Budakeszi, Zsámbék, Torbágy, Bia, Perbál, Dunaharaszti, Taksony, Szigetújfalu, Szigetszentmárton, Szigetbecse, Szigetsép, Újhartyán, Ceglédbercel, Vecsés újonnan hazatért német lakosai, volksbundistái ellen indult rendőri eljárás szervezkedés gyanúja miatt.

Magyarpolányban és Kislődön a felszabadulás folyamán eltűnt szarvasmarhák árát követelték a visszatért németek a községi főjegyzőtől, és tüntetést akartak szervezni.¹³³ A szentgotthárdi járásban Ráfafüzes, Felsőrönök, Alsórönök, Jakabháza, Vasszentmihály, Nemesmedves helységeekben, közel az osztrák határhoz, különféle rémhírek kaptak lábra az új magyar állapotok ideiglenes jellegéről.

¹³⁰ Bács m. L. A nemesnádudvari nemzeti bizottság iratai. 1945. július 11-i jegyzőkönyv.

¹³¹ Gy. Sm. L. I. Győri nemzeti bizottsági iratok, 73/1945.

¹³² Szabad Szó, 1945. július 29.

¹³³ Vm. L. Főispáni iratok, 757/1945. A járási főjegyző jelentése a főispánhoz. Devescer, 1945. június 28.

A hazatért volksbundisták agressziója erősödött Vas megyében.¹³⁴ De megbátorodtak Sopron környékén is. Harkán, Bánfalván, Ágfalván, Balfon, Fertőrákoson nem akarták tudomásul venni a megváltozott magyar törvényeket.¹³⁵ Hathatós rendőri intézkedéseket tettek Győrben és Mosonmagyaróváron, ahol a németek egy része szervezkedett az új rend intézményei ellen.¹³⁶ Mindezek alapján úgy látta az Új Sopron cikkírója: „A Volksbundista-kelevény megérett arra, hogy kifakasszuk a nemzet testéből.”¹³⁷

A nyugati határt teljes egészében szinte lehetetlen volt őrizni, biztosítani. Igaz, hogy 1945. május 14-én megalakult az új magyar határőrség, amelynek létszáma mindössze 2203 fő volt, fegyverzete és felszerelése az alábbiakból állt: 7 golyósóró, 11 géppisztoly, 582 puska, 32 pisztoly, 32 ló, 18 országos jármű, 12 kerékpár, 4 motorkerékpár. A Vas megyei főispán 1945. június 5-én saját hatáskörében létrehozott még két önkéntes határőrszázadot.¹³⁸ Határőreink megfeszített munkát végeztek, de a visszaáramlást nem tudták megakadályozni, illetve törvényes keretek között tartani. Noha kétségtelenül túloztak a felsorolt jelentések, a sajtó cikkei felnagyítják az eseményeket, több helyen olyan bűnöket is németek nyakába varrtak, amelyekhez semmi közük nem volt; abban azonban igazuk volt, hogy az elmenekültek tömeges visszaszivárgása sok helyen áldatlan állapotokat eredményezett.

Tekintettel arra, hogy a belső telepítések jelentős mértékben zajlottak már, az elmenekült volksbundisták vagyonában új telepések ültek, a visszavándorolt német családokat itthon maradt német családokkal költöztették össze. A telepítésekkel foglalkozó szervezetek a visszatért németeket azokkal a német családokkal költöztették össze, akik a világháború idején közömbösek voltak a hitleri politika iránt. Az összeköltöztetést a Népgondozó Hivatal körzeti és kerületi

¹³⁴ Vas m. L. Szentgotthárdi járási iratok, 757/1945. A járási főjegyző jelentése. Szentgotthárd, 1945. július 18.

¹³⁵ Gy. Sm. L. II. Alispáni iratok, 2.336/1945. Az alispán levele néhány járás vezetőjéhez. Sopron, 1945. július 20.

¹³⁶ *Lengyel Alfréd—Sáry István—Tirnitz József 1970.* 38.

¹³⁷ Új Sopron, 1945. július 10.

¹³⁸ *Mucs Sándor é. n.* 16.

tagjait”.¹³⁰ A frissen hazatért volksbundisták Oroszvár és Hegyeshalom között a cigányokkal és az üzérkedőkkel léptek kapcsolatba, s áruba bocsátották a már leltározott német vagyont.¹³¹ Budaörsön pokolgépes merénylet készült a földigénylő bizottság elnöke ellen. Az elnök német gyártmányú, nagy erejű robbanó töltetet talált az udvarán, amelyhez időzített villamos gyújtószerkezetet kapcsoltak.¹³² Pilisborosjenőn a Volksbund volt tagjai felvonulást hirdettek és rendeztek, amikor a belügyi szervek a község nyilas jegyzőjét letartóztatták. Budaörsön ütlegették a telepeseket. A belügyi szervek július végén nagyszabású razziát tartottak a Budapest környéki német falvakban, s összeszedték a megtalált fegyvereket, löszereket; 1200 német ellen indult eljárás, akik közül többen néhány napja tértek vissza Magyarországra. A rendőrség 35 községbe szállt ki, hogy megelőzzön egy nagyobb szabású, tömeges megmozdulást. Solymár, Pilisszentiván, Pilisvörösvár, Visegrád, Dunabogdány, Békásmegyér, Csillaghegy, Pilisborosjenő, Csobánka, Üröm, Budakalász, Pomáz, Piliscsaba, Törökbálint, Budaörs, Budatétény, Nagytétény, Budajenő, Telki, Nagykovácsi, Pesthidegkút, Budakeszi, Zsámbék, Torbágy, Bia, Perbál, Dunaharaszti, Taksony, Szigetújfalu, Szigetszentmárton, Szigetbecse, Szigetcsép, Újhartyán, Ceglédbercel, Vecsés újonnan hazatért német lakosai, volksbundistái ellen indult rendőri eljárás szervezkedés gyanúja miatt.

Magyarpolányban és Kislődön a felszabadulás folyamán eltűnt szarvasmarhák árát követelték a visszatért németek a községi főjegyzőtől, és tüntetést akartak szervezni.¹³³ A szentgotthárdi járásban Rábafüzes, Felsőrönök, Alsórönök, Jakabháza, Vasszentmihály, Nemesmedves helységekben, közel az osztrák határhoz, különféle rémhírek kaptak lábra az új magyar állapotok ideiglenes jellegéről.

¹³⁰ Bács m. L. A nemesnádudvari nemzeti bizottság iratai. 1945. július 11-i jegyzőkönyv.

¹³¹ Gy. Sm. L. I. Győri nemzeti bizottsági iratok, 73/1945.

¹³² Szabad Szó, 1945. július 29.

¹³³ Vm. L. Főispáni iratok, 757/1945. A járási főjegyző jelentése a főispánhoz. Devecser, 1945. június 28.

A hazatért volksbundisták agressziója erősödött Vas megyében.¹³⁴ De megbátorodtak Sopron környékén is. Harkán, Bánfalván, Ágfalván, Balfon, Fertőrákoson nem akarták tudomásul venni a megváltozott magyar törvényeket.¹³⁵ Hathatós rendőri intézkedéseket tettek Győrben és Mosonmagyaróváron, ahol a németek egy része szervezkedett az új rend intézményei ellen.¹³⁶ Mindezek alapján úgy látta az Új Sopron cikkírója: „A Volksbundista-kelevény megérett arra, hogy kifakasszuk a nemzet testéből.”¹³⁷

A nyugati határt teljes egészében szinte lehetetlen volt őrizni, biztosítani. Igaz, hogy 1945. május 14-én megalakult az új magyar határőrség, amelynek létszáma mindössze 2203 fő volt, fegyverzete és felszerelése az alábbiakból állt: 7 golyószóró, 11 géppisztoly, 582 puska, 32 pisztoly, 32 ló, 18 országos jármű, 12 kerékpár, 4 motorkerékpár. A Vas megyei főispán 1945. június 5-én saját hatáskörében létrehozott még két önkéntes határőrszázadot.¹³⁸ Határőreink megfeszített munkát végeztek, de a visszaáramlást nem tudták megakadályozni, illetve törvényes keretek között tartani. Noha kétségtelenül túloztak a felsorolt jelentések, a sajtó cikkei felnagyítják az eseményeket, több helyen olyan bűnöket is németek nyakába varrtak, amelyekhez semmi közük nem volt; abban azonban igazuk volt, hogy az elmenekültek tömeges visszaszivárgása sok helyen áldatlan állapotokat eredményezett.

Tekintettel arra, hogy a belső telepítések jelentős mértékben zajlottak már, az elmenekült volksbundisták vagyonaiban új telepések ültek, a visszavándorolt német családokat itthon maradt német családokkal költöztették össze. A telepítésekkel foglalkozó szervezetek a visszatért németeket azokkal a német családokkal költöztették össze, akik a világháború idején közömbösek voltak a hitleri politika iránt. Az összeköltöztetést a Népgondozó Hivatal körzeti és kerületi

¹³⁴ Vas m. L. Szentgotthárdi járási iratok, 757/1945. A járási főjegyző jelentése. Szentgotthárd, 1945. július 18.

¹³⁵ Gy. Sm. L. II. Alispáni iratok, 2.336/1945. Az alispán levele néhány járás vezetőjéhez. Sopron, 1945. július 20.

¹³⁶ *Lengyel Alfréd—Sáry István—Tirnitz József* 1970. 38.

¹³⁷ Új Sopron, 1945. július 10.

¹³⁸ *Mucs Sándor* é. n. 16.

szervezetei helyenként megkonzultálták a földigénylő bizottságokkal is.¹³⁹

A magyar kormány álláspontjában ebben az időben olyan elgondolások is voltak, hogy amennyiben belátható időn belül nem kerülhet sor a németek kitelepítésére, akkor hazai németiségünk zárt telephelyeit felszámolja azzal a céllal, hogy elejét vegye a múlthoz hasonló nemzetellenes szervezkedésnek.

Hazai németiségünk differenciált politikai megítélésében nagy visszhangot váltott ki Erdei Ferenc belügyminiszter 1945. június 20-án Nagykanizsán tartott beszéde. Erdei arról szólt, hogy fokozni kell a harcot a fasizmus és a reakció vezetői ellen, az aktív visszahúzó erők ellen, ugyanakkor más bánásmód alá kell vonni a munkásság és a parasztság nyilas párthoz tartozó elemeit. „Azokat a dolgozó kisembereket értem ezek alatt, akiket a félrevezetés vont a fasiszta pártokba, de nem voltak annak vezetői vagy agitátorai. Ezeket a megtévesztett elemeket — hangsúlyozom —, akiknek más vétkük nincs, mint tagjai voltak valamely szélsőjobboldali pártnak, de soha, semmiféle tisztséget nem viseltek és soha semmiben részt nem vettek, meg fogjuk tartani munkájukban és meg akarjuk nyerni a demokrácia számára... Hajlandók vagyunk, hogy a nép megtévedt dolgozó tagjait, megfelelő feltételek esetén a munka részére visszaadjuk.”¹⁴⁰ Ez az osztályszemlélet és a demokratikus Magyarország érdekeit is képviselő álláspont kevésbé jutott kifejezésre a magyarországi németek gyakorlati megítélésében. Pedig a Nyilaskeresztes Párt tagsága sem volt kisebb bűn a Volksbund tagságánál. Amíg a nyilas pártok magyar tagjai a fenti elvek alapján kerültek a népbíróságok vagy az igazoló bizottságok elé, addig a nyilas pártok német nemzetiségű tagjai is a Volksbund-tagokkal azonos elbírálás alá estek. Ez pedig durva nacionalizmus volt. Igaz, a telepítések megindulása idején a bányákban és más fontosabb ipari üzemekben dolgozó, csak megtévesztett és jelentős bűnököt el nem követett volksbundisták is mentesültek a kitelepítési rendelet végrehajtása alól. A magyarországi németek

¹³⁹ UMKL Bm. A Népgondozó Hivatal iratai, 129/1945; Bács m. L. A nemesnádudvari nemzeti bizottság iratai, 1945. július 26-i jegyzőkönyv; Új Sopron, 1945. június 27.

¹⁴⁰ Szabad Vasmegeye, 1945. június 21.

között jelentős számban voltak olyan megtévesztett elemek, akiknek Erdei szavai szerint nem volt más vétkük, mint tagjai voltak valamely szélsőjobboldali pártnak, de soha, semmiféle tisztséget nem viseltek, soha semmiben részt nem vettek. A Volksbund által megtévesztett és beszervezett vagy csak befolyásolt német munkások és parasztok esetében éppoly elégséges és hasonlóképpen eredményes lehetett volna a részben büntetőjogi, részben politikai felvilágosító, átnevelő eszközök rendszere, mint a nyilasok által megszédített magyarok és egyéb nemzetiségiek esetében. De nem így történt.

A kitelepítések előkészítése és megindítása

A potsdami értekezlet globálisan körvonalazta a magyarországi németek egy részének kitelepítését. Részletkérdésekben semmit sem határozott meg. Irányelvként megállapította, hogy a kitelepítéseket szervezeten és emberségesen kell lebonyolítani. Csehszlovákiában és Lengyelországban a kormányok, Magyarországon a Szövetséges Ellenőrző Bizottság látott hozzá a kitelepítések előkészítéséhez és lebonyolításához.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. augusztus 2-án az alábbi feladatokat kapta a SZEB-től, Szviridov altábornagytól: Magyarországról mintegy 400-500 000 németet kell kitelepíteni. A magyar kormány két-három napon belül dolgozzon ki ütemtervet a kitelepítések végrehajtásának céljából. Jelölje meg, mely területekről, hány németet kell kitelepíteni, hol gyűjtik össze ezeket. Másrészt helyes lenne a magyar közvélemény előkészítése, nehogy a lakosság között elégedetlenség keletkezzék. A kitelepítés ügyét a minisztertanácsban meg kell beszélni. „Magától értetődik, hogy a magyar kormány saját hatáskörében dönti el: a sváb lakosság közül kiket tekint kitelepítendőnek, a SZEB fenntartja magának azt a jogot, hogy segítségére legyen a magyar kormánynak az esetleges hibák kiküszöbölésére nézve, minthogy az a felfogás, hogy a kitelepítés az egész magyar nemzet érdekében áll és a magyar demokrácia fejlődésének ügyét segíti elő. . . a szovjet kormánynak tudomása van arról, hogy a magyarországi svábok jelentős része egyenesen ellentámadásba ment át a demokrácia ellen, s hogy a lakosság egy része bujtogatja a svábokat és mindenképpen kezükre játszik.”¹⁴¹ A SZEB felelős volt Magyarország demokrati-

¹⁴¹ PIA 270-10. 35. öe. 18.

kus fejlődéséért, s a fasiszta maradványok elleni harcot feladatának tekintette, de a 400-500 000 német kitelepítésével a magyarországi németeket teljes egészében fasiszta maradványnak ítélte meg. Ez pedig nem felelt meg a valóságnak.

A fentiek alapján 1945. augusztus 13-án összeült a minisztertanács, ahol összegezték a koalíció pártjainak álláspontját a németek kitelepítése ügyében. A minisztertanács olyan elvi álláspontot fogadott el, hogy „azokat a németeket, akik Magyarország ügyét elárulták és a hitlerizmus szolgálatába állottak, szükséges volna az ország területéről eltávolítani.”¹⁴² Lényegében a magyar kormány 1945. május 26-i álláspontjának a megerősítése volt ez a felfogás, amely elvetette a kollektív felelősségre vonás elvét.

A SZEB fenti útmutatása és a minisztertanács állásfoglalása ellenére sem jutott lényegesen előre a kitelepítések ügye. Ennek az volt az alapvető oka, hogy a Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács még nem dolgozta ki a kitelepítések ütemét, pontos menetrendjét. Erre csak 1945 novemberében került sor. De a kitelepítések előkészítését meg kellett gyorsítani.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány nagyon általánosnak tartotta a potsdami értekezlet vonatkozó határozatát. A miniszterelnökségen, a külügyminisztériumban, a belügyminisztériumban különböző elgondolások születtek a határozat értelmezéséről és végrehajtásáról. „Ha a potsdami tanácskozásra összeült hatalmak a németység kitelepítését nem a bűnösségi kritérium, hanem kizárólag a népi származás elve alapján tartanák szükségesnek, akkor a magyar kormány kérhetné, hogy a szövetséges főhatalmak ezt kifejezetten elrendeljék. Feltétlenül rá kell mutatni arra, hogy azok a német származású személyek, akik magukat 1941-ben nem német nemzetiségűnek vallották, csupán a származást kutató fajelmélet alapján volnának németnek minősíthetők. Tekintettel a magyar kormányra háruló nagy felelősségre, mindenképpen kívánatos volna, hogy a németek kitelepítésének ügyében a kritériumokat is meghatározó írásbeli közlés történjék a potsdami döntésben részt vett főhatalmak részéről.”¹⁴³

¹⁴² Balogh Sándor 1975. 152.

¹⁴³ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28. Budapest, 1945. augusztus 13. Feljegyzés. Lásd még: Balogh Sándor 1982a 88.

A kitelepítések előkészítése és megindítása

A potsdami értekezlet globálisan körvonalazta a magyarországi németek egy részének kitelepítését. Részletkérdésekben semmit sem határozott meg. Irányelvként megállapította, hogy a kitelepítéseket szervezetteren és emberségesen kell lebonyolítani. Csehszlovákiában és Lengyelországban a kormányok, Magyarországon a Szövetséges Ellenőrző Bizottság látott hozzá a kitelepítések előkészítéséhez és lebonyolításához.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. augusztus 2-án az alábbi feladatokat kapta a SZEB-től, Szviridov altábornagyától: Magyarországról mintegy 400-500 000 németet kell kitelepíteni. A magyar kormány két-három napon belül dolgozzon ki ütemtervet a kitelepítések végrehajtásának céljából. Jelölje meg, mely területekről, hány németet kell kitelepíteni, hol gyűjtik össze ezeket. Másrészt helyes lenne a magyar közvélemény előkészítése, nehogy a lakosság között elégedetlenség keletkezzék. A kitelepítés ügyét a minisztertanácsban meg kell beszélni. „Magától értetődik, hogy a magyar kormány saját hatáskörében dönti el: a sváb lakosság közül kiket tekint kitelepítendőnek, a SZEB fenntartja magának azt a jogot, hogy segítségére legyen a magyar kormánynak az esetleges hibák kiküszöbölésére nézve, minthogy az a felfogás, hogy a kitelepítés az egész magyar nemzet érdekében áll és a magyar demokrácia fejlődésének ügyét segíti elő. . . a szovjet kormánynak tudomása van arról, hogy a magyarországi svábok jelentős része egyenesen ellentámadásba ment át a demokrácia ellen, s hogy a lakosság egy része bujtogatja a svábokat és mindenképpen kezükre játszik.”¹⁴¹ A SZEB felelős volt Magyarország demokrati-

¹⁴¹ PIA 270-10. 35. öe. 18.

kus fejlődéséért, s a fasiszta maradványok elleni harcot feladatának tekintette, de a 400-500 000 német kitelepítésével a magyarországi németeket teljes egészében fasiszta maradványnak ítélte meg. Ez pedig nem felelt meg a valóságnak.

A fentiek alapján 1945. augusztus 13-án összeült a minisztertanács, ahol összegezték a koalíció pártjainak álláspontját a németek kitelepítése ügyében. A minisztertanács olyan elvi álláspontot fogadott el, hogy „azokat a németeket, akik Magyarország ügyét elárulták és a hitlerizmus szolgálatába állottak, szükséges volna az ország területéről eltávolítani.”¹⁴² Lényegében a magyar kormány 1945. május 26-i álláspontjának a megerősítése volt ez a felfogás, amely elvetette a kollektív felelősségre vonás elvét.

A SZEB fenti útmutatása és a minisztertanács állásfoglalása ellenére sem jutott lényegesen előre a kitelepítések ügye. Ennek az volt az alapvető oka, hogy a Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács még nem dolgozta ki a kitelepítések ütemét, pontos menetrendjét. Erre csak 1945 novemberében került sor. De a kitelepítések előkészítését meg kellett gyorsítani.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány nagyon általánosnak tartotta a potsdami értekezlet vonatkozó határozatát. A miniszterelnökségen, a külügyminisztériumban, a belügyminisztériumban különböző elgondolások születtek a határozat értelmezéséről és végrehajtásáról. „Ha a potsdami tanácskozássra összeült hatalmak a németek kitelepítését nem a bűnösségi kritérium, hanem kizárólag a népi származás elve alapján tartanak szükségesnek, akkor a magyar kormány kérhetné, hogy a szövetséges főhatalmak ezt kifejezetten elrendeljék. Feltétlenül rá kell mutatni arra, hogy azok a német származású személyek, akik magukat 1941-ben nem német nemzetiségűnek vallották, csupán a származást kutató fajelmélet alapján volnának németnek minősíthetők. Tekintettel a magyar kormányra háruló nagy felelősségre, mindenképpen kívánatos volna, hogy a németek kitelepítésének ügyében a kritériumokat is meghatározó írásbeli közlés történjék a potsdami döntésben részt vett főhatalmak részéről.”¹⁴³

¹⁴² Balogh Sándor 1975. 152.

¹⁴³ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28. Budapest, 1945. augusztus 13. Feljegyzés. Lásd még: Balogh Sándor 1982a 88.

A magyar kormánynak az eddigiek folyamán sem volt olyan elgondolása, hogy a nemzetiségi hovatartozást tekintse a kitelepítés alapjának. Sőt, 1945 augusztusában a külügyminisztériumban és a miniszterelnökségen úgy értékelték a helyzetet, hogy az 1941-es népszámlálás idején a német anyanyelvű és a magyar nemzetiségű németek komoly kockázatot vállaltak, s a népszámlálásnál tanúsított magatartásuk a magyarság mellett való kiállást jelentette. A német nemzetiségűek között is voltak baloldaliak, magyarokkal összeházasodtak és egyéb, a kitelepítés alól mentesíthető elemek. Így a kitelepítendőek számát 200-250 000-ben állapították meg. Nem lett volna helyes és politikai, hogy a demokratikus Magyarország kormánya tisztán származásbeli ok miatt kollektív büntetést alkalmazzon, s ezzel tulajdonképpen annak a faji alapon álló hitlerizmusnak az elveit tette volna magáévá, amely országunkat katasztrófába döntötte. „Ha Magyarország sponte sua a kollektív felelősségre vonás alapján járna el, ezzel olyan precedenst teremtene, amely adott esetben a szomszéd államokban lakó magyar kisebbség ellen fordítható.”¹⁴⁴

Bár a magyar kormány augusztus hó folyamán szorgalmazta és sürgette a hazai németek politikai magatartásának, múltbeli bűnösségének vagy büntetlenségének felülvizsgálására alakított bizottságok munkájának megindítását és meggyorsítását, lényegében azonban nem sok történt ezen a téren. A népbírószági perek zajlottak már. Többször előfordult, hogy egyes koalíciós pártok küldöttei nem jelentek meg a népbírószági tárgyalásokon, amikor egy-egy volksbundista ügyét tárgyalták.¹⁴⁵ Természetesen ilyen esetekben elhúzódtak a népbírószági tárgyalások. Az említett felülvizsgáló bizottságok munkáját sok akadály gátolta,¹⁴⁶ s ha döntéseikben, határozataikban

¹⁴⁴ UMKL Küm. 8. O. II/1. II-28. Kovács Imréné továbbra is a kollektív felelősségre vonás alapján álltak. „A Nemzeti Parasztpárt gyönyörű elégtételt kapott... A németiség többet vétett, mintsem meg lehetne bocsátani összes tetteit, cselekedeteit” — értékelt Kovács Imre a potsdami egyezményt. Szabad Szó, 1945. augusztus 18.

¹⁴⁵ Vm. L. Főispáni iratok, 108/1945. A népbírószág vezetőjének levele a koalíciós pártokhoz. Veszprém, 1945. november 3.

¹⁴⁶ Fm. L. Székesfehérvári polgármesteri iratok, 3.892/1945; Vm. L. Főispáni iratok, 931/1945. stb. — A szigetvári, a barsi, a csurgói járásban nagyon vontatottan haladt a bizottságok munkája. Sm. L. Telepfelügyelői iratok, 8/1945. Sok helyen még október 6-

voltak is szubjektív elemek, alapvetően hasznos munkát végeztek, s kiszűrték a bűnös németeket. E bizottságok 1945. november közepéig 70 000 németet vizsgáltak meg,¹⁴⁷ amely igen nagy munkának minősíthető. A felülvizsgáltak 30%-a nem volt semmiféle kapcsolatban a Volksbunddal, 38%-a tagja vagy vezetője volt a szervezetnek, a többi 32%-ot pedig a Volksbund-támogatók közé lehetett sorolni. A felülvizsgálat során kiderült, hogy a németek ingatlanainak kb. 40%-a ítéhető elkobzásra. Igen alapos, körültekintő, szinte mindenre kiterjedő munkát végeztek a győri és Sopron megyei járási bizottságok, s helyesen differenciálták a németek politikai magatartását.¹⁴⁸

A Népgondozó Hivatal körzeti és kerületi vezetői, valamint egyéb megbízottai közül már a kitelepítések előkészítése idején többen az önkényeskedések egész sorát hajtották végre, nagyon összekuszálva az egyébként is zavaros helyzetet. A sok példa közül csak egyet említünk meg. Bakonynánán 1945. augusztus 23-án megjelent a NH képviselője, feloszlatta a községi nemzeti bizottságot, a földigénylő bizottságot és elrendelte a község vagyonának azonnali leltározását. Kihirdette, hogy minden németet ki fognak telepíteni, tekintet nélkül azok múltjára. Aki

ig sem alakultak meg a bizottságok. Esztergom megyében a bizottság kinevezett elnöke több mint hat hétig nem jelent meg munkahelyén. E. L. Főispáni iratok, 313/1945. Másutt az NH vezetője nem segítette a járási bizottságok munkáját. Sm. L. Telepfelügyelői iratok, 261/1945.

¹⁴⁷ UMKL Küm. B. O. M/I. II-28. Kertész István követ feljegyzése. Budapest, 1945. november 23. Idézi: *Balogh Sándor 1975.* 152. Kertész István 1943—1944-ben a magyar külügyminisztérium politikai osztályán dolgozott, s a német fasizmussal nem rokonszenvező csoporthoz tartozott, majd 1945—1946-ban a Külügyminisztérium Békeelőkészítő Osztályát vezette. A párizsi békekonferencián a magyar delegáció főtitkára volt. Utána Magyarország római követe lett, majd 1948-ban disszidált. Később az Egyesült Államokban telepedett le. A németek kitelepítése Magyarországról című tanulmányát 1953-ban írta. A németek kitelepítésének történetét, amelynek egyik vezetője, végrehajtója, irányítója volt, a háború utáni diplomácia legsötétebb fejezetének értékeli. „Als Beobachter kann ich nur damit schlüssen, dass die Geschichte der Vertreibung aus Ungarn ein düsteres Kapitel Nachkriegsdiplomatie bildet” — írja *Kertész István 1953.* 32. Kertész Istvánról lásd bővebben: *Ránki György 1964.*

¹⁴⁸ Gy. Sm. L. I. Földhivatali iratok. Volksbund jegyzőkönyvek. Mosonszolnok, Hegyeshalom, Levél, Mosonszentjános, Mosonszentpéter. Az 1945. augusztus 15—30. közötti jegyzőkönyvek. A bűnösnek kimondott személyektől 1945 őszéig 200 000 kat. hold földet koboztak el. Lásd bővebben: *Donáth Ferenc 1969.* 275.

a magyarsághoz hű volt, esetleg kártérítést kap. A község lakosságának egyharmada volt a Volksbund tagja.¹⁴⁹ Érthető, hogy az intézkedés rendkívüli elkeseredést szült Bakonyánán. Másutt az NH megbízottai harácsolásra, jogtalan előnyök szerzésére használták fel funkciójukat.¹⁵⁰ Szép számmal volt példa arra is, hogy a betelepítésnél a megvesztegethető telepítési biztos nem a német politikai múltját, hanem gazdaságának, portájának nagyságát nézte.

Augusztus második felében és szeptember elején tovább tartott a nyugatra menekültek visszaáramlása, közöttük németek, magyarok, más nemzetiségűek vegyesen voltak. A visszavándorlásról szóló jelentések, újságcikkek továbbra is eltúlozták, dramatizálták a helyzetet. „A nyugati határ mentén nagy a banditizmus. A Hanság, a Fertő környékén 1000 fő tevékenykedik, egy részük még német egyenruhában. Szeptember 8-án feltörték egy fegyverraktárt, hat kocsit lőszert vittek el” — olvasható egy korabeli jelentésben.¹⁵¹ A nyugatról visszatért volksbundisták és a hazai reakciós németek összefogott ellenállásáról nagyítják fel a híreket Somogyban, Zalában, Tolnában és Nógrádban.¹⁵²

Mindezeket a gondokat tetézték azok az akciók, amelyek Magyarországot Jugoszlávia és Románia felől érték. E két ország területéről 1945. augusztus végén, szeptember elején német nemzetiségű egyének csoportosan jöttek át Magyarországra, s az itt lakó németeknél helyezkedtek el. A magyar belügyminiszter utasította a határ menti megyék főispánjait, rendőrkapitányait a szükséges intézkedések foganatosítására. „Felhívom, a rendelkezésre álló hivatalos eszközeinek alkalmazásával hasson oda, hogy a szomszéd országokban

¹⁴⁹ Vm. L. Főispáni iratok, 1.049/1945. A községi előjáróság levele a főispánhoz. Bakonyánána, 1945. augusztus 28.

¹⁵⁰ Tm. L. A Tolna megyei nemzeti bizottság levele a közellátási miniszterhez. Szekszárd, 1945. augusztus 29. Komoly panaszok érkeztek a Veszprém megyei NH munkájára is. Vm. L. Főispáni iratok, 1.279/1945. A főispán távirata a belügyminiszterhez. Veszprém, 1945. szeptember 24. Szentlászlón pálinkáért lehetett Volksbund-vagyont igényelni. Sm. L. Telepfelügyelői iratok, 164/1945.

¹⁵¹ *Szőcs Ferenc É. n.* 56—57.

¹⁵² Sm. L. Telepfelügyelői iratok, 155/1945; Zala, 1945. szeptember 26.; Szabad Szó, 1945. szeptember 26., október 12., október 19.

illetékességgel bíró német, szász és sváb nemzetiségű egyéneket, akiket az ottani hatóságok Magyarország területére a magyar határ őrzésével megbízott közegek megkerülésével átdobtak, a hazai hatóságok ne fogadják be. Ezeket az egyéneket rövid úton, átdobásuk után követőleg azonnal el kell távolítani az ország területéről.”¹⁵³ A magyarországi németek befogadták ezeket a külföldi menekülteket, s a hazai németek összeköltöztetéséről szóló rendelet végrehajtása folyamán szinte lehetetlen volt megállapítani a külföldi németek tartózkodási helyét.

Ebben az időben a magyarországi politikai harcok fő területei az 1945. november elejére kiírt választási küzdelmek lettek, amelyek szeptemberben és októberben kissé háttérbe szorították a németek kitelepítési ügyét. A választási előkészületek folyamán hosszú ideig tartó vita indult meg az új választójogról. Néhány megye főispánja javasolta a belügyminiszternek, hogy a német lakosságú községek választójogát függessze fel. „A közelgő választásokra való tekintettel szükségét látom annak, hogy felhívjam a Miniszter Úr figyelmét a Sopron környékén lévő sváb községek választójogának általános felfüggesztésére. Ezen községek lakóinak felénél nagyobb százaléka a Volksbund tagja volt. S miután a svábok kitelepítése nem nyer befejezést a választásokig, célszerűnek tartanám, ha a Miniszter Úr egyöntetűen megvonná az ott lakók aktív választási jogosultságát. Ezen rendelkezésnek a következő sváb községekre kell kiterjednie: Ágfalva, Balf, Fertőrákos, Harka, Sopronbánfalva és a város területéhez tartozó Brennbergbánya-telep.”¹⁵⁴ Hasonló javaslatok jutottak el a belügyminiszterhez Tolnából, Baranyából, Veszprémből is.

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés szeptember elején kezdte meg a választójogi törvény tárgyalását, s végül kimondta, hogy a Volksbundtagokon és az önkéntes SS-katonákon kívül meg kell vonni a

¹⁵³ Vas m. L. Alispáni iratok, 9.948/1945. A belügyminiszter körlevele. Budapest, 1945. szeptember 10. Ezek az akciók azonban nem szűntek meg, mert 1946. január 26-án a honvédelmi miniszter ismételt utasítást adott a határ menti parancsnokságoknak a szállítmányok betelepítésének megakadályozására. Az utasítást tudomásul vétel végett megküldte a SZEB-nek is. UMKL Küm. B. O. II/1. II-28.

¹⁵⁴ Gy. Sm. L. II. Főispáni iratok, 1.334/1945. A főispán levele a belügyminiszterhez. Sopron, 1945. augusztus 29.

választójogot azoktól is, akik 1941-ben német nemzetiségűnek vallották magukat.¹⁵⁵ Az egyébként nemzetközi viszonylatban is igen demokratikus jellegű törvényalkotás ezen a téren kevésbé volt haladó,¹⁵⁶ mert magában hordta a kollektív büntetés elemeit is. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés vitájában felmerült a volksbundisták akcióinak értékelése is. Nem általában a németek, hanem a fasiszta németek ellen emelt szót a Magyar Kommunista Párt nevében Kádár János nemzetgyűlési képviselő, aki 1945. szeptember 11-én az alábbiakat mondotta: „Nem kevésbé felháborító és ma már nem szórványos eset, amikor a volksbundista svábok támadólag lépnek fel a magyar földművelők ellen, és fegyverrel szállnak szembe a demokratikus magyar állam rendőrségével. Ezek intő és komoly jelek.”¹⁵⁷ Rákosi Mátyás is sürgette a telepések ügyének megoldását. Hozzá tartozik a földreform befejezéséhez az is, hogy a hazaáruló sváb volksbundisták földje végre átmenjen a magyar parasztság kezébe — mondotta a nemzetgyűlés 1945. szeptember 6-i ülészakán.¹⁵⁸

Ugyancsak a földreform befejezéséről és a volksbundisták elleni harcról beszélt Rákosi 1945. szeptember 25-én a zalaegerszegi választási nagygyűlésen is. Beszédében kiemelte a volksbundisták aktivizálódását.¹⁵⁹ A nyugatról nemrég visszatért, s a vagyonuktól megfosztott németek valóban aktivizálódtak. Békásmegyeren leszedték az elkobzott házakról a cserepeket, leszedték a fákról az éretlen gyümölcsöt, feltörték a lepecsételt lakásokat. A Somogy megyei Szulokon az egyik járási igazoló bizottság elnökét megölték, mert sok kitelepítési határozatot mondott ki.¹⁶⁰ Vas megye nyugati vidékéről szalonnát, zsírt, tojást csempészték Ausztriába, s ékszereket kaptak értük.¹⁶¹ A szepetneki nemzeti bizottság 8 nap szabadságot adott az

¹⁵⁵ Magyar Közlöny, 1945. 116. szám.

¹⁵⁶ Balogh Sándor 1975. 61.

¹⁵⁷ Az Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója 93.

¹⁵⁸ Uo. 50.

¹⁵⁹ Zala, 1945. szeptember 26.

¹⁶⁰ Sm. L. Telepfelügyelői iratok, 94/1945. A nagyatádi körzetvezető jelentése az NH vezetőjéhez. Szulok, 1945. szeptember 24.

¹⁶¹ Fehérvári Hírlap, 1945. október 14.

internált volksbundistáknak,¹⁶² akik a jelentés szerint nagy felfordulást rendeztek a községben.

A Németországból hazatért hadifoglyok és volksbundisták elmondták, hogy nyugaton szervezett katonai egységek működnek még, amelyeknek egyes tagjait előzetes tájékoztatás céljából átdobják a határon. A katonai egységek „felszabadító hadseregeként” készülnek átjönni Magyarországra.¹⁶³ Nemesnádudvaron a visszatért németek gyalázták, majd csoportosan megtámadták a telepeseket.¹⁶⁴

Zala megyében megvesztegették a németeket igazoló bizottságok tagjait,¹⁶⁵ Boldogasszonyfán egy volksbundista mint a termelési bizottság tagja kezelte a zárolt Volksbund-vagyont,¹⁶⁶ s a telepeseket kirekesztette minden juttatásból. Nagybörzsönyben a volksbundisták rendőrnek öltözködtek és úgy zaklatták a telepeseket.¹⁶⁷ Nagyszékely községben kapákkal támadtak a telepésekre s kizavarták őket a házukból,¹⁶⁸ igaz, azokból a házakból, amelyek néhány hónappal azelőtt az övék voltak. Az NH nagyatádi körzetének vezetője rendőri erősítést kért a barcsi rendőrkapitányságtól, mert a visszatért volksbundisták még a rendőrséget is tetteleg bántalmazták.¹⁶⁹ Diópusztán a kilakoltatást végző rendőrt a volksbundisták lefogták, megkötözték s mint egy zsákot, kocsira dobták, majd ismeretlen helyre szállították.¹⁷⁰ Tolna megyében 1945 őszén rendkívül rossz kapcsolat alakult ki az NH és a megyei rendőrkapitányság között, amelynek az lett az eredménye,

¹⁶² Zm. L. Szeptnek község nemzeti bizottságának jegyzőkönyvei, 1945. szeptember 16.

¹⁶³ MSZMP Vas m. B. A. 32/2. 1945. Jegyzőkönyv. Szombathely, 1945. szeptember 24.

¹⁶⁴ Bács m. L. A nemesnádudvari nemzeti bizottság iratai. 1945. október 15-i jegyzőkönyv.

¹⁶⁵ Tm. L. A Tolna megyei nemzeti bizottság iratai, 1945—1948. 1945. október 15-i jegyzőkönyv.

¹⁶⁶ Sm. L. Telepfelügyelői iratok, 134/1945. A nagyatádi körzetvezető jelentése az NH vezetőjéhez. Szulok, 1945. október 19.

¹⁶⁷ Szabad Szó, 1945. október 23.

¹⁶⁸ UMKL Bm. A Népgondozó Hivatal iratai, 20.011/1946. Az NH Telepítési Főosztályán felvett jegyzőkönyv. Budapest, 1945. október 20.

¹⁶⁹ Sm. L. Telepfelügyelői iratok, 156/1945.

¹⁷⁰ Uo. 159/1945.

hogy a belső telepítéseket Zombán, Váralján, Mözsön, Páriban, Tengelicen, Németkéren, Dunakömlődön, Kétyen, Kocsolán alig lehetett folytatni a németek ellenállása miatt.¹⁷¹ Magyarpolányban a visszatért SS-katonák tüzeltek a rendőrségre, Ajkarendeken is fegyveres ellenállást kezdeményeztek, Somlóvásárhelyen volt SS-katonák megtámadták a rendőrséget.¹⁷² Nem véletlenül tette szóvá Szent-Györgyi Albert az Országos Nemzeti Bizottság egyik ülésén: „Kiirtottuk a fasizmust külső megjelenésében, vezetőit értelmetlenné tettük, intézményeit megszüntettük, de gyökereit még nem tudtuk kiirtani. A gyökerek nagyon mélyen és nagyon messze vannak.”¹⁷³

Kétségtelen, hogy a jelentések, de különösen a sajtó kissé eltúlozta a visszaszívargott németek tevékenységét, népi demokratikus forradalmunkra gyakorolt negatív hatását. Nagy a valószínűsége annak, hogy ebben a SZEB által meghatározott feladat végrehajtása is szerepet játszott: a magyar közvélemény előkészítése a németek kitelepítésével kapcsolatban. Nyilvánvaló, hogy nem feltétlen fasiszta akció volt az, ha a volksbundista bemászott lepecsételt háza kamrájába és elvitt egy darab sonkát, amely tegnap még az övé volt, de ma már az új törvények másképp intézkedtek; nem a megrögzött fasiszta magatartást tükrözte az, ha egyszerűen nem akart kimenni a saját házából, amelyet szorgalmas munkájával épített. Még az is érthető akció volt, ha a vagyonukból, otthonukból kiűzött volksbundisták időnként elvesztették a fejüket, és szembehelyezkedtek a karhatalommal, bár ez már, kétségtelen, törvényellenes volt.

A kitelepítési előkészületek folyamán a belügyminiszter 1945 októberében felfüggesztette Tolna és Baranya megye német nemzetiségű falvainak autonómiáját, a községi képviselőtestületek, választmányok stb. működését. A belügyminiszter a kormánytól

¹⁷¹ Tm. L. Alispáni iratok, 10.351/1945. Az NH megyei vezetőjének és a megyei rendőrkapitányság vezetőjének jelentése. Szekszárd, 1945. október 29., illetve október 31.

¹⁷² MSZMP Vm. B. A. MKP anyag, 1945. A devcesteri járás titkáranak jelentéseiből. Idézi: *Beszteri Béla* 1965. 225.

¹⁷³ Vas m. L. Kőszeg város és az írottközi járás nemzeti bizottságainak iratai, 143/1945. Az Országos Nemzeti Bizottság 1945. szeptember 4-i jegyzőkönyvének sokszorosított példánya.

felhatalmazást kapott, hogy amennyiben bárhol az országban ellenállás mutatkozik a kitelepítés előkészítésénél, hasonlóan függesse fel az autonómiát. Néhány német község autonómiáját Veszprémben, Somogyban, Esztergom megyében is felfüggesztették.

Ilyen körülmények között adták ki hazánkban a 10.030/1945. M. E. számú rendeletet a nemzetiségi tanulók oktatása tárgyában. A rendelet egyértelműen tükrözte az új, népi demokratikus Magyarország megváltozott, haladó nemzetiségi politikáját. Nemzetiségi népiskolák nyílhattak meg azokon a helyeken, ahol legalább 20 nemzetiségi tanuló volt, s anyanyelvi oktatás nyílhatott ott, ahol legalább 10 szülő kérte azt. Természetesen ez a rendelet a gyakorlatban nem vonatkozott a német nemzetiségre.¹⁷⁴

Tekintettel arra, hogy a SZEB magyarországi parancsnokságán irreális számok szerepeltek hazai németiségünk kitelepítéséről, a SZEB október 13-án statisztikai kimutatást kért a magyar miniszterelnöktől a németekre vonatkozóan.¹⁷⁵ A kimutatás előkészítésében a belügyminisztérium, az igazságügyminisztérium, a Központi Statisztikai Hivatal és a miniszterelnökség megbízottai vettek részt. A kimutatás készítői között igen széles és heves vita alakult ki az 1941-es népszámlálás adatainak felhasználásáról, ugyanis a népszámlálási adatok szigorúan bizalmasak, ezeket az állam és a kormány nem használhatja fel állampolgárai ellen. Nem áll messze az igazságtól az az álláspont, amely a népszámlálási adatok kitelepítésre való felhasználását etikátlan cselekedetnek minősítette. A SZEB kérése azonban lényegében utasítás volt. Végül a kimutatható Volksbundtagság, az SS katonai szolgálat és az 1941-ben bevallott német nemzetiség alapján elkészült az első hivatalos kimutatás a Magyarországról kitelepítendő németekről, amelyet Tildy Zoltán miniszterelnök 1945. november 23-án küldött el Ljovuskin vezérőrnagynak, a SZEB illetékesének.¹⁷⁶

A Magyarországról kitelepítendő németek száma 303 419 fő, megoszlása kor, nem, foglalkozás és vagyoni helyzet szerint (fő):

¹⁷⁴ Magyar Közlöny, 1945. október 30.

¹⁷⁵ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28.; Balogh Sándor 1982a 89.

¹⁷⁶ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28.

<i>Kor</i>	
12 éven aluli	60 562
13—60 év közötti	205 766
60 éven felüli	37 091
<i>Nem</i>	
Férfi	147 572
Nő	155 847
<i>Foglalkozás</i>	
Földbirtokos	59 404
Munkás	61 333
Hivatalnok	4 781
Értelmiségi	2 776
Kereskedő	2 257
Eltartott	172 868
<i>Vagyoni helyzet szerint</i>	
Gyáros	—
Kereskedő	2 257
Gazda, 20 hold feletti birtokkal	4 220
Gazda, 5—20 hold birtokkal	16 117
Munkás	61 333
Hivatalnok	4 781
Értelmiségi, szabadfoglalkozású	2 776
Gazda, 4 hold alatti birtokkal	39 067

Megrázó ez a statisztika. A 12 éven aluli gyermek és a 60 éven felüli 97 653 fő volt, s ebből több mint 60 000 a 12 éven aluli gyermek, akik nyilvánvalóan nem lehettek a Volksbund tagjai, nem lehettek önkéntes SS-katonák, háborús bűnösök sem, s nem nagy a valószínűsége annak, hogy a magyar nemzet ellen vétséget követtek volna el. Több mint 100 000 a munkás és az 5 kat. holdnál kisebb földdel rendelkező szegényparaszt. A kitelepítendő németek több mint felét tették ki az eltartottak.

Mivel a magyar hatóságok 1945 októberében és novemberében azzal számoltak, hogy a kitelepítés a tél folyamán nem fog megkezdődni, a kitelepítés lebonyolításának konkrét módozataival, eljárásaival nem

foglalkoztak. Erdei Ferenc belügyminiszter 1945. november 3-án előterjesztést készített a minisztertanács számára. Az előterjesztés a kitelepítések előkészítésének főbb tapasztalatait, tanulságait foglalta össze. A 3.820/1945. M. E. számú rendelet hatályba lépte óta a helyzet több vonatkozásban megváltozott — olvasható Erdei jelentésében. Egyrészt az NH félesztendő működésével kapcsolatban számos gyakorlati tapasztalat fedte fel a 3.820/1945. M. E. számú rendelet bizonyos hiányait. Más oldalról a potsdami értekezlet hozott gyökeres változást. Míg a fenti rendelet abból a feltevésből indult ki, hogy a hazai németiség egészében az ország területén belül marad, a potsdami értekezlet folytán az előbb vagy utóbb bekövetkezendő kitelepítés lett az irányadó szempont. Ennek ellenére korai lenne egy olyan jogszabály létrehozása — írja Erdei —, amely már egyenesen a kitelepítés módozatait szabályozza, minthogy a jelenlegi helyzetben, a tél folyamán a kitelepítés technikai lebonyolítására valószínűleg nem kerül sor, s nem volna kívánatos, ha a több százezret kitevő német lakosság sorsa hosszú hónapokon keresztül a teljes ideiglenesség és átmenetiség jegyében nyerne szabályozást, mert ennek mind termelési, mind közrendészeti kihatásai igen súlyosak lennének.

Erdi azt javasolta, hogy fenn kell tartani a 3.820/1945. M. E. számú rendeletnek azt az alapkoncepcióját, amely a német nemzetiségű lakosságot meghatározott bizottsági eljárás alapján csoportokba sorolja. Ez a kevésbé vétkesek részére bizottságot nyújtott, s a későbbi kitelepítések szempontjából is hasznosnak mutatkozott, mivel lehetőséget adott a fokozatos kitelepítésre.¹⁷⁷

Erdi véleményével általános egyetértés volt tapasztalható az illetékes magyar hatóságok részéről. Ez a felfogás megegyezett a szövetségi hatalmak potsdami döntésének azon intenciójával, amely szerint a kitelepítéseket humánusan kell megoldani, már amennyire a humánus jelző vonatkoztatható erre az eljárásra. De a kitelepítések téli megindítása mindenképpen antihumánusnak tűnt. „Ha mód van rá, a telepítéseket télen ne eszközöljék — olvasható a nemesnádudvari nemzeti bizottság jegyzőkönyvében —. Az áttelepítetteknek (összeköltözöttnek) súlyos a helyzetük. Nincs tüzelőjük, más

¹⁷⁷ UMKL M. 176.

családokhoz költöznek, ahol zsúfoltság áll elő. Sok családban kisgyermek és öregek vannak. A téli hónapokban maradjanak benn a lakásban.”¹⁷⁸ Tolnában, Veszprémben, Baranyában hasonlóan vélekedett több nemzeti bizottság.

Az előterjesztés a kitelepítés előkészítése érdekében foglalkozott a német falvak kiürítésével is, a német lakosság összeköltöztetésének tapasztalataival.¹⁷⁹

Erdei jelentése egy helyen finomította a 3.820/1945. M. E. számú rendeletet. A rendeletben a kitelepítés egyik okaként a hitlerista mozgalmak támogatása szerepelt. E helyett most a hitlerizmusnak szóval vagy tettel való támogatása kapott új megfogalmazást: „Ez gyakorlatilag kb. azt jelenti, hogy ebbe a kategóriába esnek mindazok, akik magukat német nemzetiségűnek vallották.”¹⁸⁰

A minisztertanács az előterjesztést elfogadta. Teljesen egyöntetű vélemény alakult ki abban a kérdésben, hogy a kitelepítés gyakorlati végrehajtására csak a tavasz folyamán kerülhet sor.

Az előkészítő munkában október folyamán tovább folytatódott a németek nagyobb arányú összeköltöztetése, amelyre korábban rendeletet hoztak. Az összeköltöztetés — más szóval a lakóhelyről való kitelepítés — sok helyen rendkívüli bonyodalmakkal, ellentmondásokkal járt. Nem volt elszigetelt jelenség a tettegesség sem. Drámai percek játszódtak le Magyarokimlén 1945. november 7-én, amikor a nem igazolt németek más községbe való áttelepítését kívánták végrehajtani. A kitelepítés biztosítására 20 rendőrt vezényeltek ki. A kitelepítést irányító miniszteri biztos dobszó útján akarta kihirdetni a felsőbb hatóságok döntését. A kisbíró nem merte megkezdeni a dobolást, mert a németek megfenyegették. Félreverték a harangot, tüzet jelző veszélyt trombitáltak. Majd mintegy 200-an botokkal, karókkal, vasdarabokkal felfegyverkezve a község házára vonultak, ahol megfenyegették a

¹⁷⁸ Bács m. L. A nemesnádudvari nemzeti bizottság iratai, 51/1945. A nemzeti bizottság november 11-i ülésének jegyzőkönyve.

¹⁷⁹ UMKL M. 1976. Az összeköltöztetésről szóló rendelet a Magyar Közlöny 1945. évi 65. számában jelent meg. Az NH vezetőjének jelentése alapján 1945. áprilistól novemberig 1714 határon túlról menekült és 4471 tisztántúli telepese család nyert elhelyezést a volksbundistáktól elkobzott birtokokon, tehát összesen 6185 család.

¹⁸⁰ UMKL M. 176.

kitelepítési biztost, követelve a kitelepítés felfüggesztését. Az egyik telepítési felügyelő karhatalmi erősítést kért a megyei főkapitányságtól. A jelenlevő 20 főnyi rendőrség parancsnokát megtámadták, fejbe sújtották, mire az fegyverét használta, s az egyik támadót agyonlőtte.¹⁸¹ Az összeköltöztetést november 7-én nem is tudták végrehajtani.¹⁸²

Mosonszentjánoson a község nem igazolt német lakossága október 17-én, 29-én és november 5-én három ízben akadályozta meg a fentiekhez hasonló módon az összeköltöztetés végrehajtását.¹⁸³ Az összeköltöztetett, falujukból kitelepített németek fejenként 3 hónapi élelmet vihettek magukkal. Az összeköltöztetést végző hatóságok a karhatalommal együtt rajtaütésszerű kitelepítéseket hajtottak végre. Ezt a módszert azzal indokolták, hogy ebben az esetben az összeköltöztetésre ítélt németeknek nem lesz lehetőségük javaik „elrejtésére, elherdálására”.

Helyenként durva akciókra, súlyos törvénysértésekre is sor került. December 6-án megjelent Környén a telepítési körzetfelügyelő, s a helyi telepésekkel együtt rajtaütésszerűen megtámadták a volksbundistákat, nyolc családot kiraktak házukból (gyermekkel, aggokkal együtt), bútoraikat az utcára dobálták.¹⁸⁴ Pedig december 6-án már nagyon hideg volt. Ilyen túlkapások, tömeges igazságtalanságok másutt is előfordultak, s hírük futótűzként terjedt el a megyében, az országban. A sajnálkozáson kívül azonban semmi sem történt.

A tömeges áttelepítések, összeköltöztetések időszakában — de különösen az 1945. novemberi választások után — a kisgazdapárt álláspontjában némi módosulás következett be a telepítésekkel kapcsolatban. A novemberi választásokon 57%-ot kapott kisgazdapárt a belső telepéseket támadta, a telepésekre szórt rágalmat, mivel azok jelentős része a Nemzeti Parasztpárt és a Magyar Kommunista Párt tagja volt. A klérussal együtt felnagyította,

¹⁸¹ PIA 274-10. 35. öe. 4—5. Rendőri jelentés. Budapest, 1945. november 28.

¹⁸² MSZMP Gy. Sm. B. A. MK 12. F. 1. öe. Az MKP mosonmagyaróvári járási titkárnak jelentése. Mosonmagyaróvár, 1945. december 8.

¹⁸³ PIA 274-10. 35. öe. 4—5. Rendőri jelentés. Budapest, 1945. november 28.

¹⁸⁴ E. L. Főispáni iratok, 24/1946. A környei nemzeti bizottság levele a tatai járási nemzeti bizottsághoz, 1945. december 13.

dramatizálta a túlkapásokat, noha a telepések okot, alapot adtak a támadásokra. A kisgazdapárt Komárom-Esztergom megyei nagygyűlése tiltakozott „a sváb községekben végrehajtott igazságtalan és borzalmas kitelepítések miatt”, s követelte, hogy Környe, Kecskéd, Felsőgalla, Vértestolna, Agostyán, Baj, Vértessomló, Alsógalla áttelepített családtagjainak jelentős részét helyezték vissza vagyoniukba.¹⁸⁵ E községekben az összeköltöztetést környei módra hajtották végre.

A földosztás módszereinek kisgazdapárti felülvizsgálata ürügyén Ráabafüzesen kidoboltatták, hogy a volksbundistáktól elvett földet sürgősen vissza kell adni. Alsórönökön kötelezték a telepéseket, hogy a juttatott földet adják vissza, a juttatott házból költözzenek ki, mert visszajönnek a volksbundisták, a volt tulajdonosok.¹⁸⁶ A kisgazdapárt Komárom-Esztergom megyei elnöke több levélben kereste fel a megye főispánját, kérve az egyes földigénylő bizottságok határozatainak megváltoztatását.¹⁸⁷ Másutt meg is változtatták a határozatokat, s folyamatba helyezték a földek visszaadását.¹⁸⁸ Dunakömlődön a választások előtt az a hír terjedt el, hogy ha a kisgazdapárt győz, a telepéseknek azonnal ki kell menniük a faluból.¹⁸⁹ Most, a kisgazda győzelem után rettegetek a telepések. Felsőnánán a községi előljáróság kisgazda tagjai kijelentették: „Ide nem kell bukovinai cigány és alföldi kommunista. A telepések azért jöttek ide, hogy a svábokat kirabolják, kiűzzék.”¹⁹⁰ Hercegfalván kézigránátot dobáltak a telepések közé, bezörgettek a telepések házainak ablakain: jön a végső leszámolás!¹⁹¹ Környén a nemzeti bizottság állandóan zaklatta a telepéseket.¹⁹²

¹⁸⁵ Uo. 457/1945. A kisgazdapárt megyei elnökének levele a főispánhoz. Esztergom, 1945. november 16.

¹⁸⁶ MSZMP Vas m. B. A. 35/5/1945. Az MKP ráabafüzesi járási titkárának jelentése. Ráabafüzes, 1945. november 25.

¹⁸⁷ E. L. Főispáni iratok, 337/1945. Esztergom, 1945. november 12. Levélváltások.

¹⁸⁸ Sm. L. Telepfelügyelői iratok, 189/1945.

¹⁸⁹ Tm. L. Alispáni iratok, 10.832/1945. A dunakömlödi főjegyzői hivatalban felvett jegyzőkönyv, 1946. január 6.

¹⁹⁰ Uo. 10.833/1945., 488/1946. A felsőnánai főjegyzői hivatalban felvett jegyzőkönyvek, 1945. december 10.

¹⁹¹ Fehérvári Hírek, 1946. január 6.

¹⁹² E. L. A tatai járás nemzeti bizottságának iratai 1945—1947. 29/1945.

Tatán a választási győzelem örömmámorában a nyilasok és a volksbundisták szabadon bocsátását kérték.¹⁹³ Eleken a demokratikus németek nem mertek a volksbundisták ellen vallani, mert azok megfenyegették őket. December 21-én a kommunista párt helyi titkárát lakásának udvarán doronggal leütötték. A hűségmozgalom tagjai féltek, semmiről sem mertek nyilatkozni. A volksbundisták még erősek voltak a környéken,¹⁹⁴ s a kiszáradt választási győzelme felbátorította őket.

A katolikus klérus — Mindszentyvel az élen — azért válhatott a kitelepítések ügyében jelentős közvéleményformáló erővé, mert a hivatalos szervek többször pontatlanul informáltak, az információ közvetett, áttételes volt, míg a klérus közvetlenül a szószekekről adott tájékoztatást. A minisztertanács 1945. augusztus 13-i üléséről mindössze annyi tájékoztatás jelent meg a sajtóban, hogy Erdei Ferenc belügyminiszter és Gyöngyösi János külügyminiszter előterjesztésében a hazai németiség ügye szerepelt.¹⁹⁵ Amellett, hogy Mindszenty ügyesen kihasználta az állami tájékoztatás nagyvonalúságát, a rendeletek pontatlanságát, s a népi demokratikus kormányzatot és a Kommunista Pártot igyekezett lejáratni a közvélemény előtt, a szószekekről felolvasott körlevelek és egyéb egyházi írásos anyagok sok igazságot is tartalmaznak. A magyar püspöki kar 1945. október 15-én levelet küldött a miniszterelnökhöz: az áttelepítések, összeköltötetések azonnali felfüggesztését kérte. „Siralomvölgy a vidék a hatalmaskodások és igazságtalanságok idején... A vallás és az erkölcs nevében elítéljük a történeteket... Fiatal pártemberek túlkapásai ezek... Hasonló a zsidóüldözéshez” — olvasható a levélben.¹⁹⁶ De még Mindszenty is differenciált. Egyik pásztorlevelében elsősorban azokat menti, akik nem aktív volksbundisták, nem vezetők voltak. „Megkezdődött a hazai németek igazoltatása, házukból, birtokukból való kitelepítése olyan módon, amelyre az emberséges és keresztény jelzöt a legjobb akarattal sem alkalmazhatjuk... Méltatlan a magyar állam-

¹⁹³ Uo. 22/1945.

¹⁹⁴ Bé. m. L. NH Elek körzeti iratai 1945—1946. 75/1945. Az NH körzeti vezetőjének jelentése. Elek, 1945. december 28.

¹⁹⁵ Lásd: *Balogh Sándor 1982a* 90.

¹⁹⁶ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28.

hoz és az emberi jogokat fennen hirdető demokráciához, hogy nem talál mentséget azok számára, akik bizonyos egyesületekben csak tagok, különösen, ha bekényszerített tagok voltak. Szereplésük névleges volt csupán.”¹⁹⁷ Sajátosan érvel Mindszenty más pásztorleveleiben. Olyan bűnökért vonnak felelősségre embereket, amely bűnök az elkövetés idején nem minősültek annak — írta. A fasiszta törvények szerint a háborús és népellenes bűnök valóban nem voltak törvényellenesek, de 1945 őszén már más törvények voltak Magyarországon.

A katolikus egyháznak a kitelepítés ügyében elfoglalt álláspontját nem lehet teljesen azonosítani Mindszenty hercegprímás reakciós politikájával. Mindszentynek a kitelepítésben elkövetett túlkapások, szélsőséges esetek csak arra voltak jók, hogy ezzel is támadhassa a népi demokratikus Magyarországot. A katolikus egyház álláspontját befolyásolták azok az egyszerű falusi papok is, akik több éves szívós küzdelmet folytattak azért, hogy híveiket távol tartsák a nemzetiszocialista „újpogányságtól”, amelyet a Volksbund képviselt. Nemegyszer ezek a falusi papok álltak az SS-be kényszerítés ellen magyar nemzetiszínű és Szűz Máriás templomi zászlók alatt tüntető német fiatalok élére. S ennek alapján teljesen érthető, hogy az egyház nem hagyhatta szó nélkül, hogy olyanokat fenyeget a tömeges kitelepítés, akik papjuk köré tömörülve — vallásos alapon, egyházi irányítású falusi egyletekben — szembeszálltak a Volksbunddal.

A kitelepítések előkészítése folyamán néhány megyében a főispán elnöklete alatt kitelepítési szakbizottság jött létre, amelynek konkrét feladatát az alábbiakban jelölték meg: a németek kitelepítése, áttelepítése, rendőri felügyelet alá helyezése, összeköltöztetése, a kormányrendeletek végrehajtása, helyszíni környezettanulmányok készítése, vizsgálatok, adatszolgáltatások munkálatainak megkezdése, a ki- és áttelepítéssel járó közellátási problémák megoldása.¹⁹⁸ A bizottságok tagjai a koalíciós pártok delegáltjai voltak. Vitatható, hogy szükséges volt-e a meglévő törvényes hatóságok fölé helyezett még egy bizottság

¹⁹⁷ Uo. Esztergom, 1945. október 17. József s. k. hercegprímás, esztergomi érsek. A pécsi püspök 1946. január 6-i I. számú körlevelében arról panaszkodott, hogy a zömmel katolikus német lakosság a korábbiakban fizette az egyházi adót, a párbéreket, de az új telepesek nagy része hallani sem akar erről.

¹⁹⁸ Vm. L. Főispáni iratok, I.249/1945.

létrehozása, hiszen az anarchikus állapotok eddig is sok gondot okoztak. E kitelepítési szakbizottságok Veszprém és Somogy megyében csak néhány hónapig működtek. Tevékenységük az elkészített környezettanulmányok miatt érdemel említést. Az egyes német vagy vegyes lakosságú falvakban eléggé elfogadható színvonalon elemezték a németek politikai magatartását az 1930-as évektől kezdődően, differenciáltan értékelték a szélsőséges, közömbös és a Volksbunddal szembenálló németek tevékenységét. Különösen tartalmas jelentések készültek Szulokról, Teklafaluról, Endrőcről, Somogyhárságyról.¹⁹⁹

Mindezek azt bizonyítják, hogy a helyi hatóságok alapos felmérésekkel, körültekintéssel készültek a telepítési akciók megindítására. Somogy megyében november második felében szigorúan ellenőrizték a volksbundisták vagyonának leltárba vételét.²⁰⁰ Tolna megyében az összeköltöztetésre ítélt németek ingóságait, terményeit, élelmiszerkészleteit más községekbe akarták átvinni, de a földigénylő és a nemzeti bizottságok sok helyen megakadályozták ezt.²⁰¹ Az NH termelészervezési osztálya 1945. november 27-én arról intézkedett, hogy a volksbundisták borkészletét az Állami Pincegazdaság hivatalos vezetői gyűjtsék össze és szállítsák el illetékes helyre.²⁰²

Az előkészületi munkálatok folyamán a miniszterelnökségen állandósult az a tárcaközi bizottság, amely eddig alkalmasszerűen ült össze. Tagjai a miniszterelnökség, a külügyminisztérium, a belügyminisztérium, a pénzügyminisztérium és az NH képviselői voltak. E bizottság fő feladata a németek kitelepítésének és részben a szlovákiai magyarok áttelepítésének rendezett végrehajtása volt. A bizottság 1945. november 20-i ülésén egyhangúan állást foglalt a kollektív felelősségre vonás ellen. „A magyar kormánynak az a korrekt jogi felfogása, hogy az igazolásokat kizárólag egyéni felelősségre vonás alapján hajtja végre. . . , elutasít minden kollektív felelősségre vonási gondolatot.”²⁰³ De egyre nehezebbé vált a németek egyéni elbírálása.

¹⁹⁹ Sm. L. Telepfelügyelő iratok, 80/1945, 81/1945, 83/1945.

²⁰⁰ Uo. 223/1945. Az NH körzetvezetőjének jelentése. Szulok, 1945. november 29.

²⁰¹ Uo. Szekszárd, 1945. november 23.

²⁰² UMKL NH iratok, 27.871/1945. Budapest, 1945. november 27.

²⁰³ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28.

A nemzethűséget vizsgáló bizottságok munkáját a nagy tömegű összeköltöztetések szinte teljesen megbénították 1945. december elejére.

A magyarországi német lakosság kitelepítésének történetében jelentős állomás volt a Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács 1945. november 20-i határozata, amely a potsdami egyezmény globális álláspontját bizonyos területeken részletkérdésekre bontotta. De még ez a határozat sem utalt az egyéni vagy a kollektív felelősségre vonás követendő módozataira.

A Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács november 20-i döntését Vorosilov marsall november 30-án küldte meg a magyar miniszterelnöknek. Ennek alapján a Lengyelországból kitelepített 3,5 millió német Németország szovjet és angol megszállás alatt levő zónáiba nyer befogadást. Csehszlovákiából, Ausztriából és Magyarországról 3 150 000 német az amerikai, a francia és a szovjet zónába kerül. Részletesebb beosztás szerint: *a)* a szovjet zónába: Lengyelországból 2 millió, Csehszlovákiából 700 000 fő; *b)* az angol zónába: Lengyelországból 1,5 millió fő; *c)* az amerikai zónába: Csehszlovákiából 1,5 millió, Magyarországról 500 000 fő; *d)* a francia zónába: Ausztriából 150 000 fő.

A határozat intézkedett a kitelepítések végrehajtásának üteméről is. Ezek szerint Magyarországról a kitelepítéseket 1945 decemberétől 1946 augusztusáig kell lebonyolítani. A havonkénti ütemezést is meghatározták: a kitelepítendő németek 10%-át 1945 decemberében, 5-5%-át 1946 januárjában és februárjában, 15-15%-át 1946 márciusában és áprilisában, 20-20%-át 1946 májusában és júniusában, 10%-át 1946 júliusában tudják fogadni a fent említett zónában.²⁰⁴

A magyar kormány képviselőit az amerikai megszálló hatóságok december közepén Frankfurt am Mainban fogadták.²⁰⁵ Valószínű, téves információn alapult a hír, amely szerint a magyarországi németeket Ausztriában tervezték fogadni a szövetséges hatalmak. A

²⁰⁴ UMKL Government Press — Foreign Service. Department of State Washington, D. C. Dec. 7-th. 1945.

²⁰⁵ Uo.

magyar kormány Hazahozatali Kormánybiztossága 1945. november 1-jén azt jelentette Bécsből a külügyminiszternek, hogy Stephens ezredes, a Displaced Persons Division parancsnoka szerint csak Ausztria orosz zónájába lehet telepíteni, ahol viszont 400 000 fő elhelyezése lehetetlen volna.²⁰⁶

Mint az eddigiekből kitűnik, a magyar kormány, a koalíciós pártok hosszabb idő óta készültek a németek egy részének kitelepítésére, s az egyéni elbírálás alapján november végén már jóval több mint 70 000 német nemzetiségű lakos politikai múltját vizsgálták meg, s ha egyelőre nagy nehézségbe ütközött is a nemzethűséget vizsgáló bizottságok munkája, tervezték folytatni a munkát, s ennek alapján az egyéni elbírálás 1946 nyarára fejeződött volna be.²⁰⁷

A magyar kormányt tehát nem a kitelepítések ténye érte váratlanul, hanem a kitelepítendőik igen nagy száma.²⁰⁸ Ezért a külügyminiszter december elején jegyzéket nyújtott át az angol, az amerikai és a szovjet kormány budapesti képviselőinek. „A demokratikus Magyarország kormánya ezúttal is kijelenti, hogy meggyőződésével ellenkeznék magyar állampolgároknak tisztán etnikai származási ok miatt való kitelepítése. Úgy azt, mint a kollektív büntetésnek mindenféle fajtát helyteleníti. Ezért kívánatosnak tartja, hogy kitelepítés alá csak azok a németek kerüljenek, akik kifejezett magatartásukkal elárulták Magyarország ügyét és a hitlerizmus szolgálatában álltak. Ezek kitelepítését azonban a magyar kormány feltétlenül szükségesnek tartja és kéri, mert ez egyik biztosítéka volna annak, hogy többé a német szellem és német elnyomás ne lehessen úrrá az országon.”²⁰⁹ A kormány jónak, politikailag eredményesnek minősítette a 3.820/1945. M. E. számú rendeletet, amely differenciáltan értékelte hazai németiségünket.

Gyöngyösi János külügyminiszter december 15-én szóbeli jegyzéket juttatott el az Egyesült Államok és Nagy-Britannia kormányához, amelyben pontos kimutatás alapján közölte a magyarországi németek számát, s vázolta, hogy csak a bűnös németeket tervezi a kormány

²⁰⁶ Uo.

²⁰⁷ Uo.

²⁰⁸ Lásd: *Balogh Sándor 1975.* 153.

²⁰⁹ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28.

kitelepíteni. „A kormány nem alkalmazza a kollektív felelősségre vonás elvét.”²¹⁰

Tekintettel arra, hogy az egyéni elbírálási folyamat nem fejeződött be, a magyar kormány tagjai, a legilletékesebbek, a külügyminiszter, a belügyminiszter sem tudott egységesen állást foglalni a kitelepítendő németek számában. Gyöngyösi János 200 000 főben, Erdei Ferenc 300 000 főben jelölte meg a keretet. Tildy Zoltán miniszterelnök azon a véleményen volt, hogy a reális szám a kettő között lehet. „Figyelembe kell venni azt is — írta Tildy Zoltán Gyöngyösinek —, hogy a magyarországi németek közül számosan tanúbizonyságát adták a magyarsághoz való tartozásnak, részt vettek a baloldali mozgalmakban, továbbá azt, hogy a háború folyamán nagyobb számú lakosság elmenekült.”²¹¹ Tildy az alapos, sokoldalú felmérés, vizsgálat szükségességét hangsúlyozta a kitelepítések végrehajtásának megindításához. Erre az alapos előkészítő munkára azonban már kevés idő volt. Annál is inkább, mert december 10-én egészen konkrét tervek voltak a kitelepítés megindítására, részkérdéseinek megvalósítására. William S. Key, amerikai hadseregpáncsnok 1945. december 10-én az alábbi levelet küldte Vorosilovhoz. „Kedves Marsall Úr! Ma délutáni beszélgetésünkkel kapcsolatban a Berlinben székelő amerikai hatóságok következő kívánságait terjesztem elő a 300-400 000 svábnak Magyarországról leendő kitelepítésének ügyében... a) vonatok fognak indítani a Berlinben székelő amerikai hatóságok részéről a megjelölt helyre. A vonatparancsnokok angol és német nyelvű utasítást fognak kapni a vonatok menetrendjéről, a személyek létszámának és rendeltetési helyének megjelölésével, b) a Berlinben székelő amerikai hatóságok értesítést kapnak minden vonat indulásáról, vonatszámáról, időpontról, útirányáról, érkezési időről, a rendeltetési helyről és a vonaton utazó személyek létszámáról, c) a Berlinben székelő amerikai hatóságok felhatalmazása nélkül nem fognak szállítmányt indítani, d) minden vonaton lista lesz két példányban név, kor, nem, nemzetiség, lakhely megjelölésével és a

²¹⁰ Uo.

²¹¹ Uo. Tildy Zoltán miniszterelnök levele Gyöngyösi János külügyminiszterhez. Budapest, 1945. december 18.

vonatparancsnok a rendeltetési helyen át fogja adni azokat az amerikai hatóságoknak, e) a vonatparancsnokok orvosi bizonyítványt fognak magukkal vinni, amelyek igazolják, hogy minden személyt megvizsgáltattak és nincs közöttük ragályos beteg. . . f) szállításkor előnyben részesülnek az építési, szállítási és közhasznú munkások, valamint családtagjaik. . . Kérem, ezeket az instrukciókat közölje a magyar hatóságokkal, felszólítva őket ezek figyelembevételére. Legmélyebb tisztelettel: Williams S. Key altábornagy, amerikai hadseregpáncsnok.”²¹² Vorosilov az instrukciókat december 11-én közölte Tildy Zoltánnal.²¹³ A szövetséges hatalmak illetékesei tehát ekkor már 300-400 000 német kitelepítéséről rendelkeztek. Ettől az időtől kezdve a kitelepítéseken kívül nem volt más alternatíva.

A belügyminiszter már december közepén kinevezte a kitelepítési kormánybiztosokat, s pontosan körvonalazta feladatkörüket. Lényegében e kormánybiztosok irányították, ellenőrizték a kitelepítések végrehajtását. Feladatkörük: 1. gondoskodnak az előjáróság és a polgármester által rendelkezésükre bocsátott névjegyzékben felsoroltak összegyűjtéséről, vasútra szállításáról, a szállítási eszközökről, 2. megszervezik a vasúti szállítást, ellenőrzik a berakodást, ellátják a szerelvényeket vonatbiztosító személyekkel, 3. megszervezik az egészségügyi szolgálatot. Minden vonaton legalább egy orvos és egy ápolónő legyen, a betegek részére egy fűthető kocsit kell biztosítani, 4. ellenőrzik, hogy a kitelepítettek zár alá vett ingóságait leltározták-e, 5. gondoskodnak a szükséges karhatalomról, 6. a zavartalan lebonyolítás érdekében minden szükséges intézkedést megtesznek. A miniszteri biztos kitelepítésre kiadott rendelkezéseit minden közigazgatási hatóság, hivatal, a szakminisztériumok alárendelt hivatalai is kötelesek végrehajtani.²¹⁴

Mindezek alapján 1945. december 29-én megjelent a 12.330/1945. M. E. számú rendelet a magyarországi német lakosságnak Németországba való áttelepítéséről. A Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács 1945. november 20-án kelt és a magyarországi német lakosság

²¹² Uo., valamint *Balogh Sándor 1982a* 91—92.

²¹³ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28,

²¹⁴ PIA 274-10. 35. öe. 9.

Németországba való áttelepítéséről szóló határozata alapján elrendeli: „1. § Németországba áttelepülni köteles az a magyar állampolgár, aki a legutolsó népszámlálási összeírás alkalmából német nemzetiségűnek vagy anyanyelvűnek vallotta magát, vagy aki magyarosított nevét német hangzásúra változtatta vissza, továbbá az, aki a Volksbundnak vagy valamely fegyveres német alakulatnak (SS) tagja volt. 2. § (1) Az 1. § rendelkezése nem vonatkozik a nem német nemzetiségű (anyanyelvű) személy vele együtt élő házastársára és kiskorú gyermekeire, valamint a velük . . . közös háztartásban élő felmenőkre (szülők, nagyszülők), ha azok 65. életévüket 1945. december hó 15. napja előtt már betöltötték. (2) Az 1. § rendelkezését nem kell alkalmazni arra, aki cselekvő tagja volt valamelyik demokratikus pártnak, vagy legalább 1940. óta tagja volt a Szakszervezeti Tanács kötelékébe tartozó valamely szakszervezetnek. (3) Nem kell alkalmazni az 1. § rendelkezését azokra sem, akik bár német anyanyelvűeknek, de magyar nemzetiségűeknek vallották magukat, ha hitelt érdemlően igazolják, hogy a magyarsághoz való nemzethű magatartásukért üldöztetést szenvedtek.”²¹⁵

Ez a rendelet képezte a kitelepítés alapját. Bármennyire szerepelnek benne kivételek, bármennyire is a differenciált megítélés látszatát kelti, alapvetően a kollektív büntetés talaján áll. Nemcsak a német nemzetiség, hanem a német anyanyelv bevallását is büntetés tárgyává teszi. Ez nacionalizmus, amely nehezen egyeztethető össze a demokrácia alapelveivel. A rendelet szellemében egyértelműen tükröződött a kor általános németellenes hangulata. A felszabadulás után Magyarországon nem a németek képezték a demokratikus kibontakozás veszélyét, hanem csak a fasiszta németek. Már a polgári társadalmakban is a nemzetiség legelemibb joga anyanyelvének szeretete, ápolása, az anyanyelvhez való hűsége. Ha ez nincs meg, lényegében megszűnik a nemzetiség.

A rendelkezés egyéni elbírálása még az ún. anyanyelvűek közül is csak azok esetében nyújtott lehetőséget a mentesítésre, akik a megelőző években aktívan kiálltak demokratikus meggyőződésük mellett vagy fegyveresen harcoltak a német fasizmus ellen. Ugyanakkor a valóság-

²¹⁵ Magyar Közlöny, 1945. december 29.

gal és az ésszerűséggel ellentétben a fasizmust nem támogató, de nem is támadó passzív tömeget is felelőssé tette a németiség valóban súlyos bűnöket elkövető részével egyetemben, és kötelezte őket az ország elhagyására.

Hatott a magyar kormány álláspontjának kialakításánál az a sztálini koncepció, amely szerint a kisebbségi problémák végleges megoldásának útja a lakosságcsere, illetve a kitelepítés. S valószínű, hogy a SZEB és a magyar kormány konzultációin ez az álláspont eléggé meghatározó volt. Másrészt a kollektív felelősségre vonás elvének szlovákiai alkalmazása az ottani magyarok ellen jelentős mezőgazdasági területek felszabadítását tette szükségessé Magyarországon. Ezek lehetnek az alapvető okai annak, hogy a fenti rendelet egyáltalán nem fejezte ki a magyar kormánynak azt az álláspontját, amellyel eddig következetesen elítélte a kollektív felelősségre vonás elvét. A rendelet hibái és elvi tévedései nemcsak a közvéleményben, hanem a koalíciós pártokban is vitákra, elégedetlenségre adtak okot.

Tehát minden német kitelepítése szerepel a rendeletben, azaz minden németet bűnösnek minősítenek, az egész németiséget kollektíven vonják felelősségre. De még a „logika” is sajátos: nem a hivatalos fórumoknak kell bizonyítaniuk a vétkességet, hanem a kollektíven felelősségre vont németek közül egyeseknek kell bizonyítaniuk a büntetlenséget, nem is akármilyen adatokkal, hanem ellenállással, üldöztetéssel. S akik nem voltak aktív ellenállók, azok is a bűnösök közé sorolhatók. A korábbiakban olvasható volt már ez a felfogás: a szovjetellenes háborúért azok a németek is felelősek, akiknek passzivitása és hallgatása valójában bűnpártolás volt.

Sajátos értékelést adott a rendelet lényegéről Balogh Sándor és Komanovics József,²¹⁶ a nemzetiségi és anyanyelvi bevallás szerinti kitelepítésről Betlen Oszkár. „A német nagygazdák, a vagyonosabb városiak és különösen az állami hivatalnokok nagy része — amely semmi esetre sem volt kevésbé reakciós — a besszarábiai és a romániai németek hazatelepítésének hatása alatt 1941-ben nem vallotta magát német nemzetiségűnek, félve, hogy Hitler őket is hazaszólitja és így elvesztik magyarországi kiváltságos pozícióikat. Ezek a rétegek a

²¹⁶ Lásd Balogh Sándor 1982a 95.; Komanovics József 1969. 81—82.

későbbi években, amikor teljesen világos lett, hogy a német politika Magyarország megszállására irányul, a Volksbund legfőbb támaszává váltak. Ezért a magyar kormány rendelete nagyon helyesen úgy intézkedik, hogy Németországba áttelepülni kötelesek mindazok, akik német nemzetiségűnek vagy anyanyelvűnek vallották magukat.²¹⁷

Ez az értékelés kissé nélkülözi a történelmi tényeket. Azok a németek, akik 1941-ben nem vallották magukat német nemzetiségűnek, sohasem váltak a Volksbund legfőbb támaszává, sőt sokan közülük a Volksbund ellenfelei lettek, mivel ők hiúsították meg leginkább az egységes nemzetiszocialista törekvéseket. Basch annak idején őket ostromozta a legjobban. Betlen értékelése teljesen az alábbiakban: „Ugyancsak számottevőek azok, akik 1941-ben magyarnak vallották magukat — magyar anyanyelvűeknek is — és közben felfedezték volksbundista szívüket.”²¹⁸ Akik tehát 1941-re teljesen asszimilálódtak, hiszen magyar nemzetiségűek vagy magyar anyanyelvűek lettek, néhány kivételtől eltekintve hogyan válhattak volna volksbundistákká? A fentiek alapján nem csoda, ha Betlen a kitelepítendőök számát 450 000-ben jelölte meg. (Betlen Oszkár a Magyar Kommunista Párt ismert személyisége volt ebben az időben.)

A kitelepítés időpontjának közelsége és a kitelepítendőök nagy számának ténye — minden erőlködés ellenére — nem tette lehetővé az igazi bűnösök egyéni feltárását. A feszített ütemterv miatt fordított eljárás történt Magyarországon. Elvben minden németet kitelepítettek, s a kivételezetteket megpróbálták mentesíteni. Ezt indokolta meg Gyöngyösi János 1946. január 22-én H. F. Arthur Schoenfeldnek küldött levelében. „A SZEB nyomatékosan sürgette a Németországi Szövetséges Tanács 1945. évi november 20-i ülésén elhatározott 500 000 főnyi magyarországi német kitelepítésének 1945. december havában megkezdendő gyors ütemű végrehajtását. A magyar kormány erre adta ki ezt a rendeletet. . . Minthogy a Németországi Szövetséges Tanács határozata szerint már 1945. december havában a németek 10%-a kitelepítendő, s a kitelepítésnek 1946. július 30-ig be kell fejeződnie, lehetetlenné vált az az eljárás, hogy valamennyi német

²¹⁷ *Betlen Oszkár 1946.* 114.

²¹⁸ Uo.

magatartása egyénileg külön-külön megvizsgáltassék, és hogy az eljárás eredményeként a fasiszták telepíttessenek ki. Ezért kellett fordított eljárás alkalmazását elrendelni, amely során elvben a németek mind kitelepíttetnek, de a kitelepítendőknél módjuk van igazolni a fasiszta áramlatokkal szembehelyezkedett magatartásukat, amelynek eredményeként kivétnak a kitelepítés alól.”²¹⁹

A kitelepítési rendelet a magyarországi németek kitelepítésének alapjául a Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács 1945. november 20-i döntését tette meg. Úgy tűnt, mintha a szövetséges nagyhatalmak határozták volna el a németek kitelepítését. Ezt tette szóvá Vorosilov is, aki 1946. január 25-én levelet küldött Tildy Zoltánhoz. A rendelet bevezető részéből „az következik, hogy a svábok kitelepítése Magyarországról Németországba nem a magyar kormány kérése, hanem a Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács döntésére történik. A valóságban, mint tudja, a magyar kormány 1945. július 5-én 30/986/pol. 1945. sz. szóbeli jegyzékében kéréssel fordult a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz, és segítségét kérte a sváboknak Magyarországról történő kitelepítéséhez. A Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács döntése csupán a magyar kormány kérelmének kielégítése.” Majd Vorosilov kérte a kormányrendelet átfogalmazását. A fenti állásponton volt Key tábornok is, aki olyan módosítást tekintett volna kielégítőnek, amely azt domborítja ki, hogy a magyarországi német nemzetiségű lakosság kitelepítése a Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács „engedélyével” történik.²²⁰

A későbbiek folyamán sehol nem lehetett találkozni a SZEB kérésének teljesítésével. A magyar kormány nem fogalmazta át a rendeletet. A külügyminisztériumban és más állami hivatalokban tárgyaltak arról, hogy a magyar kormánynak nem kellett volna

²¹⁹ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28. és *Balogh Sándor 1982a* 97.

²²⁰ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28. — Key tábornok amiatt is tiltakozott, hogy a németek kitelepítésének alapjául a magyar kormány a Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács 1945. november 20-i határozatát tette meg. Schoenfeld azt kifogásolta, hogy a 12.330/1945. M. E. számú rendelet nem utasítja el a kollektív felelősségre vonás elvét. *Balogh Sándor 1982a* 309. *Donáth Ferenc 1969.* 274. szintén azt írja, hogy a német lakosság kitelepítésének ügyében „nem is a magyar kormány, hanem a Szövetséges Ellenőrző Tanács döntött”.

későbbi években, amikor teljesen világos lett, hogy a német politika Magyarország megszállására irányul, a Volksbund legfőbb támaszává váltak. Ezért a magyar kormány rendelete nagyon helyesen úgy intézkedik, hogy Németországba áttelepülni kötelesek mindazok, akik német nemzetiségűnek vagy anyanyelvűnek vallották magukat.²¹⁷

Ez az értékelés kissé nélküli a történelmi tényeket. Azok a németek, akik 1941-ben nem vallották magukat német nemzetiségűnek, sohasem váltak a Volksbund legfőbb támaszává, sőt sokan közülük a Volksbund ellenfelei lettek, mivel ők hiúsították meg leginkább az egységes nemzetiszocialista törekvéseket. Basch annak idején őket ostorozta a legjobban. Betlen értékelése teljesen érthetetlen az alábbiakban: „Ugyancsak számottevők azok, akik 1941-ben magyarnak vallották magukat — magyar anyanyelvűeknek is — és közben felfedezték volksbundista szívüket.”²¹⁸ Akik tehát 1941-re teljesen asszimilálódtak, hiszen magyar nemzetiségűek vagy magyar anyanyelvűek lettek, néhány kivételtől eltekintve hogyan válhattak volna volksbundistákká? A fentiek alapján nem csoda, ha Betlen a kitelepítendőök számát 450 000-ben jelölte meg. (Betlen Oszkár a Magyar Kommunista Párt ismert személyisége volt ebben az időben.)

A kitelepítés időpontjának közelsége és a kitelepítendőök nagy számának ténye — minden erőlködés ellenére — nem tette lehetővé az igazi bűnösök egyéni feltárását. A feszített ütemterv miatt fordított eljárás történt Magyarországon. Elvben minden németet kitelepítettek, s a kivételezetteket megpróbálták mentesíteni. Ezt indokolta meg Gyöngyösi János 1946. január 22-én H. F. Arthur Schoenfeldnek küldött levelében. „A SZEB nyomatékosan sürgette a Németországi Szövetséges Tanács 1945. évi november 20-i ülésén elhatározott 500 000 főnyi magyarországi német kitelepítésének 1945. december havában megkezdendő gyors ütemű végrehajtását. A magyar kormány erre adta ki ezt a rendeletet. . . Minthogy a Németországi Szövetséges Tanács határozata szerint már 1945. december havában a németek 10%-a kitelepítendő, s a kitelepítésnek 1946. július 30-ig be kell fejeződnie, lehetetlenné vált az az eljárás, hogy valamennyi német

²¹⁷ *Betlen Oszkár 1946.* 114.

²¹⁸ Uo.

magatartása egyénileg külön-külön megvizsgáltassék, és hogy az eljárás eredményeként a fasiszták telepíttessenek ki. Ezért kellett fordított eljárás alkalmazását elrendelni, amely során elvben a németek mind kitelepíttetnek, de a kitelepítendőeknek módjuk van igazolni a fasiszta áramlatokkal szembehelyezkedett magatartásukat, amelynek eredményeként kivételnek a kitelepítés alól.”²¹⁹

A kitelepítési rendelet a magyarországi németek kitelepítésének alapjául a Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács 1945. november 20-i döntését tette meg. Úgy tűnt, mintha a szövetséges nagyhatalmak határozták volna el a németek kitelepítését. Ezt tette szóvá Vorosilov is, aki 1946. január 25-én levelet küldött Tildy Zoltánhoz. A rendelet bevezető részéből „az következik, hogy a svábok kitelepítése Magyarországról Németországba nem a magyar kormány kérése, hanem a Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács döntésére történik. A valóságban, mint tudja, a magyar kormány 1945. július 5-én 30/986/pol. 1945. sz. szóbeli jegyzékében kéréssel fordult a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz, és segítségét kérte a sváboknak Magyarországról történő kitelepítéséhez. A Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács döntése csupán a magyar kormány kérelmének kielégítése.” Majd Vorosilov kérte a kormányrendelet átfogalmazását. A fenti állásponton volt Key tábornok is, aki olyan módosítást tekintett volna kielégítőnek, amely azt domborítja ki, hogy a magyarországi német nemzetiségű lakosság kitelepítése a Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács „engedélyével” történik.²²⁰

A későbbiek folyamán sehol nem lehetett találkozni a SZEB kérésének teljesítésével. A magyar kormány nem fogalmazta át a rendeletet. A külügyminisztériumban és más állami hivatalokban tárgyaltak arról, hogy a magyar kormánynak nem kellett volna

²¹⁹ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28. és *Balogh Sándor 1982a* 97.

²²⁰ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28. — Key tábornok amiatt is tiltakozott, hogy a németek kitelepítésének alapjául a magyar kormány a Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács 1945. november 20-i határozatát tette meg. Schoenfeld azt kifogásolta, hogy a 12.330/1945. M. E. számú rendelet nem utasítja el a kollektív felelősségre vonás elvét. *Balogh Sándor 1982a* 309. *Donáth Ferenc 1969.* 274. szintén azt írja, hogy a német lakosság kitelepítésének ügyében „nem is a magyar kormány, hanem a Szövetséges Ellenőrző Tanács döntött”.

„önként” vállalnia a németek kitelepítését, hanem a szövetséges hatalmakat kellett volna megkérnie a kitelepítések elrendelésére, még azt is meghatározva, hogy kikre terjedjen ki a határozat.

A szövetséges hatalmak, a SZEB a magyar kormány többszöri jelzése ellenére még mindig 300 000—500 000 német kitelepítésével számoltak. Amikor a magyar kormány delegációja Frankfurt am Mainban megbeszélést folytatott az Egyesült Államok kormányának képviselőivel, felmerült az irreális szám módosításának lehetősége. Másrészt az Egyesült Államok budapesti missziójának vezetője is válaszolt a magyar külügyminiszter 1945. december 15-i jegyzékére a félmillió német kitelepítésével kapcsolatban. „Az Egyesült Államok kormányának nézete szerint a Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács 1945. november 20-án megállapított irányvonala nem tekinthető a magyar kormánnyal szemben támasztott oly követelésnek, hogy Magyarországról az összes németet telepítsék ki. Ellenkezőleg, ennek a számnak a magyar kormány kezdeményezésére történő leszállítása kedvezőbb fogadtatásban részesülne az Egyesült Államokban, mint-hogy ennek megfelelően csökkenne a kiterjedt népmozgalommal kapcsolatos emberi szenvedés és gazdasági bomlás. A kiutasítandók számának csökkenését az Egyesült Államok katonai hatóságai is szívesen fogadnák, mivel őrájuk hárul a Magyarországról kitelepítendő németek befogadása és telepítése.”²²¹

A kitelepítésekkel kapcsolatos diplomáciai lépések mellett 1945 decemberében elkészült a magyarországi németek összevonásának, gyűjtőtáborokba való tömörítésének terve. A gyűjtőtáborokat azokban a községekben állították fel, amelyeknek lakossága 70—90%-ban német volt.²²²

A gyűjtőtáborokba való összevonás tehát ismét 450 000 főt mutat ki. Ennek az az oka, hogy a kitelepítési rendelet minden német kitelepítésével számolt. Természetes, hogy a mentesítendőök is benne vannak ebben az adatban. De Magyarországon 1945 decemberében nem volt 450 000 német. Az 1941-es népszámlálás 477 057 németet

²²¹ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28. Az Egyesült Államok budapesti missziójának levele a külügyminiszterhez. Budapest, 1946. január 2.

²²² PIA 274-10. 35. öe. 10—11.

A gyűjtőtáborok helye	A német lakosság aránya (%)	A gyűjtőtáborban elhelyezettek száma (fő)
<i>I. Budapest környéki</i>		
1. Budaörs	86	
2. Zsámbék	90	
Összesen		83 864
<i>II. Észak-nyugati</i>		
3. Csolnok	70	
4. Mosonszolnok, Moson-szentjános, Mosonszentpéter	70—90	
5. Fertőrákos	85	
6. Sopronbánfalva	85	
7. Herend, Városlőd	71—84	
8. Lókút	73	
9. Pusztavám	83	
10. Etyek	79	
Összesen		125 194
<i>III. Déli</i>		
11. Mágocs, Egyházaskozár	70—90	
12. Németbóly, Babarc	74—90	
13. Hidas, Püspöknádasd	90—93	
14. Kökény, Hárságy	90—92	
15. Kunbaja	85	
16. Vaskút	82	
17. Hajós	80	
Összesen		138 489
18. Mucsi, Tevel	98—99	
19. Dunakömlőd	96	
20. Alsónána, Mórágy	98—99	
21. Szulok	78	
Összesen		88 654
<i>IV. Tiszántúli</i>		
22. Almáskamarás	93	
Összesen		14 868
Mindösszesen		449 069

regisztrált Magyarországon, közülük kb. 60-70 000 elmenekült a szovjet csapatok elől, igaz, hogy egy részük visszatért, de nem mindenki, az SS-be vonultak is apasztották a hazai németek számát, közülük sokan nem tértek vissza. A legoptimálisabb számítások szerint 1945 decemberében 370 000-380 000 német élhetett Magyarországon.

A fentiek alapján kijelölték a kitelepítési oszlopokat, amelyek a gyűjtőtáborokat fogták össze, adott esetben több megyére is kiterjedtek: 1. sz. Tolna, Veszprém, Fejér megye; 2. sz. Vas, Somogy, Baranya megye; 3. sz. Veszprém, Győr, Sopron, Fejér megye; 4. sz. Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Bács-Bodrog megye és a Tiszántúl; 5. sz. Budapest környéke, Tolna megye; 6. sz. Tolna megye; 7. sz. Baranya megye.

Az oszlopok egyenként 60-70 000 német mozgását tervezték.²²³

A táborokba való tömörítés megindult, teljes végrehajtására azonban nem került sor. A gyűjtőtáborok szomorú, lehangoló képet mutattak. Ennél szomorúbb csak a gyűjtőtáborokba való terelés módszere volt. Az észak-nyugati táborok közül Mosonszolnokra Mosonszentjánosról és Mosonszentpéterről december 16-án 85 családot gyűjtöttek össze. A németek ellenálltak a 100 főnyi rendőrségnek. A rendőrség veréshez, megbilincseléshez nyúlt. Némely helyen orosz katonák vették védelembe az üldözötteket. A kitelepítés éjjel történt, még élelmet sem tudtak magukkal vinni. Nem számított, hogy Volksbund-tag vagy sem. A döntő az volt, hogy az érkezett telepes melyik házra mutatott rá. Ahol volt minden, azokat vitték. A telepesek sorra kiélik a házakat. A mosonszolnoki gyűjtőtábor sivár képet nyújt, hét falu lakosságát sűrítették itt össze. Egy házban 7-8 család lakik. Tüzelő, élelmiszer nincs. Naponta temetnek. A környék magyar lakossága elítéli az egész akciót. Pusztasomorja magyar népe megtagadta a német lakosság elszállítására kirendelt kocsik rendelkezésre bocsátását. A magyar intelligencia soraiban mind nagyobb a nyugtalanság — olvasható egy korabeli jelentésben, amelyet a miniszterelnökhöz és a külügyminiszterhez küldtek.²²⁴

Már 1945 decemberében megindult a németek mentesítése, elsősorban a korábban lezajlott egyéni elbírálások alapján. De megindult a Volksbund tagjainak, sőt tisztségviselőinek a mentesítése is, s ez rendkívül megnehezítette a helyzetet. A nemzethűséget igazoló járási bizottságok munkája 1945 végén, 1946 elején gyakorlatilag megszűnt, mert a nagy népmozgalomban nem találták meg igazolandó ügyfelei-

²²³ PIA SZDP Központi Titkárságának iratai, 253/3-93. 34—42.

²²⁴ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28.

ket. Néhány bizottság önhatalmúlag beszüntette munkáját.²²⁵ A német lakosságú községek nemzeti bizottságainak egy része sorozatban kezdte gyártani a hűségigazolványokat, a demokratikus múltról szóló bizonyítványokat; sok helyen teljesen elveszett ezen igazolványok erkölcsi értéke, politikai tekintélye. Agostyán község nemzeti bizottsága 24 volksbundista mentesítését és hazahozatalát kérte, mert a „családnak nincs kenyérkeresője”.²²⁶ A dunaszentmiklósi nemzeti bizottság 70,²²⁷ a felsőgallai 160,²²⁸ a környei 29,²²⁹ a kecskédi 35²³⁰ volksbundista mentesítését kérte. A kunbajai nemzeti bizottság szinte valamennyi németnek — közöttük a volksbundistáknak is — kiadta a sokszorosított igazolási papirokat: „Politikai szempontból kifogástalan, nemzethű.”²³¹ Rábafüzesen három rendőr három volksbundista lányát vette feleségül, amely tény lehetőséget adott a mentesítésre. Az itt működő telepfelügyelő, a helyi rendőrség és a községi nemzeti bizottság teljesen együttműködött a mentesítések érdekében.²³²

A mentesítések folyamán ismét felszínre kerültek a szűkebb pártérdekek. A demokratikus pártok, a koalíciót alkotó pártok természetesen védtek saját tagjaikat, s minden lehetőt elkövettek a kitelepítés alóli mentesítések érdekében.

A kiszagdapárt a választások után tagjai közül mindinkább a vagyonosabb német parasztok védelmét szorgalmazta, s a mentesítést gazdasági indokokkal támasztotta alá, amely csak ürügy volt a telepések elleni további támadáshoz. A Sopron megyei nemzeti bizottság 1946. január 22-én tartott ülésén a kiszagdapárt képviselője a szorgalmas németeket és a lusta telepéseket hasonlította össze egymással, s a kitelepítések lassítását javasolta.²³³ A kitelepítésnek az

²²⁵ Lásd pl. Fm. L. A váli járási főjegyzői iratok, 2.965/1945. A járási főjegyző jelentése a főispánhoz. Vál, 1945. december 12.

²²⁶ E. L. A tatai járási nemzeti bizottság iratai, 53/1945. Agostyán, 1945. december 15.

²²⁷ Uo. 52/1945.

²²⁸ Uo. 51/1945.

²²⁹ Uo. 41/1945.

²³⁰ Uo. 32/1945.

²³¹ Bács m. L. A kunbajai nemzeti bizottság iratai. 1945—1948.

²³² MSZMP Vas m. B. A. 35/7/1946. Az MKP rábafüzesi titkárának jelentése. Rábafüzes, 1946. január 27.

²³³ PIA 274-10. 35. öe. 60—61.

lesz a következménye, hogy az 1946. év gazdaságilag ugyanolyan katasztrofális lesz, mint a tavalyi — mondotta a nemzeti bizottság soros elnöke.²³⁴

A Magyar Kommunista Párt 1946 elején azon az állásponton volt, hogy elsősorban a német munkásokat, bányászokat kell mentesíteni a kitelepítés alól.²³⁵ Az MKP úrkuti szervezete 1946. január 10-én az alábbi levelet küldte az MKP Veszprém megyei bizottságához. „A demokratikus érzelmű emberek és az MKP ragaszkodnak az úrkuti bányászok kitelepítés alóli mentesítéséhez. Annál is inkább, mert a községben vannak olyanok, akik sokkal bűnösebbek, őket kellene kitelepíteni.”²³⁶ Az MKP Baranya megyei bizottságához hasonló levelek érkeztek Hosszúhetényből, Vasasról, Somogyról.²³⁷

Az SZDP vezetősége továbbra is jogosan és helyesen ellenezte a kollektív felelősségre vonást s a német munkások, bányászok mentesítését kérte.²³⁸ A Nemzeti Parasztpárt Kovács Imre-féle szárnya ekkor is teljesen a nacionalizmus talaján állt a hazai németek kérdésében. De a „minden német bűnös” jelszó a megyei és a községi NPP szervezetekben már nem volt egyértelmű politikai gyakorlat. Mind több NPP szervező küldte be mentesítési kérelmét demokratikus érzelmű, hazafias szellemű német tagjai érdekében.

A 12.330/1945. M. E. számú rendelet végrehajtási utasításának megjelenése előtt minden telepitéssel foglalkozó fórumon nagyon éles, heves viták voltak. A miniszterelnökség mellett alakult tárcaközi bizottság 1946. január 9-i értekezletén többen felvetették a Magyarországi Német Népművelődési Egylet (MNNE) és a Hűségmozgalom tagjainak ügyét, akiket a rendelet nem sorol a kivételezettek közé.²³⁹ Elvileg teljesen igaza volt Pintér Lászlónak, az MNNE volt elnökének, hogy alapvető különbség van az MNNE és a Volksbund között. Ez

²³⁴ Gy. Sm. L. II. Sopron vármegye és Sopron város nemzeti bizottsági jegyzőkönyvei. 1946. január 22.

²³⁵ PIA 174/16-90.

²³⁶ MSZMP Vm. B. A. 208/7.

²³⁷ MSZMP Bm. A. MKP csomó, 1945.

²³⁸ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28.

²³⁹ Uo.

ugyan megfelelt a valóságnak, de a gyakorlatban sokkal bonyolultabb volt a helyzet. Az MNNE tagsága ellen még 1945-ben, 1946-ban sem merült fel semmiféle politikai kifogás, hiszen ez nem egy fasiszta szervezet volt. De az MNNE 1940-ben megszűnt, s tagjai közül többen a Volksbundba léptek. Ezek most nyilvánvalóan az MNNE tagsági könyvet mutatták fel, hiszen ez 1946-ban mentesítést adott volna, de amikor kiderült, hogy a Volksbundnak is tagjai voltak, nem mentesültek a kitelepítés alól. A magyar miniszterelnökség már 1946. január elején állást foglalt az MNNE-vel kapcsolatban, amikor olyan utasítást adott ki, amely szerint „a Magyarországi Német Népművelődési Egylet — Ungarländischer Deutscher Volksbildungsverein, VDU — nem minősül hitlerista szervezetnek, ezért csupán annak tagsága miatt joghátrány senkit nem érhet”.²⁴⁰ Sőt, az MNNE kisebb csoportjai, egyes tagjai még a Volksbund ellen is küzdöttek. A Volksbundba belépett MNNE-tagok sokat ártottak az MNNE politikai tekintélyének.

Teljesen fordított helyzet állt elő a Hűségmozgalommal kapcsolatban. Ez a mozgalom a sztálingrádi vereség után bontakozott ki tömegmérétekben, s 1943-tól a Volksbundból kilépett németek egy része is belépett a mozgalomba. A Hűségmozgalom a maga egészében antináci mozgalom volt, amely aktívan harcolt a hitlerizmus ellen. A hűségmozgalmi tagság igazolása elegendő ok volt a mentesítésre. De már a kitelepítések előkészítése folyamán fény derült olyan esetekre, hogy a hűségmozgalmi igazolvány mellé került a Volksbund-igazolvány is. Ez pedig kétségessé tette a demokratikus politikai múltat, sőt nagyon lejáratta a hűségmozgalmi igazolványok politikai súlyát. De tisztázni kellett az SS-tagságot is. Nem lehetett közömbös, hogy hazai németiségünk közül önként jelentkeztek az SS-be vagy 1944 nyarán kényszerrel sorozták be őket; mintegy 60 000 főt kényszerrel vittek az SS kötelékeibe. Ennek egyénenkénti megállapítására viszont alapos, körültekintő munkára, vizsgálódásra lett volna szükség.

A Magyar Közlöny 1946. január 15-i számában megjelent a 12.330/1945. M. E. sz. rendelet végrehajtási utasítása, amely sok részletkérdést tisztázott, de megkötötte a mentesítettek, illetve a

²⁴⁰ Sm. L. Telepfelügyelői iratok, 115/1946. Az NH körlevele. Budapest, 1946. január 5.

mentesíthetők számát. A végrehajtási utasítás úgy rendelkezett, hogy a járás, a törvényhatósági jogi város, a vármegye német lakosságának 10%-át nem haladhatja meg a mentesítettek száma. Ez nagyon sok félreértésre adott okot, mert voltak olyan falvak, ahol a német lakosság 10%-ánál többen voltak érdemesek mentesítésre. Másutt úgy értelmezték a végrehajtási utasítást, hogy a német lakosság 10%-a mindenképpen mentesítendő. De jelentősnek mondható ellentétek voltak a koalíciós pártok között az alaprendelettel kapcsolatban is, ezért a január végi pártközi értekezleten abban állapodtak meg, hogy pótrendelettel kell szabályozni néhány fontos paragrafust.²⁴¹ Erre a későbbiek folyamán sor is került.

A kitelepítés 1946. januárjában megkezdődött. A belügyminiszter kiadta a 70.010/1946. B. M. számú rendeletét, amely szerint a kitelepítésre kijelölt falvakban határozatot rendelt el, azaz lezáratta a ki-és bevezető utakat. A kitelepítésre kijelölt helység tehát teljesen el volt zárva a külvilágtól. Az első szerelvények Budaörsről indultak el. Tekintettel arra, hogy nagyon kevés idő állt rendelkezésre a kellő előkészítéshez, a kitelepítéseket irányító miniszteri biztosok tapasztalatlansága, felkészületlensége és egyéb más tényezők sokszor teljes anarchiát szültek. Budaörsön először a karhatalom jelent meg, lezárta a községet. Ezután gyorsan megalakult a mentesítő bizottság és megkezdte munkáját. A miniszteri biztos irányításával hozzáálltak a

²⁴¹ PIA 235/1-62. A miniszterelnökségen tartott tárcaközi bizottság 1946. január 9-i ülésén elhatározták: mentesíteni kell az MNNE és a hűségmozgalom tagjait, ha azok nem voltak volksbundisták és SS-katonák, mentesíteni kell a kényszer SS-sorozások folyamán az SS-be lépetteket és rendezni kell a német—szláv vegyes házasságokat is. A német—szláv vegyes házasságok esetében a jugoszláv politikai misszió titkára több ízben tiltakozott a külügyminiszternél. Azt sérelmezte, hogy a kitelepítési rendeletben nem említették meg a német—szláv vegyes házasságokat, s a Rába mentén, Baranyában és a Dráva bal partján húzódó területekről kitelepítik a német—szláv házaspárokat. A soproni egyházi szervezetek 1946. január 15-én memorandumot küldtek a külügyminiszterhez, amelyben az alaprendelet felülvizsgálását kérték. A memorandum elemezte Sopron múltját, s a szerkesztők tiltakoztak az ellen, hogy a hűség városából a magyarhű németeket is kitelepítik. Ugyanakkor az Új Sopron figyelmeztetett arra, hogy 1941-ben a népszámlálás idején a környező falvak összes németjét felhozták Sopronba, hogy minél nagyobb nyomást gyakoroljanak a hűség városára, s teljesen német jelleget adjanak Sopronnak. UMKL Küm. B. O. II/1. II.—28.; Új Sopron, 1946. január 3.

leltározáshoz. Naponta néhány leltárt tudtak csak elkészíteni. Ez az áldatlan állapot közel három hétig tartott. A kitelepítendő németek ellenállásába a karhatalom nem avatkozott bele. Majd három hét után, január 21-re befejeződtek az előkészületek. Minden kitelepülőt orvos vizsgált meg, s szekereken szállították őket az állomásra. Negyven vasúti kocsin 1000 embert helyeztek el, tehát kocsinként 25 főt. A családokat egy helyre tették. Minden kocsimban kályha és petróleumlámpa volt. A szerelvényekre öt üstöt tettek. Egy orvos és két ápolónő jutott 9 kocsira. A kitelepítettek kívánságára pap is volt a szerelvényen.²⁴² Magukkal vihetek fejenként egy métermázsza csomagot, amelyben 20 kg élelmiszer és 80 kg ruhanemű lehetett. Ezen kívül a zsebben hordozható értéktárgyakat is elszállíthatták.²⁴³ A vonatszerelvényeken csak elvétve akadt személykocsi.

A hideg tél, a kellemetlen időjárás alaposan megviselte a bevagonírozott és elszállított németeket. A budaörsi tapasztalatok sok tanulsággal jártak a kitelepítést irányító és lebonyolító szervezetek számára. Mindenekelőtt az alaposabb előkészületek hiánya és a téli kitelepítés antihumánus jellege merült fel. Másrészt nem lehetett a kitelepítést rendőrségi, technikai, adminisztratív lépéssé változtatni. A reális és messzemenő következtetések között a belügyminisztériumban még olyan vélemények is elhangzottak, hogy a kitelepítést le kellene venni a napirendről, meg kellene várni a béketárgyalások befejezését, mert a németek kitelepítése rossz propaganda a kedvező békefeltételek eléréséhez. Volt olyan álláspont is, amely szerint csak a volt SS-katonákat kellene kitelepíteni.

A kitelepítések megindítása rendkívül pesszimista hangulatot teremtett német lakosságú falvainkban. „A lakosság hangulata nagyon rossz a német községekben, sokan letargikus állapotban vannak” — jelentette a soproni járási főjegyző.²⁴⁴ Mányban, Császártöltésen,

²⁴² PIA 274-10. 35. öe. 62—66. A magyar államrendőrség budapesti főkapitánysága politikai-rendészeti osztályának jelentése. Budapest, 1946. január 26.; Új Sopron, 1946. január 23. Szepessy Géza nyilatkozata.

²⁴³ Kis Újság, 1946. február 7. Szepessy Géza sajtótájékoztatója.

²⁴⁴ Gy. Sm. L. II. Főispáni iratok, 40/1946. A járási főjegyző jelentése a főispánhoz. Sopron, 1946. január 14.

Villányban, Hőgyészen hasonló pesszimista hangulat volt — számoltak be a korabeli jelentések.²⁴⁵

A kitelepítések lebonyolításánál tapasztalt túlkapásokat, durvaságokat, esetenként kegyetlenségeket nem volt nehéz a reakciónak felnagyítania, s mindjárt az elején a zsidó deportálásokhoz hasonlítani. A kitelepítések kezdetétől a befejezéséig tartó súlyos szabálytalanságokat, durvaságokat nem lehet csak a burzsoázia és csak a kisgazdapárt rovására írni. „A Kisgazdapártban tömörült burzsoá reakció tudatos, nacionalista túlkapásaival, provokatív, burkolt akcióival helytelen irányba akarta terelni a fasizmus elleni harcot, a nacionalista politikával el akarta idegeníteni a hazánkban élő nemzetiségeket a fiatal magyar demokráciától” — írja Turóczy Károly. A valóság az volt, hogy a koalíció elvén működő különböző szervezetekben, a kitelepítésekkel foglalkozó bizottságokban még az egyébként legforradalmibb erők sem láttak elég világosan az ún. sváb kérdésben. A koalíciós pártok ellentétei, illetve versengése — amely alól egyetlen párt sem jelentett kivételt — azt eredményezte, hogy esetenként nem az ország érdekeit, hanem a szűkebb pártérdekeket, pártszempontokat érvényesítették. Másrészt a kitelepítési bizottságokban — főleg az első időszakban — helyet kaptak nacionalista, sőt ellenséges elemek is, akik túlzásaikkal, egyéni érdekeik előtérbe helyezésével tovább mérgezték az amúgy is bonyolult helyzetet. Más esetekben pedig helyes megoldásokat kereső jó szándékú emberek követtek el a német ajkú lakosság ön- vagy igazságérzetét sértő hibákat.²⁴⁶

Miután megjelent a 12.330/1945. M. E. számú rendelet végrehajtási utasítása, a nemzethűséget vizsgáló járási bizottságok folytatták munkájukat. A mentesítések érdekében fokozták munkájukat a koalíciós pártok is. A Szociáldemokrata Párt, amely kezdettől fogva elítélte a kollektív felelősségre vonás gyakorlatát, központilag intézkedett. Külpolitikai és Nemzetiségügyi Osztálya minden német településre külön megbízottat küldött ki, akinek kizárólagos feladata a mentesítés előkészítése és lebonyolítása volt.²⁴⁷ Majd felhívták

²⁴⁵ UMKL NH iratok, 30.520/1946.

²⁴⁶ Turóczy Károly 1961. 48. Lásd még: Komanovics József 1969. 129.

²⁴⁷ PIA 283. f. 12. 89. Budapest, 1946. január 28.

valamennyi megyei bizottságuk figyelmét a mentesítés fontosságára. „Pártunk cselekvő, szocialista tagjait azokon a helyeken is módunkban áll mentesíteni, ahol a felszabadulás előtt nem volt szervezetünk, természetesen csak akkor, ha régi tagjaink — ezt megfelelően mérlegelve — méltók a mentesítésre. A vármegyei titkár tegyen jelentést azokról, akiket mentesíteni kívánnak. A községi, városi pártvezetőség többségi határozattal dönt, majd a döntést felterjesztik. Mentességi igazolványt kizárólag a központ állíthat ki. Volksbundisták és SS-katonák számára nem adunk ki tanúsítványt.”²⁴⁸ Az SZDP Külpolitikai és Nemzetiségügyi Osztályának irányelvei alapján a kisgazdapárttal csak korlátozott kooperációt szabad folytatni ebben az ügyben — vélekedtek a szociáldemokraták.²⁴⁹

A koalíciós pártharcok idején tapasztalt szűkebb pártérdekek közrejátszottak abban, hogy a pártok védtek saját német tagjaikat. Ez nem jelenti azt, hogy a németek mentesítése feltétlenül reakciós lépésnek minősülne, haladásellenes politika lenne. A kisgazdapártnak és a Szociáldemokrata Pártnak a felszabadulás előtt számottevő bázisa volt a magyarországi németiség körében, s ezzel kapcsolatban természetes kötelezettségei voltak e pártoknak. Ugyanez nem mondható el a Magyar Kommunista Pártra, de a Nemzeti Parasztpártra sem, hiszen e pártoknak a felszabadulás előtt igen kis számban voltak német tagjai.

A németek nagyarányú, friss betódulása a koalíciós pártokba természetes folyamat volt, amely jelentős mértékben összefüggött védelemkeresésükkel, s ez találkozott a pártérdekekkel is.

A koalíciós pártok közötti ellentéteket egy korábbi rendelet és pártközi értekezlet álláspontjának módosulása okozta. Körülbelül 1945 nyaráig olyan közös vélemény alakult ki, amely szerint azok a németek mentesülnek a felelősségre vonás alól, akik a felszabadulás előtt voltak tagjai a demokratikus pártoknak és a munkáspártoknak. Ez az álláspont 1946 elejére módosult, hiszen a németek nagy része belépett a demokratikus pártokba. Ez a tény tovább nehezítette a tisztánlátást. Pontosán nem mutatható ki azoknak a németeknek a

²⁴⁸ MSZMP Vas m. B. A. 35/4/1945—46. Marosán György levele az SZDP szombathelyi titkárságához. Budapest, 1946. január 29.

²⁴⁹ PIA 283. f. 12. 89. Budapest, 1946. január 28.

száma, akik 1945 előtt az SZDP-ben vagy a kisgazdapártban aktívan tevékenykedtek. Most, a kitelepítések idején e pártok sokkal több német mentesítését kérték, mint ahány német tagjuk volt a felszabadulás előtt. E két pártba lépett németek egy részének ügyében ugyanaz a helyzet állt elő, mint az MNNE és a Hűségmozgalom ügyében. Több német nemzetiségű egyén valóban tagja volt az SZDP-nek és a kisgazdapártnak már a felszabadulás előtt, de birodalmi hatásra, bizonyos előnyök megszerzésének reményében egyesek beléptek a Volksbundba is. S most, 1946 elején nemcsak e pártok tagságát igazoló papírok kerültek elő, hanem a Volksbund-tagkönyv is. Ez pedig nagyon kellemetlen volt mindkét párt számára. Természetes, hogy ilyenek nem lehettek sem a kommunista pártban, sem a Nemzeti Parasztpártban, s ez utóbbi pártok a versengések idején leleplezték a volksbundista szociáldemokrata és kisgazdapárti tagokat. Néhány leleplezés, néhány ilyen Volksbund-mentő tevékenység után kevés erkölcsi, politikai súlya maradt az 1945 előtti tagságot igazoló papíroknak, mert itt is állandóan élt a gyanú, hátha előkerül a Volksbundba való belépési nyilatkozat vagy egyéb bizonyító dokumentum is.

A Magyar Kommunista Párt is védte, mentette régi és új német tagjait. A kőszegi járásban több olyan német kapott mentesítést, aki 1945-ben lépett az MKP-be, közülük néhányan már 1919-ben is a párt tagjai voltak.²⁵⁰ Több SZDP-tag kapott mentesítést, akik 1944 nyarán nem tettek eleget az SS behívásnak.²⁵¹ Az MKP kőszegi titkára arról számolt be 1946. január 22-én, hogy több helyen a kisembereket minősítették volksbundistáknak, a jómódúakat pedig egyes koalíciós pártok mentesítik.²⁵² Hasonlókról számoltak be Császártöltésről is.²⁵³ Persze nem feltétlenül a reakció mesterkedése volt ez, hiszen a Volksbund szociális összetétele is ezt bizonyította. A jómódú német parasztok közül kevesen léptek be a Volksbundba.

²⁵⁰ Vas m. L. Kőszeg város elnöki iratai. 1946. Kitelepítési iratok, 2.200/90.

²⁵¹ Uo. 2.200/738, 841, 842, 56, 64, 928, 32. stb.

²⁵² MSZMP Vas m. B. A. 35/12/1946. Az MKP kőszegi titkárának jelentése. Kőszeg, 1946. január 22.

²⁵³ UMKL NH iratok, 20.798/1946.

A szentgotthárdi járásban a mentesített németek és az ezek vagyonába ült telepesek között igen éles ellentétek keletkeztek.²⁵⁴ Nyugat-Magyarországon 1945 végén, 1946 elején az a hír járta, hogy Hitler él, Argentínában tartózkodik, s onnan szervezi az akciókat, Magyarországra is eljön, felszabadítja a németeket, az lesz igazán a mentesítés.²⁵⁵ A Veszprémi Népszava cikkírója óva inti a mentesítő bizottságokat, hogy a Volksbund és a hitlerizmus kapcsolatait nem szabad tompítani²⁵⁶, a bűnösöket nem szabad mentesíteni. A Vas megyei Új Hang arra emlékeztetett, hogy „a svábok sok bűnt követtek el ellenünk, de vannak köztük olyanok, akik nem azonosították magukat a német hivatalos állásponttal, átlátva annak Magyarország elleni bűnös tendenciáját. Ezek nem bűnhődhetnek a németek bűneiért”.²⁵⁷ Mucsi község elöljárósága és koalíciós pártjai együtt állapították meg a kitelepítésre kerülő németek névsorát. De rámutattak arra is, hogy „a községben 38-an voltak tagjai a Hűségmozgalomnak, akik igazolvánnyal voltak ellátva, magyar érzelmüknek adtak tanúbizonyságot, a magyar hazához való ragaszkodásuknak mindenkor lelkesedéssel és ha kellett szenvedések árán is tanújelét adták. A hazához és a demokráciához mindenkor hűek voltak”.²⁵⁸ Magyaregregyen az MKP, az SZDP és az NPP egyaránt kiállt a demokratikus németek mellett. „Senkit sem akarunk menteni, aki bűnös és vétkezett a nemzet ellen. Itt a Volksbund meg sem alakult, nem lépett be senki. Az ide települt volksbundista borbélyt, mint fő szervezőt elzavarták a községből. Ellenálltak az SS-sorozásoknál. A községből senki sem szolgált az SS-alakulatokban. A község német lakói velünk voltak jóban és rosszban, bajban és boldogságban. Együtt akarunk velük harcolni életünk hátralévő részében is.”²⁵⁹ Sőt, arra is volt példa, hogy a község demokratikus népakarata megváltoztatta a magyar kormány fordított eljárásának érvényesülését. Dág községben a koalíciós pártok

²⁵⁴ MSZMP Vas m. B. A. 35/11/1946. Az MKP szentgotthárdi járási titkárának jelentése. Szentgotthárd, 1946. január 27.

²⁵⁵ Új Sopron, 1946. január 12.

²⁵⁶ Veszprémi Népszava, 1945. december 30.

²⁵⁷ Új Hang, 1946. január 30.

²⁵⁸ Tm. L. Főispáni iratok, 189/1946.

²⁵⁹ Bm. L. Főispáni általános, 513/1946.

meggátolták a németek összeköltöztetését mindaddig, amíg be nem fejeződött a német nemzetiségűek politikai magatartásának a felülvizsgálata.²⁶⁰ Másutt viszont fény derült arra, hogy a kitelepítésre ítélték házáat, vagyonát volksbundisták családtagjai, kiskorú gyermekei vagy 60 éven felüli szülei kapták, mint telepések.²⁶¹

A kitelepítések végrehajtásánál az esetek egy minimális részénél tekintettel voltak a potsdami értekezlet azon intelmére, hogy az akciókat emberségesen kell végrehajtani. Ha voltak is kinyilatkoztatók, a gyakorlat nemigen igazolta ezeket. Az NH Esztergom-Komárom megyei kerületvezetője kijelentette, hogy „még a fasiszta sváboknak is lehet sérelmük. Nem lehet sutba dobni a humanizmust, a fennálló rendeletek alapján meg kell hagyni nekik a szükséges élelmiszerkészletet, ha nincstelenek, hatósági ellátásban kell részesíteni őket”.²⁶² A humanizmus jegyében nem hagyták éhenpusztulni őket. Ehhez hasonló kinyilatkoztatások elhangzottak Tolnában, Veszprémben és Baranyában is.

A potsdami határozatok konkrét értelmezése körül még 1946 első felében is voltak nézeteltérések. A magyar sajtóban számos közlemény jelent meg arról, hogy a németek kollektív kitelepítésének, illetve a kitelepítésről szóló rendeletnek alapja a potsdami egyezmény. Legutóbb 1946. február 6-án Szepessy Géza, az NH országos vezetője azt nyilatkozta az MTI-nek, hogy a potsdami határozatok nem ismernek egyéni elbírálást, kollektív alapon kívánják az egész kérdést megoldani — a magyar kormány ennek alapján adta ki a kitelepítési rendeletet. Mivel a SZEB már több alkalommal szóvá tette ezt az értelmezést — s ezt most megismételte —, a miniszterelnökség utasította a külügyminisztert hasonló félremagyarázások elkerülésére. „A sajtóban megjelent cikkek azt a benyomást kelthetik, mintha a magyar kormány, illetve a magyar közvéleményt tájékoztató hivatalos szervek az akció kezdeményezéséért és az akcióval kapcsolatos visszásságokért a

²⁶⁰ E. L. Főispáni iratok, 24/1946. Jegyzőkönyv. Dág, 1946. február 5.

²⁶¹ Sm. L. Telepfelügyelői iratok, 112/1946. A szuloki körzetvezető jelentése. Szulok, 1946. február 7.

²⁶² E. L. A tatai járási nemzeti bizottság iratai, 102/1946. Az NH kerületvezetőjének levele a tatai járási nemzeti bizottsághoz. Esztergom, 1946. február 9.

Szövetséges Hatalmakra kívánnák háritani a felelősséget.”²⁶³ A vitákból, a figyelmeztetésekből és az utasításokból Gyöngyösi külügyminiszter az alábbi következtetést vonta le: „... téves volt a potsdami határozatnak a magyar kormány által adott olyan értelmezése, amely szerint a Magyarországgal fegyverszünetet kötött Főhatalmak határozata értelmében a németeket kollektíve kell Magyarország területéről kitelepíteni.”²⁶⁴

A népi demokratikus Magyarországnak 1946 folyamán sem volt központi feladata a németek kitelepítése. Az alapkérdés a hatalomért vívott harc volt. A kisgazdapárt 1945. évi őszi választási győzelme után frontális támadást indított a koalíció balszárnya ellen, s ebben a támadásban igyekezett minden olyan erőt mozgósítani, amely biztosíthatta a polgári demokrácia megteremtésére irányuló törekvéseit, amely elősegíthette a haladó erők hatalomból való kiszorításának politikai célját. A magyar népi demokratikus forradalom 1946 januárjában, februárjában súlyos helyzetbe került a kisgazdapárt által vezetett reakciós ellentámadás következtében. A kisgazdapárt egyik fő támadási területe a földreform felülvizsgálása volt. Ennek alapján megindultak a földvisszaperlések is, s különösen a volt német vagyonba ültetett kommunista és parasztpárti telepesek kerültek kényelmetlen helyzetbe. A kisgazdapárt telepesek ellen indított támadása időben is egybeesett a vagyonuktól megfosztott, kitelepítésre ítélt, de még Magyarországon levő németek akcióinak erősödésével. Rábacsanakon, Magyarakimlén a kitelepítési listára került volksbundisták és nem volksbundisták támadást indítottak a rendőrök és a telepesek ellen.²⁶⁵ Sopronban az a hír terjedt el, hogy nem kell tartani a németek kitelepítésétől, mert Sopront Ausztriához csatolják.²⁶⁶ Január 5-én a bécsi rádió beszámolt arról, hogy az új burgenlandi tartományfőnök kijelentette: nem fogadnak be Magyarországról menekült németeket, de ha Sopron Burgenland testét képezné, találnának

²⁶³ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28. A miniszterelnökség levele a külügyminiszterhez. Budapest, 1946. február 8.

²⁶⁴ Uo.

²⁶⁵ Dunántúli Szabad Nép, 1945. december 28.

²⁶⁶ Győri Munkás, 1946. február 10.

megoldást.²⁶⁷ Vas megyében hasonló céllal agitáltak a volksbundisták. Agitáltak és szervezkedtek az Ausztriához való csatlakozás érdekében, hogy ily módon elkerüljék a kitelepítést.²⁶⁸ Nemcsak Ausztria felé menekültek németek, hanem inkább onnan lépték át a határt még mindig elég jelentős számban.²⁶⁹ Az egyik soproni razzia alkalmából 1500 személyt állítottak elő.²⁷⁰ Az osztrák—magyar határ közelében 1946. januártól szeptemberig jól szervezett csempészbandák garázdálkodtak, közöttük közönséges bűnözők is, akik a határon oda-vissza mozogtak a csempészárukkal.²⁷¹ A sajtó sokszor még ezek bűneit is a németek nyakába varrta. Fertőrákoson egy zenés felvonulás alkalmából összetűztek a kommunisták és a tömegbe vegyült SS-katonák.

A kitelepítésre ítélt német lakosság magatartását több tényező befolyásolta. A tarthatatlan állapotok előidézésében, a hangulat pattanásig feszültté válásában, a keserű indulatok kirobbanásában, az elvett javaikba behelyezett telepésekkel szemben elkövetett agresszív cselekedetek kiváltásában, a hatóságokkal való összeütközésekben igen jelentős szerepet játszott a kitelepítési rendelet végrehajtási módja, majd az egymást érő, egyre-másra változó módosítási rendeletek. A magatartást alapvetően meghatározta a bekövetkezett jogfosztottság, vagyonelkobzás, létbizonytalanság. Egyes megmozdulásokba, kitörésekbe belesodrótak nem volksbundista, nem volt SS-németek is, s mindez erősítette az általános németellenes, magyar nacionalista tendenciákat. A németek magatartását befolyásolták egyes felelőtlen telepések is. A Szabad Nép, a Magyar Kommunista Párt lapja 1946. február 11-én arról írt, hogy a Közvéleménykutató Intézet felmérése szerint a magyar lakosság 80%-a helyeselte vagy még szigorította volna a németekre vonatkozó rendelkezéseket. Ebben persze igen jelentős túlzás és némi manipuláció van, de teljesen reális az az

²⁶⁷ PIA 283. f. 12. 89. Az SZDP kőszegi titkárának jelentése az SZDP központjához. Kőszeg, 1946. február 24.

²⁶⁸ Vas m. L. Főispáni elnöki, 7/1946. A Vas megyei főispán jelentése a belügyminiszterhez. Szombathely, 1946. március 11. Lásd még: Új Sopron, 1946. május 9.

²⁶⁹ *Még Bertalan* 1969. 156.

²⁷⁰ *Szőcs Ferenc É. n.* 106.

²⁷¹ Uo. 81. és Új Sopron, 1946. április 10.

értékelés, amelyet Wild Frigyes, a Magyarországi Németek Demokratikus Szövetségének volt elnöke adott erről a korszakról: „Közvetlenül 1945 után a német szó majdnem mindenütt csak a Volksbundot, a nagy német hódítókat, a fasizmust, a háború szenvedéseit juttatta az emberek eszébe. A háború alatt és közvetlenül a felszabadulás utáni években az emberekben a németekkel szemben erős előítélet, elfogultság élt, igen gyakori volt velük kapcsolatban a hátrányos megbélyegzéssel járó általánosítás.”²⁷² Elsősorban a korabeli sajtóban, de másutt is nagyon használt általános fogalomként vált a volksbundista, a Volksbund-támogató, a fasiszta német, a sváb hazaáruló stb. kifejezés. A német fasizmus kiszolgálóival szemben érzett felháborodás a széles néptömegek szemében általános németellenességben jutott kifejezésre, amely magában foglalta a jogos antifasizmust éppúgy, mint az újból erőre kapó magyar nacionalizmust. A korabeli állásfoglalásokon végighúzódik ez a sajátos kettősség, ami utat nyitott a megérdemelt felelősségre vonás mellett a magyar nacionalizmusból fakadó túlkapaszkodásoknak is.²⁷³

Amikor tehát hazánkban a forradalmi erők 1946 tavaszára a kisgazdapárti jobboldallal szembeni ellentámadást készítettek elő, amikor már kirajzolódtak a Baloldali Blokk megalakulásának a kontúrjai, a kisgazdapárt telepések ellen irányuló politikája lényegesen felerősödött. A Magyar Kommunista Párt megyei konferenciái szinte kivétel nélkül a telepések érdekeinek fokozottabb figyelembevételét javasolták. A Somogy megyei kommunisták a telepések védelmét és a volksbundisták elleni harcot követelték. Veszprém megyében az MKP 1946 februárjában tartott első megyei konferenciáján az alábbiakat követelték: „A vármegyénk területén élősködő nagyszámú volksbundistát és SS-katonát a legsürgősebben el kell távolítani, hogy a földreform során településre jelentkezett földnélküliek végre elfoglalhassák és megművelhessék jogos tulajdonukat.”²⁷⁴ A Tolna megyei kommunisták február 24-én, 25-én tartották a megyei pártértekezletet. A tíz pontból álló követelés között ott szerepelt a volksbundisták

²⁷² Wild Frigyes 1959. 21.

²⁷³ Komanovics József 1969. 73.

²⁷⁴ Sm. L. Telepfelügyelői iratok, 142/1946. és MSZMP Vm. B. A. 208/2.

kitelepítésének mielőbbi befejezése.²⁷⁵ Baranyában február 2-án és 3-án volt a megyei pártértekezlet, ahol szintén a volksbundisták kitelepítését sürgették.²⁷⁶ Szulokon a Kalot és a Kalász zászlaja alatt a német fiatalok sajátos megmozdulást szerveztek, megtámadták a Madisz tagjait.²⁷⁷ Az MKP budakalászi szervezete a telepesek védelmét kérte.²⁷⁸ Fejér megye váli és móri járásában a kitelepítések gyors befejezését sürgették a baloldali erők.²⁷⁹ A szentgotthárdi járás kommunistái politikai és gazdasági szempontból elemezve követelték a bűnös volksbundisták kitelepítését.²⁸⁰ Az MKP Vas megyei bizottsága is felfigyelt arra, hogy az országhatáron zavartalanul folyik a csempészés, a Volksbund-vagyon egy részét átmentik Ausztriába.²⁸¹ A Magyar Kommunista Párt továbbra is védte a haladó, demokratikus németeket.

A Szociáldemokrata Párt a hazai német kérdésben elfogadott korábbi álláspontján állt, de véleményét erősen befolyásolták a szűkebb pártérdekek is. A párt taglétszámának emelése, illetve a létszám csökkenésének megakadályozása igen fontos feladatává vált. A mentesítések kiszélesítése és a párt tagjainak telepesként való jelentkeztetése sürgőssé vált. „A késedelmesség azt fogja eredményezni, hogy nem tudjuk teljesíteni az igényeket és ez presztízaveszteséget okozhat” — írta az SZDP Központi Titkársága a megyei titkároknak.²⁸² A Külpolitikai és a Nemzetiségi Osztály szintén azonnali tetteket követelt: 1. felfüggesztendő a Volksbund-listák összeállítása, rekonstruálása, amelyeken megbízható szociáldemokraták vannak, 2.

²⁷⁵ PIA 2/5-59. Tolna megye, 1946. Szekszárd, 1946. március 2.

²⁷⁶ PIA 2/42. Baranya megye, 1946.

²⁷⁷ Sm. L. Telepfelügyelői iratok, 5—746 között. Jegyzőkönyv. Szulok, 1946. február 5.

²⁷⁸ UMKL NH iratok, 20.614/1946. Az MKP községi titkárnak levele az NH-hoz. Budakalász, 1946. február 10.

²⁷⁹ Fehérvári Népszava, 1946. február 16.

²⁸⁰ MSZMP Vas m. B. A. 35/11/1946. Az MKP járási titkárnak jelentése. Szentgotthárd, 1946. február 26.

²⁸¹ Uo. 36/4/1946. Az MKP megyei titkárnak jelentése. Szombathely, 1946. február 26.

²⁸² Uo. 36/4/1946. Az SZDP központi titkárságának körlevele a megyei titkárokhoz. Budapest, 1946. február 15.

vissza kell vonni a sváb községek autonómiájának felfüggesztését, mert ezzel lehetetlenné válnak szociáldemokrata jegyzőink, 3. szociáldemokrata kormánybiztost kell kijelölni az áttelepítések irányítására, s neki mindent alá kell rendelni, 4. azonnal zár alá kell venni a Statisztikai Hivatal 1941-es népszámlálási adatait.²⁸³ Az SZDP Sopron megyei titkársága tiltakozott a kitelepítési rendelet ellen, mert „az sok szocialistát érint”.²⁸⁴

A kisgazdapárt folytatta már korábban megkezdett kétszínű mentesítő politikáját. Bár a nagy országos fórumokon, országos és helyi sajtójában a kitelepítés mellett foglalt állást, gyakorlati politikájában tagjainak mentesítésén fáradozott. Kőszegen 12 volksbundista mentesítéséért indított akciót.²⁸⁵ A tatai járásban olyan tagot delegált a mentesítő bizottságba, aki a kitelepítési listán szerepelt.²⁸⁶ Baranya megyében a kisgazdapárti ügyvédeket pártfeladatként kötelezte a mentesítési eljárások sikeres lebonyolítására.²⁸⁷

A Nemzeti Parasztpárt továbbra is a kitelepítés mellett foglalt állást, elsősorban a telepések érdekeit védte. Esetenként előfordult, hogy az NPP is mentesítő kérelmet nyújtott be a pártba belépett demokratikus érzelmű németek érdekében,²⁸⁸ ez azonban elég ritka eset volt.

A magyarországi németek egy részének kitelepítése mindinkább „harc kérdése lett a koalíciós jobb- és balszárny között”.²⁸⁹ A koalíció jobbszárnyának politikáját továbbra is segítette a klérus. Mindszenty 1946 februárjában a csepeli internálótáborban a nyilasok, volt csendőrök, volksbundisták és SS-katonák számára misét mondott, s „a demokrácia számára cseppet sem hízogató kijelentéseket tett”.²⁹⁰

²⁸³ PIA 283. f. 12. 89. Dr. Szalai javaslata Szakasits Árpád főtitkárhoz. Budapest, 1946. február 10.

²⁸⁴ Uo. Sopron, 1946. február 11.

²⁸⁵ Vas m. L. Kőszeg város elnöki iratai. 1946. Kitelepítési iratok, szám nélkül.

²⁸⁶ E. L. A tatai járás nemzeti bizottságának iratai 1945—1947. 115/1946. A vértesszőlősi nemzeti bizottság jelentése. Vértesszőlős, 1946. február 26.

²⁸⁷ MSZMP Bm. B. A. MKP anyag, 1945. Az MKP Baranya megyei titkárnak jelentése. Pécs, 1946. február 26.

²⁸⁸ Vas m. L. Kőszeg város elnöki iratai. 1945—1947. Kitelepítési iratok, 509/1946.

²⁸⁹ *A magyar forradalmi munkásmozgalom*... 134.

²⁹⁰ Új Hang, 1946. február 16.

A mentesítő akciók sorából kiemelkedett a Központi Statisztikai Hivatalban működő bünszövetkezet tevékenysége. A politikai rendőrség leleplezte a több mint 10 főből álló korrupt csoportot, amely jelentős anyagi juttatásokért meghamisította az egyes községekben lakó németek statisztikai adatait. Külön felhajtógárdával rendelkeztek, amelyet szintén letartóztattak. Az őrizetbe vettek lakásán sok élelmiszert, textilárut találtak.²⁹¹ Ez a súlyos politikai bűncselekmény bizonyos ideig leállította a mentesítő akciókat, sőt, az ügyek kivizsgálásáig fel kellett függeszteni a már meghozott mentesítő határozatokat is, hiszen jogosan merült fel a gyanúja annak, hogy a mentesítés értelmetlen. Veres Péter, az OFT elnöke a bünszövetkezet leleplezése után az alábbi levelet küldte az NH vezetőjének: „Az OFT a magyarországi német lakosság magatartásának hivatalos elbírálásával és kitelepítésével kapcsolatban felhívja a t. Hivatalt, hogy a folyamatban lévő elbírálási és kitelepítési ügyekben — tekintettel a Központi Statisztikai Hivatalban történt visszaélésre — az esetleg rendelkezésre bocsátott statisztikai adatokat mindaddig ne használja fel, és ilyen ügyekben a határozathozatalt mindaddig függessze fel, amíg a Központi Statisztikai Hivatalnál a vonatkozó vizsgálatok befejezést nem nyertek. Ugyancsak függessze fel a már eddig meghozott mentesítő határozatok végrehajtását.”²⁹² De közben több helyen zajlottak már a bevagonírozások, s indultak a vonatok a nyugati határ felé, hiszen ütemterv alapján kellett megoldani a kitelepítéseket.

A kisgazdapárt ügyvéd tagjai Móron nyilasokkal írtak alá nyilatkozatokat, amelyek tanúsították, hogy a mentesítendőek nem voltak a Volksbund tagjai, nem voltak SS-katonák. Az ügyvédek 100 liter borért szerkesztették meg a nyilatkozatokat és szerezték meg hozzá a szükséges aláírásokat.²⁹³ Köztudott, hogy 1946 első felében a katasztrofális infláció miatt a pengőnek már nem volt értéke.

A mentesítések lehetősége jelentős mértékben megnövelte a haszonlesők, korrupt elemek, megvesztegethető hivatalnokok számát. Ezek

²⁹¹ Népszava, 1946. március 5.

²⁹² UMKL NH iratok, 30.354/1946. Veres Péter levele az NH vezetőjéhez. Budapest, 1946. március 6.

²⁹³ Fehérvári Hírek, 1946. március 29.

nagyon sokat ártottak a mentesítésre joggal igényt tartó németeknek, mert a mentesítés jogosságát, igazságát, a valós okokat is megkérdőjelezték. A mentesítés körül is nagy anarchia uralkodott. Az országos helyzetet hűen tükrözte a Tolna megyei nemzeti bizottság 1946. március 6-i ülésének vitája is. E szerint a nemzeti bizottság tagjai nem lehetnek olyanok, akik a kitelepítési listán szerepelnek, mert e tagok adják a mentesítő igazolványokat, természetesen legelőször egymásnak. Mi legyen tehát a teljesen német község lakóival? Ahol a nemzeti bizottság csak telepesekből áll, nem igazolhatnak senkit, hiszen korábban nem ismerhették a németeket. A helybeli pártok sem dönthetnek, mert azok tagjai is németek. A volksbundistákból álló nemzeti bizottságok tucatszámra gyártják a mentesítő igazolványokat, ezért a politikai rendőrségen nem akarják ezeket elfogadni. Feltűnő, hogy zömmel a gazdag németek kapnak mentesítést. A képviselőtestületek volksbundista tagjai s az ügyvédek mentik a gazdag svábokat.²⁹⁴ A Tolna megyei nemzeti bizottság nem is tudott határozni a teendőkről. Általánosságban úgy döntöttek az ülésen, hogy a magyarságot ne a bosszú vezérelje, s a kitelepítés méltányosan és igazságosan történjen. A 10%-os mentesítést rugalmasan kell kezelni.²⁹⁵

A koalíciós pártok jogos és jogtalan mentesítő iratait a megyei titkárságokon gyűjtötték össze s onnan juttatták el javaslatukat a kitelepítési kormánybiztosságokhoz.²⁹⁶ De a kormánybiztosságok tagjai is a koalíciós pártokhoz tartoztak. A barcsi járásban az SZDP járási titkára és néhány kisgazdapárti tanító házról házra járt a németekhez, s azzal biztatták őket, hogy mentesülnek a kitelepítés alól, sőt vagyonukat is visszakapják, ha belépnek a kisgazdapártba vagy az

²⁹⁴ Tm. L. A Tolna megyei nemzeti bizottság iratai. 1945—1948. A nemzeti bizottság 1946. március 6-i ülésének jegyzőkönyve. Ugyanezt lásd: E. L. A tatai járási nemzeti bizottság iratai, 188/1946, 143/1946, 141/1946.

²⁹⁵ Uo.

²⁹⁶ Vas m. L. Alispáni iratok, 3.242/1946. Dr. Szepessy Géza körlevele az alispánokhoz. Budapest, 1946. március 10. A körlevél szerint a kinevezett miniszteri biztos vagy kormánybiztos mellé „a vármegyék válogatott egyénekből munkaerőt kötelesek biztosítani”.

SZDP-be.²⁹⁷ Ugyanakkor a Kis Újság leleplezte a Magyar Kommunista Pártot, hogy Budaörsön pártszempontokat, vett figyelembe a telepítéseknel.²⁹⁸ A kisgazdapárt képmutató politikája mind nyilvánvalóbb lett a telepítések ügyében. „A magyar demokrácia létérdeke, a telepések sorsa függ a kitelepítések folytatásától” — írta a Kis Újság.²⁹⁹ Ugyanakkor a kisgazdapárt Sopron megyei szervezetének kezdeményezésére 1946. április 10-én nagyszámú küldöttség utazott fel Budapestre a kitelepítések elodázása céljából. A küldöttség a magyar nemzetiségű, német anyanyelvű egyéneket akarta levetetni a kitelepítési listáról, tekintet nélkül arra, hogy a Volksbund tagjai voltak vagy sem.³⁰⁰ Somogy megyében a kisgazdapárt mentesítő tevékenységét a már akkor is jobboldali magatartásáról ismert Vidovics főispán vezette.³⁰¹ A kitelepítések idején egyes megyékben nagyon megromlott az együttműködés a kisgazdapárt és a Magyar Kommunista Párt között. A kisgazdapárt Sopron megyében teljesen a burzsoázia érdekeit képviseli — vélekedtek a kommunisták.³⁰² A Volksbund tagjait mentesíteni akarták a kitelepítések alól, s a kitelepítési listára olyan egyének neveit írták fel, akik már régen meghaltak.³⁰³ De a kitelepítési szerelvényeket meg kellett tölteni 1000-1100 fővel, s a halottak helyett ártatlanok is felkerültek a szerelvényekre. Ezért háborodott fel a Sopron megyei nemzeti bizottság, s követelte, hogy vonják felelősségre azokat, akik akadályozzák a kitelepítések zavartalan folytatását. Az MKP Sopron Megyei Bizottsága április 18-án

²⁹⁷ Sm. L. Telepfelügyelői iratok, 275/1946. A nagyatádi körzetvezető jelentése a barsai rendőrség járási politikai osztályához. Szulok, 1946. március 16.

²⁹⁸ Kis Újság, 1946. március 3.

²⁹⁹ Kis Újság, 1946. április 6.

³⁰⁰ Gy. Sm. L. II. Sopron megye és Sopron város nemzeti bizottsági jegyzőkönyvei. 1946. április 13-i jegyzőkönyv. Sopronban a kitelepítést úgy akarták végrehajtani, hogy a helyi hatóságok véleményét nem is akarták kikérni. Ugyanez vonatkozott a mentesítésekre is. Gy. Sm. L. II. Főispáni iratok, 392/1946. A polgármester levele a belügyminiszterhez. Sopron, 1946. április 29.

³⁰¹ Sm. L. Telepfelügyelői iratok, 1946. Somogyszil, 196/1946.

³⁰² MSZMP Gy. Sm. B. A. 19. f. 11. öe. Az MKP Sopron megyei titkárának jelentése. Sopron, 1946. május 18.

³⁰³ Gy. Sm. L. II. Főispáni iratok, 392/1946. A főispán levele a miniszterelnökhöz. Sopron, 1946. április 30.

felhívást tett közzé: 1. követelte a kitelepítés minél gyorsabb végrehajtását, figyelembe véve Sopron speciális nemzetiségi sajátosságait, 2. elítélte a reakció mesterkedéseit, 3. követelte, hogy az újjáépítésnél nélkülözhetetlen németeket mentesítsék, ha azok nem követték el bűnt az országgal, a nemzettel szemben, 4. követelte a kitelepítések emberséges végrehajtását, s végül 5. felhívta a figyelmet arra, hogy a betelepítésnél fokozottabban vizsgálják meg a telepés erkölcsi, politikai magatartását is.³⁰⁴ Majd április végén 800 kommunista tüntetett Sopronban a Széchenyi téren a kiscgazdapárt politikája ellen.³⁰⁵

Győr és Moson megyébe 1946 tavaszáig Borsod, Csongrád és Szabolcs-Szatmár megyéből vittek telepéseket. Az 1100 család közül 170-et visszatelepítettek, mert egyrészt nem feleltek meg a telepés követelményeknek,³⁰⁶ másrészt a telepítési rendeletet kijátszva kétszer-háromszor települtek. A szentgotthárdi járás kommunistái azon az állásponton voltak, hogy a mentesítéseknél ne a fogadott ügyvéd honoráriumára, hanem az igazság döntsön.³⁰⁷ Az MKP javaslatára néhány megyében felmentették az NH kirendeltségek vezetőit, mert azok részrehajlók voltak.³⁰⁸ A korabeli jelentések visszaélésekről számoltak be Békés megyéből is, ahol az NH alkalmazottai között tisztogatást kellett végezni.³⁰⁹

Nagytevelen a kitelepítésre ítélt németek szervezett támadást hajtottak végre a telepések ellen. Behatoltak a lakásokba, a telepések holmiját kiszórták az utcára, ütlegelni kezdték őket, néhányat fojtogattak is. A rendőrség riasztólövésai vetettek véget a támadásnak. A nagyteveli nemzeti bizottság túlnyomó többsége volksbundistákból állt.³¹⁰ Alsórönökön a telepések nem mertek kimenni a földekre, mert a volksbundisták megfenyegették őket. A faluban hasba lőttek egy

³⁰⁴ Új Sopron, 1946. április 18.

³⁰⁵ Új Sopron, 1946. április 26.

³⁰⁶ Független Kiscgazda, 1946. május 5.

³⁰⁷ MSZMP Vas m. B. A. 35/11/1946. Az MKP járási titkárnak jelentése. Szentgotthárd, 1946. április 19.

³⁰⁸ MSZMP Bm. B. A. 17/46.; Gy. Sm. L. I. Alispáni iratok, 14.816/1946.

³⁰⁹ Bé. m. L. Az NH eleki körzeti iratai, 230/1946. Elek, 1946. április 19. Jelentések.

³¹⁰ Veszprémi Hírek, 1946. április 20.

rendőrt.³¹¹ Sopronbánfalván egy kitelepítésre ítélt német szintén lelőtt egy rendőrt.³¹²

A telepítések folyamán ismételten súlyos ellentmondásnak bizonyult a rátelepítés, amelyet a telepítésekkel foglalkozók, elsősorban a Népgondozó Hivatal nehezen tudtak elkerülni. A német lakos bent volt még a házában, amikor az NH beköltöztette az új telepet is. Ez a felszínen olyan hatást szült, mintha a kitelepítéseknek a belső telepítés lenne az alapvető oka, s ez áldatlan helyzetet teremtett országszerte.³¹³ Nem volt elszigetelt jelenség a súlyos tettelegesség, a halált okozó testi sértés sem. A rátelepítések átmenetileg sokasodtak, mert 1946. május 1-jei hatállyal a belső telepítéseket az OFT hatáskörébe adták, de a kitelepítések lényegében megmaradtak az NH hatáskörében.³¹⁴

Közben indultak a vonatszerelvények Németország amerikai zónájába. Április hó folyamán a mosonmagyaróvári járásból 3 szerelvény indult el Freilassing végcéllal. A kitelepítettek a megengedett szabvány adagon felül külön élelmiszert is vihettek magukkal. Vagonként 30 személyt helyeztek el. Ellenszegülés nem volt. Mosonszolonokról 180 német, aki nem esett a kitelepítési rendelet hatálya alá, önként települt ki.³¹⁵ A Sopron megyei tiszti főorvos ellenőrizte a vagonok egészségügyi állapotát, s megállapította, hogy mosdófelszerelés, szappan, víztartály, fertőtlenítő anyag hiányzott

³¹¹ Új Hang, 1946. április 3.

³¹² Új Sopron, 1946. április 30.

³¹³ Tm. L. Főispáni iratok, 494/1946. A főispán jelentése a belügyminiszterhez. Szekszárd, 1946. március 30.; Vm. L. Alispáni iratok, 6.366/1946. Az alispán jelentése a belügyminiszterhez. Veszprém, 1946. április 29.; Vas m. L. Főispáni iratok, 1.207/1946. A szentgotthárdi járási főjegyző jelentése a főispánhoz. Szentgotthárd, 1946. április 23. stb. Tolna megyébe 1946. május 15-ig — a völgysegi járást kivéve, ahol a székelyek letelepítése 1945 tavaszán történt — az alábbi helyekre kerültek belső telepesek: Györkönybe Kerecsendről 186, Bikácsra Békéscsabáról 28, Nagyszékelyre Békésszentandrásról 72, Németkérre Endrődről 103, Bikácsra Kecskemétről 64, Mőzsre Biharnagybajomról 78, Páriba Berzékről 19, Páriba Nádasladányból 12 család. Tm. L. Főispáni iratok.

³¹⁴ Sm. L. Telepfelügyelői iratok, 550/1946. Körlevél. Budapest, 1946. május 23.

³¹⁵ Gy. Sm. L. I. Alispáni iratok, 14.816/1946. Az alispán jelentése a főispánhoz. Győr, 1946. április 20.

néhány szerelvényről, s kevés volt a gyógyszer is. Ezek pótlásáról utólag gondoskodtak.³¹⁶

A kommunista és a szociáldemokrata vezetők javaslatára a belügyminiszter módosította az 1945. december 29-én kiadott kitelepítési rendelet néhány pontját. Eszerint a mentesítések elsősorban a bányászokra, a munkásokra terjedtek ki, amennyiben azok nem voltak SS-tagok és volksbundisták. Ez a módosítás méltányos és helyes volt, összhangban állt a népi demokratikus Magyarország fejlődésével. De egyesek még ezt is zavarkeltésre használták fel. Április 29-én a váli járásban egy öttagú bizottság jelent meg, s kidoboltatta Vértesacsba, Vértesboglár és Szár községekben, hogy nem lesz kitelepítés, mert ezek bányászközségek. Ebben az időben a három faluban még száz bányász sem volt.³¹⁷ Tolnában és Baranyában tömeges méreteket öltött a németek bányamunkára jelentkezése. Másutt a rendelet félremagyarázása, félreértelmezése áldatlan helyzetet eredményezett. Leányváron egy nagygyűlés keretében kezdtek hozzá a mentesítő iratok kiosztásához. Először a Volksbund vezetői és a volt SS-katonák kapták meg a felmentést, akik egyáltalán nem is vártak erre. Azonnal vissza is adták a mentesítő iratokat, s lázító beszédben fordultak a többi bányászhoz, hogy hasonlóan cselekedjenek. A becsületes bányászok semmit sem láttak világosan, s elhatározták, hogy kitelepülnek. Dr. Szepessy Géza azonban másnap reggel 7 óráig gondolkodási időt adott, s végül 390 bányász és családja mentesítést kapott. De a kitelepítési akció idején érkezett telepések közben elhurcoltak mindent — élelmet, gazdasági felszerelést — a mentesített bányászoktól is.³¹⁸ Lényegében itt is rátelepítés történt.

A nagymányoki bányavidékhez tartozó falvak német parasztjai jelentkeztek a bányaigazgatóságnál, kötelezték magukat ötévi bánya-

³¹⁶ Gy Sm. L. II. Főispáni iratok, 405/1946. A megyei tiszti főorvos jelentése a főispánhoz. Sopron, 1946. május 4.

³¹⁷ Fehérvári Hírek, 1946. április 24.

³¹⁸ PIA Az SZDP központi titkárságának iratai, 253/3-93. 30—31. Feljegyzésteredékek. Budapest, 1946 április. Később az ipari minisztérium olyan rendeletet hozott, amely szerint a bányavidék kitelepített németjeinek helyére, a németek ingatlanaiiba csak bányászokat lehet helyezni, telepíteni. E. L. Főispáni iratok, 927/1946. Körlevél. Budapest, 1946. november 4.

munkára és ennek alapján felmentést kaptak a kitelepítés alól. Az MKP Baranya Megyei Bizottságának titkára az alábbiakban értékelte az akciót: „A 15—30 holdas svábok soha nem fognak a bányában dolgozni. Úgy vélem, akként kellene rendelkezni — javasolta a megyei titkár a belügyminiszternek —, hogy azok a svábok kapjanak mentesítést, akik ötévi bányamunkára jelentkeznek, s birtoktalanok vagy jelentéktelen földdel rendelkeznek. A nagyobb birtokosok nem maradnak a bányában.”³¹⁹ Majd a megyei titkár azt javasolta a császtai, a mázai és a nagymányoki MKP-szervezetnek, hogy harcoljanak a rendelet betartásáért, s csak abban az esetben legyenek mentesíthetők a német bányászok, ha nem voltak önkéntes SS-katonák és nem voltak a Volksbundnak tagjai.³²⁰ A munkások és a bányászok mentesítését a két munkáspárt helyenként és időnként egyszerre kérte, s ez esetekben eredményes akcióegység jött létre. Az MKP és az SZDP községi szervezetei közös beadvánnyal fordultak a mentesítő bizottsághoz a német munkások érdekében. „Nevezettek az 1941-es népszámlálás alkalmából német anyanyelvűnek, de magyar nemzetiségűnek vallották magukat, a Volksbund tagjai nem voltak, a németbarát mozgalommal mindig ellenszegültek és magyarságuk mellett bátran kiálltak . . . A kimutatásban feltüntetettek a felszabadító csapatoknak Kőszegre történt bevonulása után nyomban segédkezet nyújtottak a szakszervezeti mozgalom életrehívásában és ezen keresztül az újjáépítők munkájába azonnal bekapcsolódva az új Magyarország megteremtésében oroszlárészt vállaltak. Az újjáépítési munkák folytonosságának szem előtt tartásával is szükséges, hogy az ország eme értékes, derék, magyar érzésű és beosztásukban nélkülözhetetlen szakmunkás tagjai a rombadólt ország felépítési munkáiban továbbra is részt vehessenek.”³²¹ A listán szereplők nagy

³¹⁹ MSZMP Bm. B. A. 16/73. Az MKP Baranya megyei titkárának jelentése a belügyminiszterhez. Pécs, 1946. július 26.

³²⁰ MSZMP Bm. B. A. 16/73. Az MKP Baranya megyei titkárának levele a fenti pártszervezetekhez. Pécs, 1946. július 26.

³²¹ Vas m. L. Kőszeg város elnöki iratai. Kitelepítési iratok, 2.220/1946. Az MKP és az SZDP községi szervezeteinek közös levele a mentesítő bizottságokhoz. Kőszeg, 1946. május 6.

részét mentesítették. De a két munkaspárt akciógysége az egyéni mentesítéseknél is létrejött.³²²

A Magyar Kommunista Párt nagyon ügyelt arra, hogy olyan német munkás mellett álljon ki, akinek tiszta a politikai múltja, aki nem járhatja le a párt tekintélyét.³²³ Ennek ellenére azonban mégis voltak példák arra, hogy a mentesített MKP-tagnak utólag előkerült a Volksbundba való belépési nyilatkozata is.

Az SZDP vidéki titkársága 1946. május elején sokszorosított űrlapot küldött ki. Az űrlapba csak a személyi adatokat kellett beírni. „Hivatalosan igazoljuk, hogy, aki született évben, lakik vm. községben, a Szociáldemokrata Pártnak cselekvő tagja volt. A legnehezebb időkben is kitarzott pártunk célkitűzései mellett. A fentiek alapján a 70.010/1946. B. M. számú rendelet 6. §-ának első bekezdésében biztosított áttelepülési kötelezettség alól mentesség illeti meg.”³²⁴ A kitöltött űrlapok százával érkeztek az SZDP központjába. Május elejéig Baranya megyéből 300, Bács-Kiskunból 118, Sopronból 215, egyéb helyről 500 mentesítés futott be.³²⁵ Az SZDP mosonmagyaróvári szervezete május 22-én arról számolt be, hogy semmit sem tud tenni a mentesítések érdekében, mert az SZDP-tagokat bosszúból telepítik ki, le akarják járítani a pártot, sok SZDP-tag szerepel a kitelepítési pótlistákon.³²⁶ Leányváron az SZDP-nek szinte valamennyi tagja a kitelepítendőek listáján volt.³²⁷ Hasonló helyzetbe került az agostyáni, a környei SZDP-szervezet is.³²⁸

Mivel a mentesítések körül ellentmondások és nézeteltérések voltak, az NH május 16-án körlevelet küldött valamennyi áttelepítési miniszteri biztosnak és a mentesítő bizottságoknak. A körlevél szerint

³²² Uo. 439/1946.

³²³ Uo. 144/1946, 2.220/1946, 810/1946, 918/1946. stb.

³²⁴ PIA Az SZDP központi titkárságának iratai, 253/3-94. 220.

³²⁵ Uo.

³²⁶ Uo. 253/3-93. 11.

³²⁷ E. L. Főispáni iratok, 121/1946. A leányvári nemzeti bizottság 1946. március 9-i jegyzőkönyve.

³²⁸ Uo. 457/1946. A tatai járási főjegyző a főispánhoz. Tata, 1946. május 21.

a kitelepítetteket öt csoportba kellett sorolni, s a mentesítéseknél első helyre kellett tenni azokat, akik csak német anyanyelvű vallomást tettek a népszámlálás alkalmából.³²⁹ Ez helyes és hasznos eljárás volt, amely Rajk László belügyminiszter 1946. május 10-én hozott, 70.010/1946. B. M. számú rendelete végrehajtási utasításának volt a következménye. A kitelepítendőek első csoportjába tartoztak azok, akik 1941-ben német nemzetiségűnek vallották magukat, a másodikba, akik a Volksbund tagjai vagy SS-katonák voltak, a harmadikba, akik nevüket visszanevetesítették, a negyedikbe, akik a német fasizmust a magyar nép rovására önként támogatták, s végül az ötödikbe, akik önként jelentkeztek áttelepülésre. Tehát még 1946 májusában is a kitelepítés első számú oka az volt, hogy német nemzetiségűnek vallották magukat. A német anyanyelvű, de magyar nemzetiségű személyek, akik nem estek a fenti rendelkezés hatálya alá, a további rendelkezésig áttelepítés alá nem vonhatók.³³⁰

A belügyminiszter május folyamán tovább részletezte, tovább finomította a kitelepítésre ítétek politikai magatartásának vizsgálatát, mivel méltánytalanság érte az SS-be kényszerrel bevonult németeket. Ezek ügye a korábbiakban is felmerült már, de nem egységesen értelmezték a kitelepítésekkel megbízottak, ezért módosították a 32.920/1946. B. M. számú I/3-as rendeletet. „Elrendelem, hogy az 1944. március 19-e után a magyar—német vegyesbizottság által megtartott sorozáson német fegyveres kötelékbe (SS) sorozott azon személyek, akik magukat az 1941-es népszámlálás alkalmából magyar nemzetiségűnek vallották, ha 1. csak besorozottak, de a behívásnak nem tettek eleget, 2. ha kényszerítő körülmények hatása alatt bevonultak ugyan, de onnan rövid idő múlva megszöktek, 3. akiket azért soroztak be, mert a közigazgatás, mint demokratikus felfogásúaktól meg akart szabadulni (Ez utóbbinál a szökés nem kívánt feltétel), további intézkedésig visszatartandók.”³³¹ Ez a rendelet is

³²⁹ Zm. L. Főispáni iratok, 588/1946. Körlevél.

³³⁰ Gy. Sm. L. II. Főispáni iratok, 528/1946.; Zm. L. Főispáni iratok, 538/1946. Körlevél.

³³¹ Gy. Sm. L. II. Főispáni iratok, 583/1946. Rajk László belügyminiszter körlevele valamennyi áttelepítési biztoshoz és a mentesítő bizottságokhoz. Budapest, 1946. május 29.

tompítja a kollektív felelősségre vonás körét, bár a német nemzetiség és a szökés kritériumával meglehetősen lecsökkenti a mentesíthetők számát.

A kitelepítési rendeletek, a végrehajtási utasítások, a módosítások labirintusában nem volt könnyű eligazodni. Több esetben előfordult, hogy mire a módosítás megjelent, a jogosan mentesítendő már régen a határon túl volt, hiszen a SZEB sürgette a kitelepítések meghatározott ütemének betartását. Nem jellemző ugyan az általános helyzetre a községi polgármester véleménye, de tanulságos. A polgármester május 9-én hallott valamit a minisztertanács határozatáról, amely szerint a német anyanyelvű, de magyar nemzetiségű lakosok kitelepítése egyelőre felfüggesztendő. „Ide vonatkozóan azonban hatóságom rendelkezést nem kapott, s így a német anyanyelvű, de magyar nemzetiségű lakosság kitelepítése a közeljövőben időszerűvé válik.”³³² A gyors helyzetfelismerés és az azt követő intézkedések hatására a községi 1085 kitelepítésre kötelezett közül május 20-ig 631 főt felmentettek és csak 451-et telepítettek ki.³³³

A kitelepített németekkel csak az országhatárig kellett számolni. Hogy mi lesz a további sorsuk, ezzel vajmi kevesen foglalkoztak. A Vértes hegység környékén elterülő német falvakból Bicskén vagonírozták be a németeket, s Bajorország ipari vidékeire vitték a munkásokat, mezőgazdasági vidékre a parasztokat. A kitelepítetteket először táborokban helyezték el, onnan néhány héten belül lakáshoz, munkához jutottak.³³⁴

A Dunántúlról tehát 1946 elején indult meg a kitelepítés, a Tiszántúlról május—június hónapokban került sor az akciókra. Békés megyében Elek, Mezőberény, Gyula, Gyoma környékéről május 2-ig 4736 németet minősítettek kitelepítendőnek, s közülük 317-et mentesítettek.³³⁵ Az eleki kitelepítési körzethez tartoztak Szatmár és Zemplén

³³² Vas m. L. Főispáni iratok, 757/1946. A községi polgármester levele a főispánhoz. Kőszeg, 1946. május 9.

³³³ Uo. Kőszeg, 1946. május 24.

³³⁴ Népszava, 1946. május 17. Bajorországba 1946. június végéig 34 000 németet telepítettek ki Magyarországról.

³³⁵ Bé. m. L. Főispáni iratok, 606/1946. A főispán jelentése a belügyminiszterhez. Gyula, 1946. május 2.

megye elszórt német falvai is: Mérk, Vállaj, Herceggút, Károlyfalva. Mérk községben a 3932 lakos közül 91 volt a Volksbund tagja, Vállajon 3331 lakosból 73 volt volksbundista és SS-katona.³³⁶ A földigénylő bizottságok e községekben is szabályosan elkobozták a bűnösnek nyilvánítottak ingatlanait, majd az illetékes hatóságok és szervezetek előkészítették a kitelepítést. Erre azonban 1946 júniusáig nem került sor.

A Duna—Tisza közén májusban Bácsalmásról vitték el az első csoportokat.³³⁷ Júniusban Kunbaja, Felsőszentistván, Rém, Csátalja, Vaskút, Gara, Bácsbokod, Csikéria és Bácsborsod községekből is

1. táblázat
A Győr-Moson megyei kitelepítések 1946 nyaráig

A község neve	Összlakosság (fő)	Az 1941-es népszámlálás idején		Kitelepítettek száma (fő)
		német anyanyelvű (fő)	német nemzetiségű (fő)	
Bezenye	1 426	201	118	155
Dunacsun	782	148	111	39
Győrsövényháza	1 312	909	868	521
Hegyeshalom	3 550	1 630	1 319	569
Lébény	3 507	205	68	60
Levél*	1 670	1 482	1 377	127
Magyarkimle	842	390	78	50
Máriakálnok	1 029	901	743	84
Mosonmagyaróvár	17 073	2 162	731	766
Mosonszentjános	4 482	3 096	2 912	2 276
Mosonszentpéter	2 479	2 049	1 919	1 384
Mosonszolnok*	3 171	2 638	2 456	3 627
Oroszvár	1 708	1 258	1 057	459
Rajka	3 064	2 350	1 828	864
Összesen	46 095	19 149	15 576	10 981

* Több községből összevont.

³³⁶ Uo. Az NH Elek körzeti iratai, 1945—1946. 377/1946. A körzetvezető jelentése az NH központjához. Elek, 1946. április 30.

³³⁷ Bács m. L. Alispáni iratok, 5.618/1946. Az alispán jelentése a főispánhoz. Baja, 1946. május 31.

megindult a kitelepítés. „A vármegye területén a sváb kitelepítés folytán valóságos népvándorlás van — írta az alispán. — A svábok helyére új telepesek jönnek, a ki- és betelepítés a legnagyobb rendben folyik, a községek hangyabolyhoz hasonlíthatnak.”³³⁸ Bajáról szintén megindult a németek kitelepítése.³³⁹ Katymáron 1268 főt írtak össze, s június 30-ig 1040 személyt ki is telepítettek, a többit mentesítették.³⁴⁰

Mind nyilvánvalóbbá lett, hogy a magyar kormány nem tud eleget tenni a SZEB által meghatározott kitelepítési ütemtervnek, 1946. augusztusra nem tudja lezárni a kitelepítési ügyeket. Az 1946. június közepéig lezajlott kitelepítések a magyarországi német lakosságnak mintegy 25%-át érintették.

Magyarország nyugati megyéinek néhány fontos kitelepítési adatát³⁴¹ lásd az 1—4. táblázatban.

2. táblázat
A Sopron megyei kitelepítések 1946 nyaráig

A község neve	Összlakosság (fő)	Az 1941-es népszámlálás idején		Kitelepítettek száma (fő)
		német anyanyelvű (fő)	német nemzetiségű (fő)	
Ágfalva	2 541	2 306	2 205	1 209
Balf	1 450	1 391	1 348	1 184
Fertőboz	627	571	505	492
Fertőrákos	3 745	3 481	2 319	2 691
Harka	1 023	1 012	1 008	658
Sopronbánfalva	3 391	2 784	2 524	2 067
Sopron	42 255	12 633	7 698	6 355
Összesen	55 032	24 178	17 611	14 656

³³⁸ Uo. 6.287/1946. Az alispán jelentése a főispánhoz. Baja, 1946. június 15.

³³⁹ Uo. Bajai Polgármesteri iratok, 6.008/1946. A polgármester jelentése a főispánhoz. Baja, 1946. június 4.

³⁴⁰ Uo. 61809/1946. Az alispán jelentése a főispánhoz. Baja, 1946. június 30.

³⁴¹ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28. Az NH vezetőjének jelentése a külügyminiszterhez. Budapest, 1946. június 14. A megyei kimutatások és az országos összesítők között eltérések vannak. Ennek az az oka, hogy a kitelepítések folyamatosan zajlottak és az országos összesítő néhány nappal később készült, mint a megyei kimutatások. Az országos számok tükrözik a valóságos helyzetet.

3. táblázat
Vas megyei kitelepítések 1946 nyaráig

A község neve	Összlakosság (fő)	Az 1941-es népszámlálás idején		Kitelepítettek száma (fő)
		német anyanyelvű (fő)	német nemzetiségű (fő)	
Alsórönök	708	646	635	426
Alsószölnök	726	325	251	104
Felsőrönök	819	768	706	480
Jakabháza	241	219	203	169
Nemesmedves	367	344	331	168
Rábafüzes	1 219	1 070	989	537
Szentgotthárd	3 548	317	135	50
Vasszentmihály	753	26	21	19
Pornóapáti	632	467	136	84
Vaskeresztes	657	604	9	16
Kőszeg város	10 321	1 555	406	454
Szombathely	42 872	538	192	12
Összesen	62 863	6 879	4 013	2 519

4. táblázat
A kitelepítések megyénkénti megoszlása 1946 nyarán

Megye	A kitelepítettek száma (fő)	A községek száma, ahonnan a kitelepítés történt
Bács-Bodrog	9 227	5
Baranya	3 312	5
Békés	455	1
Csanád-Arad	6 140	9
Fejér	11 346	10
Győr-Moson	13 099	14
Esztergom-Komárom	1 777	3
Pest-Pilis-Solt-Kiskun	41 303	29
Sopron	14 733	7
Tolna	11 920	8
Vas	2 520	12
Veszprém	1 113	5
Összesen	116 945	108

A kitelepítések ideiglenes megrekedése

A magyarországi németek kitelepítése 1946. július elején megrekedt. Július 1-ig közel 120 000 német hagyta el az országot. A magyar kormánynak a SZEB intenciói alapján mérlegelnie kellett a helyzetet, s további 130 000 német eltávolítását tervezte.³⁴² Július elejére a kitelepített németek vagyonába mindenütt magyar telepések kerültek. A második világháború alatt, valamint utána a környező államokból Magyarországra menekült magyar nemzetiségű lakosok száma összesen 132 969 fő volt. Csehszlovákiából 32 888, Romániából 47 244, Jugoszláviából 45 515, Kárpát-Ukrajnából 4031, Ausztriából 2091 fő.

A szomszédos országokból menekült magyar nemzetiségűek közül a bukovinaiak és a Csehszlovákiából kiűzöttek kerültek a kitelepített németek ingatlanába.

A kitelepítések ideiglenes felfüggesztésének alapvető okát a nemzetközi helyzetben bekövetkezett változások képezték. Az antifasiszta koalíció lényegében már 1945-ben felbomlott. Az Egyesült Államok és Anglia kormányának álláspontja, valamint a Szovjetunió politikája között mindinkább nyilvánvalóvá vált az ellentét a közép- és délkelet-európai országok megítélésében. A nyugati vezető hatalmak a polgári demokrácia győzelmét akarták ezekben az országokban — így hazánkban is —, a Szovjetunió mint szocialista állam a népi demokratikus átalakulás híve volt. Ez utóbbi egybeesett ezen államok népeinek érdekeivel is.³⁴³ Magyarországon 1945 augusztusában aláírták a magyar—szovjet gazdasági egyezményt, amely miatt az

³⁴² Uo.

³⁴³ Lásd bővebben: *Balogh Sándor 1975. 12.*

Egyesült Államok kormánya jegyzéket intézett a Szovjetunióhoz. A nyugati hatalmak az 1945. novemberi választások eredményeitől várták Magyarországon a polgári demokrácia irányzatának erősödését. Ezt a Baloldali Blokk politikája 1946 tavaszán megghiúsította. A kisgazdapárt angolszász orientációs külpolitikája teljesen megfelelt a nyugati koncepcióknak. Ennek alapján a kisgazdapárt nagy reményeket fűzött a párizsi békekonferencia előkészítése idején a nyugati hatalmakhoz. A Külügyminiszterek Tanácsának 1946. május 7-i állásfoglalása azonban a kisgazdapárti körökben is eloszlatta az illúziókat. A magyar békecélokat az Egyesült Államok kormánya nem tartotta saját szempontjából „elsőrangú fontosságúnak”. Lényegében a magyar békekilátások megjavításának a reményében indult el a Nagy Ferenc vezette magyar kormánydelegáció 1946. június 12-én az Egyesült Államokba, majd 22-én Londonba, végül 25-én Párizsba. Amikor Nagy Ferenc a nemzetgyűlésben beszámolt a nyugati útról, kénytelen volt elismerni, hogy az Egyesült Államok megértést tanúsított ugyan a magyar békecélokkal kapcsolatban, de semmi támogatást nem ígért meg. Angliára pedig nem lehetett számítani. A fentiek mellett utalni kell az Egyesült Államok sajátos álláspontjára a magyarországi németek kitelepítésének megítélésében. Mind a potsdami értekezleten, mind a Németországi Szövetséges Ellenőrző Tanács 1945. november 20-i ülésén egyértelműen a kitelepítések mellett foglalt állást, majd, mint a SZEB tagja, a kitelepítések ütemét is megszabta, ellenőrizte, szinte irányította az egész kitelepítést. Igaz, hogy 1946. január 2-án jegyzékben közölte a magyar kormánnyal, hogy a kollektív felelősségre vonás elve nem alkalmazható az egész népcsoportra. Pusztán amiatt, hogy a népcsoport egyes tagjai náci tevékenységben vettek részt, a népcsoport nem sújtható a kitelepítéssel. Ugyanakkor 400—500 000 főben állapították meg a kitelepítendő németek számát. Az amerikai magatartás ebben az ügyben legalábbis kétértelmű volt, mert egyébként mivel lehetne magyarázni azt, hogy egyfelől a szövetséges hatalmak képviselőinek tanácskozásán a kitelepítéssel kapcsolatosan hozzájárult a legszigorúbb rendelkezéshez is, másfelől pedig azok enyhítésére bízta adott esetben a magyar kormányt, amely még nem is volt szuverenitása teljes birtokában. Az Egyesült Államok a magyarországi németek kitelepítésének továbbfolytatását

1946 nyarán olyan — zömmel anyagi és technikai — feltételekhez kötötte, amelyet a magyar kormány nem tudott teljesíteni: minden kitelepítettnek 500 márkával egyenértékű összeget adjon konvertibilis valutában.³⁴⁴

Ezen alapvető külpolitikai tényezők mellett a kitelepítések leállításában szerepet játszott az is, hogy néhány kitelepítési szerződés nem a megállapított feltételek mellett érkezett meg az amerikai megszállási övezetbe. Az amerikaiak külön szóvá tették azt, hogy a szerződések egy része nem volt ellátva kellő egészségügyi berendezésekkel, másrészt — jogosan — tiltakoztak az ellen, hogy ártatlanok is szerepeltek a kitelepítettek között.

Ilyen politikai körülmények között állította le az Egyesült Államok kormánya a magyarországi németek kitelepítését, még nagyobb zűrzavart okozva az amúgy is ellentmondásos folyamatban. A kitelepítések 1946. július 1-től teljesen leálltak. A magyar kormányküldöttség több alkalommal tárgyalta az Egyesült Államok kormányának megbízottjaival, majd 1946. augusztus 22-én az alábbi megállapodást kötötték:

1. Abból okulva, amelyeket 120 000 magyarországi németnek Németország amerikai megszállási övezetébe történt áttelepítése során ez év január vége és június vége között szereztünk, továbbá figyelembe véve a németországi nehéz életkörülményeket, amely a nagy létszámú hontalan befogadásának volt az eredménye, az Egyesült Államok katonai kormányzatának hatóságai szükségesnek látják, hogy az alábbi feltételekhez ragaszkodjanak az US németországi megszállási övezetébe való kitelepítéssel kapcsolatban.

2. Kitelepítéskor a családok nem választhatók el. A férj, feleség, ha 1946. április 1. előtt kötött házasságot, az 1946. január 1-én 20 év alatti gyermek, a férj, feleség unokái, szülei (amennyiben eltartottak voltak) legyenek együtt a kitelepítés folyamán. Ilyenkor új rovatot kell nyitni a listán, s feltüntetni a kitelepítés okát (pl. önkéntes kitelepülés).

³⁴⁴ Uo. 289—290.

3. Minden kitelepítendő német 100 kg személypoggyászt vihet magával. A fenti súlyhatáron belül különösen vigyen magával konyhafelszerelést (fazék, lábas, üst, kávéskanna, merőkanál, edény, kés, villa, kanál, csésze stb.), párnát, ágyneműt és egyéb takarót.

4. Minden személy megfelelő ruházattal rendelkezék. Szükséges felsőruha, alsóruha, harisnya, cipő, kabát, kalap, sapka. Aki ilyenekkel nem rendelkezik, azt a magyar hatóságok kötelesek ellátni. Legalább kell: 1 teljes ruházat, pokróc, takaró, evőeszköz, egy rend tartalék fehérnemű, 1 törülköző, 3 zsebkendő.

5. Minden kitelepítendő vigye magával okmányait, amelyeket a vonat parancsnoka az indulásnál beszed és csak az US zónában ad ki. Jeggyűrűt, 1 órát, 1 ébresztőórát mindenki vihet magával.

6. A magyar hatóságok minden 20 éven felüli személynek 500 RM-t, a 20 éven aluli személynek 300 RM-t kötelesek adni.

7. A kitelepítés kihirdetése és a bevagonírozás között legalább 10 napnak kell lennie.

8. Minden vonatszerelvényen legalább 5 tagú, kitelepítettekől álló bizottság legyen, amely ügyel a személyes vagyponra. Minden kocsinak legyen egy német kocsiellenőre, aki ellenőrzi az igazságos élelmiszer-elosztást, s azt, hogy a vonatot útközben senki ne hagyja el.

9. Minden vonatszerelvényen legyen 1 orvos, 2 ápoló, megfelelő gyógyszer. Ragályos betegek nem szállíthatók. Terhes anyák 6 hónapos terhességen túl nem szállíthatók.

10. A németek fogadása az US németországi övezetébe 1946. szeptember 1-én újból megkezdődik, s ha az idő engedi, havi 20 vonatszerelvényen 90 000 német szállítható 1947. április 1-ig. Egy szerelvény 40 kocsiából álljon, amelyhez csatolandó egy konyhakocsi, egy betegkocsi, egy örkocsi. A 40 kocsiából 1 csomagkocsi. Egy vonat nem vihet 1100 személynél többet.

11. A magyar hatóságok a SZEB amerikai képvisellete útján minden hónapban menetrendet küldenek az indítandó szerelvényekről az amerikai hatóságoknak. Meg kell jelölni pontosan, mikor éri el a vonat a magyar—osztrák határt. Ha a vonat nem ér oda pontosan, elveszettnek tekintendő és újra nem pótolható.

12. A szerelvényeket az US németországi övezetének egyik határállomásán fogadják. Ha a vagonok 31%-a nincs légfékkel felszerelve, nem közlekedhetnek.

13. Jelen megállapodás aláírásakor, de legkésőbb szeptember 1-ig a magyar kormány köteles hivatalos nyilatkozatot tenni a sajtóban, amely szerint a potsdami értekezlet alapján a Magyarországról kitelepített németeket a németországi US övezet befogadja. A németek kitelepítésére vonatkozó lehetőség a potsdami értekezlet értelmében nem kötelező, hanem csupán megadja Magyarország számára a lehetőséget. Az áttelepülésnek emberséges módon kell történnie.

14. A magyar hatóságoknak tudomásuk van arról, hogy az US németországi katonai kormányzata kizárólag magyarországi németeket fogad be. Magyarországon 8000 romániai, jugoszláviai népi német van. Ezek befogadását az US hatóságok nem vállalják.

15. A kitelepített németek legutolsó lakóhelyük közigazgatásának vezetőjével közlik új címüket. Ezt a magyar hatóságok nyilvántartják, s ha szükséges, a rokonok számára információt adnak. A címeket szeptember 1-ig Magyarországon és az US németországi katonai zónájában közhírré kell tenni.

16. A megállapodás betartása alapvető feltétele a feladat végrehajtásának. A kitelepítendőket a 12.330/1945. M. E. számú, 1945. december 29-i rendelet szerint telepítik ki. Az ezután tapasztalható igazságtalanságok esetén a magyar kormány köteles alapos kivizsgálást folytatni. A SZEB és a németországi US katonai kormányzat megbízottai bárhol megvizsgálhatják a szerelvényeket, még a bevonuló helyén is.

17. Járványok és egyéb veszélyes esetek kapcsán a kitelepítés felfüggeszthető, ezek eltűnésével újból megkezdhető.

18. A magyar kormány kijelenti, hogy amennyiben 1947. április 1. és 1947. december 31. között Németország amerikai zónájába maximálisan 100 000 németet befogadnak, ezzel a kitelepítés teljesen befejezést nyert, és nem történik semmiféle további kísérlet a kitelepítésre. A részletkérdések megbeszélésére 1947 márciusában új értekezlet hívandó össze.

19. A feltételek 1946. szeptember 1-jén lépnek hatályba. A kitelepítés bármely fél által, bármely időpontban felfüggeszthető, ha a feltételek akármelyikét megsértenék.

Budapest, 1946. augusztus 22.

G. Weiss
az US németországi katonai
kormányzatának megbízottja

Dr. Fischer Gyula
államtitkár
a magyar kormány megbízottja³⁴⁵

A megállapodás szövege, helyenkénti aprólékos részletezése nyilvánvalóan rávilágít a kitelepítések során elkövetett hibákra, hiányosságokra is, a kitelepítéseknél tapasztalható igazságtalanságokra is. De a kitelepítés alapjául továbbra is az 1945. decemberi rendeletet teszi meg. Az egyik legnehezebb gazdasági feltétel a kitelepítendőkhöz jutó fejenként követelt 500, illetve 300 RM volt. Ez az összeg a 100 000 kitelepítendőt alapul véve, átlagosan 400 RM-t számolva 40 millió RM volt. Az augusztus elsején bevezetett új forinttal helyreállt magyar nemzetgazdaság számára ez a feltétel szinte megoldhatatlan feladatnak bizonyult.

Az egyezmény értelmében a magyar kormány megbízta az MTI-t, hogy nyilatkozzon a potsdami értekezlet határozatának értelmezéséről, amely szerint a kitelepítés nem kötelesség, hanem lehetőség. Elkészítették a kitelepítettek pontos névsorát és az érdekeltek rendelkezésére bocsátották.³⁴⁶

A kitelepítések ideiglenes felfüggesztése súlyos helyzetet teremtett az egész telepítéspolitikában. Tolna megyében 1946. július 1-ig közel 50 000 német bevagonirozását készítették elő, s ugyancsak 50 000 telepes érkezett a megyébe. Az elhelyezés, az élelmezésügyi ellátás terén rendkívüli nehézségek voltak.³⁴⁷ Hasonló volt a helyzet Baranya megyében is. Veszprémben törvényhatósági ülésen tárgyalták meg a rendkívüli helyzetet, s megállapították, hogy tervszerűtlenség van a

³⁴⁵ UMKL Küm. B. O. II/1. II-28. Idézi: *Balogh Sándor 1982a* 101.

³⁴⁶ Lásd az országos és a megyei sajtók 1946. augusztus 23. — szeptember 10. közötti számait. Pl. Fehérvári Kis Újság, 1946. szeptember 3. A témával foglalkozik *Weidlein Johann 1956.* is.

³⁴⁷ Tm. L. Főispáni iratok, 437/1946. A főispán jelentése a belügyminiszterhez. Szekszárd, 1946. július 1.

kitelepítések körül,³⁴⁸ de egyelőre semmit nem tudtak csinálni. A völgyégi járásban olyan telepéseket találtak, akik a zavarosban halásztak, telepítésre nem voltak jogosultak, s mégis beültek a volt német vagyomba. Szigorú eljárás indult ellenük,³⁴⁹ többet visszatoloncoltak eredeti lakóhelyére.

A németeket tehát nem lehetett kitelepíteni, az új telepések jöttek, s július—augusztus hónapokban még mindig szivárogtak vissza a határon a korábban elmenekült németek, közöttük a volksbundisták is. Igaz, hogy a szűrőtáborokban többen fennakadtak, de még így is sokan tértek vissza.³⁵⁰ Augusztus közepén Győr megyében több helyen tüzharc alakult ki a rendőrök és a visszaszivárgott németek között, többen halálos sebet kaptak.³⁵¹ Komárom-Esztergom megyében súlyos ellentmondások keletkeztek a kitelepítésre ítélt németek és az újonnan jött telepések között.³⁵² Fejér megye móri és váli járásában pattanásig feszült volt a helyzet.³⁵³ Vas megyében az új telepések hosszabb ideig nem találtak otthonra.³⁵⁴ A főispáni jelentések arról számolnak be, hogy a kitelepítésre ítélt németek már nem művelhetik meg a földet, de a telepések sem tudják még művelni, s így nagyon komoly veszteség éri a nemzetgazdaságot.³⁵⁵ Baranya megyében a rátelepítések következtében véres összeütközésekre került sor.³⁵⁶ Nem véletlen, hogy az országgyűlés őszi időszakában a képviselők felszólalásában, az interpellációkban jelentős szerepet kapott a telepítések ügye. A belügyminiszter Hajdú Gyula képviselő kérdésére

³⁴⁸ Vm. L. Alispáni iratok, 6.366/1946. A törvényhatósági ülés jegyzőkönyve. Veszprém, 1946. június 3.

³⁴⁹ PIA 274-10. 33. öe. 7—8. Beregszászi Sándor miniszteri biztos jelentése. Bonyhád, 1946. június 3.

³⁵⁰ *Nemzetgyűlési Napló* III. 643.

³⁵¹ Népszava, 1946. augusztus 23.

³⁵² Szabad Esztergom, 1946. július 20.; Tatai Újság, 1946. július 25., augusztus 3., augusztus 6.

³⁵³ Fehérvári Kis Újság, 1946. július 17.

³⁵⁴ MSZMP Vas m. B. A. 35/8/1946.

³⁵⁵ Lásd például: Tm. L. Főispáni iratok, 580/1946. A főispán jelentése a belügyminiszterhez. Szekszárd, 1946. július 15.

³⁵⁶ MSZMP Bm. B. A. 16/73. Az MKP megyei titkárának levele a belügyminiszterhez. Pécs, 1946. augusztus 23.

válaszolva elmondotta, hogy Baranya, Tolna megyében a kitelepítésekkel kapcsolatban keletkezett visszaállítók egyenes következményei az amerikaiak kitelepítést leállító politikájának. A kitelepítési program végrehajtásával — amelyről az OFT is tud — ugyanis párhuzamosan halad az OFT szervei által lebonyolítandó telepítési program. Így történt — mondotta a belügyminiszter —, hogy az említett vármegyékben a kitelepítési lehetőségek hirtelen megszűnése következtében a tervszerűen érkező telepéseket ki nem ürített községekbe voltunk kénytelenek elhelyezni, amely olyan torlódást eredményezett, hogy természetes következményei lettek a súlyos atrocitások. Az ide vonatkozó biztonsági intézkedéseket megtettem — folytatta válaszát a belügyminiszter —, azonban szerveimet munkájában meglehetősen gátolja az a körülmény, hogy a visszamaradt svábok között egyesek tendenciózusan azt a hírt terjesztik, hogy a kitelepítés végleg megszűnik. A svábok napról napra agresszívabbá válnak, ez különböző cselekményekben robban ki, olyannyira, hogy gyakrabban van szükség rendőri beavatkozásra.³⁵⁷ A svábok agresszivitásának érthető emberi okait nem elemezte a belügyminiszter, egyedüli megoldásként a kitelepítések minél hamarabbi megindítását javasolta.

Mivel a magyar kormány igen kis mértékben tudott eleget tenni az augusztus 22-i egyezmény valutáris feltételeinek, a kitelepítések csak november 10-én indulhattak meg újra, s addig lényegében minden maradt a régiiben. Ennek összefüggésében kell értékelni a kitelepítésre ítélt németek ellenállását is. Nem a szökött SS-katonák, a változást figyelmen kívül hagyó, agresszív volksbundisták népi demokráciánk törvényeit felrúgó akcióiról, terrorcselekményeiről, banditizmusáról van szó. Ez alapvetően rendőrségi ügy volt, amelyet hírközlő szerveink most is lényegesen felnagyítottak, és rendőrségünk minden esetben sikeresen visszaszorított és felszámolt. De a német lakosság egy részének kitelepítése nem elsősorban rendőrségi ügy volt, illetve nem lett volna szabad rendőrségi üggyé tenni. Több esetben előfordult,

³⁵⁷ *Nemzetgyűlési Napló* IV. 269—297. Tolna megyében augusztus elején Kakasdon, Kisdorogon, Murgán, Felsőánán, Várdombon, Diósberényben, Szakadátón százával jelentek meg új telepések, s a németek még otthon voltak. Tm. L. Alispáni iratok, 1.126/1946.

hogy a kitelepítést végző hatóságok — benne a karhatalom is — éjjel váratlanul lepték meg a falut, összeszedték a német lakosságot, s megkezdték vagy folytatták az összeköltöztetést, mivel egyelőre leálltak a kitelepítések. A hatóságok még most is azzal magyarázták ezt a rajtaütésszerű eljárást, hogy elejét vegyék a német vagy „elherdálásának”. Tekintettel arra, hogy a kitelepítési rendelet szerint elvben minden németet kitelepítettek, s ezt követte a mentesítés, természetes, hogy a német községek minden német lakóját zavarták ezek a meglepetésszerű akciók. Az álmukból felzavart németek ellenállása nem fasiszta múltjukból, nem gonosztevő magatartásukból fakadt, hanem legtöbb esetben természetes, érthető reagálás volt. Ezeket a magyar sajtó termékei sajátosan értelmezték, az érthető emberi akciókat sötét gaszágoknak állították be. Ez volt tapasztalható 1945 decemberétől 1946 tavaszáig, s 1946 őszén is, a párizsi béketárgyalások előkészítése idején. Kétségtelen, sokasodtak a nemzetiségi gondok Magyarországon, noha nagy tömegeiben még nem indult meg a csehszlovákiai magyarok áttelepítése, de kiűzésének folyamata sem szűnt meg. Vitathatatlan, hogy 1946 őszére felerősödnek hazánkban a nacionalista tendenciák, amelyek részben a szlovákiai események értékelésében, s jelentős részben németellenességben jutnak kifejezésre. A Nemzeti Parasztpárt országos és megyei lapjai előljártak ebben az időben is a hangulat irányításában. E felerősödött sajtókampányban egyértelműen kifejezésre jutott a magyar nacionalizmus fellángolása, amelyet a reakció megnyergelt, különösen, ha a népi demokratikus magyar kormányra olyan fájdalmas kérdések megoldása várt, mint a Csehszlovákiából távozni kényszerült magyarok letelepítése, s korábban a délvidékről távozni kényszerült székely-magyarok elhelyezése.

Másrészt: a békekötések előtt a magyar nacionalizmus a háborús felelősség nyomasztó terhének egy részét át akarta hárítani általában a német kisebbségre. Harmadsorban: a fellángoló magyar nacionalizmus az antifasiszta elszántság bizonyítását szolgálni kívánó „megtorló” intézkedéseket szorgalmazott általában a németek ellen.

A durva akciók sokat ártottak fiatal népi demokratikus államunk nemzetközi tekintélyének. A szervezetlenség, a kellő szakértelem hiánya, néha a rosszindulat sajátos eseteket produkált. A vértessaccai kitelepítésre ítélt németeket — még a kitelepítések ideiglenes leállítására

előtt — 1946. június 12-én bevagonírozás céljából a székesfehérvári fogházból kísérték haza. A közel 300 fős csoport gyalog tette meg az utat. Egy fogházőr kísérte őket, s az esti órákban értek Vértesacsára. Mivel a községben nem volt olyan helyiség, ahol 300 embert el tudtak volna helyezni, az emberséges, jóindulatú fogházőr hazaküldte őket azzal a felhívással, hogy másnap jelentkezzenek nála. A vértesacsai rendőrség azonban igazoltatta a szabadon mozgó németeket, s ebből súlyos összeütközés keletkezett.³⁵⁸ Másnap az a hír járta a környéken, hogy a fasiszta svábok megtámadták a magyar rendőrséget.

Népi demokratikus forradalmunk fejlődésében fontos mérföldkő volt az MKP III. kongresszusa, amely 1946 szeptemberében ült össze. A kongresszus kiáltványt bocsátott ki, amelyben megfogalmazta az ország további fejlődésének irányát: a népi demokrácia békés útján, a dolgozó nép széles szövetségére támaszkodva előre a szocializmushoz. Magyarországon előtérbe került a munkáshatalom megteremtésének ügye, s minden más kérdés ennek volt alárendelve.

A Magyar Kommunista Pártnak 1946. szeptember végén 650 000 tagja volt, hatalmi pozíciói lényegesen megerősödtek, ami nem jelentette azt, hogy ne lettek volna éles, kemény koalíciós összecsapások. A kommunista párt továbbra is támogatta a kitelepítést, de ismételten szorgalmazta és követelte hazai németiségünk politikai magatartásának differenciált megítélését. Természetes, hogy kiállt azokért a németekért, akik a felszabadulás óta aktívan harcoltak soraiban, s akik mögött semmiféle politikai bűn nem volt. De azt is természetesnek kell tekintenünk, hogy képviselte a telepések érdekeit, s küzdött gazdasági, politikai felemelkedésükért, biztonságukért.

Idealizálnánk a kommunista párt tevékenységét, ha azt állítanánk, hogy elméleti és gyakorlati politikájában nem követett el hibákat. A hibák feltárása nem csökkenti a párt szerepéről, hivatásáról vallott marxista alapelveket. Különösen akkor nem, ha a párt idejében észreveszi és kijavítja a tapasztalt rendellenességeket. A III. kongresszuson az elfogadott Szervezeti Szabályzat megszüntette a tagfelvételeknél szokásos ajánlási rendszert. „Ezt a feltételt formálissá tette a párt rivalizálása miatt kifejlődött tagtoborzási verseny. Ez a forradalmi élcsapat feloldódásának veszélyeit rejti magában, de az MKP sem

³⁵⁸ Fehérvári Kis Újság, 1946. június 14.

tud kitérni a tagtoborzási verseny elől. Az ajánlási követelmény eltörlésével a III. kongresszus szentesíti a nagyon laza tagfelvételi rendszert, és ennek állandósítására vesz irányt. Ez nem helyes ... Ilyen körülmények között a tagtoborzási versenyben rejlő veszélyek szintén megnőnek.”³⁵⁹

A fentiek alapján a politikai konjunktúra lovagjai még inkább megkörnyékezték a kommunista pártot is, hiszen jóval könnyebb volt bejutni a pártba, mint a korábbi időben. Zircen az MKP néhány tagja már 1946 nyarán erős taggyűjtő tevékenységbe kezdett, s arra ösztönözte a német lakosokat, hogy lépjenek be a Magyar Kommunista Pártba, mert „aki belép, annak nem kell kitelepülnie”.³⁶⁰ A Tolna megyei Szárazdon az MKP helyi titkára a község egyik legszebb házába költözött be, miután kitelepítették annak tulajdonosát. Ez nem használt a párt tekintélyének.³⁶¹ Kurdon az MKP kompromittált németeket akart mentesíteni azzal az indokkal, hogy ugyanezt teszi a kisgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt is, és nem szabad lemaradni a versengésben. A telepések gazdasági, politikai kultúrája több helyen kívánnivalót hagyott maga után. „Nekünk fel kell karolni az új telepéseket” — jelentették az MKP központi instruktorai.³⁶² Az MKP vezetői több megyében helyesen ismerték fel, hogy az új telepések gazdasági kultúráját és politikai, ideológiai műveltségét emelni kell a párt hatékony eszmei, politikai hatásának érvényesítése érdekében. Különös gonddal karolták fel Sopron megyében a telepéseket.³⁶³ Az MKP váli járási bizottsága már 1946. május 27-én, majd 1946 őszén ismét elhatározta, hogy alapos vizsgálatot tart telepés párttagjainál, s kiszűri azokat, akik miatt nem lehet eredményes pártmunkát végezni.³⁶⁴ A Tolna megyei nemzeti bizottság ülésén az MKP képviselője

³⁵⁹ *A magyar forradalmi munkásmozgalom* 122.

³⁶⁰ Vm. L. Alispáni iratok, 6.366/1946. A járási főjegyző jelentése az alispánhoz. Zirc, 1946. június 23.

³⁶¹ PIA 274-10. 33. öe. Fülöp Gyula, Adamecz Ernő instruktorok jelentése a pártközpontoz. Budapest, 1946. június 30.

³⁶² Uo.

³⁶³ MSZMP Gy. Sm. B. A. 19. F. 11. öe. Az MKP Sopron megyei bizottságának jelentése a pártközpontoz. Sopron, 1946. szeptember 30.

³⁶⁴ MSZMP Fm. B. A. 1945—46. D/MKP 81. Váli járás. Levélváltás a megyei és a járási bizottság között, 1946. december.

tiltakozott az ellen, hogy a szekszárdi kitelepítendők között csak szegény ember van, közöttük sok olyan, aki soha nem volt a Volksbund tagja, egy szót sem tud németül. Nem szabad megengedni, hogy méltánytalanság történjék — mondotta.³⁶⁵

Egyébként Szekszárdon sok olyan lakos volt, aki három-négy generáción át asszimilálódott már, csak nevük jelezte hajdani német eredetüket, de a németiséghez semmi közük nem volt már. „A listára felvetteknek a németiséggel semmi kapcsolatuk nem volt, a német nyelvet nem ismerik, a német megszállás és a nyilas uralom idején tanújelét adták a haza iránti hűségnek” — hangoztatta az MKP a nemzeti bizottságban.³⁶⁶ Ennek alapján a nemzeti bizottság 30 felmentést hozott, s közülük egy sem volt az MKP tagja, de az ügy jelentősen emelte a párt tekintélyét. Vókányban 1946 augusztusáig 32 németet mentesítettek, valamennyien a kisgazdapárt tagjai voltak, ugyanakkor az MKP tagjai közül senkit nem mentesítettek,³⁶⁷ bár a helyi szervezet igyekezett minden lehetőit elkövetni. Az MKP a rend és a fegyelem mellett állt Környén is, ahol a vértessomlói rendőrök több telepest letartóztattak, tetteleg bántalmaztak, mert a telepések korábban érkezett csoportja jobb anyagi helyzetbe került, mint akik később érkeztek, s emiatt a két csoport között véres összetűzések keletkeztek. Természetes, hogy a rendőrség megfékezte az önkényeskedő telepeseket. Gyorsan elterjedt a hír, hogy a kommunista párt szeme láttára a magyar rendőrök a magyar telepeseket verik, pedig a volksbundistákat üthetnék.³⁶⁸ Más alkalommal az MKP leleplezte a németek politikai magatartását vizsgáló igazoló bizottsági tag korrupcióját, részrehajló,

³⁶⁵ Tm. L. A Tolna megyei nemzeti bizottságok iratai. 1945—1948. 1946. június 17-i jegyzőkönyv. A nemzeti bizottságok ülésein az MKP képviselője a későbbiek folyamán is ezt az álláspontot képviselte.

³⁶⁶ Uo. június 19-i jegyzőkönyv.

³⁶⁷ MSZMP Bm. B. A. 16/73. Az MKP Baranya megyei káderosztályának vezetője írta a levelet Dr. Fischer Gyula belügyminisztériumi államtitkárhoz. Pécs, 1946. augusztus 23.

³⁶⁸ E. L. Főispáni iratok, 334/1946. A főispán jelentése a belügyminiszterhez. Esztergom, 1946. június 17.

anyagias viselkedését, amely a haladó németek számára igazságtalanságot eredményezett.³⁶⁹

A Magyar Kommunista Párt a be- és kitelepítési politikában is igyekezett betartani és betartatni a törvényes rendet, végrehajtani a meghozott rendeleteket, s igyekezett meggátolni a túlkapásokat, az igazságtalan ítéleteket. Szigorú vizsgálatot követelt Zircen a kitelepítő és mentesítő bizottság munkája ellen, mert nem ismerték eléggé alaposan a valóságos helyzetet, mendemondák, pletykák alapján döntöttek. A zirci községi kisbírót azért telepítették ki, mert 1944-ben egyik házhoz SS-tiszteket szállásolt be.³⁷⁰ Ez nyilvánvalóan bosszú volt. Az MKP és az SZDP javaslatára a móri nemzeti bizottság feliratot intézett az OFT-hez a kitelepítésnél tapasztalt visszasságok felülvizsgálása céljából.³⁷¹ A Tolna megyei nemzeti bizottság soros MKP-elnöke 1946. november elején átiratot juttatott el a megyei politikai rendőrséghez, mert a Bátaszéken tevékenykedő igazoló bizottságok elnökének a lakására nagy csomagokat vittek a kitelepítésre ítélt németek, majd birtokán ingyen munkát végeztek.³⁷² Az MKP határozottan fellépett a durva nacionalista túlkapások ellen. Majos község nemzeti bizottsága 1946. szeptember 24-én elhatározta, hogy a községi jegyzői hivatalban ezután csak magyarul szabad beszélni.³⁷³ Prantner József, a Tolna megyei nemzeti bizottság kommunista tagja a november 18-i ülésen kifejtette: „A megyei nemzeti bizottság helyteleníti Majos község nemzeti bizottságának döntését. Az ilyen intézkedés nem egyeztethető össze a demokrácia elveivel. A határon túl élő kisebbségeink számára csak akkor követelhetünk jogot, ha itthon is megadjuk azokat az itt élő kisebbségeknek. A magyar demokrácia intézkedései nem a németek ellen irányulnak, hanem a német fasiszták

³⁶⁹ Uo. A tatai nemzeti bizottság iratai 1945—1947. 305/1946. Agostyán község nemzeti bizottságának ülésén felvett jegyzőkönyv, 1946. szeptember 29.

³⁷⁰ Vm. L. Alispáni iratok, 6.366/1946. A zirci járási főjegyző jelentése az alispánhoz. Zirc, 1946. szeptember 21.

³⁷¹ Fehérvári Népszava, 1946. szeptember 11.

³⁷² Tm. L. A Tolna megyei nemzeti bizottsági iratai. 1945—1948. 111/1946.

³⁷³ Uo. 99/1946. Vér Béla járási főjegyző jelentése a megyei nemzeti bizottságokhoz. Bonyhád, 1946. október 25.

és hazaárulók ellen.”³⁷⁴ A Magyar Kommunista Párt eleki szervezete 1946 októberében ismételtén lépéseket tett annak érdekében, hogy a felszabadulás idején válogatás nélkül keletre szállított németek közül a haladó szelleműeket minél előbb hazaengedjék.³⁷⁵

A kitelepítések ügye 1946 ősztől mindjobban élezte a koalíció pártjai között már korábban is meglevő ellentéteket, különösen a kisgazda és a kommunista párt között. Egyértelműen megállapítható, hogy a koalíciós pártok tagtoborzó kampánya során a német községek felnőtt lakosságának zöme a kisgazdapárt és az SZDP tagja lett, a telepések pedig továbbra is az MKP-ba és az NPP-be léptek. Igen ritka volt az olyan német község, ahol az MKP taglétszáma megelőzte volna a kisgazdapártét. Hajós községben az MKP-nak 1946 végén 350, az SZDP-nek 30, a kisgazdapártnak 250 tagja volt, az NPP-nek pedig 200.³⁷⁶ Nemesnádudvaron a kisgazdapártnak 79, az SZDP-nek 64, az MKP-nak 65, az NPP-nek 14 tagja volt.³⁷⁷ Császártöltésen 66 MKP, 70 SZDP és 300 kisgazdapárti német volt.³⁷⁸ Hartán 124 MKP, 125 SZDP és 1240 kisgazdapárti tag volt.³⁷⁹ A jelentések szerint ezeken a helyeken az SZDP és a kisgazdapárt közösen védtek a volksbundistákat és az SS-katonákat.

Annak ellenére, hogy a kisgazdapárt központi politikájában továbbra is a kitelepítések mellett volt, megyei vezetői és szóvivői a telepítések ellen agitáltak, s így toboroztak híveket a párt számára. Bakonypéterden a kisgazdapárt szónoka egy nagygyűlésen a következőket mondotta: „Ezeket a szorgalmas, jóra való németeket, akik háromszáz éven át kapargatták össze vagyonukat, ezeket kiviszik. Vagyonukat most a csavargó magyarok el akarják venni, mert ezek a nyomorultak elkocsmázták a pénzüket. A mostani kisebbség terrorral akarja elvenni a szegény németek javait. A potsdami értekezlet nem volt igazságos a németekkel szemben.”³⁸⁰ A gyűlésen részt vevő

³⁷⁴ Uo. Az 1946. november 18-i ülés jegyzőkönyve.

³⁷⁵ Bé. m. L. Elek község nemzeti bizottsági jegyzőkönyvei. 1946. november 1.

³⁷⁶ PIA 274-10. 33. öe. 13. Jelentés. Hajós, 1946. december 29.

³⁷⁷ Uo. Jelentés Nemesnádudvarról, 1946. december 17.

³⁷⁸ Uo. 14. Jelentés. Császártöltés, 1947. január 22.

³⁷⁹ Uo. 16. Jelentés. Harta, 1947. január 30.

³⁸⁰ Veszprémi Népűjság, 1946. október 27.

rendőrparancsnok megakadályozta a beszéd továbbfolytatását. Kőszegen a kisgazdapárt egyik vezetője kijelentette, hogy nem sokáig garázdálkodnak itt a telepések.³⁸¹ Kőszegfalván a kisgazda szónok arról beszélt, hogy a mentesített németek a kisgazdapártnak köszönhetnek mindent, s a további mentesítések a kisgazdapárt erősödésétől függenek.³⁸² Az MKP Békés Megyei Bizottsága határozottan szóvá tette, hogy a megyében „egyes mentesítések anyagiakkal és egyebekkel elérhetőek voltak”.³⁸³

A sajtó és a különböző jelentések 1946 őszén továbbra is a „német veszedelemről” írtak, politikai, hangulati alapot teremtve a további kitelepítésekhez. Az auschwitzi haláltábor SS-őrei közül a Dunántúlon többen bujkáltak, rettegésben tartották a lakosságot, míg végre elfogták őket — írta a Fehérvári Kis Újság, a kisgazdapárt megyei lapja.³⁸⁴ Igen kevés a valószínűsége annak, hogy a koncentrációs táborok SS-őreit éppen a magyarországi németek közül választották volna ki, de most, 1946 őszén ez nagyon radikálisan hangzott. Pornóapátiban a visszajött németek megtámadták a telepéseket.³⁸⁵ Sopron megyében fosztogatók, rablóbandák garázdálkodnak, rendőröket támadtak meg. Cárhalmán megöltek egy asszonyt, rálöttek a határvadászokra; Fertőrákoson baltával agyonverték egy határvadász nyomozót — rémiszti el olvasóit a Szabad Nép.³⁸⁶ Nagycenk mellett a peresztegi erdőben 18 SS-katonát fogtak el. Egy hattagú banda orosz egyenruhában rabolt és gyilkolt Burgenlandban és Sopron környékén. Elfogtak két vlaszovistát is.³⁸⁷ November 9-én a Németországból visszaszivárgott kitelepített németek húszfős csoportja megtámadott egy határőr őrsöt, s ádáz harc keletkezett, végül a németeket visszaszorították Ausztria területére — írta a Szabad Nép SS-bandák garázdálkodnak a Fertő vidékén című cikkében.³⁸⁸ A

³⁸¹ Új Vasvármegye, 1946. október 6.

³⁸² MSZMP Vas m. B. A. 35/7/1946. Jelentés. Kőszeg, 1946. szeptember 26.

³⁸³ MSZMP Bék. m. B. A. 17/6. Jelentés, 1946. október 10.

³⁸⁴ Fehérvári Kis Újság, 1946. szeptember 19.

³⁸⁵ Vas m. L. Alispáni iratok, 63/1947. Iványi Jenő jelentése. Budapest, 1946. október 17.

³⁸⁶ Szabad Nép, 1946. november 8.

³⁸⁷ Uo.

³⁸⁸ Uo. 1946. november 10.

jelentések arról számoltak be, hogy néhány hónap alatt 354 kitelepített és visszaszivárgott volksbundistát, SS-katonát fogtak el a határon.³⁸⁹ Az Új Sopron több ízben követelte, hogy állítsák helyre Sopron megyében a közbiztonságot,³⁹⁰ amelyet elsősorban a visszaszivárgott volksbundisták veszélyeztettek. Annak ellenére, hogy Sopronból már kitelepítették a németek egy részét, a város lakosságának létszáma nem csökkent, hanem növekedett. A Népszava — némi túlzással — százezer főre tette a 40 000-es város lakosságát.³⁹¹ Alsórönökön az a hír járta, hogy „Németországból nemsokára visszajönnek a csendőrök és a kinnt lévő magyar alakulatok. Velük jönnek a kitelepített németek is. A csendőröket angol ejtőernyősök támogatják. A telepések nem sokáig lesznek itt, valamennyit internálótáborba viszik” — rémiszti el olvasóit az Új Vasvármegye.³⁹² Ez a koncepció teljesen megfelelt a kiszagdapárt angolszász orientációs külpolitikájának és kommunistaellenes belpolitikájának.

December 2-án 800 határvadász és a budapesti gazdasági rendőrség nagyszabású razzitát tartott Sopron környékén. Kópháza, Ágfalva, Harka és Brennbergbánya vidékén nagy ellenállás volt. Tűzharc alakult ki, majd az előállított németeknél nagy mennyiségű fegyvert és lőszert találtak.³⁹³ A fentiek alapján a moszkvai rádió hirmagyarázója azt a jelentette ki, hogy Magyarország távolról sem tisztult meg a reakciós elemektől.³⁹⁴ De nemcsak a nyugati határ mentén, hanem Tolna megyében is a fegyveres ellenállás gondolatát vélték felfedezni. A Tolna megyei nemzeti bizottság 1946. október 28-i ülésén hosszasan elemezték a helyzetet, majd megállapították, hogy „a sváb községekben nyíltan vetik fel a fegyveres megtorlás gondolatát. . . Sok német községben fegyverek vannak, . . . a megyében fasiszta szervezkedés folyik”.³⁹⁵ A megyei nemzeti bizottság baloldali tagjai felvetették, hogy le kell leplezni a fasisztamentő politikát, elejét kell venni minden

³⁸⁹ Határőr, 1946. december 5.

³⁹⁰ Új Sopron, 1946. november 3., 7., 9. stb. számai.

³⁹¹ Népszava, 1946. december 7.

³⁹² Új Vasvármegye, 1946. december 8.

³⁹³ Uo.

³⁹⁴ Viharsarok, 1947. január 23.

³⁹⁵ Tm. L. A Tolna megyei nemzeti bizottság iratai. 1946. október 28-i jegyzőkönyv.

fasiszta szervezkedésnek és meg kell szüntetni az elburjányzott visszaéléseket a kitelepítési politikában. A kisgazdapárt képviselője kijelentette, hogy a visszaélések kiterjedése rossz fényt vetne a demokráciára. A nemzeti bizottság kommunista képviselői azt válaszolták, hogy a demokráciának nem lehet célja a hibák szépítgetése, a bajok elhallgatása.³⁹⁶

Szükséges hangsúlyozni, hogy természetesnek fogható fel a kitelepítésre ítélt és a kitelepítéstől rettegő németek magatartása. A visszaszivárgott, visszaszökött németek sem azzal a céllal lépték át a magyar határt, hogy tudatosan ártsanak a népi demokratikus fejlődésnek. Menteni próbálták magukat, szétszökdöstek, elbujdostak, több évi bányamunkára szerződtek, magyarokkal vagy szlávokkal gyorsan házasságra léptek, megvesztegetéssel hamis nemzethű igazolványokat szereztek, nemzeti bizottságokban mentették egymást, demokratikus és szocialista pártokba lépve igyekeztek elkerülni a kitelepítést, s ahol lehetett, gátolták azt. Emberi jogon minden nemzetiség ezt tette volna. De a másik oldalon a közvéleményt is meg kellett győzni a németek veszélyességéről, mielőbbi kitelepítésük szükségességéről. A rendőri razziák minden alkalommal „jelentős számú” volksbundistát és SS-katonát fogtak el.

A népi demokratikus Magyarország fejlődésében 1946 őszén a koalíció jobb- és balszárnya között minden területen éleződtek az ellentétek, s ez a telepítéspolitikában is egyértelműen tükröződött.

³⁹⁶ Uo. A Tolna megyei nemzeti bizottság 1946. november 18-i jegyzőkönyve és a 112/1946. szám alatti levél. Felirat a Tolna megyei Földbirtokrendező Tanácshoz. Szekszárd, 1946. november 20.

A koalíciós küzdelmek kiéleződése a kitelepítések folytatása idején

Az augusztus 22-i amerikai—magyar megegyezés után a rögzített szeptember 1. helyett november 10-én indultak meg újra a kitelepítési vonatok. A magyar kormánynak most is rendkívüli erőfeszítésébe került a valutáris feltételek biztosítása. November 10-én a Bácskából 1046 fővel, Tolna megyéből 1120 fővel indult el egy-egy vonatszerelvény. A belügyminiszter a nemzetgyűlés 1946. november 29-i ülésén kijelentette: „A magam részéről mindent elkövetek, hogy a kitelepítéssel kapcsolatos zavarok megszűnjenek, ehhez azonban feltétlenül szükségesnek látszik az is, hogy a kitelepítés keresztülvitelét az összes pártok és hatóságok a legnagyobb odaadással támogassák, mert a rajtunk kívül álló akadályokat és nehézségeket az útból elhárítani csak így leszünk képesek.”³⁹⁷

A bácskai kitelepítés zavartalanul, az amerikai—magyar megegyezésben megjelölt feltételek alapján indult meg.³⁹⁸ A Tolna megyéből november 10-én elindult szerelvényeken Kistormás, Györköny, Bikács, Tengelic, Tolna, Mőzs községek kitelepített németjei voltak. A kitelepítés az év első feléhez hasonlítva nagyobb rendben, szervezettebben zajlott. A szerelvényeket az amerikai hatóságok ellenőrizték, majd átvették.³⁹⁹

³⁹⁷ *Nemzetgyűlési Napló* IV. 297.

³⁹⁸ Bács m. L. Alispáni iratok, 11.881/1946. Az alispán jelentése a főispánhoz. Baja, 1946. november 15.

³⁹⁹ Tm L. Főispáni iratok, 1.014/1946. Az alispán jelentése a főispánhoz. Szekszárd, 1946. december 1.

A kitelepítésekkel foglalkozó hatóságok 1946. december 1-re elkészítették a további akciók pontos, konkrét terveit.⁴⁰⁰

Tehát az 1946. június végéig kitelepített 120 000, s a decemberre tervezett 116 000 német kitelepítésével az összes kitelepítettek száma 236 000 lett volna.

5. táblázat

A kitelepítések területi és szám szerinti megoszlása

Megye	Község	A kitelepítendőök száma (fő)
Baranya	27	7 066
Bács-Bodrog	17	10 383
Békés	1	926
Csanád	9	5 336
Fejér	10	6 380
Komárom-Esztergom	3	1 819
Győr-Moson	14	11 086
Pest-Pilis-Solt-Kiskun	28	39 642
Sopron	7	14 884
Tolna	24	15 992
Vas	11	2 126
Veszprém	3	1 123
Összesen	154	116 783

A kitelepítések folytatása idején, a kitelepítések lebonyolításában rendkívül kiéleződtek az ellentétek a koalíciós pártok között. Ebben az időszakban a szűkebb pártérdekek jelentősen hatottak egy-egy párt — talán legerősebben a kisgazdapárt — politikájában, de ez alól egyetlen párt sem volt kivétel. A pártok a korábban kialakított álláspontjuk alapján reagáltak a kitelepítések gyakorlati végrehajtására.

A többi német községben valószínűleg hasonló volt a helyzet. A 6. táblázat az 1947-es tavaszi-nyári állapotokat tükrözi, amikor a németek közül mintegy 140 000 főt már kitelepítettek. Tekintettel arra, hogy a korábbi időszokról nem áll rendelkezésünkre semmiféle hasonló statisztikai adat, a német községek felnőtt lakosságának

⁴⁰⁰ PIA 253/3-239. 60—61. Jegyzék. Budapest, 1946. december 1.

6. táblázat

*A koalíciós pártok taglétszáma a felmért, zömmel német lakta
községekben (fő)*

A község neve	MKP	SZDP	FKGP	NPP	PDP	A felmérés ideje
1. Ajka	15	40	90	—	—	1947. márc. 25.
2. Ajkarendek	25	46	81	—	—	1947. ápr. 2.
3. Almamellék	32	45	255	75	—	1947. máj. 23.
4. Bakonyjákó	40	98	94	—	—	1947. ápr. 18.
5. Bakonykoppány	14	20	30	—	—	1947. ápr. 26.
6. Bakonykuti	42	45	28	—	—	1947. júl. 7.
7. Bakonynána	42	72	40	—	—	1947. jún. 16.
8. Bakonyoszlop	10	17	140	12	—	1947. jún. 18.
9. Bakonyparkány	51	58	42	8	—	1947. júl. 8.
10. Bakonypéterd	56	60	10	9	—	1947. jún. 7.
11. Bánd	32	16	81	7	—	1947. márc. 17.
12. Baranyaszentgyörgy	49	26	72	—	—	1947. máj. 15.
13. Béb	12	32	42	—	—	1947. jún. 6.
14. Boldogasszonyfa	82	76	120	18	—	1947. máj. 14.
15. Böszénfa	187	16	24	10	—	1947. máj. 16.
16. Császártöltés	66	70	300	—	—	1947. jan. 22.
17. Csebény	45	—	24	—	—	1947. máj. 11.
18. Dorog	40	160	57	—	—	1947. ápr. 15.
19. Döbrente	27	15	35	—	—	1947. ápr. 18.
20. Farkasgyepű	80	28	24	—	—	1947. ápr. 15.
21. Felsőgalla	88	125	120	15	—	1947. ápr. 15.
22. Fenyőfő	26	—	22	—	—	1947. ápr. 29.
23. Gálosfa	43	45	180	38	—	1947. máj. 16.
24. Gorica	—	—	6	63	—	1947. máj. 7.
25. Guttamási	7	—	46	—	—	1947. júl. 8.
26. Hajós	350	300	250	200	19	1946. dec. 29.
27. Hárságy	17	18	24	—	—	1947. márc. 24.
28. Harta	124	125	1204	—	—	1947. jan. 30.
29. Herend	38	82	360	—	—	1947. márc. 10.
30. Hetvehely	58	20	26	15	—	1947. máj. 8.
31. Hidegkút	26	19	62	—	—	1947. márc. 2.
32. Horváthertelend	26	11	27	—	—	1947. máj. 11.
33. Ibafa	45	25	65	—	—	1947. máj. 13.
34. Isztimér	45	54	234	12	—	1947. júl. 1.
35. Kán	20	20	28	—	—	1947. máj. 8.
36. Kecskéd	40	154	65	—	—	1947. júl. 16.
37. Kercseliget	78	32	70	24	—	1947. máj. 24.
38. Kislőd	20	67	60	25	—	1947. ápr. 7.

6. táblázat folytatása

A község neve	MKP	SZDP	FKGP	NPP	PDP	A felmérés ideje
39. Környe	125	132	183	28	28	1947. júl. 11.
40. Lókút	19	47	38	—	—	1947. jún. 22.
41. Magyarpolány	85	35	40	16	—	1947. márc. 28.
42. Márkó	62	—	86	—	—	1947. márc. 17.
43. Meződ	16	12	57	—	—	1947. máj. 21.
44. Mozsgó	21	72	400	—	—	1947. máj. 12.
45. Nemesnáudvar	65	64	79	14	—	1946. dec. 14.
46. Németszánya	36	68	—	—	—	1947. ápr. 15.
47. Okorvölgy	35	—	—	19	—	1947. máj. 8.
48. Palé	61	23	—	—	—	1947. máj. 16.
49. Porva	26	20	71	—	—	1947. ápr. 26.
50. Süttő	50	200	40	—	—	1947. jún. 10.
51. Szágy	30	26	36	—	—	1947. máj. 15.
52. Szentkatalin	—	—	64	—	—	1947. máj. 9.
53. Szentlászló	40	70	200	102	—	1947. máj. 12.
54. Szulimán	35	56	180	86	—	1947. máj. 12.
55. Szücs	74	50	40	—	—	1947. ápr. 23.
56. Tát	278	600	50	60	—	1947. jún. 10.
57. Tormás	11	16	85	—	—	1947. máj. 16.
58. Tótvázsony	22	12	130	56	—	1947. febr. 26.
59. Várgesztes	26	11	—	—	—	1947. júl. 17.
60. Városlőd	35	108	250	13	—	1947. ápr. 5.
61. Vértessomló	88	34	—	—	—	1947. júl. 15.
62. Zirc	80	169	160	—	—	1947. jún. 15.

Megjegyzés: A táblázat a PIA 374-10. 33. öe. adatai alapján készült.

pártállása korábbról nem mutatható ki. Nyilvánvaló azonban, hogy az SZDP-nek és a kisgazdapártnak a hadállásai a fenti adatoknál jobbak voltak, hiszen sok tagjukat kitelepítették.

A kitelepítések kisebb zökkenőkkel tovább folytatódtak, alapjuk továbbra is az 1945 decemberében hozott rendelet volt. Miután ezt az alaprendeletet többször módosították — a bányászokra, a munkásokra, az ún. anyanyelvességre, a kényszer SS-ekre vonatkozóan —, szűkült a kitelepítendő köre. Igaz, a rendelet egyik módosítása az önkéntes kitelepítést is lehetővé tette, ezzel azonban kevesen éltek. A

módosítások csökkentették a kollektív felelősségre vonás elvének gyakorlását.⁴⁰¹ Újabb rendelet kibocsátására csak 1947 őszen került sor.

Az 1946 végén, 1947 elején folytatódó kitelepítés, a németek elszállítása továbbra is bonyolult, nehéz feladat volt. A téli hidegben mind nehezebben lehetett biztosítani a kitelepítés emberséges lebonyolítását. A kormányban és az egyes minisztériumokban ismételten felvetették néhányan azt a gondolatot, hogy a németek kitelepítésének ügyét, felelősségét a SZEB-re kell hárítani. „Tartózkodni a túlbuzgóságtól, a SZEB-bel szemben semmit sem vállalni, amire nem vagyunk legalább kétszeresen felkészülve. Minden intézkedésnél ismételten hangsúlyozni kell, hogy a kitelepítést ők rendelték el, ennél fogva gondoskodjanak a megfelelő eszközökről és az emberséges lebonyolítás biztosításáról. Nem kell félnünk attól, hogy ezzel kapcsolatban németpártolással fognak bennünket megvádolni.”⁴⁰²

Ezek a gondolatok azonban ekkor már dőre ábrándozások voltak, hiszen az 1946. augusztusi amerikai—magyar megállapodás egyértelműen tisztázta a magyar kormány további feladatait a kitelepítések minden fontos rész kérdésben is.

A magyar béke delegáció 1947. február 10-én írta alá a békeszerződést, amely elmarasztalta Magyarországot. „Tekintettel arra, hogy Magyarország, miután a hitleri Németország szövetségesévé vált és annak oldalán vett részt a Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniója, az Egyesült Királyság, az Amerikai Egyesült Államok és más Egyesült Nemzetek ellen folytatott háborúban, a háborúért a felelősség ráeső részét viseli.”⁴⁰³

A békeszerződés értelmében Magyarország jóvátételt fizetett a Szovjetunióknak, Jugoszláviának és Csehszlovákiának a világháború folyamán okozott károkért. De a békeszerződésben a nagyhatalmak elismerték hazánk teljes szuverenitását, s a Szövetséges Ellenőrző Bizottság 1947 őszen megszűnt. „A magyar nép nemzeti érzelmeit

⁴⁰¹ Nagyon figyelemre méltó értékelést ad a kitelepítési rendeletekről: *Komanovics József* 1978.

⁴⁰² UMKL Küm. B. O. M. 1. II-28. Feljegyzés. Budapest, 1946. szeptember 15.

⁴⁰³ *Nemzetközi szerződések* 61. A magyar békeszerződés, 1947. február 16.

fájdalmasan érintette, hogy a párisi békeszerződés a határmódosító igényünknek nem adott helyt.”⁴⁰⁴ A reakció a felelősséget a fiatal magyar demokráciára háritotta, s fokozta szovjet- és kommunistaellenes tevékenységét. A kisgazdapártban meghúzódó reakciónak alapvető érdeke volt, hogy fékezze, megghiúsítsa a szomszéd országokkal való új kapcsolataink kialakulását, s ezzel egyidőben erősítse hatalmi pozícióit. Jó lehetőség volt erre a csehszlovákiai magyarok további zaklatása, majd az, hogy a Csehszlovákiában 1946 végén a közmunkáról szóló rendelet értelmében a magyar nemzetiségű lakosság tömegeit szállították Csehországba, döntően a korábban németek által lakott vidékekre.⁴⁰⁵ A csehszlovák és a magyar kormány között már 1946. február 27-én létrejött a csehszlovák—magyar lakosságcsereéről szóló egyezmény, ez azonban különböző feltételek hiányában eddig nem valósult meg. Hosszú és fájdalmas viták után a lakosságcsereéről szóló megállapodás végrehajtásáról — valamennyi vitás kérdésben — 1947. május 24-én jött létre megállapodás. Ennek alapján 1947. második felétől a szlovákiai magyarok tömegesen települnek át Magyarországra, a szlovákok pedig Csehszlovákiába. Az 1947. május 24-i megállapodás előtt mintegy 35 000 szlovákiai magyar menekült át Magyarországra.

Március hó folyamán a SZEB amerikai és szovjet missziói között éles hangú jegyzékek váltották egymást. A SZEB angolszász csoportja védte a kisgazdapártot, s mindinkább felerősödött politikájában az a koncepció, amely a Szovjetunió bekerítésére, a világkommunizmus elleni harcra, a szocializmus további térhódításának a megakadályozására irányul. A SZEB angolszász csoportja hazánkban megakarta gátolni a haladó, forradalmi erők további térhódítását. Mindezek a jelenségek tükröződtek a kitelepítések folyamán is. Szinte várható volt, hogy a németországi amerikai hatóságok ismét akadályt gördítenek a kitelepítések elé. Ez 1947 nyarán be is következett.

De vegyük sorjába az eseményeket. Nagy mentesítő akció indult meg 1946 végén, 1947 elején a bányászok mentesítése ürügyén. A pécsi és a dorogi szénbányákba ismét tömegesen jelentkeztek a kitelepítési

⁴⁰⁴ *A magyar forradalmi munkásmozgalom* 134.

⁴⁰⁵ *Balogh Sándor* 1975.

rendelet alá eső németek, közöttük a volksbundisták is, s 4-5 évre szóló szerződéseket írtak alá. A bányászok mentesítéséről szóló rendelet azt is lehetővé tette, hogy a már elkobzott vagyont a szerződést aláíró egyének visszakapják vagy legalább hasonló értékű csereingatlant kapjanak.

Dorogon az MKP és az SZDP, az üzemi bizottság, a szakszervezet és a helyi nemzeti bizottság tiltakozott a rendelet kijátszói ellen. Elsősorban azt kifogásolták, hogy a bányákban tömegesen alkalmaznak volt SS-katonákat és volksbundistákat, ugyanakkor a környéken 700 haladó szellemű dolgozó van munka nélkül.⁴⁰⁶ Hasonló tiltakozó jegyzéket juttattak el a belügyminiszterhez a pécsi szénmedence MKP- és SZDP-szervezetei is.⁴⁰⁷

A tömeges tiltakozások hatására a belügyminiszter hatályon kívül helyezte a 4.013/1946. B. M. számú rendeletet és a következőkben döntött: mentesülnek az áttelepüléstől a ténylegesen dolgozó bányászok (üzemi munkások), akiknek mentesítését az üzemi vezetőség, az üzemi bizottság és a szakszervezet együttesen kéri, mentesülnek a szénbányászok nyugbérései. Nem mentesíthetők, akik a Volksbund tagjai voltak, önként jelentkeztek német katonai alakulatokba, s nem szöktek meg onnan. Nem mentesíthetők azok, akik 1946. április 1. után léptek a bánya szolgálatába, ha 10 kh-at meghaladó birtokuk van, a Volksbund vezetői voltak, önként jelentkeztek német katonai szolgálatra, s nem szöktek meg onnan.⁴⁰⁸

Az SZDP vidéki titkársága továbbra is bőven ellátta sokszorosított mentesítő igazolványokkal németlakta falvainkat, s többször volt példa arra, hogy a mentesítő igazolvány tulajdonosai nem tudták

⁴⁰⁶ UMKL M. 13. Beadványok, vizsgálati anyagok. Dorog, 1946. december 31., Budapest, 1947. február 17. A dorogi bányászok között nagy felháborodást váltott ki az intézkedés, amely szerint a nyugatról hazatért volksbundistákat azonnal felvették a bányaigazgatóságon, de ha más munkás — közöttük magyar — jelentkezett, elbocsátották. Uo. Jelentés. Budapest, 1947. január 20.

⁴⁰⁷ MSZMP Bm. B. A. 1947. január 18.

⁴⁰⁸ PIA Az SZDP központi titkárságának iratai, 253/3-239. I. Körlevél valamennyi áttelepítési miniszteri biztoshoz és a mentesítő bizottságok elnökeihez. Budapest, 1947. január 28.

igazolni a cselekvő párttagságot, az adatok nem feleltek meg a valóságnak.⁴⁰⁹

Az MKP szepetneki szervezete azt követelte, hogy a volksbundistákat szigorúbb bírálat alá kell venni, tekintet nélkül arra, hogy melyik párt tagjai.⁴¹⁰ A Magyar Kommunista Párt gyakorlati politikáját egyértelműen, világosan fogalmazták meg a váli járásban. „Fejér megyében nem svábkérdés van, hanem Volksbund- és SS-kérdés. Magyarország a kisebbségnek meg kell, hogy adja a teljes egyenjogúságot, mert más országokban lévő magyaroknak ártanánk ellenkező esetben. A volksbundistákat és az SS-eket ki akarjuk telepíteni, de a magyarhű német ajkúakkal együtt akarunk dolgozni a magyar nép jövőjéért.”⁴¹¹ A Tolna megyei kommunisták leleplezték a sokszor németellenes magatartás mögé bújt reakciós tendenciákat. A németellenes magatartás önmagában nem jelentett demokratikus felfogást — mondották Tolnában. A múlt rendszerben is voltak németellenesek, de nem voltak demokraták, hanem fasiszták, nacionalisták.⁴¹² A felszabadulás előtt más volt a németellenesség politikai töltete, akkor ez közel állhatott a német fasiszmus elvetéséhez, de még ebben az időben is differenciálni kellett. A felszabadulás után, különösen 1947-ben a németellenességnek nem volt semmi haladó politikai vonása. A német fasiszta maradványok ellen folyt a harc. A kisgazdapárt ebben az időben különösen hangoztatta a felszabadulás előtti ellenálló tevékenységét, a német fasiszmus elleni harcát, mialatt mentette a volksbundistákat, az önkéntes SS-katonákat. Vajon lehet-e vita azon: fasiszta akció volt-e Isztimér községben a volksbundisták szervezett fegyveres támadása a telepések ellen, amikor a demokrácia törvényeit teljesen figyelmen kívül hagyó agresszív németek sárba taposták a nemzetiszinű és a vörös zászlót.⁴¹³ Ilyeneket 1941-ben, 1942-ben tettek.

⁴⁰⁹ Uo. 58. Dr. Fischer Gyula belügyminisztériumi osztályfőnök levele az SZDP központi titkárságához. Budapest, 1947. január 15.

⁴¹⁰ MSZMP Fm. B. A. 38. f. 43. öe. 1946—1948. Jegyzőkönyvek. 1946. február 8.

⁴¹¹ Uo. Váli járás, 1947. D/MKP 161. A járási pártértekezlet jegyzőkönyve, 1947. március 23.

⁴¹² Tm. L. A Tolna megyei nemzeti bizottság iratai 1945—1948. 1947. január 15-i jegyzőkönyv.

⁴¹³ Szabad Nép, 1947. január 15.

Hasonló akcióról számoltak be Veszprém megyéből is.⁴¹⁴ A kitelepítésre ítélt volksbundisták a kisczardapárti védőszárnya alatt, kisczardapárti tagkönyvekkel a zsebükben tevékenykedtek még mindig a nemzeti bizottságokban Izményben,⁴¹⁵ Aparhanton és Páriban.⁴¹⁶

Németlakta községeinkben rendkívüli érdeklődést váltott ki 1947 februárjában, márciusában az az akció, amely a kitelepített németek egy részének visszatelepítését tűzte ki célul. A németországi amerikai katonai kormányzat 1946 végén hozzákezdett a kitelepítettek politikai múltjának vizsgálatához, miután meggyőződött arról, hogy a 120-130 000 kitelepített között ártatlanok is vannak. Mivel a felülvizsgálat-hoz nem állt rendelkezésükre kellő bizonyítási lehetőség, magyarországi képviselőjük révén magyar, német és angol nyelvű űrlapokat juttattak el a német községekbe. Az űrlap szövege az alábbi volt: „..... község elöljárósága ezennel igazolja, hogy a Németországba kitelepített községünk volt lakosa fasiszta nem volt és hivatalosan mindenkor magyar nemzetiségűnek vallotta magát, mértis visszatelepítését pártfogoljuk..... 1947 hó nap községi bíró, főjegyző.”⁴¹⁷ Az űrlapok azonban nem kerültek vissza kitöltve Németországba, annál inkább felkorbácsolták a kedélyeket, nagy zűrzavart okozva a telepítéseknél. Volt persze ebben az akcióban racionális mag is, hiszen valóban, ártatlanok is felkerültek a kitelepítési szerelvényekre. A németek visszatelepítése 1947 folyamán teljesen lehetetlen volt, hiszen mind nagyobb tömegekben érkeztek a csehszlovákiai magyarok. Másrészt a már kitelepített németek egy része is — kerülő utakon — visszajött Magyarországra. Elekre,⁴¹⁸ a

⁴¹⁴ Veszprémi Népújság, 1947. január 12.

⁴¹⁵ Tm. L. A Tolna megyei nemzeti bizottság iratai 1945—1948. 27/1947. Jelentés. Izmény, 1947. január 15.

⁴¹⁶ Uo. 49/1947. A Tolna megyei nemzeti bizottság levele a főispánhoz. Szekszárd, 1947. február 24.

⁴¹⁷ Bé. m. L. Elek nemzeti bizottsági iratai, 625/1947. Az űrlap kiadója Interessen Vertreibung der Deutschen aus Ungarn. Plüderhausen Württemberg. PO. Do. Az űrlap sorszáma: 4.250.

⁴¹⁸ Viharsarok, 1947. január 5.

bicskei és a váli járásba,⁴¹⁹ Vas megyébe⁴²⁰ és egyéb helyekre százával szöktek vissza a kitelepített németek. A belügyminiszter már február 20-án, egy főispáni értekezleten foglalkozott a kitelepített németek visszaszivárgásával,⁴²¹ majd 1947. április 1-jén körlevelben volt kénytelen intézkedéseket hozni a jelenség ellen. Körlevelét a németlakta megyék főispánjai kapták. „Tudomásomra jutott, hogy az utóbbi időben mind nagyobb arányban történik a már kitelepített sváb lakosságnak az ország területére való visszaszivárgása. Az áttelepített lakosság a 7.970/1946. M. E. számú rendelet értelmében magyar állampolgárságát elvesztette. A visszatérőket külföldi állampolgárként kell kezelni. Éppen ezért kötelességévé teszem a községi elöljáróságoknak, elsősorban a községek vezető- és körjegyzőinek, hogy a községből kitelepített és visszaszivárgott svábokat a legnagyobb figyelemmel kísérik, a községbe való belépésüket pedig azonnal, a rendes szolgálati úton jelentsék a belügyminisztérium elnöki osztályának.”⁴²² A visszaszivárgott s elfogott németek egy részét újra kitelepítették. Vajon lehetett-e hazaárulónak, nemzetellenesnek minősíteni azt a németet, aki a kitelepítés után visszaszökött Magyarországra? Nyilvánvalóan nem.

A nemzetgyűlés 1947. február végén tartott ülésén tovább zajlott a küzdelem a koalíciós pártok között a kitelepítés kérdésében. Piros László MKP-képviselő felszólalásában elmondotta, hogy nem lehet megbocsátani azoknak, akik a nemzet ellen vétettek, de azoknak sem, akik a nemzet ellenségeivel szemben megbocsátást hirdetnek, mert azok a magyar demokrácia fejlődését akadályozzák.⁴²³ Kranz Pál MKP-képviselő hosszasan elemezte a reakció mentesítő politikáját. Azokat mentesítik a kitelepítés alól, akik legjobban támogatták a Volksbund politikáját — mondotta. „Vannak egyes pártok, ahova a sváboknak ezek a tömegei beözönlöttek, s e pártok a maguk politikai

⁴¹⁹ MSZMP Fm. B. A. Váli járás 1947. D/MKP 154.

⁴²⁰ Vas m. L. Vas megye földhivatali, telepítési iratai. Felsőszőlőnk, 2.701; Új Vasvármegye, 1947. február 4.

⁴²¹ Szabad Nép, 1947. február 21.

⁴²² Vas m. L. Alispáni iratok, 3.798/1947. Körlevél.

⁴²³ *Nemzetgyűlési Napló* V. 1048. A nemzetgyűlés 601. ülése, 1947. február 26.

súlyával szállnak síkra ezek mentesítése érdekében. Állításom igazolására ismertetem és ha kell, a Ház asztalára is leteszem azokat az FKP főtítkárhelyettese, Kis László és a párt főügyésze Dr. Bencze Imre, Dr. Lábady Antal igazoló bizottsági tagok által aláírt és sokszorosított példányokban kiállított tanúsítványokat, amelyek szerint az FKP bizonyítja ilyen emberek 14 éves és ennél hosszabb cselekvő párttagságát, amely körülmény mentesítésre jogosít. Hamarjában 29 ilyen nemzethű igazolást célzó tanúsítványt produkáltak nekem. Jellemző, hogy mind a 29 egyetlen falura vonatkozik és valamennyit 1945. május 14-én keltezték. Ilyen tanúsítványokat az ország minden részén tömegesen osztottak ki. A tanúsítványok tömeges kiadása miatt gyanú lépett fel, vizsgálat indult, kiderült, hogy egy részük a felszabadulás után lépett be az FKP-be. Hangoztatták, hogy eljön még az ő idejük.”⁴²⁴ A kisgazdapárt tanúsítványainak korábbi keltezése egyszerűen csalás volt. Kranz Pál arra is rávilágított, hogy az 1946 őszen ismételten megindított kitelepítést az amerikaiak ellenőrizték és elismeréssel nyugtázták.⁴²⁵

A bonyhádi SZDP-szervezet is minden lehetőt elkövetett, hogy mentesítse kitelepítésre ítélt tagjait. Támadta a kommunista pártot, amely szerinte mentesítette volksbundista tagjait, de amikor konkrét neveket kellett volna mondani, az SZDP visszavonult.⁴²⁶ A szociáldemokraták Baranya megyei titkársága 1947 márciusában megrázó levélben kérte a pártközpont sürgős segítségét, mert a pécsváradi járásban 24 község SZDP-szervezete került súlyos válságba a kitelepítések miatt.⁴²⁷ Nagyarányú mentesítés indult meg az SZDP részéről a nagymányoki szénmedencében, amely mentesítés jóval túlhaladta az érvényes rendelet kereteit.⁴²⁸ Toborzó akció indult meg Esztergom megye német községeiben, a németek tömegesen léptek be az SZDP-be.⁴²⁹ A szociáldemokraták mentesítő politikájának ellent-

⁴²⁴ Uo. 1040.

⁴²⁵ Uo.

⁴²⁶ PIA 253/3-239. 20—21. Az SZDP bonyhádi szerveztének 1947. május 25-i ülésén felvett jegyzőkönyv.

⁴²⁷ Uo. Pécs, 1947. március 24.

⁴²⁸ Uo. 7. Az SZDP vidéki titkárságának levele. Budapest, 1947. március 26.

⁴²⁹ *Balogh Sándor* 1975. 130.

mondásait, visszasságait a vidéki titkárság tette szóvá néhány megyében. Tolnai Józsefnek, az SZDP pécsi titkárának 1947. május 10-én az alábbi levelet küldték. „Vármegyétek területéről mind gyakrabban kapunk olyan leveleket, amelyekben a sváb kitelepítéssel kapcsolatban kéri egyesek érdekében intervenciókat, és amikor az ügyet jobban megvizsgáljuk, kiderül, hogy az a személy, akinek érdekében a titkárok olyan keményen kiálltak, többnyire semmiféle mozgalmi múlttal nem rendelkezik és cselekvő párttagságukat semmi sem valószínűsíti. Utalok itt többek között arra az esetre, amikor a vármegyei titkár ajánló soraival olyan személy kérte közbejárásunkat, aki pártunknak mindössze 1947 márciusa óta tagja.”⁴³⁰ Több esetben az SZDP azzal az alapos indokkal nyújtott be mentesítő kérelmeket, hogy az építőipar és az újjáépítés ügye szenvedne hátrányt, ha kitelepítenék a német szakmunkásokat.⁴³¹ Hasonló indokkal mentesítettek SZDP-tagokat Sopronbánfalván és Brennbergbányán is.⁴³² Kecskéden pártérdekek miatt pattanásig feszült volt a viszony a kommunisták és a kisgazdák között.⁴³³

A mentesítések az ütközőpontok egyik fő területévé váltak. A mentesítések alapos megindoklása érdekében szükség volt a nemzeti bizottságok állásfoglalására is. De a német községek nemzeti bizottságainak SZDP és kisgazda tagjai is rajta voltak a kitelepítési listán, tárgyilagos indoklásokat nem adhattak, nagyon megnehezítették a differenciált megítélés kialakítását. E kérdésben szinte teljesen megbénult a német községek nemzeti bizottságainak munkája. Ezért a belügyminiszter 1947. március 11-én elrendelte, hogy Tolna, Baranya, Veszprém és Fejér megyékben 15 napon belül át kell szervezni a községi nemzeti bizottságokat, s alkalmassá kell tenni őket feladatuk ellátására.⁴³⁴ A nemzeti bizottságokat átszervezték — habár alapvető

⁴³⁰ PIA 235/3-239. 15. Az SZDP vidéki titkárságának levele Tolnai József pécsi polgármesterhez. Budapest, 1947. május 10.

⁴³¹ Fm. L. Az Áttelepítési Kormánybiztosság irata 1945—1947. 22/1947.

⁴³² Gy. Sm. L. II. Főispáni iratok, 190/1947. A soproni járás főjegyzőjének levele a főispánhoz. Sopron, 1947. március 2.

⁴³³ E. L. A tatai járási nemzeti bizottság iratai 1945—1947. 72/1947. Jegyzőkönyv, 1947. március 28.

⁴³⁴ Tm. L. A Tolna megyei nemzeti bizottság iratai 1945—1948. 72/1947. A belügyminiszter körlevele. Budapest, 1947. március 11.

feladatuk nem a kitelepítések melletti asszisztálás volt. A fenti intézkedés alapján az SZDP és a kisgazdapárt csak olyan tagokat delegálhatott a nemzeti bizottságokba, akik nem voltak személyes kapcsolatban a kitelepítendőekkel. Veszprém megyében pártközi értekezlet döntött az új nemzeti bizottságok megalakulásáról. „A községi nemzeti bizottságokból zárják ki azokat az egyéneket, akik a kitelepítéssel kapcsolatban érdekelve vannak, tehát vagy ők maguk vagy hozzátartozóik kitelepítendők.”⁴³⁵ Agostyánban a nemzeti bizottság egyik delegáltja SS-katoná volt.⁴³⁶

A kitelepítések 1947 tavaszán nagyon vontatottan haladtak. Németország amerikai zónájának katonai parancsnoksága mind több akadályt gördített a kitelepítettek fogadása elé. Ennek következtében egyes vasúti szerelvények napokig, sőt hetekig vesztegeltek a magyar határon. Ugyanakkor az új törvényeket figyelembe venni nem akaró szűkkörű volksbundista- és SS-csoportok tovább garázdálkodtak, feszítették a húrokat. Április 11-én egy SS-katoná meggyilkolt egy asszonyt.⁴³⁷ A tarjáni volksbundisták késekkel támadtak a telepésekre, kizavarták őket házaikból.⁴³⁸ A belügyminisztérium fegyveres alakulatai 1947. márciusban és áprilisban Vác környékén tartottak razziákat, amelyeken 106 volt SS-katonát, 21 Volksbund-vezetőt fogtak el, de előállítottak 49 Németországból visszaszivárgott németet is.⁴³⁹ A kommunista párt hercegszántói szervezete az ellen tiltakozott, hogy kitelepített németek tömegesen jönnék vissza a községbe, teljesen feldőljk a normalizálódó politikai állapotokat.⁴⁴⁰ Hasonló hírek futottak be a főispánhoz Esztergom-Komárom megyében is.⁴⁴¹ A Sopron megyei főispán jelentésében arról ír, hogy ez az állapot nem jó sem a németeknek, sem a telepéseknek.⁴⁴² Kőszegen ismeretlen

⁴³⁵ Veszprémi Újság, 1947. április 13.

⁴³⁶ E. L. A tatai járási nemzeti bizottság iratai 1945—1947. 229/1947.

⁴³⁷ Zala, 1947. április 30.

⁴³⁸ E. L. A tatai nemzeti bizottság iratai 1945—1947. 234/1947. A tarjáni nemzeti bizottság jegyzőkönyve, 1947. április 9.

⁴³⁹ Kis Újság, 1947. április 17.

⁴⁴⁰ Bács m. L. A hercegszántói nemzeti bizottság jegyzőkönyvei. 1947. április 2.

⁴⁴¹ E. L. Főispáni iratok, 50/1947.

⁴⁴² Gy. Sm. L. II. Főispáni iratok, 536/1947. A főispán levele, 1947. április 2.

tettek betörték a városházára és a kitelepítésekkel kapcsolatos iratokat elvitték.⁴⁴³ Komárom megyében ismét tettelegességre került sor a kitelepítendő németek és a telepések között.⁴⁴⁴ A jelentések arról számoltak be, hogy április 17-én a kitelepített németek egy jelentős csoportja szervezeten jött vissza az országba.⁴⁴⁵ Vaskeresztes községben a visszatért németek május 12-én éjjel felkeresték volt házaikat, az istállókból elkötötték a teheneket és a lovakat.⁴⁴⁶ Tolna megyébe még augusztus hónap folyamán is jöttek vissza kitelepített németek.⁴⁴⁷ A belügyminiszter ez ügyben kiadott rendeletét és utasítását nem sikerült mindenütt végrehajtani.

Az amerikai hatóságok május végén teljesen leállították a kitelepítettek fogadását. Rendkívül súlyosan érintette ez a hír a magyar kormányt, hiszen ebben az időben már napirendre került a csehszlovák—magyar lakosságcsere-egyezmény lebonyolításának a lehetősége is. A haladó magyar közvélemény igazságtalannak tartotta azt, ami a szlovákiai magyarokkal történt. Rákosi Mátyás, az MKP főtitkára 1947 júniusában Prágában tárgyalt a csehszlovák—magyar lakosságcsereéről. A kommunista párt elutasította a feltámadó magyar nacionalizmust, s Magyarország népi demokratikus fejlődésének biztosításával harcolt az új csehszlovák—magyar kapcsolatokért. „Mit tetünk? — vetette fel a kérdést Horváth Márton MKP-képviselő az országgyűlés júniusi ülészekán —. Keményen harcoltunk a reakció ellen idehaza, mert meg akartuk semmisíteni azt az ürügyet, azt az átkot, amellyel egyesek érveltek Csehszlovákiában, hogy a mai Magyarország revizionista Magyarország, tehát a mai Magyarországgal szemben ugyanazok az óvórendszabályok indokoltak, mint amelyek indokoltak Németországgal szemben. Ezekkel a hamis érvekkel, a magyarüldözésnek ezekkel az ürügyeivel csak úgy lehet megbirkózni, ha nyilvánvaló hamisságukat a napnál világosabban bizo-

⁴⁴³ Új Vasvármegye, 1947. május 14.

⁴⁴⁴ Komárom megyei Dolgozók Lapja, 1947. április 27.

⁴⁴⁵ Gy. Sm. L. II. Főispáni iratok, 674/1947. A soproni járási főjegyző jelentése a főispánhoz. Sopron, 1947. május 5.

⁴⁴⁶ Új Vasvármegye, 1947. június 11.

⁴⁴⁷ Tm. L. A Tolna megyei nemzeti bizottság iratai 1945—1948. 2.145/1947. A tolnánémedi nemzeti bizottság 1947. augusztus 21-i jegyzőkönyve.

nyítjuk.⁴⁴⁸ Tehát Magyarország eredményes, új típusú kapcsolatait csak úgy lehetett biztosítani, ha a belső reakció; a fasiszta maradványok, a burzsoá restaurációs kísérletek háttérbe szorulnak, ha erősödik hazánkban a munkáshatalomért folytatott harc.

A németek kitelepítésének ideiglenes szüneteltetése, a belső telepítések további folytatása, s még inkább a csehszlovákiai magyarok áttelepítése 1947 nyarán rendkívül súlyos helyzetet teremtett. Semmi túlzás nincs abban, ahogyan Dinnyés Lajos miniszterelnök 1947. június 10-én a nemzetgyűlésben vázolta a körülményeket. „Az ország égető kérdése a svábok kitelepítésének azonnali, újból való megindítása. Ezért tartja a belügyminisztérium azonnal megindítandónak ismét a svábok kitelepítésével kapcsolatos tárgyalások felvételét, mert csak a kitelepítés újbóli megindításával és gyors befejezésével biztosítható a csehszlovák—magyar lakosságcsere eredményes befejezése. Az eddigi tárgyalások eredményei alapján a svábok kitelepítése legutóbb az amerikai zónába történt. Miután ezen a vonalon bizonyos szükségek merültek fel és a kitelepítés ideiglenesen szünetel, a kormány meg fogja keresni az Egyesült Nemzetek több nagyhatalmát, hogy az általuk megszállva tartott zónába is tegyék lehetővé a magyarországi németek kitelepítését.”⁴⁴⁹

Ennek alapján 1947 nyarán a magyar és a szovjet kormány között megállapodás jött létre abban, hogy amíg az amerikai hatóságok nem oldják fel a kitelepítési zárlatot, addig Németország szovjet zónájába történhet a kitelepítés. Amíg korábban Ausztrián át gördültek a szerelvények Németország amerikai zónájába, most a csehszlovák belügyminisztérium feltételeit kellett biztosítani: 1. csak lezárt magyar vagonok mehetnek, 2. a vonatok indítását időben kell közölni a belügyminisztériummal, 3. csehszlovák területen a fegyveres kíséretet csehszlovák fegyveres közegek veszik át, 4. a vonatokon nem lehet fegyver, lőszer, robbanóanyag, 5. tengelykilométerenként 0,67 svájci frankot kell fizetni (amennyit a magyarok kapnak a romániai szlovákok átutazásáért). A csehszlovák kormány szorgalmazta, hogy a kitelepített németek helyébe csehszlovákiai magyarokat kell telepíteni.⁴⁵⁰

⁴⁴⁸ *Nemzetgyűlési Napló* VIII. 55.

⁴⁴⁹ Uo. 774.

⁴⁵⁰ PIA 274-10 35. öe. 110—111. Budapest, 1947. augusztus 4.

A magyar kormány 1947 augusztusában 6, szeptemberben és októberben 5 szerelvényt indított útnak Németország szovjet zónájába.⁴⁵¹

A kitelepítések újbóli megindítása idején a magyar belpolitikai életben jelentős szerepet játszottak az 1947. augusztus 31-én megtartott országgyűlési választások. A kommunista párt a választásoktól nem egyszerűen szavazatainak és mandátumainak jelentős gyarapodását várta, hanem mindenekelőtt a baloldal olyan mérvű megerősödését a törvényhozásban, amely lehetővé teszi vagy legalábbis lényegesen megkönnyíti a párt III. kongresszusán megfogalmazott célok megvalósítását, vagyis a népi demokratikus rendszer továbbfejlesztéséből adódó feladatok sikeres végrehajtását.⁴⁵² A haladó erők igyekeztek kihasználni a koalíció jobbszárnyán végbement politikai bomlást.

Az országgyűlési választások előtt a választójogi törvény módosítása alapján korlátozták német nemzetiségű lakosságunk szavazati jogát, sok németet nem vettek fel a választási névjegyzékbe. Ez ellen az SZDP tiltakozott a legjobban, mert szavazóinak jelentős részét elvesztette. „A kitelepítési listán szereplők választójogának elvesztése nagyon érinti pártunkat. Dorogon a választók 50-60%-a ránk szavazott, de most nem így lesz” — értékelte a helyzetet az SZDP egyik instruktora.⁴⁵³ A mentesítések is a választási küzdelmeknek voltak alárendelve. Az SZDP Baranya megyei titkára azt jelentette a pártközpontnak, hogy a választási küzdelemben nagyon jó hatással vannak a párt politikájára, tömegbefolyására az elintézett mentesítő ügyek.⁴⁵⁴ Az SZDP tatabányai szervezete utasította a bányászszakszervezet elnökét, hogy írásban tiltakozzon a németek kitelepítése ellen⁴⁵⁵ — ellenkező esetben lemaradnak a választásokon. Ennek ellenére Leányváron még az SZDP-szervezet elnökét és titkárát is kitelepítették.⁴⁵⁶ Bonyhádon 2000 főt,⁴⁵⁷ Vaskúton 400 főt, s még öt bácskai községben 1000 főt⁴⁵⁸

⁴⁵¹ Uo.

⁴⁵² Balogh Sándor 1975. 479.

⁴⁵³ PIA 253/3-239. 30. Jelentés. 1947. július 17.

⁴⁵⁴ Uo. 29. Pécs, 1947. július 17.

⁴⁵⁵ Uo. 28. Az SZDP vidéki titkárságának körlevele. Budapest, 1947. július 15.

⁴⁵⁶ Uo. Az SZDP központi titkárságának iratai, 253/2-34. 1—4.

⁴⁵⁷ Uo. 253/3-239. 32. Bonyhád, 1947. július 29.

⁴⁵⁸ Uo. 33. Baja, 1947. augusztus 21.

érint a kitelepítés, s ezzel lényegesen csökkennek az SZDP választási esélyei.

Faragó György államtitkár 1947. augusztus 21-én Böhm Vilmos utasítására felkereste Rajk László belügyminisztert, és tiltakozott a Pest környéki német falvakban megindított kitelepítés ellen. Rajk azt a felvilágosítást adta, hogy a korábban lebonyolított kitelepítési akciók során fontossági sorrendben elsősorban a volt SS- és Volksbundtagokat igyekeztek kitelepíteni, egyrészt azért, mert ezek az elemek jelentették a legnagyobb veszélyt, másrészt, mert tartottak attól, hogy az USA közbe fog lépni és igyekszik a kitelepítési akciót megállítani. Erre való tekintettel először a legveszélyesebb elemeket távolították el. Rajk elmondta, hogy az SZDP által megvédelmezni kívánt demokrata németeket nem telepítik ki.⁴⁵⁹ Az SZDP e látogatás után tömegkampánnyá fejlesztette a mentesítő akciókat, ezért a belügyminiszter levelet küldött az SZDP főtítkárságához. Az újabban megindult sváb kitelepítéssel kapcsolatban a pártok és a pártfunkcionáriusok részéről tömeges közbenjárás történt és van most is folyamatban sváb mentesítési ügyekben — olvasható a levélben. Ez a körülmény összeegyeztethetetlen az elérni szándékolt céllal, de másrészt a belügyminisztérium osztályainak a munkáját teljesen megbénítja, mivel általában a vezető állásban alkalmazottak keresik fel ilyen ügyekkel. „Ennek az álláspontnak a megszüntetése érdekében a párt szíves tudomására hozom, hogy a jövőben csak a politikai bizottság által javasolt személyek ügyét fogja a belügyminisztérium felülvizsgálni, illetve csak a politikai bizottság előterjesztése és javaslata alapján fogja a felülvizsgálatot elrendelni annak megállapítására, hogy a javaslatba hozott személyekkel kapcsolatban valóban fennforog-e a mentesítési ok. Minden más közbenjárást, bárki részéről történik is, a belügyminisztérium figyelmen kívül fog hagyni.”⁴⁶⁰ A mentesítő akták persze továbbra is özönlöttek a belügyminisztériumba, s különböző országos fórumokat jártak meg. Az SZDP azzal indokolta ezt a nagyméretű mentesítő kampányt, hogy az újból megindult kitelepítéseknél ismét

⁴⁵⁹ Uo. 4—5. Budapest, 1947. augusztus 21.

⁴⁶⁰ Uo. 6. Rajk László levele az SZDP főtítkárságához. Budapest, 1947. augusztus 23.

felerősödött a kollektív felelősségre vonás, a tömeges igazságtalanság — s ebben az SZDP-nek igaza volt.

Az SZDP nagymarosi szervezete a kollektív felelősségre vonás gyakorlatával vádolta a kitelepítést irányító és végrehajtó szervezeteket.⁴⁶¹ Ugyanilyen értelmű tiltakozó levelek érkeztek a belügyminiszterhez Soroksárról és Csepelről.⁴⁶² A Sásd és Vidéke Általános Ipartestület SZDP-tagsága az Iparügyi Minisztériumhoz nyújtott be tiltakozást a kitelepítéseknél tapasztalt kollektív felelősségre vonás ellen.⁴⁶³ AZ SZDP Komárom-Esztergom megyében azzal agitált, hogy az MKP minden német kitelepítését tűzte ki célul,⁴⁶⁴ tehát kollektíve vonja felelősségre a németeket. A megyében 12 000 németet fosztottak meg választójogától, s ezeknek 90%-a az SZDP tagja volt. Érthető, hogy a megye 19 német községében a párt vezetői jelentős mentesítő akciókat kezdeményeztek. Nagyon egyedi eset lehetett Leányváron az, hogy az SZDP arra buzdította a németeket: kaszával, kapával harcoljanak a telepések ellen.⁴⁶⁵

Az MKP továbbra is radikálisan támogatta a kitelepítést. Annyi változás történt a párt politikájában, hogy különös figyelmet fordított a Volksbundot támogató, de a Volksbundba be nem lépett németek kitelepítésére is. Az MKP 1947 nyarától radikálisan követelte a német kulákság kitelepítését, holott köztudott, hogy a Volksbundba döntően a szegényebb németek léptek be, ezekre hatott leginkább a náciizmus demagógiája. Rákosi Mátyás 1947. augusztus 10-én Békéscsabán választási nagygyűlést tartott. Beszédében többek között a következőket mondotta: „Ezeknek a zsiros sváboknak több mint egynegyed millió hold föld van ma is a kezükben. Ezek a fasiszta időkben is ravaszok és óvatosak voltak. Hacsak lehetett, ők maguk nem léptek be a Volksbundba. Béreseiket kényszerítették. Ők maguk különböző furfangokkal elkerülték a kitelepítést. Az amerikaiak nem akarták engedni, hogy ezeket kitelepítsük és segítségünkre jött a Szovjetunió. Most ezeknek a kitelepített sváboknak a helyére innen Békés megyéből

⁴⁶¹ Uo. 53. Nagymaros, 1947. szeptember 3.

⁴⁶² Uo. 56.

⁴⁶³ Uo. 54. Sásd, 1947. szeptember 28.

⁴⁶⁴ *Szántó Ferenc* 1971. 51.

⁴⁶⁵ Uo. 52.

is viszünk telepéseket, hogy földhöz juttassuk azokat is, akiknek eddig nem jutott.”⁴⁶⁶ A jómódú német gazdák, a német kulákság jelentős része valóban távol tartotta magát a Volksbund-szervezetektől, s ezért nem lehetett felelősségre vonni őket. Rákosi abban találta őket bűnösnek, hogy béreseiket kényszerítették belépni a Volksbundba, másrészt azért bűnösök, mert támogatták a német fasizmust. Ez utóbbi bűnöket 1947 nyarán lehetetlen volt konkrétan bizonyítani. Rákosi békéscsabai beszédében arra utalt, hogy a jómódú német gazdák vagyonába Békés megyei telepéseket ültetnek, de sokkal inkább a szlovákiai magyarok áttelepítéséhez kellett a gazdagabb németek háza és földje. Ez utóbbi kényszerűséggel magyarázható a német lakosság összeköltöztetésére vonatkozó kormányrendeletek határozott és gyors végrehajtása 1947. április és augusztus között. Ezen időszak alatt Magyarországon 3453 lakóházat szabadítottak fel 5192 német család összeköltöztetésével. A Csehszlovákiából menekült, illetve kitelepített magyar családok elhelyezése mind súlyosabb gondot okozott a népi demokratikus kormányzatnak.

Rákosiék álláspontját képviselte az MKP pécsi szervezetének titkára is, aki 1947. július 14-én kelt levelében figyelmeztette a belügyminisztert, hogy a pécsi kitelepítendőek listáján szerencsétlen kisemberek szerepelnek, még zsidót is lehet találni, továbbá gyermekeket, akik 1943-ban 14 évesek voltak, apjuk, anyjuk nincs felvéve a listára, soha nem jártak német iskolába, németül sem tudnak. Ezzel szemben a gazdag volksbundisták sorra kimaradtak a listából,⁴⁶⁷ Pécsen kevés gazdag volksbundista volt.

Nagyon világosan látta az új összefüggéseket a Tolna megyei főispán, aki az igazságtalanságokat tette szóvá a belügyminiszternél. A simontornyai járás területén olyan panaszok merültek fel, hogy „azokat jelölték ki kitelepítésre, akik magukat magyar nemzetiségűnek vallották, a Volksbundtól teljesen távol maradtak, sokan közülük a hűségmozgalom tagjai voltak. Ugyanakkor a járás területén az SS-katonák, a volt volksbundisták nem kerültek a listára, mert ezeknek a lakásuk, a birtokuk nem volt alkalmas arra, hogy a szlovákiai

⁴⁶⁶ Viharsarok, 1947. augusztus 12.

⁴⁶⁷ MSZMP Bm. B. A. 17/12. Ilku Pál levele Rajk László belügyminiszterhez. Pécs, 1947. július 14.

magyarság áttelepítése megnyugtatóan megoldódjék”.⁴⁶⁸ Ugyanezt tette szóvá több megye főispánja is. Az Esztergom-Komárom megyei főispán azért tiltakozott, mert a tisztességes, magyarhű „anyanyelvese-
ket” elvették, a volksbundisták zöme pedig itthon maradt.⁴⁶⁹

Ezeket az igazságtalanságokat az egyház is szóvá tette, továbbra is a kitelepítések ellen lépett fel. Több községben nagyon megcsappantak az egyházi adófizetők, a telepesek pedig nem fizettek egyházi adót.⁴⁷⁰ Páriban a telepes lakosok egy része megtámadta, tetteleg bántalmazta a községi plébánost, mert szóvá tette a kitelepítés igazságtalanságait.⁴⁷¹ Kőszegen a katolikus templom szószékéről olvasták fel Mindszenty egyik körlevelét, amelyben az esztergomi hercegprímás — egyik rendeletet értelmezve — minden német kitelepítését helyezte kilátásba. Természetesen a körlevél nagy nyugtalanságot és riadalmat keltett a németek soraiban. „Óriási felháborodást kelt városunkban ez az egyházi munka” — jelentette az MKP kőszegi szervezetének titkára.⁴⁷² A körlevelet magyar és német nyelven olvasták fel. Hasonló módon tiltakoztak a körlevél ellen Baranyában, Tolnában és Veszprémben is.

Az ellenséges propaganda sajátos rémhíreket agyalt ki és terjesztett a kitelepítésre ítélt németek között. Mivel 1947 nyara után a kitelepítések Németország szovjet zónájába irányultak, azt híresztelték el, hogy a németeket nem Németországba, hanem Szibériába szállítják. E rémhír következtében a kitelepítésre ítélt németek jelentős része erdőkke, távoli hegyekbe menekült lakóhelyéről, s az induló szerelvényeket nem lehetett a tervezett létszámmal megtölteni. Császártöltésen, Hartán, Szakály-Hőgyészen, Magyarszéken, Bátaszéken minden kitelepítésre kötelezett német elmenekült. A nagydorogi szerelvényt is csak félig tudták megtölteni. Mivel azonban a szerelvényeknek pontos meneti-dejük és érkezési kötelezettségük volt, 10 előkészítetlen községből

⁴⁶⁸ Tm. L. Főispáni iratok, 419/1947. Ferenc Péter főispán jelentése a belügyminiszterhez. Szekszárd, 1947. június 2.

⁴⁶⁹ E. L. Főispáni iratok, 50/1947. A főispán levele a belügyminiszterhez. Esztergom, 1947. október 3.

⁴⁷⁰ Tm. L. A Magyar Áttelepítési Kormánybizottság szekszárdi kirendeltségének Somogy megyére vonatkozó iratai, 1947. 339/1947.

⁴⁷¹ Tm. L. Főispáni iratok, 826/1947. A főispán jelentése a belügyminiszterhez. Szekszárd, 1947. október 3.

⁴⁷² MSZMP Vas m. B. A. 35/17/1947. Az SZDP kőszegi titkárának jelentése a Vas megyei pártbizottsághoz. Kőszeg, 1947. szeptember 22.

pótolták a hiányzó németeket. Ez a gyakorlatban annyit jelentett, hogy azokat vitték, akiket otthon találtak. Természetes, hogy ilyen esetekben súlyos igazságtalanságok is előfordultak, sőt az ilyen akciók teljes egészükben súlyos törvénytársítások voltak.

Szeptember 9-ig 9 szerelvényt indítottak el Magyarországról, 13 000 németet vagoníroztak be, közel 13 000-en megszöktek, s hatalmas karavánok vonultak nyugat felé Szentgotthárd, Szombathely, Sopron irányába, hogy elkerüljék a „szibériai deportálást”.⁴⁷³ A nyugat felé vonuló csoportok néhány helyen avar- és erdőtüzet okoztak — ez időben nagy szárazság volt az országban —, s ezt, különösen a megyei lapok, az általános németellenes támadás fokozása érdekében használták fel.⁴⁷⁴ A több irányból nyugat felé áramló német tömegek, s a már kitelepítettek állandó visszaszivárgása, tehát keleti irányú mozgása lényegesen felnagyította hazánkban az ún. sváb kérdést. A szentgotthárdi járásban az a hír járta, hogy az Egyesült Államok és a Szovjetunió között kitört a harmadik világháború, nemsokára visszajöhetnek a magyarországi németek.⁴⁷⁵

A koalíciós pártok a szlovákiai magyarok áttelepítése folyamán 1947 augusztusa után több ízben foglalkoztak a németek kitelepítésének ügyével. A szeptember 8-i pártközi értekezleten olyan javaslatok hangzottak el, hogy a szlovákiai magyarok elhelyezése érdekében a „hűségmozgalomban cselekvően részt vett”, s a demokratikus és munkáspártokban hosszabb idő óta aktívan tevékenykedő németek önként mondjanak le vagyonuk egy részéről — a másik részüket megtarthatják —, ily módon enyhíteni lehetne a kitelepítési rendeletet. Az MKP képviselői, Rajk László, Gerő Ernő és Rákosi Mátyás tiltakoztak a javaslat elfogadása ellen, „mert ezzel olyan embereket is sújtanánk, akik azt nem érdemlik meg, s külföldről hallatlan rágalomhadjárat indulna ellenünk”.⁴⁷⁶ A kitelepítések alapjául megmaradt tehát az eddigi, módosított alaprendelet.

⁴⁷³ PIA 274-10. 33. öe. 183. Jelentés. Budapest, 1947. szeptember 9.

⁴⁷⁴ Fehérvári Népszava, 1947. szeptember 19.

⁴⁷⁵ MSZMP Vas m. B. A. 35/16/1947. Az MKP szentgotthárdi titkáranak jelentése. Szentgotthárd, 1947. október 27. Ugyanerről számol be a Vas megyébe kiküldött telepítéssel foglalkozó bizottság is, 1947. szeptember 25-én.

⁴⁷⁶ PIA 274-7 169. öe. 457. Az 1947. szeptember 19-i pártközi értekezlet jegyzőkönyve.

A kitelepítések befejezése

A magyarországi német lakosság egy részének kitelepítése alapvetően nemzetközi kötelezettsége volt az Ideiglenes Nemzeti Kormány-nak, majd a Tildy-, a Nagy Ferenc- és a Dinnyés-kormány-nak. A kitelepítések első szakaszában az amerikai hatóságokkal kötött megállapodás értelmében elképzelhető volt, hogy az akció a tervek alapján 1946 nyarára befejeződik. Az amerikai hatóságok ebben az időben nem támasztottak különösebb akadályokat a kitelepítések elé. Az ütem megfelelt az amerikai hatóságok által kidolgozott és a SZEB által elfogadott terveknek.

A kisgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt 1946 áprilisától jogosan és felelősséggel indította meg országos méretű akcióit a magyar nemzetiséget és német anyanyelvet bevallók visszatartása ürügyén, amelynek során főként a gazdagabb, jómódú németek nagy tömegei mentesültek a kitelepítések alól. Lényegében ennek az alapállásnak lett a következménye az a pártközi megállapodás, amely szerint megszületett a 32.920/1946. B. M. számú rendelet. Ez ugyan jogosan finomítja az „anyanyelvesek” panaszát, hiszen mentesítette a kitelepítés alól azokat, akik 1941-ben a magyar nemzetiség mellett a német anyanyelvet jelölték meg, ha nem változtatták vissza magyar hangzású nevüket, nem voltak a Volksbund tagjai, nem voltak SS-katonák, illetve a német fasizmust sem anyagilag, sem más módon nem támogatták a magyar nép rovására.⁴⁷⁷ Ez a rendelet tovább csökkentette a kollektív felelősségre vonás gyakorlatát. A kisgazdapárt és az SZDP számára lehetőség nyílt a soraikba tömörült becsületes, demokratikus németek

⁴⁷⁷ Lásd bővebben *Komanovics József* 1979. 130.

mentesítésére, de a rendelet megjelenése után szélesedett a korrupció is.

A magyar nemzetiségű és német anyanyelvű személyek visszatartásáról szóló rendelet alapján megindult mentesítő akciók ügye akkor került a politikai harcok homlokterébe, amikor a csehszlovák—magyar lakosságcsere-egyezmény keretében a Szlovákiából áttelepülő magyarokat fogadni kellett. Az elhelyezés érdekében látott napvilágot a 4.300/1947. és az 5.300/1947. M. E. számú rendelet, amelyek a kitelepítésre kötelezettek összeköltöztetése után ideig-óráig biztosították a szlovákiai magyarság elhelyezését. Gyökeres változást nem hoztak ezek a rendeletek, mert a 32.920/1946. B. M. számú rendelet alapján az áttelepítendő, összeköltöztetendő túlnyomó többsége a vagyontalan németekből került ki, s a vagyonosabbakhoz nem, vagy alig lehetett hozzányúlni. Egyre nyilvánvalóbbá lett, hogy amíg az „anyanyelvekről” szóló rendelet érvényben van, a szlovákiai áttelepítés csak kis részben oldható meg. Ennek következtében 1947. június 21-én megjelent az 55.907/1947. B. M. számú rendelet, amely hatályon kívül helyezte a 32.920/1946. B. M. számú rendeletet, illetve visszaállította a 12.330/1945. M. E. számú rendelet maradéktalan végrehajtásának lehetőségét, de sok tekintetben módosította, finomította azt.

Az 55.907/1947. B. M. számú rendelet alkalmazásával történt meg az augusztusi szerelvények összeállítása. Komoly nehézségeket okozott az a körülmény, hogy a rendelet kiadása és a kitelepítések ismételt megindítása között viszonylag kevés idő volt a mentesítések alapos előkészítésére. A rendelet szelleméből kiindulva elsősorban azokat telepítették ki, akik a telepésekkel együtt éltek, akiknek eltávolítása demokráciaellenes magatartásuk miatt szükséges volt — ez adott legtöbb alkalmat az önkényeskedésekre —, s ha a fenti két feltétel mellett telepítési célokra igénybe vehető vagyonuk volt. A gyakorlatban sok esetben ez alapvető kritérium volt.

A tömeges szökések ellen adta ki a kormány a 10.515/1947. korm. számú rendeletet, amely komoly szankciókat helyezett kilátásba nemcsak a szökötekre, hanem a segítőkre is.

A németek kitelepítéséről sok rendelet volt érvényben, a tapasztalt méltánytalanságok egy része abból eredt, hogy az illetékesek nem

ismerték pontosan vagy rosszul magyarázták a rendeleteket, nem vették figyelembe a módosításokat. A magyar kormány 1947 őszén kiadta utolsó kitelepítési rendeletét, a 12.200/1947. korm. számú rendeletet, amely a magyarországi német lakosság Németországba áttelepüléséről szóló 12.330/1945. M. E. számú rendelet, valamint az ezzel kapcsolatos egyéb rendeletek módosítása, kiegészítése és összefoglalása címet viseli. Ebben — a magyarországi munkáshatalom megteremtésének küszöbén — tovább halványultak a kollektív felelősségre vonás elvei, igazságosabb elbírálás alá vonták a magyarországi német lakosságot. A rendelet 1947. október 28-án jelent meg, amikor a Magyar Kommunista Pártnak az 1947-es választások után jelentősen megnövekedtek hatalmi pozíciói. A kitelepítés első okaként a német nemzetiség bevallása szerepel még ebben a rendeletben is. Kitelepülni köteles az, aki 1941-ben német nemzetiségűnek vallotta magát, a Volksbundnak vagy német katonai alakulatnak önkéntesen tagja volt, s aki magyarosított nevét németre változtatta.⁴⁷⁸ Kitelepülni köteles a felsoroltakkal együtt a kiskorú gyermek, a velük együtt élő német anyanyelvű törvényes házastárs, s a német anyanyelvű le- és felmenők, akiket az áttelepítésre kötelezett személy tart el.

Nem kellett kitelepülniük az ipari, bánya- és mezőgazdasági munkásoknak, s a községben nélkülözhetetlen iparosoknak, amennyiben a Volksbundnak nem voltak tisztviselői, nem voltak önkéntes német katonák és nevüket sem változtatták németre. Tehát a Volksbund-tagság már nem volt a kitelepítés oka, csak a Volksbund-tisztviselés.

A 12.200/1947. korm. számú rendelet végleges választ adott az anyanyelvet bevallók ügyében. A német anyanyelvűek egységesen mentesültek a kitelepítés alól, ha más érvek nem szóltak ellenük. Vagyonuk a magyar államra szállt, külterületen 10 kat. hold csereingatlant kaptak. Minden más zárlatot feloldottak velük kapcsolatban. Tehát azok a magyarországi németek, akiknek az volt a „fő bűnük”, hogy 1941-ben német anyanyelvűnek vallották magukat, elvesztették vagyonukat, esetleg 10 kat. holdig a külterületeken csereingatlant kaptak.

⁴⁷⁸ Magyar Közlöny, 1947. október 28.

A kényszer SS-sorozások idején német katonai szolgálatba lépőket külön bírálták el, most már a szökést sem kellett igazolniuk. A rendelet meg sem említi az önkéntes áttelepülést, viszont a családtagokat kötelezi a távozó családfő követésére.⁴⁷⁹

A fenti rendelet alapján készítették elő és bonyolították le 1947 végén, 1948 elején a németek további kitelepítését Németország szovjet zónájába. Mivel a kisgazdapárt politikájában 1947 őszére lényeges változás következett be az országos vezetőségben és több helyen a megyei vezetésben is, előtérbe kerültek a haladó gondolkodású, demokratikus vezetők: Dobi István, Ortutay Gyula, Bognár József stb., a kitelepítési politika ellentmondásainak, bírálóinak hangadói az ellenzéki pártok lettek. Az országgyűlés 1948. februári ülészakán a kitelepítésnél még mindig tapasztalható igazságtalanságok ellen e pártok képviselői szólaltak fel elsősorban.⁴⁸⁰

A koalíciós pártok által előkészített mentesítések sokkal alaposabbak, meggyőzőbbek voltak. A pápai városi nemzeti bizottság 1948. január 5-én és 13-án 38 németet mentesített, de több kérelmet alaposabb indok hiányában elutasított.⁴⁸¹ A kislódi, a zirci,⁴⁸² a barcsi nemzeti bizottság alapos vizsgálat után több németnek nem fogadta el a mentesítő kérelmét.⁴⁸³ A kitelepítésre ítélt németek az MKP-t is megakarták környékezni, hiszen e pártnak a súlya 1948-ra egyre jelentősebb lett. Szulokon a telepfelügyelő és az MKP helyi titkára 10 000 Ft-ot szedett össze a kitelepítésre ítélt németektől, felutaztak Budapestre, hogy megszerezzék a szükséges mentesítő iratokat. A Somogy megyei pártbizottság tudomást szerzett az ügyről és az illetőket kizárta a pártból. A mentesítésből semmi sem lett.⁴⁸⁴

A nagyatádi járás néhány községében hasonló módon környékezték meg a kommunista pártot, de sikertelenül.⁴⁸⁵ Veszprém megyében

⁴⁷⁹ Komanovics József 1979. 131.

⁴⁸⁰ Országgyűlési Napló III.

⁴⁸¹ Vm. L. A pápai nemzeti bizottság iratai, 1948. január 5-i és 13-i jegyzőkönyvek.

⁴⁸² Vm. L. A kislódi nemzeti bizottság iratai. Az 1948. január 21-i és a zirci nemzeti bizottság 1948. március 21-i jegyzőkönyvei.

⁴⁸³ MSZMP Sm. B. A. 23. f. 7. öe. 1—9.

⁴⁸⁴ Uo. 23. f. 30. öe. 10—11. és 16—18. Jegyzőkönyvek, 1948. február 8.

⁴⁸⁵ Uo. 29. f. 13. öe. 20. Az MKP nagyatádi járási titkárának jelentése. Nagyatád, 1948. február 20.

korrupt hivatalnokok 1000-1500 forintért ígértek mentesítő okmányokat és amerikai útleveleket. A tetteseket letartóztatták.⁴⁸⁶ Bicskén volt SS-katonák léptek be a kommunista pártba, még az „R” gárdának is tagjai voltak. A bicskei járási pártbizottság 1948. április elején zárta ki őket a pártból.⁴⁸⁷ A bicskei járás német községeiben az MKP pártnapjain, sőt egyéb pártrendezvényein is csak a kitelepítéssel lehetett foglalkozni. Az MKP községi vezetői közül egyeseket ki kellett zárni a pártból, mert a gyakorlatban súlyos hibákat követtek el.⁴⁸⁸ Ez a valóságban azt jelentette, hogy néhány németet megmentettek a kitelepítés alól.

A két munkáspárt egyesülésének előkészítése idején jelentős politikai problémának tűnt az SZDP-ben tevékenykedő kitelepítésre ítélt németek további sorsának megítélése. Az egyesülést előkészítő járási és megyei értekezletek egyértelműen kimondták, hogy az SZDP jobboldali elemeit és a volksbundistákat ki kell zárni a pártból,⁴⁸⁹ s nem általában a németek kizárásáról nyilatkoztak.

A kitelepítési szerelvények az előre meghatározott tervek szerint indultak Németország szovjet zónájába. Tolna megyéből 1948. február 18-án egy szerelvény 1000 fővel indult el, 10 községből vagonírozták be a németeket. Még 12 községből készítették elő Tolnában a kitelepítést.⁴⁹⁰ Veszprém megyében az egyik helyi sajtó 1948. február 15-én még arról számolt be, hogy a megyében befejeződött a németek kitelepítése, az utolsó helységek Hidegkút, Tótvázsony voltak, ahonnan bevagonírozták a németeket.⁴⁹¹ Ennek alapján sorra érkeztek a szlovákiai magyarok Veszprém megyébe is.⁴⁹² Bács-Bodrog megyében

⁴⁸⁶ Veszprémi Kis Újság, 1948. február 15.

⁴⁸⁷ MSZMP Fm. B. A. 22/235-148. Az MKP bicskei járási titkárának jelentése. Bicske, 1948. április 3.

⁴⁸⁸ Uo. 22/235-209. Hangulatjelentések. Bicske, 1948. április 30.

⁴⁸⁹ MSZMP Bm. B. A. 16/6. Az MKP Baranya megyei titkárának jelentése. Pécs, 1948. április 5.; MSZMP Fm. B. A. 22/235-185. Az MKP és az SZDP bicskei járási titkárainak megállapodása, 1948. április 19.

⁴⁹⁰ Tm. L. Főispáni iratok, 193/1948. Az alispán jelentése a főispánhoz. Szekszárd, 1948. február 22.

⁴⁹¹ Veszprémi Kis Újság, 1948. február 15.

⁴⁹² Vm. L. Főispáni iratok, 88/1948. Az alispán jelentése a főispánhoz. Veszprém, 1948. április 1.

is meggyorsult a németek kitelepítése, s ennek alapján a csehszlovákiai magyarok letelepítése.⁴⁹³ A bajai, a jánoshalmi és a bácsalmási nemzeti bizottságok igen alapos munkát végeztek a mentesítéseknél is.⁴⁹⁴

A csávolyi nemzeti bizottsághoz Braunsdorfból érkeztek levelek a már kitelepített németektől, amelyekben nemzethűséget igazoló bizonyítványokat kértek.⁴⁹⁵ A levelek megzavarták a csávolyi telepéseket, annál is inkább, mert a megyei főispán beszámolója alapján a megyében százsámra éltek falujukból elszökött németek,⁴⁹⁶ akik időnként megjelentek volt birtokaikon s megfenyegették a telepéseket.

Békés megyében a mezőberényi és az eleki nemzeti bizottságok egyaránt sürgették a kitelepítések minél előbbi lezárását, „mert az ország gazdasági és politikai érdekei kárt szenvednek a kitelepítések elhúzódásával”.⁴⁹⁷

Baranyában 1948 elején a visszaszivárgott németeket itthon maradt német családok bújtatták, élelmezték.⁴⁹⁸ Az MKP nagynyáradi szervezete több ízben tiltakozott a megszökött németek rejtegetése miatt, akik kijelentették, hogy „nekik a kommunisták nem parancsolnak”.⁴⁹⁹ Kiskassán a haladó erők a kitelepítések gyors befejezését kérték.⁵⁰⁰ Veszprém megyében egy rendőrségi razzia alkalmából még 1948 májusában is volksbundistákat és SS-katonákat fogtak el.⁵⁰¹ Pápán szintén SS-katonákat vettek őrizetbe.⁵⁰² Szár községben fasiszta

⁴⁹³ Bács m. L. A hercegszántói nemzeti bizottság iratai 1947—1948.

⁴⁹⁴ Bács m. L. Alispáni iratok, 2.769/1948. A vármegyei főjegyző levele a főispánhoz. Baja, 1948. március 2.

⁴⁹⁵ Bács m. L. A csávolyi nemzeti bizottság iratai 1947—1948. Braunsdorf, 1948. február 27.

⁴⁹⁶ Népszava, 1948. április 24. A Népszava arról is beszámolt, hogy az athéni kormány SS-legényeket toborzott Németországban, s ezeket kívánta bevetni a szabadságért harcoló görög hazafiak ellen.

⁴⁹⁷ Bé. m. L. A mezőberényi nemzeti bizottság 1948. március 31-én és az eleki nemzeti bizottság március 21-én felvett jegyzőkönyvei.

⁴⁹⁸ MSZMP Bm. B. A. 16/18. A megyei főispán jelentése az MKP Közigazgatási Osztályához. Pécs, 1948. március 3.

⁴⁹⁹ Uo. 15/73. Az MKP nagynyáradi titkáranak jelentése. Nagynyárád, 1948. február 16.

⁵⁰⁰ Uo. Jegyzőkönyv. Kiskassa, 1948. április 4.

⁵⁰¹ Veszprémi Kis Újság, 1948. május 20.

⁵⁰² Új Veszprémmegye, 1948. január 23.

könyveket, Hitler és közvetlen munkatársait dicsőítő írásokat találtak.⁵⁰³

Április elején Fejér megyében 12 községből 700 német családot telepítettek ki.⁵⁰⁴ Bakonyrák volt az utolsó község, ahonnan kitelepítés történt. Május hónap folyamán Fejér megyében is lezárult a kitelepítési akciók sorozata.⁵⁰⁵ Baranyából május folyamán több kitelepítési szerelvény indult el, amelyen szép számmal voltak olyanok, akik még a rendelet szerint sem kerülhettek volna fel a vonatokra.⁵⁰⁶ Vas megyében a nemzeti bizottságok igen alapos, sokoldalú mérlegelés után hozták meg a döntéseket a kitelepítésről, illetve a mentesítésről. Rábafüzesen a 15 tagú nemzeti bizottság az alábbi arányokban szavazott a kitelepítés ügyében, konkrét nevek nélkül: 9 igen, 6 nem — 5 igen, 10 nem — 8 igen, 7 nem — 8 igen, 7 nem — 7 igen, 8 nem — 6 igen, 9 nem — 15 igen, 0 nem — 8 igen, 7 nem — 9 igen, 6 nem.⁵⁰⁷

Sopron megyében, de másutt is a kitelepítési névjegyzéket 5 napig függesztették ki a községi előjáróságokon és a beérkezett véleményeket figyelembe véve döntöttek az ügyben.⁵⁰⁸ A szeptetneki nemzeti bizottság széles körű vizsgálat alapján döntött arról, hogy kik támogatták a hitlerizmust és kik mondtak ellent a Volksbundnak.⁵⁰⁹ A községi nemzeti bizottság hivatása magaslatán állva bátran kiállt a haladó németek mellett, ugyanakkor szorgalmazta azok kitelepítését, akik rászolgáltak a büntetésre. „Olyan német anyanyelvű, német nemzetiségű személyek maradtak ki a névjegyzékből, akik Volksbund-aktivátorok, -szervezők voltak, akik a demokráciáról ma is becsmérlőleg nyilatkoznak. Kérjük a nevezettek soronkívüli kitelepítését”⁵¹⁰ A

⁵⁰³ MSZMP Fm. B. A. 22/235-255. Jelentés Szárról, 1948. május 16.

⁵⁰⁴ Fm. L. Földhivatali iratok, 2.084/1948. A megyei földhivatal vezetőjének jelentése az alispánhoz. Székesfehérvár, 1948. április 3.

⁵⁰⁵ Uo. Főispáni iratok, 726/1948. A főispán jelentése a belügyminiszterhez. Székesfehérvár, 1948. május 5.

⁵⁰⁶ MSZMP Bm. B. A. 16/18. A főispán jelentése az MKP Közigazgatási Osztályához. Pécs, 1948. június 3.

⁵⁰⁷ Vas m. L. A rábafüzesi nemzeti bizottság 1948. június 9-i jegyzőkönyve.

⁵⁰⁸ Gy. Sm. L. II. Főispáni iratok, 710/1948. A csepregi járási főjegyző jelentése a főispánhoz. Csepreg, 1948. június 29.

⁵⁰⁹ Zm. L. Szeptetnek község nemzeti bizottságának jegyzőkönyvei. 1948. július 1.

⁵¹⁰ Vas m. L. Kőszeg városi és járási nemzeti bizottság jegyzőkönyvei, 1948. július 4.

nemesnádudvari nemzeti bizottság hasonlóan lépett fel a Volksbundtagok és az SS-katonák mentesítése ellen.⁵¹¹ Bácsalmáson a tömeghatalmat ítélte el a méltatlan bűnösök mentesítését.⁵¹²

Augusztus és szeptember folyamán Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Baranya, Bács-Bodrog megyéből 8 szerelvény hagyta el az országot, majd 1948. szeptember végén végérvényesen leállt a németek kitelepítése. Az Országos Földbirtokrendező Tanács 1948. október 1-jén körlevelet bocsátott ki a németlakta megyék főispánjaihoz: „A magyarországi német lakosság Németországba való áttelepítése ez idő szerint szünetel.”⁵¹³

A magyar—csehszlovák lakosságcsere-egyezmény végrehajtása érdekében kiadott 22.900/1948. F. M. számú rendelet a német lakosság összeköltöztetéséről intézkedett. A rendelet hangsúlyozta, hogy „az összeköltöztetett személyek szorgos munkával való megélhetését biztosítani kell. Evégből a földműves foglalkozású személyeknek birtokában kell hagyni olyan állatállományt és mezőgazdasági munkaeszközöket, amellyel gazdálkodni szoktak, 5 kh ingatlanig. . . Ugyancsak az érdekeltek birtokában kell hagyni az évi élelmiszerkészletet és a tüzelőt.”⁵¹⁴ A rendelet intézkedett az apróbb állatok, lakásberendezési tárgyak megtartásáról is. A szlovákiai magyarok áttelepítése céljából a rendelet hatálya alá eső németektől elvették a telepítésre alkalmas házakat, s jóval értéktelenebb csereházakat kaptak helyettük.

Magyarországon 1948 nyarán győzött a népi demokratikus forradalom, létrejött a munkáshatalom, s ez a tény tükröződött a hazai németiséget érintő kitelepítési politikában is. Nem azonnal és nem egycsapásra, de a munkáshatalom lényegéből következik a nemzetiségi kérdés internacionalista, osztályalapokon álló megoldása, s ennek körvonalai 1948-ban már látszóttak.

⁵¹¹ Bács m. L. A nemesnádudvari nemzeti bizottság 1948. augusztus 22-i jegyzőkönyve.

⁵¹² Uo. Alispáni iratok, 8.527/1948. Az alispán jelentése a főispánhoz. Baja, 1948. július 30.

⁵¹³ Vas m. L. Főispáni iratok, 583/1948, 760/1948.

⁵¹⁴ Gy. Sm. L. II. Főispáni iratok, 1.013/1948. Az OFT körlevele valamennyi földhivatalhoz. Budapest, 1948. október 1.

A korabeli jelentések arról számoltak be, hogy a német lakosság összeköltöztetése és a felvidéki magyarok letelepítése rendben és szervezeten történik az országban. A bajai járásban Bácsbokodon, Bácsborsodon, Nemesnádudvaron, a bácsalmási járásban Bácsalmáson, Csikérián, Kunbaján, a jánoshalmi járásban Borotán, Rémben zökkenőmentesen, emberségesen történik az összeköltöztetés.⁵¹⁵ A soproni járási főjegyző azt írta, hogy a németek összeköltöztetése és életlehetőségeinek biztosítása nem okozott semmiféle rendzavarást.⁵¹⁶ Hasonló jelentések készültek Veszprém, Fejér, Vas, Tolna és Baranya megyékben is.

Csehszlovákiában 1948. május 9-én elfogadták az új népi demokratikus alkotmányt, „amelynek értelmében a magyar nemzetiségű lakosság visszakapta politikai, állampolgári jogainak jelentős részét”,⁵¹⁷ majd 1949. április 16-án Budapesten aláírták a magyar—csehszlovák barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási egyezményt. A magyar országgyűlés 1949. június 15-i ülésén Andics Erzsébet képviselő a következőket mondta: „Az elmúlt esztendőek eredményei, a népi demokratikus rend nagy győzelmei hazánkban és Csehszlovákiában, 1947-ben nálunk, 1948-ban pedig a Csehszlovák népi Köztársaságban lefolyt nagy fordulat teremtette meg reális anyagi és osztályalapját annak, hogy a két nép egymásra találjon és annyi évszázados félreértés és ellenségeskedés után a barátság, az őszinte együttműködés útjára lépjen.”⁵¹⁸

Magyarországon a megváltozott hatalmi viszonyok, a szlovákiai magyarok áttelepítésének befejezése tette lehetővé a német lakosság kitelepítésének végleges lezárását. A minisztertanács 4.248/1949. M. T. számú rendelete leszögezte, hogy Magyarországon befejeződött a német lakosság kitelepítése.⁵¹⁹ Majd a 4.364/1949. M. T. számú

⁵¹⁵ Bács m. L. Alispáni iratok, 11.738/1948. Az alispán jelentése. Baja, 1948. október 30.

⁵¹⁶ Gy. Sm. L. II. Főispáni iratok, 1.171/1948. A járási főjegyző jelentése a főispánhoz. Sopron, 1948. december. I.

⁵¹⁷ Népszava, 1948. december 11. Siroky miniszterelnök-helyettes válasza az MTI prágai tudósítójának.

⁵¹⁸ *Országgyűlési Napló* I. 70.

⁵¹⁹ Magyar Közlöny, 1949. szeptember 23., szeptember 24.

utasítás rendezte az áttelepítésre kijelölt, de áttelepítésre nem került németek állampolgárságát. Eszerint, akik 1949. október 11-én Magyarországon laktak, lakóhely és munkavállalás szempontjából a magyar állampolgárokkal azonos elbírálás alá esnek.⁵²⁰ A 4.364/1949. M. T. számú rendelet értelmében a korábbi rendelkezések alapján az államra szállt minden olyan ingóságot, amelyet az ingatlan eredeti tulajdonosa 1949. december 31-én ténylegesen birtokában tartott, részére visszahagyottnak tekintették, amennyiben az illető német Magyarországon lakott, és eleget tett bejelentkezési kötelezettségének. Az érintett német dolgozók komoly várakozással fogadták az intézkedést és nagy számmal éltek a lehetőséggel, mert remélték, hogy állampolgári jogaikba való visszahelyezésük ezzel még közelebb kerül a megvalósuláshoz.⁵²¹

A magyarországi német lakosság kitelepítésének ügyét véglegesen a 84/1950. M. T. számú rendelet zárta le. Ennek alapján valamennyi németek kitelepítésével kapcsolatos intézkedés 1950. március 20-tól hatályát veszítette.⁵²² Német nemzetiségű dolgozóink a magyar állam egyenlő jogú polgáraivá váltak. Ez a valóságban, a gyakorlatban még nem jelentette azt, hogy mindannyian tudtak is élni állampolgári jogaikkal. A személyi kultusz, a dogmatikus politikai irányzat torzulásokat okozott fejlődő nemzetiségi politikánkban is.

A kitelepítések végleges lezárása előtt, 1949-ben népszámlálás volt Magyarországon. A hivatalos adatok szerint 22 445 fő vallotta magát német anyanyelvűnek, az összlakosság 0,2%-a. Ez a szám nyilvánvalóan nem tükrözi a valóságot. Hiszen, ha a kitelepített németek számát és a világháború folyamán meghalt vagy elmenekült magyarországi németek számát összegezzük és levonjuk az 1941. évi népszámlálási adatokból, mintegy 200 000-220 000 német nemzetiségű maradt Magyarországon.

Magyarországon a német nemzetiségű lakosság egy részének kitelepítésével és a csehszlovák—magyar lakosságcsere-egyezmény végrehajtásával lényegesen csökkent a nemzetiségiek száma. Az 1946

⁵²⁰ Magyar Közlöny, 1949. október 1.

⁵²¹ Uo.

⁵²² Magyar Közlöny, 1950. március 25.

és 1949 közötti időszakban 73 237 szlovákot Csehszlovákiába és 135 655 németet a mai NSZK területére, 50 000 németet a mai NDK területére telepítettek ki Magyarországról.⁵²³ A hivatalos nyugatnémet források⁵²⁴ szerint a magyarországi németeket az alábbi területekre telepítették ki: Schleswig-Holsteinba 201, Hamburgba 233, Alsó-Szászországba 1535, Brémába 53, Észak-Vesztfáliába 2326, Hessenbe 25 583, Rheinland-Pfalzba 1180, Baden-Württembergbe 97 486, Bajorországba 49 220, Nyugat-Berlinbe 179, Berlinbe 200, az NDK területére 19 000, Ausztriába 13 000, a tengerentúlra 3000, összesen 213 196 főt.

A fenti számokban a világháború folyamán elmenekült németek is szerepelnek, közöttük az SS-katonák is. Lucius D. Clays visszaemlékezése alapján Németország amerikai zónájába 168 000 magyarországi német érkezett meg.⁵²⁵ Az amerikai katonai kormányzat hivatalos értesítése alapján 175 591 németet telepítettek ki Magyarországról.⁵²⁶ Matthias Annabring adatai alig térnek el e számoktól.⁵²⁷ A magyarországi részadatok összesítése alapján az NSZK és az NDK területére telepített németek száma kereken 185 000.⁵²⁸

⁵²³ Korom Mihály 1984. 69.

⁵²⁴ *Die deutschen Vertreibungsverluste* 400. Wiedlein Johann 1957. adatai (161.) eltérnek ezektől a számoktól. Szerinte az NSZK-ba 178 000, Ausztriába 12 000, az NDK területére 50 000 főt telepítettünk ki, tehát összesen 240 000-et.

⁵²⁵ Clays, D. Lucius 1950. 313—314.

⁵²⁶ Amt des Militär-gouverneurs für Deutschland USA I—31. Juli 1947. Statistisches Anhang.

⁵²⁷ Annabring, Matthias 1952. 60.

⁵²⁸ Az adatok a Népgondozó Hivatal, az OFT irataiból valók. Lásd UMKL NH és OFT iratok 1945—1949 között; Balogh Sándor 1982a 102. Bellér Béla 1981. 189. a magyarországi németek összveszteségét 250 000 főre teszi: NSZK-ba 170 000-et, NDK-ba 54 000-et, Ausztriába 15 000-et telepítettünk ki, a háborús veszteség 11 000 fő volt. Korom Mihály 1984. 69—70. adatai: Németország amerikai zónájába a Népgondozó Hivatal adatai szerint 135 655 németet telepítettünk ki, a Belügyminisztérium adatai szerint 127 000-et, Németország szovjet övezetébe 50 000-et. Az összesen kitelepített magyarországi németek száma 177 000-től a 230 000-ig terjed a különböző statisztikákban. Ezek az adatok az eltérő szempontok szerinti számolás következtében különböznek egymástól. A háború után kitelepítettek száma, akikről ezt bizony tudjuk dokumentálni, 177 000—186 000 fő. Némely statisztika, mindenképp a nyugatnémet adatok nagy része magukban rejti a harcok során önként elmenekült német lakosok számát is, illetve

A kitelepítések első számú okaként — kivétel nélkül minden rendelkezben — a német nemzetiség bevallása, több helyen az anyanyelv bevallása szerepel. A németek kitelepítését szabályozó alaprendelet elvben minden német kitelepítéséről intézkedik, hiszen csak így lehetett eleget tenni a SZEB előírásainak. Igaz, hogy minden rendelkezben ott vannak a kivételek is, a mentesíthetők is, de ezek száma olyan kicsire tehető, hogy nem módosítja a kollektív felelősségre vonás általános alkalmazását a németek kitelepítésénél. A korabeli Európában nem volt elszigetelt jelenség a kollektív büntetés elvének gyakorlata. A háborús felelősségben egész nemzeteket marasztaltak el a volt uralkodó osztályok esztelen politikája miatt, nemzeti kisebbségeket tettek kollektíve felelőssé háborús kormányok politikája miatt. A kitelepítési politika gyakorlati megvalósításában a nemzeti államok megteremtésének sztálini koncepciója is közrejátszott. A nemzetiségi kérdést meg lehet oldani erőszakos kitelepítésekkel is, de ez nem elvi politika, hanem durva nacionalizmus, rövidlátó politikai taktika. A bűnösöket természetesen felelősségre kellett vonni, meg kellett büntetni, de a kollektív felelősség elvét nem szabad alkalmazni. A kényszerkitektelepítés pedig kollektív büntetés. A kitelepítési szerelvényekre tömegével kerültek fel olyan németek is, akiknek egyedüli bűnük az volt, hogy németnek vallották magukat. Kétségtelen túloz, de van némi alapja az amerikai ellenőrzés alatt álló német lap, a Neckarzeitung cikkírójának, aki a lap 1946. június 19-i számában azt írja, hogy a kitelepítettek között alig találni olyan németet, aki 1941-ben a Volksbund tagja lett volna Magyarországon.

A magyarországi németek kitelepítése a szövetséges nagyhatalmak elvi irányításával, hozzájárulásával, közreműködésével, ellenőrzésével történt, e hatalmak pedig felelősek voltak Európa, az egész világ jövőjéért. Hazánkban a németek kitelepítését elsősorban a koalíció balszárnya szorgalmazta. Az új magyar állam kezdettől fogva védte, óvta az országhoz hűséges, haladó németeket.

a háború alatti országterületről elvonultakat is. Másrészt az SS-be önként jelentkezettek már a Horthy-korszakban elvesztették magyar állampolgárságukat, tehát az ő kitelepítésükhöz sem az antifasiszta nagyhatalmaknak, sem a beneši politikának, sem pedig a magyar népi demokratikus kormánynak nincs semmi köze.

A magyarországi németek egy jelentős része tettekben vállalt szolidaritást a hitleri Németországgal, s olyan bűnöket követett el a magyar nemzettel szemben, amelyekért a világ minden táján felelősségre vonás jár. De nem a kitelepítés az egyetlen lehetséges útja ennek a felelősségre vonásnak. A kitelepítés bármilyen emberségesen, körültekintően, figyelmességgel történjék is, lehetetlenné teszi, hogy ne bűnhődjenek ártatlanok is. Balogh Sándor nagyon találóan fogalmaz: ne gyaluljanak ott, ahol ennyire hullik a forgács. A kitelepítés lényegében nem magyar kezdeményezés volt, s végrehajtása nem magyar szorgalmazásra történt. A beneši politika a Magyarországról kitelepítendő németek helyére szándékozott kényszerű eszközökkel átrakni a csehszlovákiai magyar nemzetiségű lakosságot. Így került sajátos és szoros összefüggésbe valamennyi magyarországi német és az összes csehszlovákiai magyar kollektív felelősségre vonású és büntetési formájú teljes kitelepítésének a kérdése.⁵²⁹ Nem véletlen, hogy a SZEB több utasításában 500 000 magyarországi német kitelepítése szerepel, kb. ennyi volt azoknak a száma, akiket Csehszlovákiából át akartak telepíteni Magyarországra.

A kitelepítések folyamán — 1947 őszéig — a magyar kormányok nem teljesen önállóan tevékenykedtek. A SZEB-nek meghatározó, döntő szerepe volt, amelynek előírásait végre kellett hajtani. „A döntően nemzetközi előírások végrehajtásaként eszközölt telepítési intézkedések, illetőleg következményeik — amelyek politikailag ártatlan emberek ezrein, sőt tízezrein is sebeket ejtettek — még nagyon hosszú ideig kísértettek és bonyolították nemcsak a belpolitikai viszonyokat, hanem az ország nemzetközi helyzetét is.” Az anyagi, társadalmi egyenlősítés társadalmi igazságtevésének útját paradox módon egyéni tragédiák és tömegméretekben ismétlődő igazságtalanságok is kísérték. A régi el nem menekült hatalmi-adminisztratív elit elmozdítása vagy a volt Volksbund-tagok kitelepítése sem volt mentes ezektől.⁵³⁰ Bár igaz, hogy a kitelepítés országos vezetői és végrehajtói előtt nem az a cél lebegett, hogy minden németet megbüntessenek,

⁵²⁹ Korom Mihály 1984. 69.

⁵³⁰ Lásd bővebben: Balogh Sándor 1982a 102.; Berend T. Iván 1985. 8., Komanovics József 1969. 130., valamint Balogh Sándor 1982b

hanem a tényleges bűnösök kiválogatására törekedtek, ez az elgondolás azonban a gyakorlatban sokszor csődöt mondott.⁵³¹

A magyarországi németek egy részének nácizálásáért, fasiszta tevékenységéért az illetékes birodalmi körökön kívül a második világháború előtti, de különösen a világháború alatti magyar kormányok is felelősek. De a felelősséget nem lehet csak a magyar kormányokra hárítani, mint ahogy az emigráció irodalmában sokan teszik. Sőt, még Szekfű Gyula is egyoldalúan vélekedett e kérdésben. „Az a Sopron vidéki német, aki elmondta nekem, hogy akarata ellenére taszították ki a magyar hadseregből és adták át Hitlernek, hogy SS katonává tegye, egyszerű ténymegállapításával államiságunk lealázó süllyedését jellemezte. . . . a magyar állam volt felelős, amely esztelenül megengedte éveken át a volksdeutsch gondolat hitleri megfogalmazásának elterjedését saját polgárai között.”⁵³² A háborús és népellenes, nemzetellenes bűnökben az egyéni felelősséget is meg lehetett és meg kellett állapítani.

Az 1946. évi IX. tc. kimondta, hogy a Németországba áttelepített németek által visszahagyott minden vagyon tulajdonjoga tehermentesen a magyar államra száll. Majd a németek összeköltöztetése után felajánlott és elfogadott csereingatlan értékkülönbözete képezte a szövevényes vagyoni jogi vitákat, majd e gazdasági ügyek is véglegesen lezárultak.

A munkáshatalom győzelme után a kitelepítések lezárultak Magyarországon, politikai következményeik hosszú ideig megmaradtak. A Magyar Dolgozók Pártjának 1948-ban elfogadott programja, s ennek alapján a Magyar Népköztársaság 1949-es alkotmánya alapvetően a lenini nemzetiségpolitika elveit tükrözi; a gyakorlatban, a valóságban ezek az elvek csak részben valósultak meg. Az új gazdasági, társadalmi alapokon álló nemzetiségpolitika súlyos torzulást szenvedett az 1948, 1949 táján megromlott magyar—jugoszláv államközi kapcsolatok következtében. Lényegében ellentmondás keletkezett az elmélet és a gyakorlat között. Formálisan ugyan megvoltak a kinyilatkoztatások, de nem érvényesült a lenini nemzetiségpolitika. Pedig Lenin többször

⁵³¹ *Komanovics József 1969. 130.*

⁵³² *Szekfű Gyula 1947. 71.*

figyelmeztetett bennünket: „...a proletárszolidaritásnak, s következképpen a proletár osztályharcnak sarkalatos érdeke azt követeli, hogy sohase kezeljük formálisan a nemzetiségi kérdést.”⁵³³ A személyi kultusz és a dogmatizmus következtében eltorzult pártirányítás nem adott lehetőséget a nemzetiségi kérdés kiteljesedésére.

Amíg Magyarországon 1948 és 1956 között alig jelent meg néhány cikk, tanulmány a nemzetiségi kérdéstről, addig a nyugati emigráció szinte ontotta szellemi termékeit a magyarországi németek kitelepítéséről, német nemzetiségünk sorsának alakulásáról. Elsősorban Johann Weidlein aktivizálódott, de Matthias Annabring, Paul Flach és a többiek is sajátosan értékelték az új helyzetet. A magyarországi németek háború utáni felelősségre vonását igazságtalannak, jogtalan-
nak tartják, mindezért a Szovjetuniót és a Magyar Kommunista Pártot⁵³⁴ teszik felelőssé. Kertész István, a magyar külügyminisztérium békeelőkészítő osztályának volt vezetője megírta a magyarországi németek kitelepítésének hátterét, s ezt a magyar diplomácia legsötétebb korszakához hasonlítja.⁵³⁵ Marschalkó Lajos egyik munkájában azt fejtegeti, hogy a magyarországi németek kitelepítése már a balatonszárszói konferencián eldőlt, ahol elhatározták, hogy a kitelepítésre még akkor is sor kerül, ha Németország megnyeri a háborút.⁵³⁶

Johann Weidlein hálátlanságnak tartja a németek kitelepítését, mert az évszázados német kulturális hatások, a németiség alkotásai nélkül a magyarság nem tudott volna fejlődni.⁵³⁷ A magyarországi németek kitelepítésének felelőssége egyedül a Magyar Kommunista Pártot terheli — vallja Weidlein.⁵³⁸ Matthias Annabring a magyar kommunisták kegyetlen és kiagyalt kitelepítési terveit állítja egyik munkája

⁵³³ Lenin 1967. 451—452.

⁵³⁴ Südstdeutsche Heimatblätter 5. Jahrgang, München, 1956. 73—74., 188.

⁵³⁵ Kertész István 1953.

⁵³⁶ Marschalkó, Lajos 1953.

⁵³⁷ Weidlein, Johann 1954. 104.

⁵³⁸ Uo. 101. „Die Verantwortung für die Vertreibung der Deutschen aus Ungarn versuchen sie trotzdem allein den Kommunisten in die Schuhe zu schieben.” A magyarországi németek kitelepítését bírálja Janics Kálmán 1979, amelyben a szerző a szlovákiai magyarság 1945—1948 közötti történetével foglalkozik.

középpontjába.⁵³⁹ Másutt arról ír, hogy a Volksbund kultúrszervezet volt, amely nem sértette a magyarság érdekeit.⁵⁴⁰ A Volksbund kultúrszervezet jellegének bizonyítását Weidlein is fontosnak tartja. Egyéb német és magyar nyelvű lapok, a Heimatruf,⁵⁴¹ az Ostprobleme,⁵⁴² a Südostdeutsche Heimatblätter,⁵⁴³ a Südost-Deutsche,⁵⁴⁴ a Hungaria,⁵⁴⁵ a Látóhatár,⁵⁴⁶ az Új Magyar Út⁵⁴⁷ és még számos nyugati lap cikkáradata a németek kitelepítésén keresztül ítéli meg a népi demokratikus Magyarország egész politikáját.

A mai marxista magyar történetírók közül Balogh Sándoron és Komanovics Józsefen kívül alig néhányan foglalnak állást a magyarországi németek kitelepítésének ügyében.⁵⁴⁸ Ságvári Ágnes azon a véleményen van, hogy „maga a kitelepítés elsietetten, s nem eléggé differenciáltan valósult meg . . . Miután a kitelepítésben nemzetközi és belpolitikai síkon egyaránt kifejezetten a baloldal követelése érvényesült, és a végrehajtását is a baloldal szorgalmazta, végrehajtásának ódiума is rájuk háramlott.”⁵⁴⁹

Hazánkban 1953 után lassú fejlődés volt tapasztalható a helyes és eredményes nemzetiségi politika gyakorlati megvalósításában. Ennek eredményeképpen 1955. július 18-án létrejött a Magyarországi Németek Demokratikus Szövetsége mint kulturális szervezet. Előtte egy évvel jelent meg a Freies Leben, amely nagy segítséget adott az új alapokon nyugvó szervezet létrehozásához. A szocialista nemzetiségi politika elméleti és gyakorlati összhangjának biztosítását szolgálta az MDP Központi Vezetőségének 1956. május 21-i határozata a nemzetiségek között rendezendő oktatási és kulturális munkáról.⁵⁵⁰ A

⁵³⁹ *Annabring, Matthias* 1954. 110

⁵⁴⁰ *Annabring, Matthias* 1955. 623.

⁵⁴¹ Heimatruf, 1952. február.

⁵⁴² Ostprobleme, Jg. 1952. Vom 10. Mai. S. 585.

⁵⁴³ Südostdeutsche Heimatblätter, Jg. 1956. S. 33.

⁵⁴⁴ Südost-Deutsche, 1956. 10. szám.

⁵⁴⁵ Hungaria, 1949. szeptember 9.

⁵⁴⁶ Látóhatár, 1953. évf. 301 oldal.

⁵⁴⁷ Új Magyar Út, 1950. évf. 1. füzet.

⁵⁴⁸ Lásd bővebben: *Balogh Sándor és Komanovics József* idézett munkáit.

⁵⁴⁹ *Ságvári Ágnes* 1972. 1344—1345.

⁵⁵⁰ *Kövágó László* 1968; *Herczeg Ferenc* 1976. A magyarországi nemzetiségi kérdésről lásd még: *Kövágó László* 1978, 1981; *Nagy László* 1955; *Hoóz István* 1968, 1977.

határozat az 1956. október 23-án kirobbant ellenforradalom miatt nem valósulhatott meg. Az ellenforradalom idején a hazánk területén maradt volksbundisták és SS-katonák egy része akcióba lépett, sőt nyugatról is megindultak kisebb csoportok a kitelepítettek közül a munkáshatalom megdöntése céljából.⁵⁵¹

A személyi kultusz és a dogmatizmus káros következményeitől mentes Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottsága 1958. október 7-én határozatot hozott a Magyarországon élő nemzetiségek továbbfejlődése érdekében. E határozat kimondja, hogy a nemzetiségek között folyó munka megfelel a marxizmus—leninizmus tanításainak, s rámutat arra, hogy következetes elvi harcot kell folytatni bármely oldalról megnyilvánuló nacionalista jelenségek ellen. A Politikai Bizottság határozata felhívta a figyelmet arra, hogy a területi pártbizottságokon fokozottabban foglalkozzanak a nemzetiségi kérdéssel. Ennek következtében a németlakta megyék pártbizottságai 1958—1960 között megvizsgálták a nemzetiségek helyzetét és előremutató, fontos határozatokat hoztak. A Somogy megyei pártbizottság jelentése megállapította, hogy „a németek nem ismerik a lenini nemzetiségi politikát, mert eddig — 1959-ig — nem észlelték közvetlen megvalósítását, s ennek alapján kételkednek őszinteségében”.⁵⁵² A Veszprém megyei pártbizottság jelentése rávilágított arra, hogy a kitelepítések végrehajtásánál tapasztalható hibák — ártatlan emberek is rákerültek a kitelepítési listára, a családokat szétszakították stb. —, valamint a kitelepítések ténye sok becsületes, itthon maradt németet megzavart, s mindezek politikai következményei még 1959-ben is megvoltak. Veszprém megyében — de másutt is — „a legfájóbb ügyeket a házügyek képezték. A telepes is ott van, de a német is a faluban él, akié a ház volt. Ha a német elmegy a háza előtt, a lakóra nem jó szemmel néz. Nem tudjuk ma már kivizsgálni a jogos sérelmeket...” — állapítja meg a Veszprém megyei pártbizottság végrehajtó bizottsága.⁵⁵³ Nem lehetett a megoldás útja a sérelmek vagy

⁵⁵¹ Lásd bővebben: *Hollós Ervin 1967. és R. Farkas Klára 1957.*

⁵⁵² MSZMP Sm. B. A. 1. f. 1959. 58. öe. 2. Somogy megye német és délszláv lakosairól készült jelentések, 1959.

⁵⁵³ MSZMP Vm. B. A. 1. f. 8. öe. 1958. december 22-i VB jelentés.

a vélt sérelmek tömeges kivizsgálása. Helyesen látták Veszprémben és más megyékben is a megoldást: a lakásépítéseknel, lakásvásárlásoknál növelték német nemzetiségű dolgozóink számára az állami támogatás mértékét.

Az MSZMP Politikai Bizottságának fenti határozata előírta, hogy növelni kell német nemzetiségünk soraiban a politikai aktivitást, erősíteni kell a szocialista tudatot. Annál is inkább, mert ebben az időszakban felélénkült az ellenséges propaganda. De a magyar lakosság egy részénél is tapasztalható volt nacionalista megnyilvánulás. A németek közül többen nem merték megrendelni a Neue Zeitungot, a német szövetség hetilapját, mert féltek, hogy német nacionalizmussal vádolják őket.⁵⁵⁴ A magyarok és a németek között ebben az időben még kölcsönösen jelentkeztek nacionalista maradványok.⁵⁵⁵

Német nemzetiségünk szocialista fejlődésében, gazdasági, társadalmi, kulturális felemelkedésében döntő változást hozott a mezőgazdaság kollektivizálása. E tény jelentős mértékben rendezte a vagyoni jogi vitákat, s az egyre terebélyesedő turizmus során megvalósulhatott az itthon maradt és a kitelepített németek kölcsönös látogatása is. Ezt az örvendetes fejlődést igyekezett kihasználni a fellazítási politika. Az adminisztratív intézkedések nem segítettek volna. Helyette erősítettük hazai németiségünk szocialista öntudatát, a szocialista hazafiságot és a proletárinternacionalizmust. Az 1960-as évek közepétől Magyarországon a párt és az állami vezetés minden területén erősödött, tudatosult az a felismerés, hogy a nemzetiségi kérdéssel rendszeresen, állandóan foglalkozni kell.⁵⁵⁶ Majd az MSZMP Politikai Bizottsága 1968 szeptemberében ismét napirendre tűzte a magyarországi nemzetiségek helyzetének vizsgálatát a hatékonyabb politikai munka érdekében. Egy évvel később az Agitációs és Propaganda Bizottság konkrétan meghatározta a gyakorlati feladatokat is. Ugyanez a bizottság 1973-ban ismét ajánlásokat tett nemzetiségi politikánk finomítása, tökéletesítése érdekében.⁵⁵⁷

⁵⁵⁴ *Kövágó László* 1968. 27.

⁵⁵⁵ Uo. 28.

⁵⁵⁶ *Herczeg Ferenc* 1976. 29.

⁵⁵⁷ Uo. 30.

Az MSZMP X., XI., XII. és XIII. kongresszusa a nemzetiségi kérdést a szövetségi politika szoros, elválaszthatatlan részének tekintette. E pártdokumentumok alapján születtek meg a szükséges állami intézkedések a nemzetiségekre vonatkozóan kulturális, oktatási stb. téren.

A magyarországi németek zöme ma is a mezőgazdaságban, elsősorban a termelőszövetkezetekben tevékenykedik. Kisebb részük városokban él, üzemekben, gyárakban és a szolgáltatásban dolgozik. Létszámban lassan emelkedik a német nemzetiségű értelmiség is. A közös osztályérdek, a közös sors, a közös haza széttephetetlen kapocsként fogja össze a magyar és a nem magyar anyanyelvű dolgozókat. Ma az ember értékét, becsületét elsősorban a munka, a szocialista Magyarorszáért végzett tevékenység adja. Német nemzetiségünk fájdalmas, tragikus időszaka végetért. Az elmúlt évtizedekben egészséges nemzetiségi konszolidáció zajlott le hazánkban. Egyik vezető politikusunk a Magyarországi Németek Demokratikus Szövetségének nemrég lezajlott VI. kongresszusán azt mondta, hogy ma is jogosnak, indokoltnak tartjuk, hogy a bűnt elkövetőket — ha németek, ha magyarok voltak — felelősségre vonták. De meggyőződéssel valljuk, hogy nincsenek szektás vagy fasiszta népek, hogy a népeket nem lehet leváltani. Mélyen fájjaljuk, hogy ártatlan, sőt haladó emberek is bűnhődtek olyan bűnökért, amelyeket nem ők követtek el — mondotta Aczél György.

Szorgalmas, dolgozó német nemzetiségünk tudatát mindjobban áthatja az a felismerés — s ezt a gyakorlat is bizonyítja —, hogy ők a Magyar Népköztársaság egyenlő jogú, megbecsült állampolgárai. Lenin arra tanít bennünket, hogy a nemzeti kisebbségekkel szemben tanúsított engedékenységet az adott esetben inkább túlozzuk el, mint fordítva.⁵⁵⁸

Az elmúlt ötven év története telített ellentmondásokkal, tapasztalatokkal, tanulságokkal. S ha a tanulságok kölcsönös levonásához e szerény munka némi segítséget nyújtott, a szerző megnyugvással teszi le a tollat.

⁵⁵⁸ Lenin 1967. 451.

The text on this page is extremely faint and illegible. It appears to be a dense block of text, possibly a list or a series of entries, but the individual words and sentences cannot be discerned. The page is otherwise blank with some minor scanning artifacts.

Rövidítések jegyzéke

Bács m. L.	Bács megyei Levéltár, Kecskemét
Bm. B. I.	Baranya megyei Bíróság Irattára, Pécs
Bm. L.	Baranya megyei Levéltár, Pécs
Bé. m. L.	Békés megyei Levéltár, Gyula
E. L.	Esztergomi Levéltár, Esztergom
Fm. L.	Fejér megyei Levéltár, Székesfehérvár
Föv. B. I.	Fővárosi Bíróság Irattára, Budapest
Gy. Sm. L. I.	Győr-Sopron megyei Levéltár, Győr
Gy. Sm. L. II.	Győr-Sopron megyei Levéltár, Sopron
K. L.	Komáromi Levéltár, Komárom
Küm. B. O.	Külügyminisztérium Békeelőkészítő Osztálya
MSZMP Bm. B. A.	Magyar Szocialista Munkáspárt Baranya megyei Bizottságának Archivuma, Pécs
MSZMP Bé. m. B. A.	Magyar Szocialista Munkáspárt Békés megyei Bizottságának Archivuma, Békéscsaba
MSZMP Fm. B. A.	Magyar Szocialista Munkáspárt Fejér megyei Bizottságának Archivuma, Székesfehérvár
MSZMP Gy. Sm. B. A.	Magyar Szocialista Munkáspárt Győr-Sopron megyei Bizottságának Archivuma, Győr
MSZMP Sm. B. A.	Magyar Szocialista Munkáspárt Somogy megyei Bizottságának Archivuma, Kaposvár
MSZMP Tm. B. A.	Magyar Szocialista Munkáspárt Tolna megyei Bizottságának Archivuma, Szekszárd
MSZMP Vas m. B. A.	Magyar Szocialista Munkáspárt Vas megyei Bizottságának Archivuma, Szombathely
MSZMP Vm. B. A.	Magyar Szocialista Munkáspárt Veszprém megyei Bizottságának Archivuma, Veszprém
MSZMP Zm. B. A.	Magyar Szocialista Munkáspárt Zala megyei Bizottságának Archivuma, Zalaegerszeg
NH	Népgondozó Hivatal, Budapest
OFT	Országos Földbirtokrendező Tanács, Budapest

OL	Országos Levéltár, Budapest
PIA	Magyar Szocialista Munkáspárt Párttörténeti Intézetének Archívuma, Budapest
Sm. L.	Somogy megyei Levéltár, Kaposvár
Tm. L.	Tolna megyei Levéltár, Szekszárd
UMKL	Új Magyar Központi Levéltár, Budapest
Vas m L.	Vas megyei Levéltár, Szombathely
Vm. L.	Veszprém megyei Levéltár, Veszprém
Zm. L.	Zala megyei Levéltár, Zalaegerszeg

Irodalom

Abusch, Alexander

1963 Egy nemzet tévútja. Adalékok a német történelem megértéséhez. Bp.

Agárdi Ferenc

1946 A németek szerepe Magyarországon Szent Istvántól napjainkig. Bp.

Annabring, Matthias

1952 Das ungarländische Deutschtum. Leidesweg eines Südostdeutschen Volksgruppe in den Südost-Stimmen. Sondernummer 2.

1954 Volksgeschichte der Deutschen in Ungarn. Geschichte der Donauschwaben. Bd. I. Stuttgart

1955 Die Deutschen in der Ungarische Volksrepublik. Stuttgart

Arató Endre

1977 Tanulmányok a szlovákiai magyarok történetéből 1918—1975. Bp.

Ausgewählte Dokumenten zur neueste Geschichte der Südostdeutschen Volksgruppe.
München, 1956.

Badia, Gielbert

1965 Németország tegnap és ma 1917—1962. Bp.

Baki Ferenc—Vebel Lajos

1968 A Petőfi-brigád. Novi-Sad

Balogh Sándor

1975 Parlamenti és pártharcok Magyarországon 1945—1947. Bp.

1982a A népi demokratikus Magyarország külpolitikája 1945—1947. Bp.

1982b Minél világosabb, annál sötétebb. Magyar Hírlap, január 23.

Batowszki, H.

1971 Droga rozwoju ruchu niemieckiej mniejszosci narodowej przed II. vojna swiatowa. Katowice—Krakow

Bellér Béla

1981 A magyarországi németek rövid története Bp.

Berend T. Iván

1985 Az elmúlt négy évtized a magyar történelemben. Valóság, 1. sz. 1—14.

Beszteri Béla

1965 A nemzeti bizottságok tevékenysége Veszprém megyében 1945. április—1949. január. In: Veszprém megyei múzeumok évkönyvei 3. Veszprém

- Betlen Oszkár*
1946 *Nemzetiségek Magyarországon. Társadalmi Szemle, 2. sz. 109—117.*
- Bierut, Boleslaw*
1952 *A pártról.* Bp.
- Clays, D. Lucius*
1950 *Decision in Germani.* New York
- Csehszlovákia Kommunista Pártjának története.* Bratislava, 1962.
- Dej, Georgiu*
1951 *Válogatott beszédek és cikkek.* Bp.
- Die Deutschen Vertreibungsverluste.* Statistisches Bundesamt. Wiesbaden, 1958.
- Donáth Ferenc*
1969 *Demokratikus földreform Magyarországon 1945—1947.* Bp.
- Eisler, Gerhardt—Norden, Albert—Schreiner, Albert*
1950 *A német történelem tanulságai.* Bp.
- Farkas Gábor*
1970 *Az agrárátalakulás néhány kérdése Fejér megyében.* In: *Fejér megyei történeti évkönyv 4. Székesfehérvár*
- Farkas Klára*
1957 *Ez történt Vas megyében.* Bp.
- Fehér István*
1972 *Politikai küzdelmek a Dél-Dunántúlon 1944—1946 között.* Bp.
1983 *A bonyhádi hűségmozgalom történetéhez.* Bp. (Nemzetiségi füzetek 4.)
Fejér megyei történeti évkönyv 4. Székesfehérvár, 1970.
Földreform, 1945. Bp. 1965.
- Günter, Heinz*
1954 *Die Ostdeutsche Frage auf den Konferenzen von Teheran bis Potsdam.* In: *Jahrbuch für die Geschichte Mittel und Ostdeutschlands.* Berlin
- Halmossy Dénes*
1966 *Nemzetközi szerződések 1910—1945.* Bp.
- Herczeg Ferenc*
1976 *Az MSZMP nemzetiségi politikája.* Bp.
- Hollós Ervin*
1967 *Kik voltak, mit akartak?* Bp.
- Hoóz István*
1968 *Nemzetiségek demográfiai sajátosságai Baranya megyében.* KSH Népeségutdományi Kutató Intézet Közleményei, 18. 1968. 1. sz.
1977 *A baranyai nemzetiségekről.* Pécs.
- Az Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója.* Hiteles Kiadás. É. n.
- Janics Kálmán*
1979 *A hontalanság éve. A szlovákiai magyar kisebbség a második világháború után 1945—1948.* München
- Kanyar József*
1970 *Somogy a felszabadulás hónapjaiban 1944—1945.* Kaposvár

Kenessey Zoltán

1956 A népi Románia fejlődése számokban 1945—1950-ig. Bp.

Kertész István

1953 Die Vertreibung der Deutschen aus Ungarn. Südost-Stimmen. Zeitschrift für Probleme des Südosteuropäischen Rames. Eine Studie zur Nachkriegsdiplomatie. III. Jahrgang. Nr 5.

Két év hatályos jogszabályai 1945—1946. Bp. 1947.

Komanovics József

1969 Telepítések Baranyában (kitelepítés, betelepítés, lakosságcsere) 1945—1948. Kandidátusi disszertáció

1978 A hazai nemzetiségek helyzetét szabályozó rendelkezések és ezek végrehajtása a felszabadulást követő években (1945—1950). In: Baranyai helytörténetírás. Pécs, 559—568.

Korom Mihály

1984 A magyar népi demokratikus átalakulás néhány sajátossága 1944—1948. In: Történelmi ismeret—történelmi tudat. Bp. 55—76.

Kövágó László

1968 A nemzetiségi kérdés a Magyar Népköztársaságban. Bp.

1978 Kisebbség — nemzetiség. Bp.

1981 Nemzetiségek a mai Magyarországon. Bp.

1985 A magyar kommunisták és a nemzetiségi kérdés. Bp.

Lengyel Alfréd—Sáry István—Tirnitz József

1970 Az élet megindulása a felszabadulás után Győr-Sopron megyében. Győr.

Lenin, V. I.

1967 Válogatott művei. 3. köt. Bp.

Mág Bertalan

1969 Nyomoz a Mág-csoport. Kannibáltörténetek, vagy ami még annál is rosszabb. Bp.

A magyar forradalmi munkásmozgalom története. III. Bp. 1970.

Magyarországi Rendeletek Tára. Bp. 1946. Hetvenkilencedik évfolyam.

Marschalko, Lajos

1953 Der Aufruf der nationalen madjarischen Emigration zu Regensburg. Regensburg

Molnár János

1984 A felszabadulás utáni történelem oktatásának néhány időszerű kérdése. In: Történelmi ismeret—történelmi tudat. Bp. 10—37.

Mucs Sándor

É. n. Adatok a magyar határőrség 1945 utáni történetéhez. A határőrség megalakulása és harca a nép hatalmáért 1945—1948.

Nagy László

1955 A nemzeti kultúrpolitika tíz éve a Magyar Népköztársaságban. Bp.

Nemzetgyűlési Napló. Hiteles kiadás. III. 1948., IV—V. 1952., VIII. 1958. Bp.

Nemzetközi szerződések gyűjteménye 1945—1955. Bp. 1958.

Orbán Sándor

1972 Két agrárforradalom Magyarországon. Bp.
Országgyűlési Napló. Hiteles kiadás. I. 1950., III. 1948. Bp.
Paikert, G. C.

1967 The Danube Swabians German Population in Hungary, Rumania, and
Yugoslavia and Hitles s inapct on Their Patterns. New York

Pieck, Wilhelm

1950 A Német Kommunista Párt 30 éves harca. Bp.

Ránki György

1964 Emlékiratok és valóság Magyarország második világháborús szerepléséről. Bp.
Räumliche Bevölkerungsbewegung zwischen Oder und Bug 1939—1950. Warsawa, 1961.
Ságvári Ágnes

1972 A magyar kül- és belpolitika néhány összefüggéséről 1945—1948. Századok, 6.
sz. 1333—1368.

Sajti Enikő

1984 Székely telepítés és nemzetiségpolitika a Bácskában — 1941. Bp. (Nemzetiségi
füzetek 6.)

Schechtman, Joseph B.

1962 Postwar Population Transfer in Europa 1945—1955. Philadelphia

Seraphin, P. H.

1952 Die Wirtschaft Ostdeutschlands vor und nach dem Zweiten Weltkriege.
Stuttgart

Sobczak, J.

1966 Hitlerowski przesiedlenia ludnoscii w dobie II. wojny swiatowej. Poznan

Szántó Ferenc

1971 Pártharcok és az 1947-es választások Komárom-Esztergom vármegyében. In:
Új Forrás. Komárom megyei antológia I. Komárom, 47—65.

Szekfű Gyula

1947 Forradalom után. Bp.

Szőcs Ferenc

É. n. A soproni razzia. In: A határőrség megalakulása. 95—118.

Teherán, Jalta, Potsdam. Bp. 1969.

Tilkovszky Loránt

1978 Ez volt a Volksbund. A német népcsoport-politika és Magyarország 1938—
1945. Bp.

Tóth István

1972 A Nemzeti Parasztpárt története, 1944—1948. Bp.

Turóczy Károly

1961 A Magyar Népköztársaság nemzetiségi politikája. Bp.

Vida István

1976 A Független Kisgazdapárt politikája 1944—1947. Bp.

Wagner, Volfgang

1953 Die Entstehung der Oder-Nisse-Linie. Stuttgart.

Weidlein, Johann

1954 Deutsche Leistungen im Karpatenraum und der magyarische Nationalismus. Darmstadt.

1956 Zur Frage der Vertreibung der Deutschen aus Ungarn. Südostdeutsche Heimatblätter. Jahrgang 5.

1957 Schicksalsjahre der Ungarndeutschen. Die ungarische Wendung. Band II. Der Ostdeutsche Beiträge aus dem Göttingen Arbeitskreis. Würzburg

Wild Frigyes

1959 Német nemzetiségek Magyarországon. Belpolitikai Szemle, 7. sz. 19—27.

Zdrojewski, Eugeniusz Zdzisław

1972 Procesy przemian demograficznych w województwie Koszalinским w latach 1946—1968. Poznan—Koszalin

Zielbauer György

Elek község története 1920—1949. Kézirat (A szerző tulajdonában)

Zvara, Juraj

1965 A magyar nemzetiségi kérdés megoldása Szlovákiában. Bratislava

Személynévmutató

- Abusch, Alexander 13, 175
Aczél György 171
Adamecz Ernő 125
Agárdi Ferenc 32, 175
Andics Erzsébet 161
Annabring, Matthias 163, 167, 168, 175
Arató Endre 46, 175
- Badia, Gielbert 13, 175
Bajcsy-Zsilinszky Endre 20
Baki Ferenc 16, 175
Balogh Sándor 13, 19, 20, 25, 26, 43—47,
59, 61, 64, 67, 73, 77, 79, 81, 83, 115,
120, 137, 142, 147, 163, 165, 168, 175
Basch Ferenc 32, 49, 82
Batowski, H. 18, 175
Bellér Béla 163, 175
Bencze Imre 142
Beneš, E. 20, 21, 45
Beregszászi Sándor 121
Berend T. Iván 53, 165, 175
Beszteri Béla 42, 66, 175
Betlen Oszkár 81, 82, 176
Bierut, Boleslaw 18, 176
Bodor György 29, 30, 36, 38, 39
Bognár József 156
Bóné Gyula 38, 39
Boros István 39, 40
Borsody István 37
Böhm Vilmos 148
- Churchill 12, 14, 15
Clays, Lucius D. 163, 176
- Dálnoki Miklós Béla 22
Damoklesz 46
Darvas József 27
Dej, Georgiu 17, 176
Dinnyés Lajos 146, 153, 201, 207
Dobi István 156, 218, 221, 222
Donáth Ferenc 35, 61, 83, 176
- Eisler, Gerhardt 13, 14, 176
Erdei Ferenc 51, 56, 69, 70, 73, 78, 184
- Faragó György 148
Farkas Gábor 40, 176
Farkas Klára 169, 176
Fehér István 23, 29, 42, 176
Ferenc Péter 151
Fischer Gyula 120, 126, 139
Flach, Paul 167
Fülöp Gyula 125
- Gerő Ernő 25, 152
Gotwald, Klement 21
Günter, Heinz 12, 176
- Gyöngyösi János 35, 43, 73, 77, 78, 82, 97
- Hajdú Gyula 121
Halmossy Dénes 12, 176

- Herczeg Ferenc 168, 170, 176
 Hitler, Adolf 13, 19, 20, 24, 25, 52, 81, 95,
 159, 166
 Hollós Ervin 169, 176
 Hoóz István 168, 176
 Horthy Miklós 20, 52, 164
 Horváth István 41
 Horváth Márton 147
- Ilku Pál 150
 Illyés Gyula 31
 Iványi Jenő 49
- Janics Kálmán 167, 176
 Juhász Gyula 33
- Kádár János 64
 Kanyar József 42, 176
 Kenessey Zoltán 17, 177
 Kerr A. J. C. 46
 Kertész István 61, 167, 177
 Key, William S. 78, 79, 83
 Kis László 142
 Komanovics József 19, 81, 92, 99, 136,
 153, 156, 165, 166, 168, 177
 Korom Mihály 21, 163, 165, 177
 Kovács Imre 24, 26, 33, 34, 60, 88
 Kövágó László 168, 170, 177
 Kranz Pál 141, 142
- Lábady Antal 142
 Lengyel Alfréd 55, 177
 Lenin V. I. 166, 167, 171, 177
 Ljovuskin 67
- Mág Bertalan 98, 177
 Marosán György 93
 Marschalkó Lajos 167, 177
 Miklós Béla 181, 184, 190, 191
 Mindszenty József 73, 74, 101, 151
 Molnár János 26, 177
 Molotov V. M. 46
 Mucs Sándor 55, 177
 Mücher, Johann 16
- Nagy Ferenc 116, 153, 197, 199
 Nagy László 168, 177
 Norden, Albert 13, 176
- Orbán Sándor 21, 35, 178
 Ortutay Gyula 156
- Paikert, G. C. 11, 178
 Pieck, Wilhelm 13, 178
 Pintér László 88
 Prantner József 127
 Puskin 42
- Rajk László 110, 148, 150, 152, 200, 202,
 218
 Rákosi Mátyás 64, 145, 149, 150, 152
 Ránki György 61, 178
 Révai József 26
- Ságvári Ágnes 168, 178
 Sajti Enikő 29, 178
 Sály István 55, 177
 Schechtman, Joseph B. 11, 16, 17, 178
 Schoenfeld, H. F. Arthur 82, 83
 Schreiner, Albert 13, 176
 Seraphin, P. H. 18, 178
 Siroky 161
 Sobczak, J. 18, 178
 Stephens 77
 Supka Géza 25
- Szakasits Árpád 25, 26, 101
 Szalai Ió
 Szántó Ferenc 149, 178
 Szekfű Gyula 166, 178
 Szent-Györgyi Albert 66
 Szepessy Géza 48, 91, 96, 103, 107
 Szöcs Ferenc 62, 98, 178
 Sztálin 14—17, 164
- Thälmann 16
 Tildy Zoltán 67, 78, 79, 83, 153, 194, 196
 Tilkowszky Loránt 44, 178

Tirnitz József 55, 177
Tolnai József 143
Tóth István 25, 178
Túróczy Károly 92, 178

Vebel Lajos 16, 175
Vér Béla 127
Veres Péter 102
Vida István 26, 178
Vidovics László 104
Vorosilov 76, 78, 83

Wagner, Wolfgang 12, 178
Wampotich, Rudolf 16
Weidlein, Johann 21, 120, 163, 167, 168,
179

Weis, G. 120
Wild Frigyes 99, 179

Zdrojewski, Eugeniusz 18, 179
Zielbauer György 23, 179
Zvara, Juraj 46, 47, 179

Helységnevmutató

- Ágfalva 55, 63, 113, 130
Agostyán 72, 87, 109, 127, 144
Ajka 134
Ajkarendek 66, 134
Almamellék 134
Almáskamarás 85
Alsógalla 72
Alsónána 85
Alsórönök 54, 72, 105, 114, 130
Alsószőlnök 41, 114
Aparhant 140
Athén 158
Auschwitz 129
- Babarc 85
Bácsalmás 112, 158, 160, 161
Bácsbokod 112, 161
Bácsborsod 112, 161
Baj 42, 72
Baja 38, 113, 158
Bakonyjákó 134
Bakonykoppány 134
Bakonykuti 134
Bakonynána 61, 62, 134
Bakonyoszlop 134
Bakonypárkány 134
Bakonypéterd 128, 134
Bakonyvárkány 159
Balatonszárszó 167
Balf 55, 63, 113
Bánd 134
Bánfalva 55
Baranyaszentgyörgy 134
Barcs 156
- Bátaszék 38, 39, 127, 151
Béb 134
Bécs 77, 97
Békásmegyer 54, 64
Békéscsaba 106, 149, 150
Békésszentandrás 106
Belgrád 16
Berlin 6, 78, 163
Berzék 106
Bezenye 112
Bia 54
Bicske 40, 111, 157
Biharnagybajom 106
Bikács 106, 132
Boldogasszonyfa 65, 134
Bonyhád 28, 29, 35, 39, 142, 147
Borota 161
Böszénfa 134
Bréma 163
Brennbergbánya 63, 130, 143
Budafok 42
Budajenő 54
Budakalász 54, 100
Budakeszi 54
Budaörs 27, 41, 42, 54, 85, 90, 91, 104
Budapest 27, 31, 54, 85, 104, 120, 156, 161
Budatétény 54
- Cárhalma 129
Ceglédbercel 54
Chemnitz 14
- Császártöltés 91, 94, 128, 134, 151
Császa 108

Csátalja 112
Csávoly 41, 158
Csebény 134
Csepel 149
Csikéria 112, 161
Csillaghegy 54
Csobánka 54
Csolnok 85

Danzig 12
Diósberény 122
Dióspuszta 65
Dorog 134, 137, 138, 147
Döbrente 134
Drezda 14
Dunabogdány 54
Dunacsun 112
Dunaharaszti 54
Dunakömlőd 66, 72, 85
Dunaszentmiklós 87

Egyházaskozár 85
Elek 23, 73, 111, 128, 158
Endrőc 75, 106
Etyek 85

Farkasgyepű 134
Felsőgalla 72, 87, 134
Felsőnána 72, 122
Felsőrönök 54, 114
Felsőszentistván 112
Fenyőfő 134
Fertőboz 113
Fertőrákos 55, 63, 85, 98, 113, 129
Frankfurt am Main 76, 84
Freilassing 106

Gárosfa 134
Gánt 40
Gara 112
Gorica 134
Guttamási 134

Gyoma 41, 111
Győr 55, 97
Györköny 106, 132
Györsövényháza 112
Gyula 111

Hajós 85, 128, 134
Hamburg 163
Harka 53, 55, 63, 113, 130
Harta 128, 134, 151
Hárságy 85, 134
Hegyeshalom 54, 61, 112
Hercegfalva 72
Hercegszántó 112
Hercegszántó 144
Herend 85, 134
Hetvehely 134
Hidas 85
Hidegkút 134, 157
Horváthertelend 134
Hosszúhetény 88
Hőgyész 92, 151

Ibafa 134
Isztimér 134, 139
Izmény 140

Jakabháza 54, 114
Jalta 12
Jánoshalma 158

Kakasd 122
Kalocsa 36
Kán 134
Károlyfalva 112
Kassa 45
Katymár 113
Kecskéd 72, 87, 134, 143
Kecskemét 106
Kercseliget 134
Kerecsend 106
Kéty 40, 66
Kisdorog 122

- Kiskassa 158
 Kislőd 54, 134, 156
 Kistormás 132
 Kocsola 66
 Komárom 46, 47
 Kópháza 130
 Kökény 85
 Környe 71, 72, 87, 109, 126, 135
 Kőszeg 108, 111, 114, 144, 151, 159
 Kőszegfalva 129
 Kunbaja 85, 87, 112, 161
 Kurd 125
- Leányvár 107, 109, 147, 149
 Lébény 112
 Lengyel 30, 36
 Levél 61, 112
 Lipcse 14
 Lókút 41, 85, 135
 London 20, 21, 45, 116
- Mágocs 85
 Magyarakimle 70, 97, 112
 Magyarpolány 56, 66, 135
 Magyarország 151
 Majos 127
 Mány 91
 Máriakálnok 112
 Márkó 135
 Máza 108
 Mezőberény 23, 111, 158
 Meződ 135
 Mérk 112
 Mór 102
 Mórág 85
 Mosonmagyaróvár 41, 55, 112
 Mosonszentjános 41, 61, 71, 85, 86, 112
 Mosonszentpéter 61, 85, 86, 102, 112
 Mosonszolnok 61, 85, 86, 106, 112
 Moszkva 21, 22, 45
 Mozsgó 135
 Mőzs 66, 106, 132
 Mucsi 85, 95
- Muraszombat 41
 Murga 122
- Nadap 40
 Nádasladány 106
 Nagybörzsöny 65
 Nagycenk 129
 Nagydorog 151
 Nagykanizsa 56
 Nagykovácsi 54
 Nagymányok 108, 142
 Nagymaros 149
 Nagynyárad 158
 Nagyszékely 23, 65, 106
 Nagytétény 42, 54
 Nagytevel 105
 Nemesmedves 54, 114
 Nemes nádudvar 65, 128, 135, 160, 161
 Németbánya 135
 Németbóly 65, 106
 Németkér 66, 106
- Okorvölgy 135
 Orosháza 31
 Oroszvár 54, 112
- Palé 135
 Pápa 156, 158
 Pári 66, 106, 140, 151
 Párizs 61, 116
 Párkány 47
 Pécs 10, 25, 74, 126, 137, 138, 143, 150
 Perbál 54
 Pesthidegkút 54
 Pilisborosjenő 54
 Piliscsaba 54
 Pilisszentiván 54
 Pilisvörösvár 54
 Pomáz 54
 Pornóapáti 114, 129
 Porva 135
 Potsdam 5, 6, 11—19, 43, 58, 60, 96, 119,
 120, 128

- Pusztasomorja 85
Pusztavám 85
Püspöknádasd 85
- Rábacsanak 97
Rábfüzes 54, 72, 87, 114, 159
Rajka 112
Rém 112, 161
- Sásd 149
Slavonski Brod 16
Solymár 54
Somlóvásárhely 66
Somogy 88
Somogyhárság 75
Sopron 28, 34, 41, 53, 55, 63, 90, 97, 98,
104, 113, 130, 152, 166
Sopronbánfalva 63, 85, 106, 113, 143
Soroksár 40, 149
Süttő 135
- Szágy 135
Szakadát 122
Szakály 151
Szálka 128
Szár 40, 107, 158
Szarazd 125
Székesfehérvár 60
Szekszárd 39, 126
Szentgotthárd 95, 100, 114
Szentkatalin 135
Szentlászló 62, 135
Szepetnek 40, 64, 139, 159
Szigetbecse 54
Szigetcsép 54
Szigetszentmárton 54
Szigetújfalu 54
Szombathely 114, 152
Szulimán 135
Szulok 64, 75, 85, 100, 156
Szücs 135
- Taksony 54
Tarján 144
- Tát 135
Tatabánya 147
Teherán 12
Teklafalu 75
Telki 54
Tengelic 66, 132
Tevel 85
Tolna 132
Tolnanémedi 145
Torbágy 54
Tormás 135
Tótvázsony 135, 157
Törökbálint 42, 54
- Újhartyán 54
Úrkút 88
Űröm 54
- Vác 144
Vál 107
Vállaj 112
Váralja 66
Várdomb 122
Várgesztes 135
Városlőd 85, 135
Vasas 88
Vaskeresztes 114, 145
Vaskút 85, 112, 147
Vasszentmihály 54, 114
Vecsés 54
Vértesacsa 40, 107, 124
Vértesboglár 40, 107
Vértessomló 72, 135
Vértestolna 72
Veszprém 40, 95
Villány 92
Visegrád 54
Vókány 126
- Zalaegerszeg 64
Zirc 41, 125, 127, 135, 156
Zomba 31, 66
- Zsámbék 54, 85

Függelék

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 600/1945. M. E. számú rendelete a
nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz
juttatásáról
(Részlet)

II. fejezet
Földbirtokok elkobzása

4. §

Teljes egészében és a nagyságra való tekintet nélkül el kell kobozni a hazaárulók, a nyilas nemzetiszocialista és egyéb fasiszta vezetők, a Volksbund-tagok, továbbá a háborús és népellenes bűnösök földbirtokait.

5. §

Hazaáruló, háborús és népellenes bűnös az a magyar állampolgár, aki a német fasizmus politikai, gazdasági és katonai érdekeit a magyar nép rovására támogatta, aki önkéntes jelentkezéssel német fasiszta katonai vagy rendfenntartó alakulatba belépett, aki valamilyen német katonai vagy rendfenntartó alakulatnak a magyarság érdekeit sértő adatokat szolgáltatott vagy mint besúgó működött, aki ismét felvette német hangzású családi nevét.

Debrecen, 1945. évi március hó 15-én

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány nevében
Miklós Béla
miniszterelnök

Magyar Közlöny, 1945. március 18.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1.710/1945. M. E. számú rendelete a
Népgondozó Hivatal felállításáról

A minisztérium az ideiglenes nemzetgyűlés által Debrecenben az 1944. évi december hó 22. napján adott felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §

A minisztérium a magyar területre menekült vagy áttelepített személyek, valamint Moszkvában, 1945. évi január 20. napján kötött és az 525/1945. M. E. számú rendelettel kihirdetett fegyverszüneti egyezmény 1. §-ának 4. és 5. pontjában említett személyek elhelyezésével és elszállításával, továbbá a fasiszta németek kitelepítésével kapcsolatos tennivalók ellátása céljából Népgondozó Hivatalt (a továbbiakban: Hivatal) állít fel.

A Hivatal székhelye: Budapest.

A Hivatal felett a felügyeletet a népjóléti miniszterrel egyetértve a belügyminiszter gyakorolja. Telepítéssel kapcsolatos ügyekben a földművelésügyi miniszter hozzájárulása is szükséges.

2. §

A Népgondozó Hivatal feladatai:

1. Az 1937. december 31-i határon kívül eső területekről visszahívott, önként vagy egyéb okból visszatért közalkalmazottak érdekében szükséges ideiglenes intézkedések megtétele;
2. az 1937. december 31-i határokon kívül eső területekről önként vagy egyéb okból a határokon átjött, nem közszolgálatban álló magyar népesség elhelyezése, illetőleg letelepítése és segélyezése;
3. a fegyverszüneti egyezmény 1. §-ának 4. és 5. pontjában említett személyek (szövetséges hadifoglyok, internáltak, áttelepítettek, menekültek, átvonulók) elhelyezése, segélyezése és elszállítása;
4. a visszatérő magyar honos deportáltak gondozása;
5. a fasiszta németek kitelepítésének végrehajtása.

3. §

a 2. § 1. pontjában meghatározott feladatkörében a Hivatal gondoskodik a 2. § 1. pontjában meghatározott közalkalmazottaknak külön nyilvántartásba vételéről és a nyilvántartottakról korábbi szolgálati helyük és beosztásuk feltüntetésével jelentést küld az illetékes miniszternek. Szolgálati viszonyuk rendezéséig a közalkalmazottak ideiglenes elhelyezése iránt is a 4. § rendelkezéseinek keretében kell intézkedni. Egyebekben ugyanez közalkalmazottak viszonyainak rendezése iránt a kormány külön rendelettel intézkedik.

4. §

A 2. § 4. pontjában meghatározott feladatkörében a Hivatal — megfelelő nyilvántartás vezetése mellett — irányítja az ugyanott felsorolt személyek ideiglenes elhelyezését, valamint állandó letelepülését. Ezekre a célokra a Hivatal egyes helyiségeket vagy azoknak megfelelő részét jelöli ki, s szükséges mértékben az elhelyezés érdekében kiürítésük iránt intézkedik.

A 2. § 2. pontjában felsorolt személyek segélyezéséről mindaddig, míg létfenntartásuk szükséges feltételeit megteremteni nem tudják, a Hivatal gondoskodik.

5. §

A 2. § 3. pontjában meghatározott feladatkörében a Hivatal a fegyverszüneti egyezmény rendelkezései értelmében teszi meg a szükséges intézkedéseket.

6. §

A 2. § 4. pontjában meghatározott feladatkörében a Hivatal a visszatérő magyar honos deportáltakat irányítja, segíezi, szükség esetében lakóhelyükre szállíttatja és lakáshoz juttatja.

7. §

A 2. § 5. pontjának végrehajtásáról külön kormányrendelet intézkedik.

8. §

A Hivatal az előző paragrafusokban meghatározott feladatainak megoldása céljából általános jellegű kötelező rendeleteket is kibocsáthat, ezeket azonban kibocsátásuk előtt, rendkívüli sürgősség esetében pedig nyomban kibocsátásuk után köteles a belügyminiszternek bemutatni, aki jóváhagyásuk tárgyában a népjóléti miniszterrel egyetértve határoz.

9. §

A Hivatal az előző szakaszokban meghatározott feladatainak végrehajtása céljából a szükséghez képest az ország bármely részén kirendeltségeket állíthat fel.

10. §

A Hivatal tevékenységében minden hatóság a közhivatalt támogatni és a jelen rendelet 7. §-a alapján kiadott rendeleteit, valamint a rendeletekben megszabott jogkörében kiadott egyéb utasításait végrehajtani köteles.

11. §

A Hivatal működéséhez szükséges személyi és dologi kiadások fedezéséről a belügyminisztérium gondoskodik.

12. §

A Hivatal szükséges személyzetét a belügyminiszter

1. a közszolgálat egyéb ágaiból az illetékes szakminiszter hozzájárulásával kirendelheti vagy

2. megfelelő szakértelemmel bíró egyének sorából szerződéssel alkalmazza.

A belügyminiszter feljogosítja a Hivatal vezetőjét, hogy saját hatáskörében is fölvehessen szerződéses alkalmazottakat.

13. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba.

Budapest, 1945. évi május hó 4-én

Miklós Béla s. k.
miniszterelnök

Magyar Közlöny, 1945. május 10.

A belügyminiszter 1945. évi 20.100/1945. B. M. számú rendelete a német nemzetiségű személyekkel kapcsolatos intézkedésekről

Valamennyi törvényhatóság főispánjának és valamennyi rendőrkapitánynak.

Mihez tartás végett közlöm, hogy a közigazgatási és rendőri hatóságoknak a Népgondozó Hivatal felállításáról szóló 1.710/1945. M. E. sz. rendelet (Rt. 1945. évf. 129. o.) hatálybalépte óta semmilyen vonatkozásban nem tartozik a hatáskörükbe, hogy német nemzetiségű személyekkel szemben pusztán német nemzetiségük alapján bármilyen intézkedést tegyenek, eltekintve azoktól az intézkedésektől, amelyekre e hatóságoknak az általános jogszabályok alapján nemzetiségre való tekintet nélkül meghatározott személyekkel szemben joguk van. A német nemzetiségű személyek vonatkozásában e hatóságoknak a Népgondozó Hivatal intézkedéseinek megfelelő megkeresés alapján való végrehajtására és a szükséges segítség megadására kell szorítkozniok.

Budapesten, 1945. évi június hó 28-án

Dr. Erdei Ferenc s. k.
belügyminiszter

Magyarországi Rendeletek Tára, 1945. Bp. 1946. 234.

3.820/1945. M. E. számú rendelet az 1.710/1945. M. E. számú rendelet
2. §-ának 5. pontja alá eső személyekre vonatkozó intézkedésekről és a
Népgondozó Hivatal hatáskörének kiterjesztéséről
(Kihirdetett 1945. július 1-én. — M. K. 65. szám)

1. § A tartós letelepítést igénylő menekültek megfelelő elhelyezése, gondozása és letelepítése a Népgondozó Hivatal hatáskörébe tartozik. A Népgondozó Hivatal ezeket az 1.710/1945. M. E. számú rendelet 2. §-ának 5. pontja alá eső személyek birtokaira telepíti le.

2. § (1) Azokban a járásokban, amelyeknek községeiben a lakosság számottevő része az elmúlt években hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) magatartást tanúsított, az 1.710/1945. M. E. számú rendelet 2. §-ának 5. pontja alá eső lakosságnak nemzethűségi szempontból való megvizsgálása céljából egy vagy több járási bizottságot kell felállítani.

(2) A járási bizottság elnökből és két tagból áll.

(3) Az elnököt a helyi viszonyokkal ismerős, lehetőleg bírói, de feltétlenül jogi képzettségű személyek közül a belügyminiszter nevezi ki és a kinevezési iratban megjelöli azokat a községeket, amelyekre a bizottság hatásköre kiterjed. Egy tagot és egy póttagot a helybeli demokratikus érzelmű magyar lakosság köréből a járási Nemzeti Bizottság küld ki, azonban a belügyminiszter indokolt esetben a járási Nemzeti Bizottság tagkiküldő hatáskörét felüggesztheti és ehelyett a tag és a póttag kiküldésére olyan országos vagy helyi mozgalmat jelölhet ki, mely a hitlerizmus (Volksbund, fasizmus, nyilaspárt stb.) térhódítása ellen eredményesen küzdött. A másik tagot és a másik póttagot a helybeli demokratikus érzelmű német lakosság köréből olyan országos vagy helyi mozgalom küld ki, mely a hitlerizmus (Volksbund, fasizmus, nyilaspárt stb.) térhódítása ellen eredményesen küzdött.

(4) Az igazolóbizottságok mellé a jegyzőkönyv vezetésére a bizottság elnöke megfelelő irodai gyakorlattal bíró, lehetőleg közszolgálatban álló személyt alkalmaz.

(5) Az igazolóbizottság elnökének, tagjainak és jegyzőjének az igazolóbizottságok tagjai részére általában megállapított napidíj jár. Ezenfelül minden lakóhelyükön kívül tartott tárgyalási nap után 200 P kiszállási díjra van igényük.

3. § A járási bizottság köteles végigjárni a hatáskörébe tartozó községeket. A nemzethűség vizsgálata e községeknek minden az 1.710/1945. M. E. számú rendelet 2. §-ának 5. pontja alá eső 16. évnél idősebb lakosára kiterjed, nemre, foglalkozásra és életkorra való tekintet nélkül. A férjével együttélő és önálló keresettel nem bíró asszonyok és kiskorú gyermekek azonban külön vizsgálat alá csupán akkor esnek, ha reájuk vonatkozóan bárki részéről külön bejelentés történik.

4. § A bizottság a helyi körülmények figyelembevételével, a vizsgálat alá vont személy egész magatartásának, egyéni helyzetének és az összes rendelkezésre álló adatoknak tüzetes és lelkiismeretes mérlegelése alapján a következő megállapításokat teheti:

I. Megállapítja és szükség esetén tanúsítja, hogy a vizsgálat alá vont személy hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezetben vezető szerepet vitt. Ilyen megállapítást kell tennie akkor is, ha a vizsgálat alá vont személy az SS fegyveres alakulatába önként

belépett. Indokolt esetben a határozatban ki lehet mondani, hogy a vizsgálat alá vont személy családtagjai (együttélő felesége és együttélő kiskorú gyermekei) a határozat következményei alól mentesülnek.

2. Megállapítja és szükség esetén tanúsítja, hogy a vizsgálat alá vont személy hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezet tagja volt. Ilyen megállapítást kell tennie arról is, aki ismét felvette német hangzású családi nevét. Indokolt esetben ki lehet mondani, hogy a vizsgálat alá vont személy családtagjai (együttélő feleség és együttélő kiskorú gyermekei) a határozat következményei alól mentesülnek. Indokolt esetben a bizottság ebben a határozatban tesz egyben javaslatot arra, hogy a 600/1945. M. E. számú rendelet 7. §-ának 2. bekezdése alapján a lakóház és 600 négszögölnél nem nagyobb telek a visszamaradt család számára meghagyassék.

3. Megállapítja és szükség esetén tanúsítja, hogy a vizsgálat alá vont személy, bár hitlerista szervezetnek bizonyíthatóan tagja nem volt, azok célkitűzéseit támogatta. A határozatban ki kell mondani, hogy ez a megállapítás a vizsgálat alá vont személy családtagjaira (együttélő feleségére és együttélő kiskorú gyermekeire) kiterjed-e vagy sem.

4. Megállapítja és szükség esetén tanúsítja, hogy a vizsgálat alá vont személy hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezet vezetője, tagja, támogatója nem volt.

5. § (1) Az ún. Hitlerjugend szervezet vezetői, tagjai és támogatói a hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezetek vezetőivel, tagjaival és támogatóival esnek egy tekintet alá, azzal a különbséggel, hogy azokat a vezetőket, akik tevékenységük idején 16. életévüket még nem töltötték be, hitlerista szervezetek tagjainak (4. § 2. pont) kell nyilvánítani és ennek megfelelően kezelni.

(2) A bizottsági eljárás és az annak során történt megállapítások nem érintik az állampolgárság megvonására irányuló esetleges eljárás és a folyamatba tett vagy folyamatba tehető népbírósi eljárás hatályát.

6. § A bizottság kérelmére megállapíthatja azt is, hogy egyes német nemzetiségű személyek a hitlerista terror ellenére is nemzethűségüknek és demokratikus érzelmüknek bizonyosságát adták.

7. § (1) A bizottság általában csak az érdekelt meghallgatása után határozhat.

(2) Az érdekelt távollétében is lehet határozni; ilyenkor azonban csak azt lehet megállapítani, hogy a vizsgálat alá vont személy hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezet vezetője (4. § 1. pont) vagy tagja (4. § 2. pont) volt. Az ilyen személyek családtagjainak (együttélő feleségének és együttélő kiskorú gyermekeinek) terhére csupán földbirtokpolitikai, összeköltöztetési és áttelepítési intézkedéseket szabad foganatosítani, ellenben rendőri intézkedéseket nem. Az ingóságaikkal való szabad rendelkezésben sem lehet korlátozni őket, amennyiben azok nem esnek a gazdasági felszerelés körébe.

(3) Az érdekelt hazatérése után hazatéréstől számított 30 napon belül új eljárást kérhet (14. §). Ha nem kér, a 30 nap elteltével a határozatok végrehajtásáról szóló általános szabályokat kell alkalmazni.

8. § (1) A bizottság akkor határozatképes, ha mind a három tagja részt vesz a határozathozatalban.

(2) A bizottság határozatát előszóval hirdeti ki az érdekeltnak, vagy távollétében lefolytatott eljárás esetében lehetőség szerint hozzátartozóinak. A lefolytatott bizonyításról, a tárgyalásról és a határozatról 3 példányban rövid jegyzőkönyvet kell felvenni, melyet a bizottság mindhárom tagja aláír.

(3) Ha a bizottság a fenti szabályoktól eltérő módon határozott, a belügyminiszter vagy az általa e célra kirendelt szerv az érdekeltnak vagy a bizottság valamelyik tagjának kérelmére új eljárást rendelhet el. A kérelmet a bizottság elnökéhez kell benyújtani, aki azt az iratokkal együtt felterjeszti. Ha az iratok már a Népgondozó Hivatalnál vannak, a felterjesztés rajta keresztül történik.

9. § Mindazokat a személyeket, akikről a fentiek szerint az nyer megállapítást, hogy hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezetben vezető szerepet vittek (4. § 1. pont), a földbirtokreformról szóló jogszabályokban meghatározott hátrányokon felül rendőrhatalósági őrizetbe kell venni (internálni). Családtagjaikat (együttélő feleségüket és együttélő kiskorú gyermekeiket) — ha a határozat következményei alól mentesítve nincsenek — az internálás helyére kell költöztetni, addig pedig össze lehet költöztetni. A bizottság a felvett jegyzőkönyv egy példányát megfelelő internálási határozat hozatal végett a belügyminiszter által e célra kijelölt másodfokú rendőrhatalósághoz terjeszti fel. A jegyzőkönyv második példányát a Megyei Földbirtokrendező Tanácsnak, harmadik példányát a Népgondozó Hivatalnak kell megküldeni.

(2) Az internálást az internálási határozat alapján a rendőrség a Népgondozó Hivattal egyetértésben a Népgondozó Hivatal által kijelölt helyekre hajtja végre. A családtagok átköltöztetését kizárólag a Népgondozó Hivatal végzi. Az internáltak és elköltöztetett családtagjaik fejenként 200 kg ingóságot — amennyiben az nem esik a gazdasági felszerelés körébe és fennálló köztartozás miatt foglalás alá nem vonható — magukkal vihetnek. Egyéb ingó és ingatlan vagyonuk zár alá kerül, kivéve a visszahagyott élelmiszerkészletet és gazdasági felszerelést, amelyet a Népgondozó Hivatal rendelkezése szerint új telepések kapnak. A zár alá kerülő vagyontárgyak zár alá vételéről és gondozásáról a Népgondozó Hivatal felügyelete mellett a községi elöljáróság gondoskodik.

(3) Amennyiben a másodfokú rendőri hatóság az internálás elrendelését mellőzi, úgy a szóbanlevő személyre a hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezetek tagjaira (4. § 2. pont) vonatkozó szabályokat (10. §) kell alkalmazni.

10. § (1) Mindazokat a személyeket, akikről az nyer megállapítást, hogy hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas) szervezet tagjai voltak (4. § 2. pont), a földreformról szóló jogszabályokban meghatározott hátrányokon felül külön munkaszolgálati kötelezettség terheli, melyet az Újjáépítési Miniszter rendelkezései szerint teljesítenek. A munkaszolgálatnak a korhatárt, a mentességet, a tartamot stb. érintő egyéb szabályai azonosak a közmunkarendletnek a nyilasok stb. közmunkakötelezettségét rendező általános szabályaival. Ezenfelül össze lehet költöztetni és kötelesek a maguk és családtagjuk részére szükséges háromhavi élelmiszerkészleten felül lévő élelmiszerkészletüket a Népgondozó Hivatal rendelkezése szerint a telepések részére átengedni. A munkaszolgálatot hatóságilag megállapított helybeli munkabérek ellenében lakóhelyükön vagy a Népgondozó Hivatal által kijelölt áttelepítési helyen teljesítik egyenként

vagy csoportosan. Az áttelepülésben családtagjaik (együttelő feleségük és együttelő kiskorú gyermekeik) is részt vesznek, ha a határozat következményei alól mentesítve nincsenek. Az áttelepülők ingó vagyonukkal, amennyiben az nem esik a gazdasági felszerelés körébe, és fennálló köztartozás miatt foglalás alá nem vonható, korlátozás nélkül rendelkeznek. A tárgyalásról felvett jegyzőkönyv egy példányát a Megyei Földbirtokrendező Tanácsnak, két példányát a Népgondozó Hivatalnak kell megküldeni.

(2) Amennyiben e személyek belsősegeit (lakóházát és 600 négyszögölnél nem nagyobb telkét) a 600/1945. M. E. számú rendelet 7. §-ának (2) bekezdése alapján méltányosságból meghagyták, úgy ezeket a Népgondozó Hivatal igénybe veheti más hasonló helyzetben levő személyek odaköltöztetése céljára.

11. § (1) Ha a bizottság olyan személyeket nyilvánít hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezet vezetőinek (4. § 1. pont) vagy tagjainak (4. § 2. pont), akikre nézve a Községi Földigénylő Bizottság elkobzási javaslatot nem tett, akkor a Bizottság határozatának ugyanaz a hatálya, mint Községi Földigénylő Bizottság elkobzási javaslatának; az elkobzás tárgyában ilyenkor is a Megyei Földbirtokrendező Tanács határoz, melynek határozatai ellen az általános szabályok szerint az Országos Földbirtokrendező Tanácshoz van helye panasznak.

(2) Amennyiben a Megyei Földbirtokrendező Tanács nem hoz elkobzási határozatot, úgy a szóbanlévő személyre a hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezet célkitűzéseit támogató személyekre (4. § 3. pont) vonatkozó szabályokat (12. §) kell alkalmazni.

12. § (1) Mindazok a személyek, akikről az nyert megállapítást, hogy hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezet célkitűzéseit támogatták (4. § 3. pont), kötelesek ingatlan vagyonukkal az országos telepítési akció rendelkezésére állni. Ez azt jelenti, hogy a Népgondozó Hivatal rendelkezése szerint kötelesek tűrni, hogy ingatlanaikat a Népgondozó Hivatal az ország más részén lévő ingatlanokra cserélje el. Házaikba addig is a hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) mozgalom vezetőinek (4. § 1. pont) családtagjait s e mozgalmak tagjait (4. § 2. pont) kötelesek befogadni és kötelesek a maguk és családjuk részére szükséges háromhavi élelmiszerkészleten felül lévő élelmiszerkészletüket a Népgondozó Hivatal rendelkezése szerint az új telepéseknek átengedni, ingóságaikkal, ha nem esnek a gazdasági felszerelés körébe, szabadon rendelkeznek. A gazdasági felszerelés körébe eső ingóságaikat szükség esetén a Népgondozó Hivatal rendelkezése szerint a volt ingatlanra települő telepésekkel megosztani kötelesek. A tárgyalásról felvett jegyzőkönyveket a Népgondozó Hivatalnak kell megküldeni.

(2) Az ingatlancsere pénzügyi lebonyolítását külön jogszabály fogja szabályozni.

13. § Azok, akikre nézve a bizottság azt állapította meg, hogy hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezetnek tagjai, vezetői vagy támogatói nem voltak (4. § 1. pont), de nemzethűségükről és demokratikus érzelmükről nem tettek tanúságot (6. §), szükség esetén szintén kötelesek arra, hogy az elköltöztetetteket, vagy az összeköltöztetetteket házaikba befogadják. Ilyen esetekben a családkapcsolatokra megfelelő tekintettel kell lenni.

14. § (1) A járási bizottság eljárását lehetőleg úgy osztja be, hogy először a hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezetek vezetőit (4. § 1. pont), azután a tagjait (4. § 2. pont) s végül támogatóit (4. § 3. pont) veszi sorra. Az eljárás megkezdése előtt s alatta többiben is a Népgondozó Hivatal az áttelepülési hely megjelölésével a lakosságot önkéntes áttelepülésre hívja fel. Az önkéntes jelentkezőkről a bizottság két példányban jegyzéket készít, amelynek második példányát a Népgondozó Hivatalnak küldi meg. Az önkéntes áttelepülőknök joguk van a csereingatlanokat megtekinteni és a Népgondozó Hivatal által kijelölt körben az ingatlanok közül választani.

(2) Az önkéntes áttelepülőkkel szemben a 2—8. §-okban szabályozott bizottsági eljárást későbbi időpontban kell új lakóhelyükön lefolytatni, azonban terhükre csupán azt a megállapítást lehet tenni, hogy hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezet vezetői (4. § 1. pont) vagy tagjai (4. § 2. pont) voltak. Akikre vonatkozóan új lakóhelyükön ily megállapítás nem történik, azokkal szemben további áttelepítésnek vagy elköltöztetésnek helye nincs.

(3) Amennyiben a bizottság a rendelkezésre álló adatokból azt látja, hogy valamely önkéntes jelentkező közismert és cselekvő hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) volt, a községi eljárás befejezésének időpontjáig az ilyenre nézve is elrendelheti a lakóhelyén való eljárást. Ha az eljárás eredményeképpen azt állapítják meg, hogy a vizsgálat alá vont személy hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezet vezetője (4. § 1. pont) vagy tagja (4. § 2. pont) volt, akkor az illetőt az önkéntes jelentkezők jegyzékéből törölni kell. Ha azt állapítják meg, hogy hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezet támogatója (4. § 3. pont) volt, akkor az önkéntes jelentkezésre vonatkozó szabályok hatálya alatt marad és az önkéntes jelentkezők jegyzékében kell meghagyni.

15. § Azok, akikre nézve a bizottság közönséges eljárás vagy új eljárás (7. § 3. bek., 8. § 3. bek.) során azt állapítja meg, hogy nem voltak hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezet vezetői (4. § 1. pont) vagy tagjai (4. § 2. pont), mindamellett ingatlanaikat távollétükben hozott eljárás alapján vagy egyéb módon elkobozták vagy elvették, a Népgondozó Hivaltól csereingatlant igényelhetnek. Azokkal szemben, akiről a bizottság megállapította, hogy hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezet célkitűzéseit támogatták (4. § 3. pont), a kényszerű birtokcsere szabályait (12. §), azokkal szemben pedig, akikre vonatkozóan a bizottság ilyen megállapítást nem tett, az önkéntes birtokcsere szabályait (13. §) kell alkalmazni.

16. § (1) A Népgondozó Hivatal által valamely községben letelepíteni szándékoltt telepesekből községenként földigénylő bizottságokat kell alakítani, amelyek a községben a fentiekben leírt bizottsági eljárás alapján elkobzott vagy elcserélt ingatlanok felett a 33.000/1945. M. E. számú rendelet 8. §-ának b), d), e), f) és h) pontjaiban megszabott hatáskört töltik be.

(2) A Megyei Földbirtokrendező Tanács olyankor, amikor a Népgondozó Hivatal keretében lebonyolítandó elkobzás, ingatlancsere és telepítés tárgyában jár el, kiegészül a Népgondozó Hivatal két küldöttjével.

(3) Az Országos Földbirtokrendező Tanács kebelében külön tárgyaló tanács alakul a Népgondozó Hivatal útján lebonyolításra kerülő ügyek számára, melyben a Népgondozó Hivatal két kiküldöttje is helyet foglal.

17. § Jelen rendelet kihirdetésével lép hatályba és hatálybalépésével megelőzőleg minden e tárgyban bármely hatóság által kibocsátott általános rendelkezés, irányelv stb. hatályát veszti. E rendelet végrehajtásáról a belügyminiszter a Népgondozó Hivatal útján s a földművelődésügyi miniszter az Országos Földbirtokrendező Tanács útján gondoskodik.

Budapest, 1945. évi május hó 28-án

Miklós Béla s. k.
miniszterelnök

Magyar Közlöny, 1945. július 1.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 5.450/1945. M. E. számú rendelete a hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) személyekre vonatkozó intézkedésekről szóló 3.820/1945. M. E. számú rendelet kiegészítése tárgyában

A minisztérium az Ideiglenes Nemzetgyűlés által 1944. évi december hó 22. napján adott felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §

A 3.820/1945. M. E. számú rendelet (a továbbiakban röviden: R) 2. § (3) bekezdésének második mondata helyébe a következő szöveg lép: „Egy tagot és egy póttagot a helybeli demokratikus érzelmű magyar lakosság köréből a járási Nemzeti Bizottság küld ki, azonban a belügyminiszter indokolt esetben a járási Nemzeti Bizottság tagkiküldő hatáskörét felfüggesztheti és ehelyett a tag és a póttag kiküldésére olyan országos vagy helyi mozgalmat jelölhet ki, mely a hitlerizmus (Volksbund, fasizmus, nyilaspárt stb.) térhódítása ellen eredményesen küzdött. A másik tagot és a másik póttagot a helybeli demokratikus érzelmű német lakosság köréből olyan országos vagy helyi mozgalom küldi ki, mely a hitlerizmus (Volksbund, fasizmus, nyilaspárt stb.) térhódítása ellen eredményesen küzdött.”

2. §

A R. 2. §-a a következő szövegű (4) és (5) bekezdéssel egészül ki: „(4) Az igazoló bizottságok mellé a jegyzőkönyv vezetésére a bizottság elnöke megfelelő irodai gyakorlattal bíró, lehetőleg közszolgálatban álló személyt alkalmaz.

(5) Az igazoló bizottság elnökének, tagjainak és jegyzőjének az igazoló bizottság tagjai részére általában megállapított napidíj jár. Ezen kívül minden lakóhelyükön kívül tartott tárgyalási nap után 200 P kiszállási díjra van igényük.”

3. §

A R. 14. §-a (1) bekezdésének utolsó és utolsó előtti mondata közé a következő mondatot kell iktatni:

„Az önkéntes jelentkezőkről a bizottság két példányban jegyzéket készít, amelynek második példányát a Népgondozó Hivatalnak küldi meg.”

4. §

A R. 14. §-a a következő szövegű (3) bekezdéssel bővül:

„(3) Amennyiben a bizottság a rendelkezésre álló adatokból azt látja, hogy valamely önkéntes jelentkező közismert és cselekvő hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) volt, a községi eljárás befejezésének időpontjáig az ilyenre nézve is elrendelheti a lakóhelyén való eljárást. Ha az eljárás eredményeképpen azt állapítják meg, hogy a vizsgálat alá vont személy hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezet vezetője (4. § 1. pont) vagy tagja (4. § 2. pont) volt, akkor az illetőt az önkéntes jelentkezők jegyzékéből törölni kell. Ha azt állapítják meg, hogy hitlerista (volksbundista, fasiszta, nyilas stb.) szervezet támogatója (4. § 3. pont) volt, akkor az önkéntes jelentkezésre vonatkozó szabályok hatálya alatt marad és az önkéntes jelentkezők jegyzékében kell meghagyni.”

5. §

Jelen rendelet kihirdetésével lép hatályba.

Budapest, 1945. évi július hó 25-én

Miklós Béla s. k.
miniszterelnök

Magyar Közlöny, 1945. július 27.

A potsdami értekezlet. Berlin, 1945. július 17.—augusztus 2.

XIII. A német lakosság rendezett áttelepítése

Az értekezlet a németek Lengyelországból, Csehszlovákiából és Magyarországról való áttelepítésére vonatkozóan a következő határozatot hozta:

A három kormány minden vonatkozásban megvizsgálva a kérdést elismeri, hogy a Lengyelországban, Csehszlovákiában és Magyarországon maradt német lakosságnak

vagy egy részének Németországba történő áttelepitésére vonatkozó intézkedéseket kell fogantatosítani. Egyetértenek abban, hogy bármilyen áttelepítés történjék is, annak szervezeten és emberséges módon kell végbemennie.

Mint hogy a németek tömeges visszatérése Németországba csak növelné azt a terhet, amely már a megszálló hatóságokra hárul, úgy látják, hogy legelőször a németországi Szövetséges Ellenőrző Tanácsnak kell tanulmányoznia a problémát, különös figyelemmel arra, hogy ezeket a németeket arányosan osszák el valamennyi megszállási övezetben.

Ennélfogva utasításokat adnak az Ellenőrző Tanácsban részt vevő képviselőiknek, hogy amilyen gyorsan csak lehet, tájékoztassák kormányaikat afelől, milyen számban érkeztek már Németországba Lengyelországból, Csehszlovákiából és Magyarországról ilyen személyek és közülük, mennyi idő múlva és milyen számarányban történhetik további áttelepítés, figyelembe véve Németország jelenlegi helyzetét.

Erről a csehszlovák kormányt, a lengyel ideiglenes kormányt és a magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottságot egyidejűleg értesítik és felszólítják őket, hogy a német lakosság további kiutasításait függesszék fel mindaddig, amíg az illető kormányok megvizsgálják az Ellenőrző Tanácsban részt vevő képviselőik jelentéseit.

Nemzetközi szerződések 1918—1945. Válogatta és a jegyzeteket írta Halmosy Dénes. Bp. 1983. 661—662.

12.330/1945. M. E. számú rendelet a magyarországi német lakosság- nak Németországba való áttelepitéséről (Kihirdetett 1945. dec. 29-én. — M. K. 211. szám)

A minisztérium és a Szövetséges Ellenőrző Tanács 1945. évi november hó 20-án kelt és a magyarországi német lakosság Németországba való áttelepitéséről szóló határozat végrehajtásának tárgyában az 1945:XI. tc. 15. §-ában kapott felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. § Németországba áttelepülni köteles az a magyar állampolgár, aki a legutolsó népszámlálási összeírás alakalmával német nemzetiségűnek vagy anyanyelvűnek vallotta magát, vagy aki magyarosított nevét német hangzásúra változtatta vissza, továbbá az, aki a Volksbundnak vagy valamely fegyveres német alakulatnak (SS) tagja volt.

2. § (1) Az 1. § rendelkezése nem vonatkozik a nem német nemzetiségű (anyanyelvű) személy vele együttélő házastársára és kiskorú gyermekeire, valamint a velük — már a jelen rendelet hatálybalépését megelőzően is — közös háztartásban élő felmenőkre (szülők, nagyszülők), ha azok 65. életévüket 1945. december hó 15. napja előtt már betöltötték.

(2) Az 1. § rendelkezését nem kell alkalmazni arra, aki cselekvő tagja volt valamely demokratikus pártnak, vagy legalább 1940 óta tagja volt a Szakszervezeti Tanács kötelékébe tartozó valamely szakszervezetnek.

(3) Nem kell alkalmazni az 1. § rendelkezését azokra sem, akik bár német anyanyelvűeknek, de magyar nemzetiségűeknek vallották magukat, ha hitelt érdemlően igazolják, hogy a magyarsághoz való nemzethű magatartásukért üldöztetést szenvedtek.

(4) A (2) és (3) bekezdésben szabályozott mentesség kiterjed a feleségre (özvegyre), a kiskorú gyermekekre (kiskorú árvákra), valamint a velük — már a jelen rendelet hatálybalépését megelőzően is — közös háztartásban élő felmenőkre (szülők, nagyszülők) is.

(5) A (2) és (3) bekezdés szerinti mentességeket nem lehet alkalmazni azokra, akik magyarosított nevüket német hangzásúra változtatták vissza, vagy a Volksbundnak vagy valamely fasiszta szervezetnek, illetve katonai alakulatnak tagjai voltak.

(6) A mentesítés kérdésében a belügyminiszter által kiküldött bizottság — jogorvoslat kizárásával — végérvényesen határoz.

3. § (1) Az áttelepülésre kötelezett személyeknek — tekintet nélkül arra, hogy az ország területén vagy azon kívül tartózkodnak — minden ingó és ingatlan vagyonát a jelen rendelet hatálybalépése napjától kezdődően zár alá vettnek kell tekinteni, a tulajdonos (birtokos) abból semmit el nem idegeníthet és azt meg sem terhelheti. A zár alá vett készletekből (élelmiszer, takarmány, tüzelő stb.) a tulajdonos (birtokos) csak a rendes háztartási és gazdasági szükségletének megfelelő mennyiséget használhatja fel.

(2) A zár alá vett vagyont leltározni kell. A leltárak elkészítéséhez és a leltárba vett vagyontárgyak megőrzéséhez szükséges szakszemélyzetet az illetékes miniszterek bocsátják rendelkezésre.

(3) Azt, hogy az áttelepülésre kötelezett milyen ingóságokat vihet magával, a belügyminiszter állapítja meg.

(4) Az (1) bekezdésben foglalt tilalmak megszegése, valamint a zár alá vett vagyontárgyak megrongálása vagy megsemmisítése büntett és büntetése tíz évig terjedhető fegyház.

4. § (1) Az áttelepülésre kötelezett személyeket (1. §) minden községben (városban) lakóházanként össze kell írni és a közös háztartásban élőket családonként csoportosítva névjegyzékbe kell foglalni. Külön névjegyzékbe kell foglalni azokat, akik az összeíráskor lakóhelyükről távol voltak.

(2) Külön összeírást és névjegyzéket kell készíteni azokról, akikre az áttelepülési kötelezettség — a 2. §-ban foglaltak szerint — nem vonatkozik.

(3) Minden hatóság köteles a birtokában lévő és az összeírás céljára szükséges adatot a községi elöljáróság rendelkezésére bocsátani.

5. § (1) Az áttelepülésre kötelezettek névjegyzékét a község (város) hirdetőtábláján ki kell függeszteni.

(2) A névjegyzékbe felvett személyek lakóhelyüket csak a községi rendőrhatalóság engedélyével hagyhatják el. Ilyen engedély csak kivételesen indokolt esetekben adható.

(3) Akik lakóhelyüket engedély nélkül elhagyják, vagy magukat az áttelepülési kötelezettségek alól kivonják, azokat áttelepülésükig rendőrhatalósági őrizetbe kell venni (internálni), ingó és ingatlan vagyonukat pedig el kell kobozni.

(4) Azokra a községekre vonatkozóan, ahol arra az áttelepítés zavartalan lebonyolítása érdekében szükség van, a belügyminiszter különleges forgalmi korlátozásokat rendelhet el.

6. § (1) Az áttelepítés végrehajtásának irányítására és ellenőrzésére a belügyminiszter miniszteri biztosokat küldhet ki.

(2) A miniszteri biztosnak az áttelepítéssel kapcsolatosan kiadott rendelkezéseit minden közigazgatási hatóság és hivatal köteles haladéktalanul végrehajtani.

(3) A miniszteri biztos rendelkezik a végrehajtásnál szükséges karhatalommal.

7. § (1) A jelen rendelet végrehajtásával kapcsolatosan szükséges részletes szabályokat — az érdekelt miniszterekkel egyetértésben — a belügyminiszter állapítja meg.

(2) A jelen rendelet kihirdetése napján lép hatályba és végrehajtásáról a belügyminiszter gondoskodik.

Budapest, 1945. évi december hó 22-én

Tildy Zoltán s. k.
miniszterelnök

Magyar Közlöny, 1945. december 29.

12.340/1945. M. E. számú rendelet a magyarországi német lakosság- nak Németországba áttelepítésével kapcsolatos bünvádi eljárási rendelkezések tárgyában

(Kihirdettetett 1945. dec. 29-én. — M. K. 211. szám)

1. § (1) A 12.330/1945. M. E. számú rendelet 3. §-ának (4) bekezdésében meghatározott büntett, úgyszintén az említett rendelet 3. §-ának (1) bekezdése értelmében zár alá vett vagyontárgyak tekintetében elkövetett bűncselekmények elbírálása a törvényszékeknel, Budapesten a budapesti büntetőtörvényszéknél alakított külön tanács hatáskörébe tartozik.

(2) A külön tanács fiatakorúak bűnügyében is eljár.

2. § A külön tanács előtti eljárásban — amennyiben a jelen rendelet eltérő rendelkezéseket nem állapít meg — a bünvádi perrendtartásról szóló 1896: XXXIII. törvénycikk rendelkezéseit, valamint az e törvényt módosító és kiegészítő törvények rendelkezéseit kell alkalmazni.

3. § Az eljárás tárgya csak az 1. § alá eső bűncselekmény lehet: a külön tanács hatáskörébe tartozó bűnüggyel más bűnügy nem egyesíthető.

4. § (1) Minden intézkedést a lehető legnagyobb sürgősséggel kell elrendelni és foganatosítani, tekintet nélkül a vasárnapokra és ünnepekre, valamint a nap szakára.

(2) Magánjogi igény megállapítása tekintetében a törvényszék a tárgyalást és az ítélethezást mellőzi, ha ez a bünvádi eljárást késleltetné.

5. § (1) Sem vizsgálatnak, sem alakszerű nyomozó eljárásnak nincs helye. Az államügyészség a bünvádi perrendtartás szerint a vizsgálóbírótól megillető jogokat gyakorolja: az egyes bizonyítékok felvétele végett vizsgálóbíróhoz vagy járásbíróhoz fordulhat; a rendőri hatóságokkal és közegekkel közvetlenül rendelkezik; az

államügyészség rendelkezései ellen — az alábbi kivétellel — perorvoslatnak nincs helye. Az államügyészség által elrendelt előzetes letartóztatás a főtárgyaláson hozandó érdemleges határozatig tart, az előzetes letartóztatás elrendelése ellen azonban a terhelt a törvényszék külön tanácsához felfolyamodással élhet, amely az ügyben véglegesen határoz. Ha a külön tanács a terhelt előzetes letartóztatását fenntartja, az a főtárgyaláson hozandó érdemleges határozatig tart, a külön tanács azonban az előzetes letartóztatást törvényes oknál fogva érdemleges határozathozatal előtt is megszüntetheti.

(2) Előzetes letartóztatás elrendelésének a Bp. 141. §-ában felsorolt eseteken kívül is helye van.

(3) Mihelyt az államügyészség a tényállást kellően felderítve látja, vádindítványt nyújt be a külön tanács elnökéhez, aki a vádindítványt a terhelttel közli és haladéktalanul intézkedik, hogy a tanács a legrövidebb idő alatt összeüljön. A vádindítvány ellen kifogásnak helye nincs.

(4) Az eljárás elejétől végéig az együttülő bíróság előtt és hacsak lehet, megszakítás nélkül folyik le.

(5) A külön tanács a főtárgyalást a szükséghez képest a törvényben meghatározott korlátozásokra tekintet nélkül a törvényszék székhelyén kívül is megtarthatja.

(6) Ha a bizonyítékok rendelkezésre állanak, a törvényszék székhelyén kívül az államügyészség a terheltet vádindítvány mellőzésével közvetlenül a külön tanács elé állíthatja. Ilyen esetben a tanúk (szakértők) megidőzéséről vagy előállításáról az államügyészség gondoskodik.

6. § Ha a Bp. 55. §-ának megfelelő védő nem áll azonnal rendelkezésre, védőül ügyvédjelölt vagy más alkalmas jogtudó személy is választható vagy kirendelhető. A védőt a külön tanács elnöke rendeli ki. A védő elmaradása, vagy az, hogy védő nem volt kirendelhető, a főtárgyalás megtartását nem akadályozza.

7. § (1) A főtárgyalás azzal kezdődik, hogy az államügyész felolvassa a vádindítványt, ha pedig vádindítvány mellőzésének van helye, a vádat élő szóval terjeszti elő.

(2) A terheltnek a bíróság tagjai, valamint a vádló és a védő közvetlenül intézhetnek kérdéseket.

8. § (1) A külön tanácsnak az ellen a végzés ellen, amely az eljárást megszünteti, az ügy áttételét vagy az eljárás felfüggesztését rendeli el, az ítéletáblához felfolyamodásnak van helye. A külön tanács egyéb végzése ellen felfolyamodásnak nincs helye.

(2) A külön tanács ítélete ellen csupán semmisségi panasznak van helye az ítéletáblához a törvény lényeges rendelkezésének megsértése miatt, ehhez képest ténykérdésben is amiatt, hogy a tényállás megállapítása a törvény lényeges rendelkezésének megsértésével történt. A külön tanács a semmisségi panaszt nem utasíthatja vissza.

(3) Az 1928: X. tc. 33. §-ának rendelkezései megfelelően irányadók abban az esetben is, ha a tényállást a törvény lényeges rendelkezésének megsértésével állapították meg; az ítéletábla azonban a vádlott jelenlétében a tárgyaláson bármely bizonyítást maga is felvehet és a vádlottat kihallgathatja, vagy bármely bizonyítás felvételére saját bíróját vagy bármely alsófokú bíróság bíróját is kiküldheti.

9. § Újrafelvétel tekintetében a törvényszék rendes tanácsa jár el. Az újrafelvételi eljárásban hozott határozatok ellen ugyanazok, ugyanolyan perorvoslatokkal élhetnek, mintha az elsőfokú határozatot a törvényszék tanácsa a rendes eljárásban hozta volna.

10. § Ha oly ügyben, amely a jelen rendelet értelmében a törvényszék külön tanácsának hatáskörébe tartozik, a törvényszék más tanácsa vagy a járásbíróság jár el, úgyszintén ha a törvényszék külön tanácsa a hatáskörébe nem utalt bűncselekmény tekintetében jár el, ez a körülmény az eljárás érvényét nem érinti.

11. § A jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba; végrehajtásáról az igazságügy-miniszter gondoskodik.

Budapest, 1945. évi december hó 22-én

Tildy Zoltán s. k.
miniszterelnök

Magyar Közlöny, 1945. december 29.

A nemzeti kormány 330/1946. M. E. számú rendelete a nemzetiséghez tartozó tanulók nemzetiségi oktatása tárgyában

A minisztérium az 1945:XI. tc. 15. §-ában foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §

A nemzetiséghez tartozó tanulókat anyanyelven folyó oktatásban kell részesíteni. Az anyanyelvi oktatást állami iskolák létesítésével és fenntartásával, illetőleg államsegély nyújtásával kell biztosítani.

2. §

(1) Ez a rendelet kihirdetése napján lép hatályba; végrehajtásáról a magyar vallás és közoktatásügyi miniszter gondoskodik.

(2) A 10.030/1945. M. E. számú rendelet hatályát veszti.

Budapest, 1946. évi január hó 5-én

Tildy Zoltán s. k.
miniszterelnök

Magyar Közlöny, 1946. január 15.

7.970/1946. M. E. számú rendelet a Németországba áttelepítettek magyar állampolgárságának elvesztése tárgyában
(Kihirdetett 1946. július 16-án. M. K. 158. szám)

(1) Mindazok a magyar állampolgárok, akik a Szövetséges Ellenőrző Tanácsnak a magyarországi német lakosság Németországba való áttelepítése tárgyában 1945. évi november hó 20. napján kelt határozata alapján Németországba áttelepítettek, Magyarország területének az áttelepítés végrehajtásával kapcsolatban történt elhagyása napján magyar állampolgárságukat elvesztik.

(2) Az előző bekezdés rendelkezését azokra is alkalmazni kell, akik Németországba a jelen rendelet hatálybalépésének napja előtt telepítettek át.

2. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba, végrehajtásáról a belügyminiszter gondoskodik.

Budapest, 1946. július 12-én

Nagy Ferenc s. k.
miniszterelnök

Magyar Közlöny, 1946. július 16.

A magyar köztársaság kormányának 4.300/1947. M. E. számú rendelete a csehszlovák—magyar lakosságcsere-egyezmény alapján Magyarországra áttelepített szlovákiai magyarok elhelyezése érdekében a 12.330/1945. M. E. számú rendelet alapján Németországba való áttelepítésre kötelezett magyarországi német lakosság összeköltöztetése tárgyában

A minisztérium az 1946:XVI. tc. 1. §-ában foglalt és az 1947:VIII. törvénycikkkel meghosszabbított felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §

Mindaddig, amíg a magyarországi német lakosságnak Németországba való áttelepítését a Szövetséges Ellenőrző Tanács által az 1945. évi november hó 20. napján hozott határozat, valamint a magyar kormánynak az Amerikai Egyesült Államok berlini katonai kormányzatával az 1946. évi augusztus hó 22. napján kötött egyezmény alapján folytatni nem lehet, a 12.330/1945. M. E. számú rendelet (Magyar Közlöny 215. szám) értelmében Németországba való áttelepítésre kötelezett magyarországi németeket

ideiglenesen össze lehet költöztetni avégből, hogy a Csehszlovákiából az 1945:XV. törvénycikkbe iktatott magyar—csehszlovák lakosságcsereéről szóló egyezmény alapján Magyarországra áttelepített magyarok letelepíthetők legyenek.

2. §

(1) Az 1. §. értelmében összeköltöztetendő németeket a 12.330/1945. M. E. számú rendelet 2. §-ának (6) bekezdése alapján a belügyminiszter által kiküldött mentesítő bizottság — jogorvoslat kizárásával — jelöli ki.

(2) Nem lehet elrendelni azoknak a németeknek összeköltöztetését, akiket a Németországba áttelepítés alól mentesítettek.

3. §

A Németországba áttelepítésre kötelezett személynek a 12.330/1945. M. E. számú rendelet 3. §-ának (1) bekezdése értelmében zár alá vettnek tekintendő ingatlan és ingó vagyona az államra száll át, kivéve azokat az ingóságokat, amelyeket az áttelepítendő személy Németországba való tényleges áttelepülése esetében magával vihetett volna.

4. §

A németek összeköltöztetése, valamint a Magyarországra áttelepített szlovákiai magyarok letelepítésének végrehajtása céljából fogatos vagy géperejű járóműveket — a szükséghez képest — igénybe lehet venni. Az igénybevétel a 200/1946. M. E. számú rendelet szerint foganatosítandó. Az igénybevételért járó térítésről, valamint az összeköltöztetéssel, illetőleg a letelepítéssel kapcsolatos egyéb költségek fedezéséről az áttelepítési kormánybiztos gondoskodik.

5. §

Az összeköltöztetés, illetőleg a letelepítés végrehajtása céljából szükséges rendőri segélyről és katonai karhatalomról a belügyminiszter, illetőleg a honvédelmi miniszter — a szükséghez képest egyetértőleg — gondoskodik.

6. §

(1) Aki az összeköltöztetése során tett hatósági intézkedésnek ellenszegül, vagy annak foganatosítását egyéb módon akadályozza — amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik —, vétség miatt öt évig terjedhető fogházzal büntetendő.

(2) A vétség miatt az eljárás a 12.340/1945. M. E. számú rendelettel (Magyar Közlöny 211. szám) szervezett külön tanács hatáskörébe tartozik.

A jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba, végrehajtásáról a belügyminiszter gondoskodik.

Budapest, 1947. évi március hó 31-én

Nagy Ferenc sk.
miniszterelnök

Magyar Közlöny, 1947. április 4.

Az 1947. XXXIV. tc. A Németországba áttelepülésre kötelezett személyekre vonatkozó rendelkezések (Részlet)

31. § (1) A Németországba áttelepülésre kötelezett személlyel szemben a népbíráskodás körében öt évet meg nem haladó tartamban kiszabott szabadságvesztés büntetés végrehajtását az igazságügy-miniszter az elítéltnak az áttelepítésre hivatott hatóság rendelkezésére bocsátásával kapcsolatosan határozatlan időre elhalaszthatja vagy félbeszakíthatja. Ha az ilyen személy az ország területére utóbb visszatér, az elhalasztás, illetőleg félbeszakítás hatályát veszti és a büntetés végrehajtását haladéktalanul foganatba kell venni.

(2) Az áttelepülésre kötelezett személlyel szemben a népbíráskodásra tartozó olyan cselekmény miatt elrendelt előzetes letartóztatás, amely miatt ötévi szabadságvesztés büntetésnél súlyosabb büntetés előreláthatóan nem lesz kiszabható, nem akadályozza, hogy őt az áttelepítésre hivatott hatóság rendelkezésére bocsássák. Ilyen esetben az előzetes letartóztatást a jelen rendelkezésre utalással, a bűnvádi eljárást pedig a Bp. 472. §-ának megfelelő alkalmazásával meg kell szüntetni.

Két év hatályos jogszabályai 1945—1946. Bp. 1947. 112—113.

A belügyminiszter 84.239/1947. B. M. számú rendelete a 12.330/1945. M. E. számú rendelet értelmében Németországba áttelepülésre kötelezett személyek készpénzéről és értéktárgyairól

A 12.330/1945. M. E. sz. rendelet 7. §-ában kapott felhatalmazás alapján a következőket rendelem:

1. §

(1) A 70.010/1946. B. M. számú rendelet (Magyar Közlöny 12. szám) 14. §-a olyképpen módosul, hogy az áttelepülésre kötelezettek személyenként ötszáz birodalmi márka készpénzt és legfeljebb két gyűrűt, egy pár fülbevalót, egy nyakláncot, egy karórát, egy zsebórát, egy karkötőt és egy melltűt vihetnek magukkal.

(2) Az áttelepülésre kötelezett személyek birtokában lévő és az (1) bekezdésben nem említett ékszerek, értéktárgyak és készpénz tekintetében a vonatkozó hatályos jogszabályok rendelkezései az irányadók.

2. §

A jelen rendelet kihirdetése napján lép hatályba.

Budapest, 1947. évi augusztus hó 19-én

Rajk László s. k.
belügyminiszter

Magyar Közlöny, 1947. augusztus 20.

A magyar köztársaság kormányának 10.515/1947. Korm. számú rendelete a magyarországi német lakosság Németországba való áttelepítését akadályozó egyes cselekmények meggátlása és egyes ilyen rendelkezések megváltoztatása tárgyában

A magyar köztársaság kormánya az 1946:XVI. tc. 1. §-ában kapott és legutóbb az 1947:XVI. törvénycikkkel meghosszabbított felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §

(1) A magyarországi német lakosság Németországba való áttelepítéséről szóló 12.330/1945. M. E. számú rendelet (Magyar Közlöny 211. szám, a továbbiakban: R.) alapján Németországba áttelepülésre kötelezett azok a magyar állampolgárok, akik magukat az áttelepülés kötelezettsége alól kivonják, azzal a nappal, amelyen az ország területét el kellett volna hagyniok, állampolgárságukat elvesztik.

(2) Az (1) bekezdésben említett személyek ingó és ingatlan vagyonának a magyar államra átszállása tekintetében a 4.300/1947. M. E. számú rendelet (Magyar Közlöny 77. szám) 3. §-ának rendelkezései az irányadók.

(3) Az (1) és a (2) bekezdés rendelkezései alá esik a Németországba áttelepülésre kötelezettek névjegyzékébe felvett az a magyar állampolgár is, aki lakóhelyét

rendőrhatalósági engedély nélkül elhagyja (R. 5. § (1) és (2) bek.). Ezek a személyek állampolgárságukat lakóhelyük engedély nélkül való elhagyásának napján veszítik el.

(4) A magyar állampolgárságnak az előző bekezdések értelmében elvesztése az érintett személy Németországba áttelepítésének nem akadályos.

2. §

Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá esik, vétséget követ el és öt évig terjedő fogházzal büntetendő az, aki a R. alapján Németországba áttelepülésre kötelezett személyt azért rejteget, hogy áttelepítésének végrehajtását megakadályozza vagy megnehezítse. A vétség miatt az eljárás a 12.340/1945. M. E. számú rendelet (Magyar Közlöny 211. szám) 1. §-ában említett külön tanács hatáskörébe tartozik.

3. §

(1) A R. alapján Németországba áttelepülésre kötelezett vagy oda áttelepített, illetőleg az 1945:VI. törvénycikkkel törvényerőre emelt 600/1945. M. E. számú rendelet 4—6. §-a alá eső magyarországi német személyt, ha áttelepülésre kötelezését, illetőleg vagyontárgyainak elkobzását az arra illetékes hatóság utóbb hatálytalanítja, amennyiben vagyonát időközben telepítési vagy más földbirtok-politikai célokra felhasználták, az elkobzás vagy megváltás alá nem eső ingó és ingatlan vagyonért — tekintet nélkül a tulajdonában volt ingatlan terjedelmére — csak az 1946:IX. tc. 20. és 21. §-ában foglalt elvek szerint illeti kártalanítás. Csereingatlant azonban ilyen esetben is csak az 1946:IX. tc. 1. §-a, illetőleg a 4.300/1947. M. E. számú rendelet 3. §-a értelmében az államra átszállott ingatlanokból lehet juttatni.

(2) A megváltás alá eső vagyontárgyakért járó kártalanítás tekintetében a 600/1945. M. E. számú rendelet, valamint az ezt kiegészítő és módosító jogszabályokban foglalt rendelkezések az irányadók.

4. §

(1) A jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba; rendelkezéseit azonban a folyamatban lévő ügyekben is alkalmazni kell.

(2) A jelen rendelet 1. és 3. §-ának végrehajtásáról a belügyminiszter és a földművelésügyi miniszter, 2. §-ának végrehajtásáról pedig az igazságügy-miniszter gondoskodik.

Budapest, 1947. évi augusztus hó 28-án

Dinyés Lajos s. k.
miniszterelnök

Magyar Közlöny, 1947. augusztus 31.

A belügyminiszter 84.253/1947. B. M. számú rendelete a 12.330/1945. M. E. számú rendelet értelmében Németországba áttelepülésre kötelezett személyek készpénzéről és értéktárgyairól

A 12.330/1945. M. E. számú rendelet 3. §-ának (3) bekezdésében és 7. §-ában kapott felhatalmazás alapján a következőket rendelem:

1. §

(1) A 70.010/1946. B. M. számú rendelet (Magyar Közlöny 12. szám) 14. §-a olyképpen módosul, hogy az áttelepülésre kötelezettek személyenként legfeljebb ötszáz birodalmi márka készpénzt és a 162.835/1947. IV/d. P. M. számú rendelet (Magyar Közlöny 192—193. szám) 1. pontjában felsorolt értéktárgyakat vihetik magukkal.

(2) Az áttelepülésre kötelezett személyek birtokában lévő, az (1) bekezdésben, illetőleg az ott említett pénzügyminiszteri rendeletben fel nem sorolt készpénz és értéktárgyak tekintetében a vonatkozó hatályos jogszabályok az irányadók.

2. §

A jelen rendelet kihirdetése napján lép hatályba, hatálybalépésével a 84.239/1947. B. M. számú rendelet (Magyar Közlöny 188. szám) hatályát veszti.

Budapest, 1947. évi szeptember hó 7-én

Rajk László s. k.
belügyminiszter

Magyar Közlöny, 1947. szeptember 11.

12.200/1947. Korm. számú rendelet a magyarországi német lakosság Németországba áttelepítéséről szóló 12.330/1945. M. E. számú rendelet, valamint az ezzel kapcsolatos egyéb rendeletek módosítása, kiegészítése és összefoglalása
(Kihirdetett 1947. okt. 28-án. — M. K. 245., R. T. 2861.)

A magyar köztársaság kormánya a következőket rendeli;

1. § (1) Németországba áttelepülni köteles az a magyar állampolgár,
- a) aki az 1941. évi népszámlálási összeírás alkalmával német nemzetiségűnek vallotta magát;
 - b) aki a Volksbundnak tagja volt;
 - c) aki valamelyik fegyveres német alakulatba (SS stb.) önként belépett;
 - d) aki magyarosított nevét német hangzásúra változtatta vissza.

(2) Áttelepülésre köteles továbbá:

a) az (1) bekezdés a—d) pontjában felsorolt személyek kiskorú gyermeke és az 1941. évi népszámlálási összeírás alkalmával magát német anyanyelvűnek valló, s vele együtt élő törvényes házastársa;

b) az (1) bekezdés a—d) pontjában felsorolt személynek már az 1946. évi április hó 1. napja előtt vele közös háztartásban élő olyan felmenője (szülője, nagyszülője stb.), nagykorú gyermeke, végül kiskorú gyermekén felül más olyan lemenője is (unoka stb.), aki magát az 1941. évi népszámlálási összeírás alkalmából német anyanyelvűnek vallotta.

(3) A (2) bekezdésben felsoroltak közül azonban csak azok kötelesek az áttelepülésre, akik megélhetésük szempontjából az (1) bekezdés értelmében áttelepülésre kötelezett személyre vannak utalva.

2. § (1) Az 1. § rendelkezései nem vonatkoznak;

a) az 1. § értelmében áttelepülni nem köteles személy házastársára, ha a házasságot az 1946. évi április hó 1. napja előtt kötötték, és a házastársak kiskorú gyermekére;

b) az a) pont hatálya alá tartozó személyekkel közös háztartásban élő felmenőre (szülő, nagyszülő stb.), nagykorú gyermekre és más lemenőre (unoka stb.).

(2) Az a) és b) pontok kivételző rendelkezései nem vonatkoznak arra a házastársra, aki az 1. § (1) bekezdésének b—d) pontja értelmében köteles Németországba áttelepülni, továbbá kiskorú gyermekükre, valamint közös háztartásban élő olyan hozzátartozóira, akik az 1. § rendelkezései alá esnek.

3. § Az 1. § rendelkezései nem vonatkoznak;

a) az ipari, bánya- és mezőgazdasági munkásra, amennyiben az 1946. évi április hó 1. napja előtt is ez volt a főfoglalkozása, nem volt a Volksbundnak tisztségviselő tagja, fegyveres német alakulatba (SS stb.) önként be nem lépett, illetőleg magyarosított nevét német hangzásúra vissza nem változtatta, valamint a 2. § (1) bekezdésének a) és b) pontjaiban felsorolt hozzátartozójára;

b) a községben nélkülözhetetlen kézműves kisiparosra, amennyiben az 1. § (1) bekezdésének a) pontja alapján lenne áttelepülésre kötelezve és a 2. § (1) bekezdésének a) és b) pontjaiban felsorolt hozzátartozóira.

4. § (1) Ha az 1. § (2) és (3) bekezdésében, illetőleg a 2. § (2) bekezdésében körülírt áttelepülési kötelezettség a családi kötelékre tekintettel nagyobb mértékben méltánytalan, az 5. § alapján kiküldött bizottság a házastársat, a kiskorú gyermeket, valamint a többi hozzátartozót (1. § (2) bek. és 2. § (2) bek.) kiveheti az áttelepülési kötelezettség alól. Ilyen esetben azonban a kivételezett a 10. § rendelkezései alá esik.

(2) Az áttelepülésre köteles személyt áttelepülni nem köteles házastársa, kiskorú gyermeke, továbbá többi hozzátartozója (1. § (2) bek. és 2. § (1) bek.) Németországba követheti. Ilyen esetben azonban az áttelepülő hozzátartozót áttelepülésre kötelezettnek kell tekinteni.

5. § A 2., 3. és 4. §-ban körülírt kivételezettség kérdésében a belügyminiszter által kiküldött bizottság — jogorvoslat kizárásával — végérvényesen határoz.

6. § (1) Az 1., 2. és 3. § hatálya alá tartozó, valamint az 1941. évi népszámlálási összeírás

alkalmával magukat német anyanyelvűnek valló személyeket össze kell írni. Az összeírás szabályait a belügyminiszter rendelettel állapítja meg.

(2) A hatóságok kötelesek a birtokukban lévő és az összeírás céljaira szükséges adatot és okiratot a községi előjáróság (polgármester, Budapesten a kerületi előjáró) rendelkezésére bocsátani.

7. § (1) Az áttelepülésre kötelezetteknek a 6. § (1) bekezdésében említett összeírás alapján készített névjegyzékét a község (város, Budapesten kerület) hirdetőtábláján ki kell függeszteni.

(2) Az áttelepülésre kötelezettek névjegyzékébe felvett személy lakóhelyét csak a rendőrhatalóság engedélyével hagyhatja el.

8. § (1) Az áttelepülésre kötelezett személynek — tekintet nélkül arra, hogy az ország területén vagy azon kívül tartózkodik — minden ingatlan és ingó vagyont zár alá vettnek kell tekinteni. A zár alá vett készletekből (élelmiszer, takarmány, tüzelő stb.) a tulajdonos (birtokos) csak a rendes háztartási és gazdasági szükségletnek megfelelő mennyiséget használhatja fel.

(2) A zár alá vettnek tekintendő, de még nem leltározott vagyont leltározni kell. A leltározás tekintetében az 5.300/1947. M. E. számú rendelet (Magyar Közlöny 95. szám) 8. §-a (1) és (2) bekezdésének rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

(3) Azt, hogy az áttelepítésre kötelezett milyen ingóságait viheti magával, a belügyminiszter rendelettel állapítja meg.

9. § (1) Az a magyar állampolgár, akit a jelen rendelet alapján Németországba áttelepítenek, Magyarország területének az áttelepítés végrehajtásával történt elhagyása időpontjában elveszti magyar állampolgárságát.

(2) Az a Németországba áttelepítésre kötelezett magyar állampolgár, aki magát az áttelepítés alól kivonja, azzal a nappal, amellyel az országot el kellett volna hagynia, magyar állampolgárságát elveszti.

(3) A magyar állampolgárságnak az előző bekezdés értelmében való elvesztése az érintett személy Németországba való áttelepítésének nem akadálya.

10. § A jelen rendelet értelmében Németországba áttelepülésre kötelezett személynek az az ingó és ingatlan vagyona, amely a 12.330/1945. M. E. számú rendelet (Magyar Közlöny 211. szám) 3. §-a, illetőleg a jelen rendelet 8. §-ának (1) bekezdése értelmében zár alá vettnek tekintendő, az áttelepülési kötelezettség megállapításával egyidejűleg — amennyiben a 4.300/1947. M. E. számú rendelet (Magyar Közlöny 77. szám) 3. §-a értelmében még nem történt volna meg — tehermentesen az államra száll át és a Földbirtokrendező Alap állagához tartozik. Kivétel az az ingóság, amelyet az áttelepülésre kötelezett személy Németországba való áttelepülés esetén magával vihet (8. § (3) bek.).

11. § A jelen rendelet értelmében áttelepülésre kötelezett németeket az áttelepítés, illetőleg a csehszlovák—magyar lakosságcsere-egyezmény végrehajtása vagy belső telepítés érdekében össze lehet költöztetni.

12. § A jelen rendelet értelmében áttelepülésre kötelezett németek összeköltöztetése céljából fogatos járóművet, valamint a 200/1946. M. E. számú rendelet (Magyar Közlöny 7. szám) szerint géperjű járóműveket igénybe lehet venni.

13. § (1) Az áttelepítés és az összeköltöztetés végrehajtásának irányítására és ellenőrzésére a belügyminiszter miniszteri biztosokat küldhet ki.

(2) A miniszteri biztosnak az áttelepítéssel és az összeköltöztetéssel kapcsolatban kiadott rendelkezését minden közigazgatási hatóság és hivatal — ideértve a szakminiszternek alárendelt hatóságokat, hivatalokat és szerveket is — köteles haladéktalanul végrehajtani.

(3) A miniszteri biztos rendelkezik a végrehajtásnál szükséges karhatalommal.

(4) Az áttelepítést végző szervek részére a községi előljáróság (polgármester) lakásról, ételmezésről, tárgyalóhelyiségről, előfogatról gondoskodni köteles. Ezekkel kapcsolatban a község (város) által felszámítható térítési díjakat a belügyminiszter állapítja meg.

14. § (1) Annak a magyar állampolgárnak, aki az 1941. évi népszámlálási összeírás alkalmából magát német anyanyelvűnek vallotta, továbbá annak a magyar állampolgárnak, akire a 2. § értelmében az 1. § nem vonatkozik, a jelen rendelet hatálybalépésének napján még tényleges birtokában lévő mező- és erdőgazdasági (külterületi) ingatlan vagyonából minőségének és fekvésének figyelembevételével legfeljebb 10 kat. holdnyi területet, továbbá a tényleges birtokában lévő olyan ingóságát, amely telepítés céljára még igénybe véve nem lett, tulajdonába lehet adni, illetőleg tulajdonában meg lehet hagyni.

(2) Annak a magyar állampolgárnak, akire a 3. § értelmében az 1. § rendelkezése nem vonatkozik, az (1) bekezdésben említett vagyontárgyakat és ezen felül még tényleges birtokában lévő egy lakóházat is tulajdonába lehet adni, illetőleg tulajdonában meg lehet hagyni.

(3) Az (1) és a (2) bekezdés rendelkezéseivel kapcsolatos tennivalókat a földbirtokrendező hatóságok végzik. Ennek során 1 kat. hold szőlőt vagy gyümölcsöst 5 kat. hold szántóval kell egyenértékűnek venni.

(4) Az (1)—(3) bekezdés értelmében tulajdonba adott vagyontárgyakra a 12.330/1945. M. E. számú rendelet 3. §-a értelmében kiterjedő zárlatot a tulajdonba adás napján feloldottnak kell tekinteni.

(5) Az (1) és (2) bekezdésben említett személynek a (4) bekezdés értelmében tulajdonába nem került ingó és ingatlan vagyontárgya — ha a 4.300/1947. M. E. sz. rendelet értelmében az államra még nem szállt át — a (4) bekezdésben körülírt napon az államra tehermentesen átszáll. A szóban lévő vagyontárgyak az Országos Földbirtokrendező Alap állagához tartoznak.

(6) Az (5) bekezdés alapján az államra átszállt vagyontárgyak felhasználására az 1945:VI. törvénycikkkel törvényerőre emelt 600/1945. M. E. számú rendeletben, továbbá az 1946:IX. törvénycikkben, illetőleg az 5.300/1947. M. E. számú rendeletben foglalt rendelkezések az irányadók.

(7) Ha az (1) és (2) bekezdésben meghatározott ingatlanoknak a volt tulajdonos részére való visszaadása nemzetgazdasági szempontból célszerűnek nem mutatkozik, a volt tulajdonosnak e helyett az ingatlan helyett más megfelelő cseingatlant lehet kijelölni.

15. § (1) A 14. §-ban említett személyek közül annak a részére, akinek beltelke az államra szállt át és ennek következtében lakás nélkül marad, telepítési célokra fel nem használt

lakóházat lehet tulajdonba adni. A tulajdonba adást a földbirtokrendező hatóságok végzik.

16. § A Németországba áttelepülni köteles és a 14. § hatálya alá tartozó személy a még birtokában lévő erre alkalmas ingatlanát a jó gazda gondosságával addig is megművelni tartozik, amíg az ingatlan tényleges birtokában van.

17. § A 2., 3. és a 14. § hatálya alá tartozó azt a személyt, aki a jelen rendelet végrehajtása során tett hatósági intézkedésnek ellenszegül, vagy annak foganatosítását egyébként akadályozza, illetőleg további magatartásával mások (telepesek stb.) személyi és vagyónbiztonságát vagy a köznyugalmat, illetőleg a termelés rendjét szándékosan veszélyezteti, vagy a birtokában lévő erre alkalmas ingatlanát a jó gazda gondosságával szándékosan nem műveli meg, ha e tények a belügyminiszter által lefolytatott vizsgálat során megállapítást nyernek, a belügyminiszter rendeletére az általa kijelölendő hozzátartozóival (2. §) Németországba át kell telepíteni. Ezek a személyek a jelen rendeletnek a Németországba áttelepülni köteles személyekre vonatkozó rendelkezése alá esnek.

18. § A Németországba áttelepülésre kötelezett vagy oda áttelepített, illetőleg a 14. § hatálya alá eső személyt, ha áttelepülési kötelezettségét az erre illetékes hatóság utóbb hatálytalanítja, illetőleg megállapítja, hogy a 14. § hatálya alá nem tartozik, igénybe vett vagyontárgyaiért kártalanítás nem illeti meg. Kivételesen indokolt esetben a szóban lévő vagyontárgyakért az érdekelt kérelmére kártalanítást csak a minisztertanács adhat.

19. § Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, vétség miatt öt évig terjedhető fogházzal büntetendő;

a) a Németországba áttelepülésre kötelezett az a személy, aki a 8. § (1) bekezdésében foglalt tilalmakat megszegi, továbbá az, aki a zár alá vett vagyontárgyakat megrongálja vagy megsemmisíti;

b) az, aki az áttelepítés vagy összeköltöztetés során az ezekkel kapcsolatban tett hatósági intézkedésnek ellenszegül vagy annak foganatosítását egyéb módon akadályozza;

c) az a Németországba áttelepülésre kötelezett személy, aki a birtokában lévő erre alkalmas ingatlanát a jó gazda gondosságával szándékosan nem műveli meg;

d) az, aki Németországba áttelepülésre kötelezett személyt rejteget.

20. § A 19. §-ban meghatározott vétségek miatt az eljárás a 12.340/1945. M. E. számú rendelet (Magyar Közlöny 211. szám) 1. §-ában említett külön tanács hatáskörébe tartozik.

21. § (1) A jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba; hatálybalépésével a 12.330/1945. M. E. számú rendelet, a 7.970/1945. M. E. számú rendelet (Magyar Közlöny 158. szám), a 4.300/1947. M. E. számú rendelet és a 10.515/1947. Korm. számú rendelet (Magyar Közlöny 197. szám) hatályát veszti.

(2) Az (1) bekezdésben említett rendeletek alapján tett intézkedések hatályát a jelen rendelet semmi tekintetben nem érinti. Kivétel a 12.330/1945. M. E. számú rendelet alapján hozott mentesítő, illetőleg kivételező határozat és az ezekből folyó intézkedések, amelyek helyett a jelen rendelet rendelkezéseinek megfelelő új intézkedést kell tenni.

22. § A jelen rendelet rendelkezéseit az érdekelt miniszterekkel egyetértésben a belügyminiszter, illetőleg a belügyminiszterrel egyetértésben az igazságügy-miniszter, a földművelésügyi miniszter és a közlekedési miniszter hajtja végre.

Budapest, 1947. évi október hó 17-én

Dinnyés Lajos s. k.
miniszterelnök

Magyar Közlöny, 1947. október 28.

A belügyminiszter 84.350/1947. B. M. számú rendelete a magyarországi német lakosság Németországba áttelepítéséről szóló 12.330/1945. M. E. számú rendelet, valamint az ezzel kapcsolatos egyéb rendeletek módosítása, kiegészítése és összefoglalása tárgyában kibocsátott 12.200/1947. Korm. számú rendelet egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról

A 12.200/1947. Korm. számú rendelet (Magyar Közlöny 245. szám) továbbiakban: (R.), 6. §-ának (1) bekezdésében, 8. §-ának (3) bekezdésében, a 22. §-ában kapott felhatalmazás alapján, az érdekelt miniszterekkel egyetértésben, a következőket rendeltem:

1. §

(1) Németországba áttelepülni köteles az a magyar állampolgár:

a) aki az 1941. évi népszámlálási összeírás alkalmával német nemzetiségűnek vallotta magát,

b) aki a Volksbund tagja volt,

c) aki valamelyik fegyveres német alakulatba önként belépett,

d) aki magyarosított nevét német hangzásúra változatta vissza. (R. 1. § (1) bek.)

(2) Áttelepülésre köteles továbbá:

a) az (1) bekezdés a—d) pontjában felsorolt személynek kiskorú gyermeke és az 1941. évi népszámlálási összeírás alkalmával magát német anyanyelvűnek valló, s vele együtt élő törvényes házastársa,

b) az (1) bekezdés a—d) pontjában felsorolt személyek már az 1946. évi április hó 1. napja előtt vele közös háztartásban élő olyan felmenője (szülője, nagyszülője stb.), nagykorú gyermeke, végül kiskorú gyermekén felül más lemenője is (unoka stb.), aki magát az 1941. évi népszámlálási összeírás alkalmából német anyanyelvűnek vallotta. (R. 1. § (2) bek.)

(3) A (2) bekezdésben felsoroltak közül azonban csak azok kötelesek az áttelepülésre, akik megélhetésük szempontjából az (1) bekezdés értelmében áttelepülésre kötelezett személyre vannak utalva. (R. 1. § (3) bek.)

(4) Az (1), illetőleg a (2) bekezdés hatálya alá csak az a személy esik, akit az R. 5. §-a értelmében kiküldött bizottság közokirat (az összeíró bizottság (8. §), illetőleg a Központi Statisztikai Hivatal által készített névjegyzék, községi bizonyítvány, anyakönyvi kivonat, az államrendőrség értesítése stb.) alapján az (1), illetőleg a (2) bekezdés értelmében Németországba áttelepülni köteles személlyé nyilvánított és ezek névjegyzékébe (10. § (2) bek. a) pont) felvett.

(5) Ha az 1941. évi népszámlálási összeírási adataiból egyes személyek anyanyelvi, illetőleg nemzetiségi vallomása hiányzik, vagy a vallomás kétes, akkor az érintett személyt úgy kell tekinteni, mintha a népszámlálás idejében vele közös háztartásban élt legközelebbi hozzátartozóival azonos vallomást tett volna. Ha az említett hozzátartozó anyanyelvi, illetőleg nemzetiségi vallomásai egymástól eltérőek, akkor a 8. § értelmében kiküldött összeíró bizottság a rendelkezésre álló hitelt érdemlő adatok alapján határoz. Erre a határozatra a 9. § (1) bekezdésében említett névjegyzékben utalni kell.

(6) Az (1) bekezdés c) pontjával kapcsolatos fegyveres német alakulatba (SS stb.) önként belépett személynek kell tekinteni azt, aki valamely fegyveres német alakulatba (SS stb.) az 1944. évi március hó 19. napja előtt vonult be; viszont nem szabad ilyen személynek tekinteni azt, akit valamelyik fegyveres német alakulatba (SS stb.) az 1944. évi március hó 19. napja után felállított, úgynevezett német—magyar vegyes bizottság sorozott be. Ha azonban az érintett személy szolgálata alatt, a magyar nép demokratikus követeléseit sértő tevékenységet fejtett ki, az illetőt úgy kell tekinteni, mintha valamely fegyveres német alakulatba (SS stb.) önként lépett volna be.

2. §

(1) Az 1. § rendelkezései nem vonatkoznak:

a) Az 1. § értelmében áttelepülni nem köteles személy házastársára, ha a házasságot az 1946. évi április hó 1. napja előtt kötötték, és a házastársak kiskorú gyermekére;

b) az a) pont hatálya alá tartozó személyekkel közös háztartásban élő felmenőre (szülő, nagyszülő stb.), nagykorú gyermeke és más lemenőre (unoka stb.). (R. 2. § (1) bek.)

(2) Az a) és b) pontok kivételező rendelkezései nem vonatkoznak arra a házastársra, aki az 1. § (1) bekezdésének b—d) pontja értelmében köteles Németországba áttelepülni, továbbá kiskorú gyermekükre, valamint közös háztartásban élő olyan hozzátartozóra, akik az 1. § rendelkezései alá esnek. (R. 2. § (2) bek.)

(3) Az 1. bekezdés hatálya alá csak az a személy esik, akit a R. 5. §-a értelmében kiküldött bizottság közokirat (1. § (4) bek.) alapján a 2. § értelmében kivételezett személlyé nyilvánított, és ezek névjegyzékébe (10. § (2) bek. b) pont) felvett.

3. §

(1) Az 1. § rendelkezései nem vonatkoznak:

a) az ipari, bányá- és mezőgazdasági munkásra, amennyiben az 1946. évi április hó 1. napja előtt is az volt fő foglalkozása, nem volt a Volksbundnak tisztségviselő tagja,

fegyveres német alakulatba (SS stb.) önként be nem lépett, illetőleg a magyarosított nevét német hangzásúra vissza nem változtatta, valamint a 2. § (1) bekezdésének a) és b) pontjaiban felsorolt hozzátartozójára;

b) a községben nélkülözhetetlen kézműves kisiparosra, amennyiben az 1. § (1) bekezdésének a) pontja alapján lenne áttelepülésre kötelezve, és a 2. § (1) bekezdésének a) és b) pontjaiban felsorolt hozzátartozóira. (R. 3. §)

(2) Az 1. bekezdés hatálya alá csak az a személy esik, akit a R. 5. § értelmében kiküldött bizottság közokirat (1. § (4) bek.) alapján a 3. § értelmében kivételezett személlyé nyilvánított és ezek névjegyzékébe (10. § (2) bek. c) pont) felvett. Az (1) bekezdés a) pontjának alkalmazása során az 1. § (6) bekezdésének rendelkezése is irányadó.

(3) Az (1) bekezdés a) pontja alapján csak azt az ipari, bánya- és mezőgazdasági munkást lehet kivételezett személlyé nyilvánítani, akinek nemcsak az elbírálás idején, hanem már az 1946. évi április hó 1. napja előtt és azóta is ez volt a fő foglalkozása.

(4) Nem lehet az (1) bekezdés a) pontja alapján mezőgazdasági munkássá nyilvánítani azt a személyt:

a) akinek 3 kat. holdnál nagyobb mezőgazdasági vagy erdőgazdasági ingatlant és egy családi házat meghaladó vagyona, vagy a szóban lévő vagyonra vonatkozó törvényes öröklési igénye van,

b) aki az a) pontban körülírt terjedelmű ingatlan vagyonát az 1945:VI. törvénycikkkel törvényerőre emelt 600/1945. M. E. számú rendelet, az 1946:IX. törvénycikk, illetőleg a 12.330/1945. M. E. számú rendelet (Magyar Közlöny 211. szám) vagy a 4.300/1947. M. E. számú rendelet (Magyar Közlöny 77. szám) rendelkezései következtében veszítette el.

(5) Ha a (4) bekezdés a) pontjában említett mezőgazdasági vagy erdőgazdasági ingatlan vagyon terméértéke 3 kat. holdon alul marad ugyan, de kataszteri tiszta jövedelme 36 koronát meghalad, az ilyen ingatlant a (4) bekezdés alkalmazása szempontjából 3 kat. holdnál nagyobbknak kell tekinteni.

(6) Olyan kézműves kisiparost, aki az 1947. évi szeptember hó 1. napja után telepedett le a községbe, az (1) bekezdés b) pontja szempontjából nélkülözhetetlen kézműves kisiparosnak tekinteni nem lehet.

(7) Kézműves kisiparost a kiküldött bizottság (R. 5. §-a) az (1) bekezdés b) pontja értelmében nélkülözhetetlenné csak olyan községi bizonyítvány alapján nyilváníthat, amelyet a helyi Nemzeti Bizottság elnöke és legalább két tagja láttaozott. Az ilyen községi bizonyítványt a Nemzeti Bizottság pecsétjével is el kell látni. A Nemzeti Bizottságnak ugyanahhoz a politikai párthoz tartozó két vagy több tagja a láttaozási záradékot hatályosan nem írhatja alá.

4. §

(1) Ha az 1 § (2) és (3) bekezdésében, illetőleg a 2. § (2) bekezdésében körülírt áttelepülési kötelezettség a családi kötelezések tekintetével nagyobb mértékben méltánytalan, a R. 5. §-a alapján kiküldött bizottság a házastársat, a kiskorú gyermeket, valamint a többi hozzátartozót (1. § (2) bek. és 2. § (2) bek.) kiveheti az áttelepülési

kötelezettség alól. Ilyen esetben azonban a kivételezett a R. 10. § rendelkezései alá esik. (R. 4. § (1) bek.)

(2) Az áttelepülésre kötelezett személyt áttelepülésre nem köteles házastársa, kiskorú gyermeke, továbbá többi hozzátartozója (1. § (2) bek. és 2 § (1) bek.) Németországba követheti. Ilyen esetben azonban az áttelepülő hozzátartozót áttelepülésre kötelezettnek kell tekinteni. (R. 4. § (2) bek.)

(3) Az (1) bekezdés hatálya alá csak az a személy esik, akit a R. 5. §-a alapján kiküldött bizottság a 4. § (1) bekezdése értelmében kivételezett személlyé nyilvánított és ezek névjegyzékébe (10. § (2) bek. d) pont) felvett.

(4) Az áttelepülésre kötelezett személyt a (2) bekezdésben felsorolt hozzátartozói Németországba csak akkor követhetik, ha erről a kívánságukról a községi elöljáróság (a polgármester, Budapesten a kerületi elöljáró) előtt kiállított — a belügyminiszter utasításában meghatározott szövegű — nyilatkozatukat a R. 13. § (1) bekezdése alapján kiküldött miniszteri biztosnak átadták és az erről szóló elismervény birtokukban van.

(5) A (4) bekezdésben említett nyilatkozatok alapján a miniszteri biztos a belügyminiszter utasításában meghatározott névjegyzéket készít. Ha a 10. § (2) bekezdésének a) pontjában említett névjegyzék kiegészítő része és éppen ezért ezt a névjegyzéket a vasúti szerelvény (18. §) elindulása után ugyanúgy kell szétküldeni, mint a 10. § (2) bekezdésének a) pontjában említett névjegyzéket. (10. § (3) bek.)

5. §

(1) A R. 14. §-a szempontjából csak azt a magyar állampolgárt lehet az 1941. évi népszámlálási összeírás alkalmából német anyanyelvű vallomást tett személynek tekinteni, akit a R. 5. §-a értelmében kiküldött bizottság — közokirat —, (az összeíró bizottság (8. §), illetőleg a Központi Statisztikai Hivatal által készített névjegyzék alapján ilyen személlyé nyilvánított és német anyanyelvi vallomást tett személyek névjegyzékébe (10. § (2) bek. e) pont) felvett.

(2) Ha az 1941. évi népszámlálási összeírás adataiból egyes személyek anyanyelvi vallomása hiányzik, vagy a vallomás kétes, az 1. § rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

6. §

(1) A 2., 3. és a 4. §-ban körülírt kivételezettség kérdésében a belügyminiszter által kiküldött bizottság — jogorvoslat kizárásával — végérvényesen határoz. (R. 5. §)

(2) Az (1) bekezdésben említett bizottság több tagból áll, szótöbbséggel határoz; határozatkészségéhez legalább három tag jelenléte szükséges, másként ügyrendjét a belügyminiszter utasítása szabályozza.

7. §

(1) Az 1., 2. és a 3. § hatálya alá tartozó, valamint az 1941. évi népszámlálási összeírás alkalmával magukat német anyanyelvűnek valló személyeket össze kell írni. Az összeírás szabályát a belügyminiszter rendelettel állapítja meg. (R. 6. § (1) bek.)

(2) A hatóságok kötelesek a birtokukban lévő és az összeírás céljaira szükséges adatokat és okiratokat a községi előljáráóság (polgármester, Budapesten a kerületi előljáró) rendelkezésére bocsátani. (R. 6. § (2) bek.)

(3) A községi előljáráóság (a polgármester, Budapesten a kerületi előljáró) a belügyminiszter által rendelkezésére bocsátott névjegyzék, valamint a (2) bekezdés értelmében beszerzett adatok figyelembevételével, a belügyminiszter vonatkozó utasítása szerint, az R. hatálya alá tartozó személyekről lakóházanként külön-külön összeírást készít.

(4) Az elkészített összeírólapokat a községi előljáráóság (a polgármester, Budapesten a kerületi előljáró) aláírásával és hivatali pecsétjével látja el.

(5) Az aláírással és hivatali pecséttel ellátott összeíró lapokon feljegyzett adatokat a községi jegyző vagy a bíró, városban a polgármester helyettese, Budapesten a kerületi előljáró helyettese a helyi Nemzeti Bizottsággal ismertetni köteles. A Nemzeti Bizottság az összeíró lapokra észrevételeit feljegyezheti. A feljegyzést a Nemzeti Bizottság elnökének és legalább két tagjának kell aláírnia, továbbá a Nemzeti Bizottság pecsétjével is el kell látni. A 3. § (7) bekezdésének az aláírók politikai pártállására vonatkozó rendelkezése e feljegyzés aláíróira is kiterjed.

(6) Az összeírólapokat a belügyminiszter által rendelkezésre bocsátott névjegyzékkel együtt a belügyminiszter vonatkozó utasítása szerint a 8. § értelmében kiküldött összeíróbizottsághoz (Budapesten a Belügyminisztérium, V., Sas-u. 12.) kell megküldeni. Az összeírólapok elkészítésének alapjául szolgáló többi iratot a község (a polgármester, Budapesten a kerületi előljáró) irattárában kell megőrizni.

8. §

(1) Az összeírólapok (7. §) adatai alapján szerkesztendő névjegyzékek elkészítése végett a belügyminiszter — a belügyminisztérium alkalmazottai közül — 3 tagú összeíróbizottságot küld ki.

(2) Az (1) bekezdésben említett bizottság szótöbbséggel határoz, határozatképességéhez mindhárom tagjának jelenléte szükséges, egyébként ügyrendjét a belügyminiszter utasítása szabályozza.

9. §

(1) Az összeíró-bizottság (8. §) az összeíróknak adatai alapján a R. hatálya alá tartozó személyekről a belügyminiszter utasítása szerint névjegyzéket készít. A névjegyzékben mindegyik személyre vonatkozóan fel kell tüntetni, hogy a R. melyik §-ának hatálya alá esik. A névjegyzéket az összeíró-bizottság legalább két tagjának aláírásával és a bizottság pecsétjével kell ellátni.

(2) A névjegyzéket az összeíró-bizottság a községi előjárónak (polgármesternek, Budapesten a kerületi előjárónak) megküldi.

(3) A községi előjáróság (polgármester, Budapesten a kerületi előjáró) a névjegyzéket a községi városházán (Budapesten a kerületi előjáróságon) közszemlére köteles kitenni és a névjegyzék közszemlére tételét a helyben szokásos (dobszó, hirdetmény stb. útján) hirdetéssel köteles kitenni azzal a céllal, hogy a hirdetményeket a közhírré tételt követő naptól tizenöt nap alatt bárki megtekintheti.

(4) A névjegyzék ellen a (3) bekezdésben említett határidő alatt a R. 5. §-a értelmében kiküldött a Belügyminisztériumnak címzendő és a községi előjáróságnál (polgármesternél, Budapesten a kerületi előjáróságnál) benyújtandó felszólamlással lehet élni. Az elbírálásnál szükséges okmányokat és egyéb iratokat a felszólamláshoz csatolni kell.

(5) A felszólamlás benyújtására adott határidő lejártá után a községi előjáróság (a polgármester, Budapesten a kerületi előjáró) a felszólamlásban előadott tényállítások valódiságáról köteles meggyőződést szerezni és ennek eredményét minden egyes felszólamlásra vagy a felszólamláshoz csatolandó mellékletre feljegyezni. A feljegyzést a községi előjáróság (a polgármester, Budapesten a kerületi előjáró) aláírásával és hivatali pecsétjével látja el.

(6) Az (5) bekezdésben körülírt tennivalók elvégzése után a községi előjáróság (a polgármester, Budapesten a kerületi előjáró) a névjegyzékeket a felszólamlásokkal és a névjegyzékekhez, valamint a felszólamlásokhoz tartozó iratokkal együtt a belügyminiszter vonatkozó utasítása szerint az R. 5. §-a értelmében kiküldött bizottsághoz (Budapest, Belügyminisztérium, Sas-utca 12. sz.) megküldi.

10. §

(1) A R. 5. §-a értelmében a kiküldött bizottság a felszólamlások tekintetében jogorvoslat kizárásával végérvényesen határoz; majd a névjegyzéket átvizsgálja és hivatalból közokirat alapján ugyanúgy határoz a névjegyzékbe felvett, de felszólamlást be nem nyújtott többi személy tekintetében is.

(2) A bizottság a határozatok alapján a következő névjegyzékeket készíti el:

a) a R. 1. §-a értelmében Németországba áttelepülni köteles személyek névjegyzékét (I. névjegyzék);

b) a R. 2. § értelmében kivételezett személyek névjegyzékét (névjegyzék II.);

c) a R. 3. § értelmében kivételezett személyek névjegyzékét (III. névjegyzék);

d) a R. 4. § (1) bekezdése értelmében kivételezett személyek névjegyzékét (IV. névjegyzék) és végül

e) a német anyanyelvi vallomást tett személyek névjegyzékét (V. névjegyzék).

(3) A bizottság mindegyik névjegyzék 2-2 példányát a belügyminiszterhez terjeszti fel, 2-2 példányát az Országos Földhivatalnak, 1-1 példányát a községi előjáróságnak (polgármesternek, Budapesten a kerületi előjárónak) küldi meg, a Németországba áttelepülni köteles személyre nyilváníttak névjegyzékének (I. névjegyzék) 1 példányát pedig ezenfelül az illetékes első fokú rendőrhatalósághoz is átteszi.

11. §

(1) Az áttelepülésre kötelezetteknek a R. 6. § (1) bekezdésében említett összeírás alapján készített névjegyzéket a község (város, Budapesten kerület) hirdetőtábláján ki kell függeszteni (R. 7. § (1) bek.)

(2) A községi előljáráóság (a polgármester, Budapesten a kerület) a 10. § (3) bekezdése értelmében neki megküldött névjegyzékekről másolatot készít, azt hitelesíti és a hitelesített másolatot a község házában (a városházában, Budapesten a kerületi előljáráóságban) az érdekeltek tájékoztatása végett kifüggeszti, olyan figyelmeztetéssel, hogy a névjegyzékek ellen további jogorvoslatnak helye nincs. A névjegyzékek kifüggesztésének megtörténtét a helyben szokásos módon (dobszó, hirdetmény stb. útján) közhírré kell tenni.

12. §

(1) Az áttelepülésre kötelezettek névjegyzékére felvett személy lakóhelyét csak a rendőrhatóság engedélyével hagyhatja el (R. 7. § (2) bek.) vagy változtathatja meg.

(2) A rendőrhatóság az (1) bekezdésben megkívánt engedélyt csak kivételesen indokolt esetben adhatja meg. Az engedélyt írásba kell foglalni.

(3) A lakóhely megváltoztatására vonatkozó engedély kiadásáról az új lakóhely szerint illetékes I. fokú rendőrhatóságot értesíteni kell.

(4) A lakóhelyét megváltoztató személy az új lakóhely szerint illetékes I. fokú rendőrhatóságnál a megérkezéstől számított 48 órán belül személyesen jelentkezni köteles.

(5) A rendőrhatóság arról, hogy az érdekelt új lakóhelyére megérkezett-e vagy sem, a korábbi lakóhely szerint illetékes I. fokú rendőrhatóságot értesíteni és egyúttal az értesítés másolatát a belügyminiszterhez (népgondozó alosztály Budapest Sas-utca 12.) felterjeszteni köteles.

(6) Németországba való áttelepítésig rendőrhatósági őrizet alá helyezését (internálását) kell elrendelni annak a személynek, aki az (1) bekezdés hatálya alá esik és lakóhelyét engedély nélkül elhagyja vagy magát az áttelepülési kötelezettség alól kivonja.

13. §

(1) Azt, hogy az áttelepülésre kötelezett milyen ingóságait viheti magával, a belügyminiszter rendelettel állapítja meg. (R. 8. § (3) bek.)

(2) Minden áttelepülésre kötelezett magával vihet személyenkint 7 kg lisztet vagy tésztaeműt (kenyeret), 1 kg zsírt, 2 kg húsneműt, 2 kg hüvelyest, 8 kg burgonyát. Ezenkívül magával viheti konyhaeszközeit, ágyneműt, felsőruháit, fehérneműt, legszükségesebb háztartási felszerelését (ásó, kapa, fejsze, fűrés, kéziszerszám stb.).

(3) Az iparjogositvánnyal rendelkező iparos a (2) bekezdésben említett élelmiszereken és egyéb ingóságokon felül magával viheti kéziszerszámait és azokat a kézi- vagy lábmeghajtásos gépeit (pl. varrógép, rokka stb.), amelyekre ipara folytatásához

feltétlenül szüksége van. Kétség esetén a miniszteri biztos a jogorvoslat kizárásával végérvényesen határoz.

(4) A (2) bekezdésben felrosolt élelmiszerek és egyéb ingóságok súlya személyenkint nem lehet nagyobb 100 (száz) kg-nál.

(5) Minden áttelepülésre kötelezett személy magával vihet 500.- birodalmi márkát és magával viheti kisebb értékű használati tárgyait. Az áttelepülésre kötelezett személy aranyból és platinából csak drágakő és igazgyöngy díszítéssel el nem látott egy gyűrűt, egy pár fülbevalót, egy db 30 gr súlyt meg nem haladó karperecet, egy darab 15 gr súlyt meg nem haladó nyakláncot, továbbá egy darab zseb- vagy karórát vihet magával.

14. §

(1) A R. értelmében áttelepülésre kötelezett németeket az áttelepítés, illetőleg a csehszlovák—magyar lakosságszere-egyezmény végrehajtása vagy belső telepítés érdekében össze lehet költöztetni. (R. 11. §)

(2) Az összeköltöztetés végrehajtását a belügyminiszter rendeli el.

(3) Azt, a rendelkezésre bocsátott névjegyzékek alapján mely ingatlanokat kell az összeköltöztetéssel kapcsolatban kiüríteni és milyen sorrendben, továbbá azt, hogy az összeköltöztetés céljára mely lakóházat lehet felhasználni, a földbirtokrendező hatóság jelöli ki és erről a miniszteri biztost (15. §) értesítik.

(4) Az összeköltöztetésre kijelölt személy a miniszteri biztos írásbeli engedélyével olyan lakóházba is beköltözhetik, amelynek birtokosa írásbeli nyilatkozatban kijelenti, hogy az említett személyek lakóházába való beköltözését megengedi.

(5) Az összeköltöztetésre kötelezettek magukkal vihetik azokat a vagyontárgyaikat, amelyeket Németországba magukkal vihetnének (13. §). Ezenfelül saját költségükön magukkal vihetik fekvőhelyeiket, kisebb bútoraikat (székeket, asztalt stb.), végül a közellátási rendelkezések értelmében általuk birtokolható — gazdasági év végéig szükséges — élelmiszereket és tüzelőanyagait. Kétség esetén a miniszteri biztos a jogorvoslat kizárásával végérvényesen határoz.

15. §

(1) Az áttelepítés és az összeköltöztetés végrehajtásának irányítására és ellenőrzésére a belügyminiszter miniszteri biztosokat küldhet ki. (R. 13. § (1) bek.)

(2) A miniszteri biztosnak az áttelepítéssel és az összeköltöztetéssel kapcsolatban kiadott rendelkezését minden közigazgatási hatóság és hivatal — ideértve a szakminiszternek alárendelt hatóságokat, hivatalokat és szerveket is — köteles haladéktalanul végrehajtani. (R. 13. § (2) bek.)

(3) A miniszteri biztos rendelkezik a végrehajtásnál szükséges karhatalommal. (R. 13. § (3) bek.)

(4) A kirendelt karhatalom feladata a miniszteri biztos rendelkezéseinek végrehajtása.

(5) Különös gondot kell fordítani arra, hogy az áttelepítés vagy összeköltöztetés végrehajtásánál közreműködő karhatalmi közegek köteleességüket a R-nek, a jelen

rendeletnek és a miniszteri biztos rendelkezéseinek lelkiismeretesebb betartása mellett az emberiség követelményeinek messzemenő szem előtt tartásával végezzék.

16. §

Az áttelepülésre kötelezett személyek Németországba elszállítását a belügyminiszter rendeli el és erről a miniszteri biztost (15. §) értesíti.

17. §

(1) A Németországba áttelepülésre kötelezett személyeket elszállításuk előtt orvosi vizsgálatnak kell alávetni. Útbaindítani csak azt lehet, akit az orvos szállításra alkalmasnak talált. Az el nem szállítható személyek és szét nem választható családtagjainak ideiglenes visszahagyására vonatkozóan a vizsgálatot végző orvos tesz a miniszteri biztosnak (15. §) javaslatot.

(2) A miniszteri biztos az orvosnak az el nem szállítható személyre vonatkozó javaslatát elfogadni köteles; az szét nem választható családtagokat a javaslat figyelembevételével a miniszteri biztos jelöli ki.

(3) Az el nem szállítható személyekről és ideiglenesen visszahagyott családtagjaiktól a miniszteri biztos a belügyminiszter utasításában meghatározott külön névjegyzék készíti. A névjegyzék két példányát a belügyminiszterhez fel kell terjeszteni, egy példányát pedig az illetékes I. fokú rendőrhatóságnak meg kell küldeni. A szóban lévő személyekkel kapcsolatos további eljárást a belügyminiszter utasítása szabályozza.

18. §

(1) A miniszteri biztos az egy-egy szerelvényen utazók névjegyzékét összeállítja. A névjegyzéket vasúti kocsinként elkülönítve (1. számú kocsi, 2. számú kocsi) úgy kell összeállítani, hogy az összetartozó családtagok ugyanabba a kocsiba kerüljenek.

(2) Az (1) bekezdésben említett névjegyzékeket olyan záradékkal kell ellátni, hogy az abban felsorolt személyek nem szenvednek semmiféle fertőző betegségben, és szállíthatók. A záradékot a miniszteri biztos és a vizsgáló orvos (17. §) írja alá.

(3) A névjegyzék két példányát a vonatparancsnok (20. §) magával viszi, egy példányát a miniszteri biztos a szerelvény elindulása után felterjeszti a belügyminiszterhez, egy példányát pedig az illetékes I. fokú rendőrhatóságnak küldi meg.

19. §

(1) A miniszteri biztos intézkedik a Németországba áttelepülésre kötelezett személyeknek az esetleg kijelölt gyűjtőállomásra, illetőleg az egy-egy vasúti szerelvényen utazóknak a berakodó vasúti állomásra való szállítása iránt és az ebben szükséges szállítóeszközöket kihirdeti.

(2) Egy-egy vagonban harminckettőnél több személyt elhelyezni nem szabad.

(3) Minden vonathoz egy orvost és két ápolónőt kell beosztani, szükség esetén az áttelepülésre kötelezettek közül. A miniszteri biztos és a vizsgálatot végző orvos (17. §) együttesen gondoskodnak arról, hogy minden szerelvény a legszükségesebb gyógy- és kötszerrel el legyen látva.

(4) Az orvost, az ápolónőket és az esetleges beteget, valamint a gyógyszert külön kocsiban kell elhelyezni.

(5) Gondoskodni kell arról, hogy az áttelepülők készleteiből minden kocsiban ivóvíz-tárolásra alkalmas nagyobb edény (vödör, kanna, kifőzőüst) és ivóvíz, továbbá télen kányha és megfelelő mennyiségű tüzelőszer is rendelkezésre álljon.

20. §

(1) Minden szerelvényt vonatparancsnok, vasúti szakközeg és vonatbiztosító karhatalmi személyzet kísér.

(2) A vonat parancsnoka a vonaton utazó áttelepülésre kötelezettek közül egy vezetőt jelöl ki, aki az általa minden kocsi számára kijelölt ügyeletekkel végrehajtja a vonat parancsnokának rendelkezéseit. A vezető és ügyeletesek kötelesek haladéktalanul jelentést tenni a vonat parancsnokának minden olyan cselekményről és jelenségről, amely az utazás nyugodt és békés lefolyását, az utazók testi épségét veszélyeztetheti.

21. §

(1) A vonat parancsnoka a szerelvényt a miniszteri biztostól kísérőirattal veszi át, és adja át a rendeltetési helyén.

(2) A vonatkísérő személyzet a szerelvényen utazó áttelepítendők átadása után a szerelvényt haladéktalanul visszatér.

22. §

(1) A R. 2., 3. és 14. § hatálya alá tartozó azt a személyt, aki a R. végrehajtása során tett hatósági intézkedésnek ellenszegül vagy annak foganatosítását egyébként akadályozza, illetőleg további magatartásával mások (telepesek stb.) személyi vagyonbiztonságát vagy a köznyugalmat, illetőleg a termelés rendjét szándékosan veszélyezteti, vagy a birtokában lévő erre alkalmas ingatlanát a jó gazda gondosságával szándékosan nem műveli meg, ha a tények a belügyminiszter által lefolytatott vizsgálat során megállapítást nyertek, a belügyminiszter rendeletére az általa kijelölendő hozzátartozóival (2. §) Németországba át kell telepíteni. Ezek a személyek a R-nek a Németországba áttelepülni köteles személyekre vonatkozó rendelkezései alá esnek. (R. 17. §)

(2) Az (1) bekezdés alá esik a 10. § (2) bek. b), illetőleg c) vagy e) pontjában említett névjegyzékbe felvett az a személy is, aki a R. értelmében államra átszállt ingatlanát a földbirtokrendező hatóságok írásbeli felhívásában megjelölt határnapig e hatóságnak nem adta át.

(3) Az (1), illetőleg a (2) bekezdésben felsorolt eseteket a tényállás és a bizonyítékok feltüntetésével közvetlenül a belügyminiszternek kell — további eljárás végett — bejelenteni.

23. §

A R. 21. §-ának (1) bekezdésében felsorolt rendeletek alapján tett intézkedések hatályát a R. rendelkezései semmi tekintetben nem érintik. Kivétel a 12.330/1945. M. E. számú rendelet alapján hozott mentesítő, illetőleg kivételező határozat, s az ezekből folyó intézkedések, amelyek helyett a R. rendelkezéseinek megfelelő új intézkedést kell tenni (R. 21. § (2) bek.)

(2) Azokkal a személyekkel szemben, akik a R. hatálybalépése előtt az áttelepülési kötelezettség alól magukat kivonták, a R. rendelkezéseinek megfelelő új intézkedést tenni nem szabad. Ezeket a személyeket tehát a R. 9. §-a értelmében továbbra is állampolgárságukat elvesztett és áttelepülésre kötelezett személyeknek kell tekinteni.

(13) A 12.330/1945. M. E. számú rendelet alapján a R. hatálybalépésének napjáig már Németországba áttelepülésre kötelezett személyt a szükséges végleges intézkedés megtételéig (a R. 5. §-a értelmében kiküldött bizottság által készített névjegyzékek közszemlére tételéig (11. § (2) bek.) továbbra is áttelepülésre kötelezett személynek kell tekinteni, azonban az említett időpontig az érdekelteket áttelepíteni, ingó és ingatlan vagyonát igénybe venni, összeköltöztetni stb. nem szabad. A szóban lévő személyekkel az említett időpont után a R., illetőleg a jelen rendelet értelmében kell eljárni.

(4) A 12.330/1945. M. E. számú rendelet értelmében kivételezett, illetőleg mentesített, de a R. értelmében Németországba áttelepülésre köteles személyek ingó és ingatlan vagyonát, illetőleg a R. 14. §-ának hatálya alá eső ilyen személyek ingatlan vagyonát az (1) bekezdésben említett új (végleges) intézkedés megtételéig zár alá vettnek kell tekinteni.

24. §

(1) A R. végrehajtása szempontjából kiskorúnak azt a személyt kell tekinteni, aki a R. hatályba lépésének napján — tehát az 1947. évi október hó 28. napján — még kiskorú volt.

(2) Kiskorú gyermeket önállóan elbírálni nem lehet. Minden esetben az őt eltartó hozzátartozóval azonos elbírálás alá kell vonni. Kivétel a hozzátartozó nélkül, teljesen egyedülálló, magát eltartani képes serdült korú személy, akit saját személyében kell elbírálni.

25. §

Ha a csehszlovák—magyar lakosságcsere következtében vagy egyéb okból az ország területére érkező magyarok gyors elhelyezése érdekében azonnali intézkedés válik szükségessé, a belügyminiszter a jelen rendelet 7., 9. és 10. §-ában szabályozott eljárás helyett — e §-ok rendelkezéseinek lehető megtartásával — gyorsított eljárást rendelhet el.

26. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba, hatálybalépésével a 70.010/1946. B. M. számú rendelet (Magyar Közlöny 12. szám), a 70.020/1946. B. M. számú rendelet (Magyar Közlöny 24. szám), a 154.845/1946. B. M. számú utasítás (Magyar Közlöny 79. szám) és a 81.252/1947. B. M. számú rendelet (Magyar Közlöny 191—192. szám) hatályát veszti.

Budapest, 1947. évi november hó 26-án

Rajk László s. k.
belügyminiszter

Magyar Közlöny, 1947. november 27.

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 4. 274/1949. (213) M. T. számú rendelete a német lakosságra vonatkozó rendelkezések módosítása tárgyában
(Közigazgatási rendszám: 5.530.)

1. §

Miután a magyarországi német lakosság tényleges áttelepítése megszűnt, a 12.200/1947. (245) Korm. számú rendelet értelmében Németországba áttelepülésre kötelezett azokra a személyekre, akik a jelen rendelet kihirdetésének napján Magyarországon laknak (tartózkodnak), hatályukat veszti a lakóhely (tartózkodóhely) megválasztása és a munkavállalás tekintetében megállapított korlátozó rendelkezések. Ezek a személyek a lakóhely (tartózkodóhely) megválasztása és a munkavállalás szempontjából a magyar állampolgárokkal egy tekintet alá esnek.

2. §

A jelen rendelet hatálybalépésének napját a belügyminiszter állapítja meg; végrehajtásáról a belügyminiszter gondoskodik.

Budapest, 1949. évi október hó 7-én

Dobi István s. k.
a minisztertanács elnöke

Magyar Közlöny, 1949. október 11.

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 4.364/1949. (271) M. T. számú rendelete a földreform és a telepítés befejezéséhez szükséges egyes rendelkezésekről
(Közigazgatási rendszám: 8.120.)

1. §

(1) A 12.200/1947. (245) Korm. számú rendelet 14. §-ának hatálya alá tartozó személy tulajdonjogát a tulajdonába adott (tulajdonában meghagyott) ingatlanra — amennyiben az telekkönyvileg nem áll a nevében — telekkönyvileg be kell kebelezni.

(2) A megyei földhivatal külön határozata nélkül is tulajdonában meghagyottnak kell tekinteni a 12.200/1947. (245) Korm. számú rendelet 14. §-ának hatálya alá tartozó olyan dolgozó parasztnak és vele azonos megítélés alá eső dolgozó kisembernek a lakóházát (házrészét), aki földművesszövetkezet tagja lehet és e rendelet hatálybalépésének napján ténylegesen e házban (házrészben) lakik.

(3) Annak a dolgozó parasztnak és a vele azonos megítélés alá eső dolgozó kisembernek, aki földművesszövetkezetnek tagja lehet és

a) mint Németországba áttelepülésre kötelezett a 245.900/1949. (213) B. M. számú rendeletben előírt jelentkezési kötelezettségének eleget tett, vagy

b) a 12.200/1947. (245) Korm. számú rendelet 4. §-a értelmében a Németországba áttelepülésre kötelezettsége alól mentesült, a lakóházát (házrészét) tulajdonában meg kell hagyni, ha e rendelet kihirdetésének napján ténylegesen benne lakik. A meghagyás kérdésében a megyei földhivatal határoz.

(4) A korábbi jogszabállyal elrendelt zárlat arra a lakóházra, amelyet a volt tulajdonos részére a (2) bekezdés értelmében meghagyottnak kell tekinteni, e rendelet hatálybalépésének napján, arra a lakóházra pedig, amelyet a (3) bekezdés értelmében meg kell hagyni, a megyei földhivatal meghagyást elrendelő határozata meghozatalának napján megszűnik.

2. §

A 4.028/1949. (100) Korm. számú rendelet 2. §-a alapján létesített ingatlankezelő községi vállalat, illetőleg ennek megalakulásáig a községi eljáróság (polgármester) kezelésébe kell átadni a földreform és a telepítés során állami tulajdonba került azt az épületet és épületilletőséget:

a) amelyet a jelen rendelet hatálybalépéséig igényjogosultnak (telepesnek) tulajdonilag még nem juttattak, juttatásként birtokába nem adtak, vagy

b) amelyet a 12.200/1947. (245) Korm. számú rendelet 14. és 15. §-a alapján az ott megjelölt személyek tulajdonában meg nem hagytak, tulajdonába nem adtak, vagy amelyet a jelen rendelet 1. §-ának (2) és (3) bekezdése értelmében visszajuttatásra jogosult részére meghagyottnak tekinteni, illetőleg meghagyni nem kell.

3. §

(1) A magyarországi német lakosságra vonatkozó rendelkezések alapján az államra szállt minden olyan ingóságot, amelyet az ingóság volt tulajdonosa e rendelet hatálybalépésének napján tényleges birtokában tart, a volt tulajdonos részére visszahagyottnak kell tekinteni. Ezekre az ingóságokra a korábbi jogszabályokban elrendelt

zárlat e rendelet hatálybalépésével megszűnik. Ezt a rendelkezést nem lehet alkalmazni a Németországba áttelepülésre kötelezett arra a személyre, aki a 245.900/1949. (213) B. M. számú rendeletben előírt jelentkezési kötelezettségének nem tett eleget.

(2) Az előbbi bekezdés nem terjed ki az öt lőerőnél nagyobb teljesítőképességű erőgépekre, valamint az azokhoz tartozó munkaeszközökre és berendezésekre.

(3) A földreform során és a magyarországi német lakosságra vonatkozó jogszabályok alapján az államra szállt és az (1) bekezdés hatálya alá nem eső — birtokpolitikai célra már felhasznált — ingóságok nyilvántartásának és elszámolásának egyszerűsítését a földművelésügyi miniszter a pénzügyminiszterrel egyetértésben szabályozza.

4. §

(1) A Magyarország és Csehszlovákia között lakosságcsere tárgyában létrejött és az 1946.XV. törvénnyel törvénybe iktatott egyezmény alapján a magyar állam tulajdonába került ingatlanok tehermentesen szállnak át a magyar államra. Az ingatlanokat ennek megfelelően tehermentesen kell az eredeti telekkönyvi betétekből (telekjegyzőkönyvekből) az új betétekbe le-, illetve átjegyezni.

(2) A 10.000/1946. (197) M. E. számú rendeletnek az 1.810/1948. (38) Korm. számú rendelettel kiegészített 3. §-a akként módosul, hogy a megyei földhivatalnak a magyar állam tulajdonjogának bekebelezésére irányuló kérelméhez az áttelepülés megtörténtét igazoló bizonyítványt nem kell csatolni.

5. §

(1) A 2.400/1945. (23) F. M. számú rendelet 1. §-ának negyedik bekezdése akként módosul, hogy az öt kat. holdon aluli termő szőlőt és gyümölcsöst is igénybe lehet venni, ha arra a rendeletben megállapított célokra (házhelyrendezés, község-, városfejlesztés), valamint közérdekű létesítmény és tanyaközpont céljára feltétlenül szükség van.

(2) Az előző bekezdés alapján igénybevételnek csak kivételesen indokolt esetben és csak a földművelésügyi miniszternek az építésügyi miniszterrel egyetértésben adott külön engedéllyel lehet helye.

6. §

(1) Közületi támogatással előmozdított nagyobb arányú építkezés során az építendő házhelyhez juttatottak szétszórt házhelyeit csere útján át lehet csoportosítani azokra a házhelyrendezés során kialakított, összefüggő házhelyterületekre, amelyek a város (község) fejlesztésére megállapított tervek szerint elsősorban kerülnek beépítésre.

(2) Annak az építkezni szándékozó igényjogosultnak a kérelmére, aki a házhelyrendezés során az 1.300/1949. (33) Korm. számú rendelet értelmében lakóházzal be nem építhető külterületen jutott házhelyhez, korábbi juttatásának hatálytalanítása mellett új házhelyet kell juttatni a község (város) belterületén vagy a tanyaközpont területén rendelkezésre álló házhelyekből. Ilyen esetben a juttatásban részesített újabb műszaki költség megfizetésére kötelezni nem lehet.

7. §

A földreform során házhelyhez juttatott a házhely telekkönyvi rendezéséhez szükséges műszaki munkálatok költségeit előre köteles megfizetni. Ez a rendelkezés nem vonatkozik a tanyaközpont kialakításával kapcsolatos házhelyjuttatásokra.

8. §

E rendelet végrehajtásáról — a tárcájukat érintő kérdésekben az érdekelt miniszterekkel egyetértésben — a földművelésügyi miniszter gondoskodik.

Budapest, 1949. évi december hó 16-án

Dobi István s. k.
a minisztertanács elnöke

Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye II. Minisztertanácsi és miniszteri rendeletek 1949. I. Bp. 1950. 562—563.

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 84/1950. (III. 25.) M. T. számú rendelete a magyarországi német lakosság áttelepítésével kapcsolatban kibocsátott korlátozó rendelkezések alkalmazásának megszüntetése tárgyában

1. §

(1) A jelen rendelet hatálybalépésétől kezdve a magyarországi német lakosság áttelepítésével kapcsolatban kibocsátott korlátozó rendelkezéseket nem lehet alkalmazni.

(2) Az (1) bekezdésben említett rendelkezések értelmében a jelen rendelet hatálybalépése előtt már végrehajtott hatósági intézkedések hatályukat megtartják és ezekből kifolyólag kártérítési vagy egyéb igényt nem lehet érvényesíteni.

(3) Az (1) bekezdésben említett rendelkezéseknek a jelen rendelet hatálybalépése előtt történt megszegése miatt bünvádi vagy közigazgatási eljárásnak, úgyszintén az ennek során már hozott határozatok vagy intézkedések további végrehajtásának helye nincs.

2. §

Az I. § (1) bekezdése alapján az érintett személy részére a tényleges birtokában lévő tíz kataszteri holdnál nem nagyobb ingatlant meg kell hagyni.

3. §

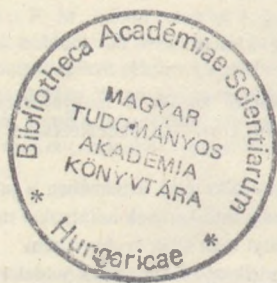
(1) Az áttelepítésre vonatkozó rendelkezések hatálya alá eső mindazon a személyek, akik nem telepítették át, úgyszintén azok, akiknek áttelepítésére sor került ugyan, de a

jelen rendelet hatálybalépésekor Magyarországon tartózkodnak és az erre vonatkozó rendelkezések szerint jelentkezési kötelezettségüknek eleget tettek, magyar állampolgárok és a Magyar Népköztársaságnak a többiekkel minden tekintetben egyenlő jogú polgárai.

(2) Az áttelepítésre vonatkozó rendelkezések hatálya alá eső azoknak a személyeknek, akikre nézve az (1) bekezdésben meghatározott előfeltételek nem állnak fenn, a belügyminiszter méltányos esetben megadhatja a magyar állampolgárságot, ha erre érdemesnek mutatkoznak. Az erre irányuló kérelmet a jelen rendelet hatálybalépésétől számított hat hónapon belül a törvényhatóság első tisztviselője, illetőleg a magyar külképviseleti hatóság útján kell előterjeszteni.

Dobi István s. k.
a minisztertanács elnöke

Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye I. Törvények, törvényerejű rendeletek és minisztertanácsi rendeletek 1950. Bp. 1951. 271—272.

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat főigazgatója

Felelős szerkesztő: Tárnok Irén — Műszaki szerkesztő: Horváth Anikó

A burkoló- és kötésterv Hódosi Mária munkája

Terjedelem: 14,5 (A/5) ív

88.16994 Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat, Budapest

Felelős vezető: Hazai György

FEHÉR ISTVÁN

A magyarországi németek kitelepítése

1945–1950

Vajon szükségszerű volt-e 1945 után a magyarországi németek jelentős részének kitelepítése, s ennek során helyes volt-e a kollektív felelősségre vonás alkalmazása? Hitler büneiért a németek, Horthy büneiért a magyarok kollektíven felelősek? Ezekre az alapvető kérdésekre ad választ, és a németek kitelepítésének nemzetközi, valamint hazai összefüggéseit ismerteti a szerző munkája. A kitelepítések előkészítése, a koalíciós pártok közötti ellentétek bemutatása a kitelepítések megítélésében, a gyűjtőtáborok felállítása, a németek összeköltöztetése s a kitelepítés drámai bemutatása hitelt érdemlően, levéltári adatok, történelmi dokumentumok alapján elevenedik fel a kötetben. A Függelékben 19 korabeli rendelet szó szerinti szövegét olvashatjuk, amelyek a kitelepítést szabályozták.

A kötet tanulmányozása nemcsak a 220 ezer magyarországi német számára nyújt drámai élményt, hanem a Német Szövetségi Köztársaságban és a Német Demokratikus Köztársaságban élő kitelepítettek számára is. Német nyelvtérületen természetesnek vehető az érdeklődés, de hasznos, tanulságos olvasmány a magyarok számára is, hiszen nemzetiségeink története szoros része Magyarország történetének.

Ára: 56,– Ft

Akadémiai Kiadó, Budapest

ISBN 963 05 4725 2